

2370

K2 (Δ)

Δ. 1677

18125

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν. ΧΩΡΑΦΑ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΠΡΟΕΣΤΟΣ

(216)

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΤΑ 38 ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

Διὰ τὴν α' τάξιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΠΡΟΕΣΤΟΣ
ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΒΔΟΜΗ

ΝΙΚΟΣ ΜΠΟΧΑΓΓΙΝΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Γ. ΠΡΟΕΣΤΟΥ
Αριθ. Βιβλίου.....

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΠΡΟΕΣΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΔΟΤΑΙ: ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»

44—Ὁδὸς Σταδίου—44

1927

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν σφραγίδα τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἑστίας».

Τυπογραφεῖον Π. ΔΕΩΝΗ, ὁδὸς Περικλέους 16.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΝΘΙΜΟΥ Γ. ΠΡΟΕΣΤΟΥ
Ἰδιδ. Βιβλίον

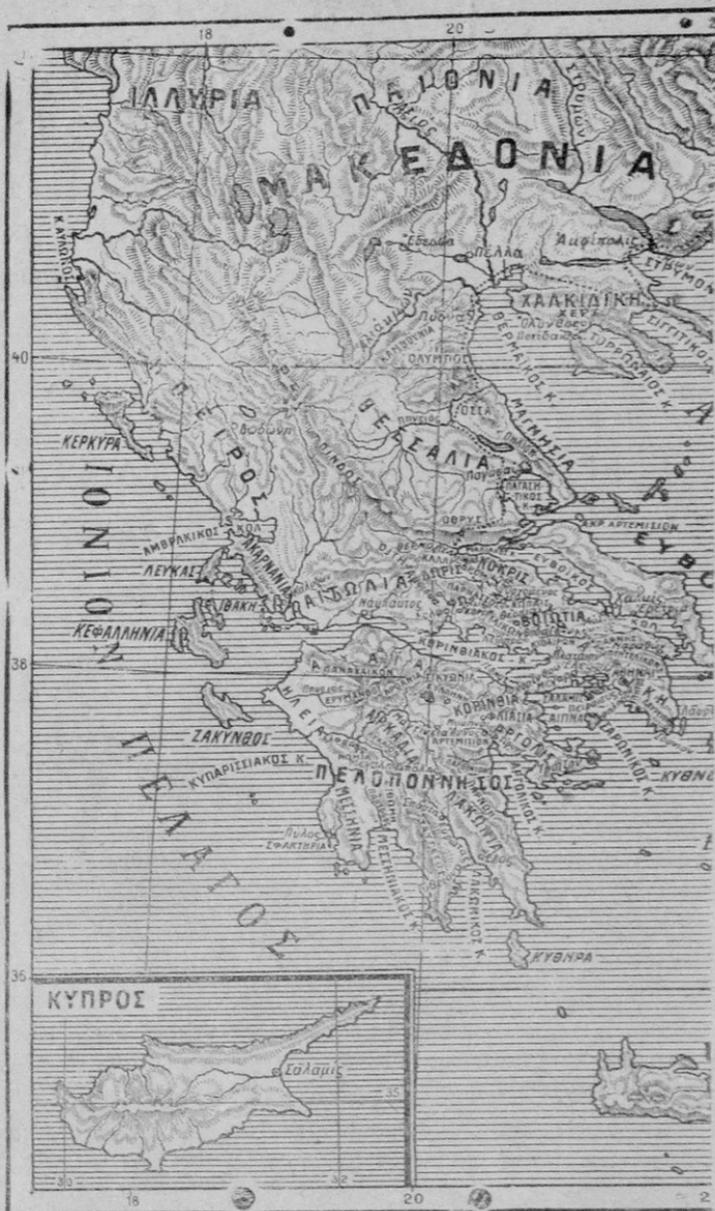
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΕΛΛΑΣ

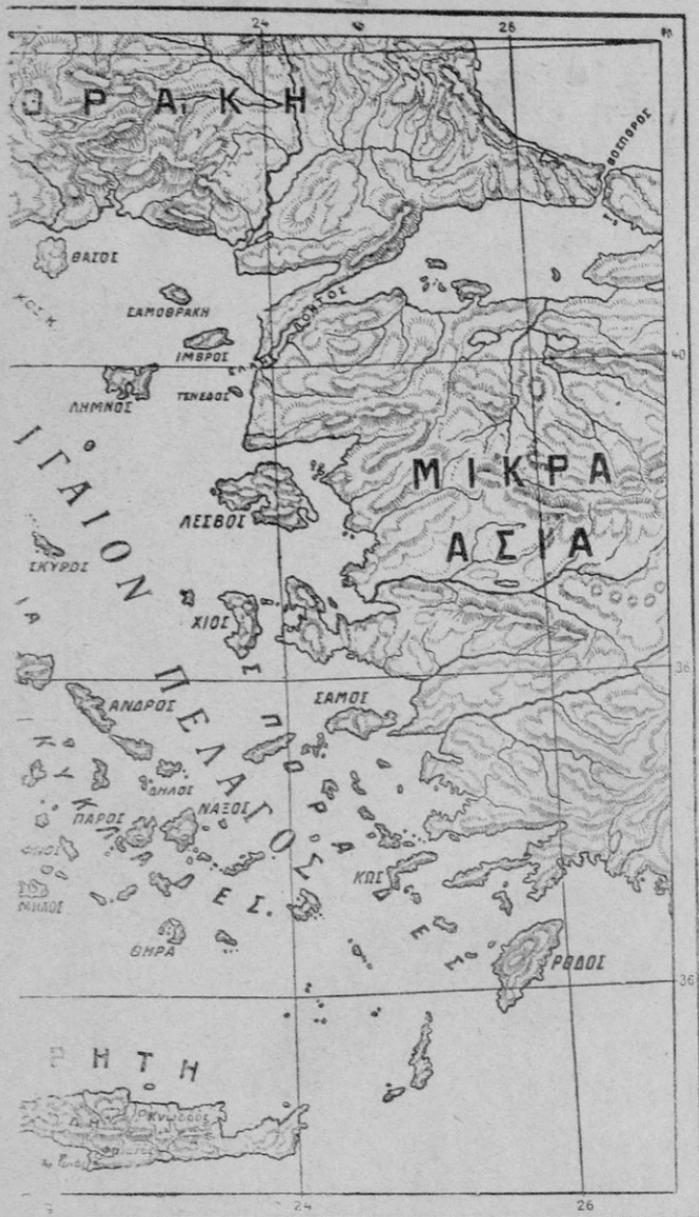
Ἑλλάς, κυρίως εἶναι ἡ Ἑλληνική χερσόνησος μετὰ τὰ γύρω νησιά. Τὸ ἑλληνικὸν ὄμως ἔθνος δὲν περιωρίσθη εἰς τὰ ὄρια αὐτῆς τῆς χώρας. Μετὰ τὰς ἀποικίας του ἐξηπλώθη πρὸς Δ. εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν, πρὸς Α. εἰς ὅλα τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ πρὸς Ν. εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς.

Ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος εἶναι χώρα ὄρεινή. Τὰ ὄρη τῆς ὄμως διασταυρῶνονται ἀναμεταξύ των μετὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε σχηματίζουν ἀρκετὰ λεκανοπέδια καὶ κοιλάδας. Τὰ λεκανοπέδια καὶ αἱ κοιλάδες αὐταὶ ἢ κλείονται γύρω γύρω ἀπὸ βουνά, ἢ ἔχουν μικρὸν μόνον μέρος ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ποτίζονται συνήθως ἀπὸ μικροὺς ποταμοὺς ἢ μᾶλλον χειμάρρους. Ἐπομένως τὸ πρὸς καλλιέργειαν κατάλληλον ἔδαφος καὶ ὀλίγον εἶναι καὶ ὄχι πολὺ εὐφορον.

Σπουδαῖον ἐπίσης χαρακτηριστικὸν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου εἶναι, ὅτι ὅλα τῆς αἱ ἀκταὶ σχίζονται ἀπὸ πολλοὺς κόλπους. Τοῦτο ἔκανεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος εὐκόλον τὴν συγκοινωνίαν διὰ θαλάσσης. Εἰς τὴν θάλασσαν ὄμως τοὺς προσεῖλ-

Εικ. 1.

°Η • Ελλάς.

κυαν ὁμοίως καὶ τὰ νησιά, τὰ ὅποια εἶναι κατασπαρμένα καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη τῆς χερσονήσου. Αὐτὰ διὰ τοὺς ταξειδεύοντας ἐχρησίμευαν ὡσάν γέφυραι μεταξύ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀπέναντί της ἀκτῶν καὶ ἰδίως τῆς Μ. Ἀσίας.

Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι ποικίλον, ψυχρὸν ὅπως δὴποτε εἰς τὰ βουνά, θερμὸν εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ μέτριον εἰς τὰ παράλια. Ἔνεκα τούτου ἡ βλάστησις καὶ τὰ προϊόντα της εἶναι ποικιλώτατα. Βρέχει σπανίως καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὸν χειμῶνα. Ὁ δὲ οὐρανὸς εἶναι συνήθως καθαρὸς καὶ διαυγής.

Ἡ φύσις αὐτῆ τοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος πρῶτον μὲν, ἐπειδὴ ἐδυσκόλευε τὴν συγκοινωνίαν, ἔγινεν αἰτία νὰ μὴ σχηματισθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἓνα κράτος, ἀλλὰ πολλὰ ἀνεξάρτητα μεταξύ των. Ἐπειτα ἠνάγκαζε μὲν τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος νὰ κοπιᾶζουσι διὰ νὰ συντηροῦνται, ἀλλὰ καὶ ἐδείκνυεν εἰς αὐτοὺς διαφόρους τρόπους, διὰ νὰ εὐρίσκουσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἐπομένως τοὺς ἔκανεν ἐργατικούς, ἐγκρατεῖς, ἐπιδεξίους, ἐφευρετικούς, εὐφυεῖς.

Τὸ κλίμα πάλιν τῆς Ἑλλάδος διηυκόλυε τὴν ἐργασίαν τῶν κατοίκων της καὶ ἐγεννοῦσεν εἰς τὰς ψυχὰς των τὴν φαιδρότητα.

Ἡ ποικιλία τέλος τῆς χώρας, τὸ μέτριον μέγεθος καὶ ἡ συμμετρία ἄλλων τῶν στοιχείων της, ἡ διαύγεια τῆς ἀτμοσφαιράς καὶ ἡ φαιδρότης τῶν κατοίκων της ἔκανεν αὐτοὺς νὰ ἀγαποῦν τὸ ὄρατον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

1. Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Ἑλληνες δὲν ἐξοῦσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ἦλθαν εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι εἶναι Β.Α. τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Πρὸ τῶν Ἑλλήνων ὅμως εἰς τὴν Ἑλλάδα κατοικοῦσαν ἄλλοι λαοὶ ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόγλωσσοι, οἱ Πελασγοί.

Εἰκ. 2. Τοιχογραφία ἐκ τῶν ἀνακτόρων τῆς Κρήτης.

Ὅταν οἱ Ἑλληνες, 2 χιλ. περίπου χρόνια π. Χ. ἤρχισαν νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ Πελασγοὶ ἦσαν λαὸς πολιτισμένος.

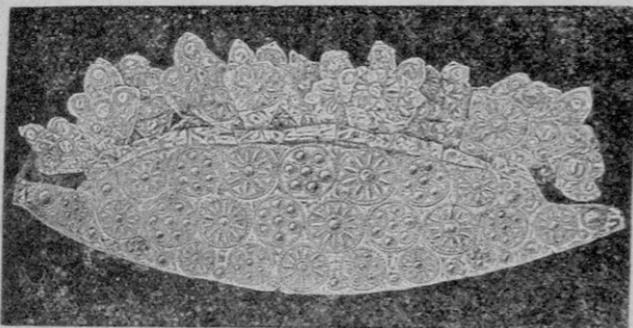
Ἐπίστευαν ὅτι αἱ ψυχὰι ἐξακολουθοῦσαν νὰ ζοῦν καὶ μετὰ θάνατον καὶ νὰ ἀναμειγνύωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν συγγενῶν

των. Διὰ τοῦτο κάθε οἰκογένεια ἐλάτρευε τοὺς προγόνους τῆς ὡς θεοῦς. Ἐλάτρευαν ὁμῶς ἐπίσης ὡς θεοῦς τὰ δύο μεγαλύτερα στοιχεία τῆς φύσεως, τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν Γῆν.

Εἰκ. 3. Χρυσοκόλλητον ἐγχειρίδιον ἐκ τῶν τάφων τῶν Μυκηναίων.

Κατεσκεύαζον οἰκίας καὶ ἀνάκτορα πολυτελεῖ. Ἐκτιζαν τὰς πόλεις τῶν συνήθως ἐπάνω εἰς λόφους (ἀκροπόλεις) καὶ ἀσφάλιζαν αὐτὰς ἀπὸ τῆς προσβολῆς τῶν ἐχθρῶν μὲ τείχη πελώρια.

Εἰκ. 4. Χρυσὸν διάδημα ἐκ τῶν τάφων τῶν Μυκηναίων.

Κατεσκεύαζαν ἀπὸ πηλὸν ἀγγεῖα μὲ πολυχρῶμους ζωγραφίας. Κατεσκεύαζαν ἀγάλματα ἀπὸ λίθου. Μετεχειρίζοντο τὸν χαλκὸν καὶ τὸν χρυσὸν καὶ κατεσκεύαζαν μὲ αὐτοὺς κοσμήματα, ποτήρια σκαλιστά, ξίφη, ἐγχειρίδια καὶ ἄλλα ὅπλα.

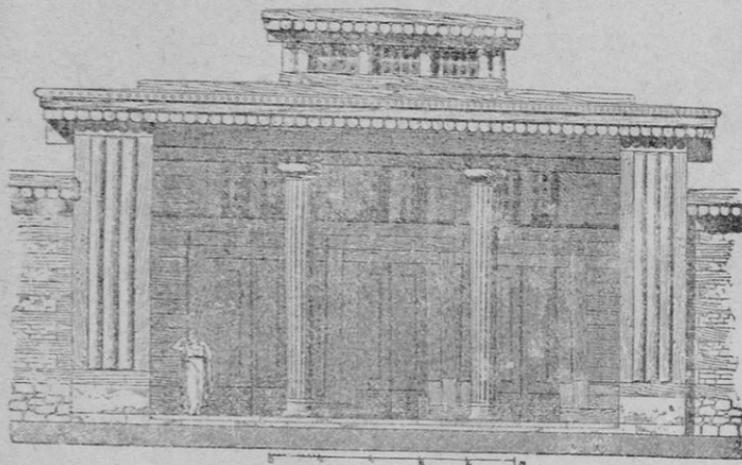
Τέλος ἐγνώριζαν νὰ κατασκευάζουν πλοῖα διὰ νὰ ταξειδεύουν. Τόσον δὲ προώδευσαν εἰς τὴν ναυτιλίαν, ὥστε ἦτο πυκνὴ ἢ συγ-

κοινωνία μεταξύ των νήσων (ιδίως τῆς Κρήτης) καὶ των παραθαλασσιῶν χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Εἰς τὴν Κρήτην δὲ εἶχε σχηματισθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μεγάλον κράτος, τοῦ ὁποῦ βασιλεὺς ἦτο ὁ περίφημος Μίνως.

Εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνήκουν τὰ μεγαλοπρεπῆ, κολοσσιαῖα καὶ μὲ ὠραίας τοιχογραφίας στολισμένα ἀνάκτορα, τὰ ὁποῖα μὲ τὰς ἀνασκαφὰς ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὴν Κρήτην (εἰκ. 2). Ἐπίσης εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνήκουν οἱ τάφοι, ποὺ ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν των Μυκηνῶν. Μέσα εἰς τοὺς τάφους αὐτοὺς εὐρήχικαν ἀγγεῖα, κοσμήματα, ὅπλα κλπ. μὲ μεγάλην τέχνην κατασκευασμένα (εἰκ. 3 καὶ 4).

2. Οἱ Ἕλληνες

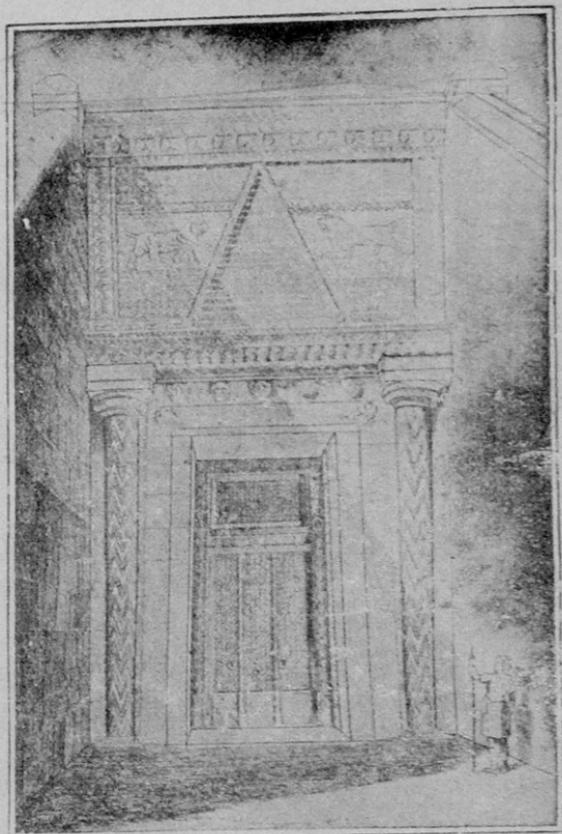
Δύο χιλ. περίπου χρόνια π. Χ. ἤρχισαν νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Ἕλληνες, ὅχι ὅλοι ὁμοῦ, ἀλλὰ διαδοχικῶς.

Εἰκ. 5. Ἀνάκτορα των Μυκηνῶν.

Πρῶτοι κατέρχονται οἱ Ἴωνες, φυλὴ προλεμικὴ καὶ ἐνεργητικὴ. Οἱ Ἴωνες ὑπέταξαν τοὺς παλαιούς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς ὄλιγον κατ' ὄλιγον τὴν γλῶσσάν των καὶ τὸ ὄνομά των.

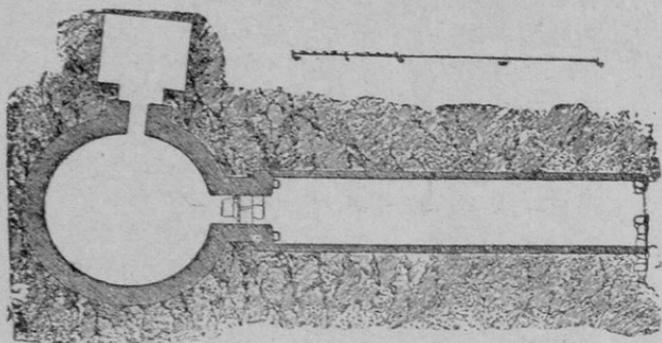
Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς Ἴωνας, ἴσως περίπου τὸ 1600 π. Χ. κατέρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄλλη φυλὴ ἑλληνικὴ, οἱ Ἀχαιοί. Καὶ αὐτοὶ ἦλθαν εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Ἴωνας καὶ Πελασγούς, καὶ ἄλ-

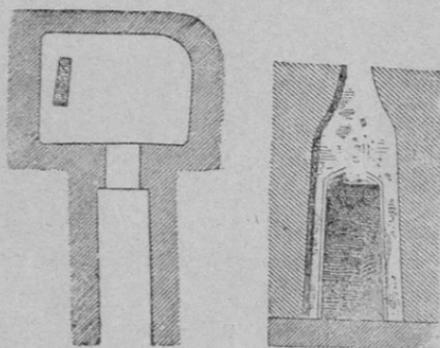
Εἰκ. 6. Θολωτὸς τάφος Μυκηνῶν (πρόσοψις)

λους μὲν ἠνάγκασαν νὰ περιορισθοῦν εἰς ὀλίγα μέρη τῆς Ἑλλάδος, μὲ ἄλλους δὲ ἐσυγχωνεύθησαν. Συγχρόνως ὅμως ἔλαβαν ἀπὸ τοὺς κατακτηθέντας τὸν πολιτισμὸν των, τὸν ὁποῖον καὶ ἐτελειοποίησαν. Ἰδρυσαν δὲ εἰς πολλὰ μέρη ἰσχυρὰ ἑλληνικὰ βασίλεια, ὅπως εἰς τὴν Ἀργολίδα τὸ βασίλειον τῶν Μυκηνῶν.

Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνήκουν τὰ πολυτελῆ ἀνάκτορα τῶν Μυκηνῶν (εἰκ. 5) καὶ τῆς Τίρυνθος καὶ οἱ μεγαλοπρεπεῖς θολωτοὶ τάφοι (θησαυροὶ) τῶν Μυκηνῶν (εἰκ. 6 καὶ 7) καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ, καθὼς καὶ οἱ λαξευμένοι εἰς τοὺς βράχους (εἰκ. 8).

Εἰκ. 7. Θολωτὸς τάφος Μυκηνῶν (κάτοψις).

Εἰκ. 8. Λαξευτὸς τάφος Μυκηνῶν (κάτοψις καὶ πρόσψις)

Ἀπὸ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἔπειτα οἱ Ἀχαιοὶ ἐξαπλώνονται εἰς τὰ νησιά καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Κρήτην, οὗ καταλύουν τὸ κράτος τοῦ Μίνωος καὶ χωρίζουν αὐτὸ εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη, καὶ τέλος εἰς τὴν Κύπρον, τὴν ὅποιαν ἐξελλήνισαν.

Τελευταῖοι τέλος κατέρχονται εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Ῥωμαεῖοι καὶ

πολεμικοί Δωριείς. Καί κατ' ἀρχάς μὲν αὐτοὶ σταματοῦν ΒΑ. τῆς Θεσσαλίας πέραν τῆς Πίνδου. Τὸ 1200 ἔμως περίπου π. Χ. ἐξάπλώνονται μέχρι τῆς νοτίας Θεσσαλίας καὶ Δωρίδος. Καί ἐπὶ τέλους ἀργότερα προχωροῦν ἀκόμη περισσότερο καὶ φθάνουν μέχρι τῆς Πελοποννήσου καὶ κατοικοῦν αὐτήν, ἀπὸ ἐδῶ δὲ πλέουν καὶ εἰς τὴν Κρήτην.

Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη **κἀθοδος τῶν Δωριέων**. Ἐξ αἰτίας αὐτῆς γενικὴ ἀναστάσις ἐγένεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ κατοίκου αὐτῆς ἄλλοι μὲν ὑποτάσσονται εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἄλλοι δὲ ἀναγκάζονται νὰ φύγουν ἀπὸ τὰς πατρίδας των. Πόλεις, αἱ ὅσαι ὡς τώρα ἤμαζαν, καταστρέφονται, ἀκροπόλεις ἰσχυραὶ μεταβάλλονται εἰς ἐρείπια καὶ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα κατακαίονται ἀπὸ τοὺς ἀγρίους καὶ ἀπολιτίστους κατακτητὰς. Ἐπίσης ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ τέχνη ἐξαφανίζονται, ἡ δὲ ναυτιλία ἀκόμη περισσότερο μαραινέται. Ἀπὸ τότε τὸ ἐμπόριον μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Ἑλλάδος περιέρχεται εἰς ἕνα ἄλλον λαὸν ἐμπορικὸν καὶ ναυτικόν, τοὺς Φοίνικας, οἱ ὅποιοι κατοικοῦσαν εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας.

β. Ἐξάπλωσις τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀνατολὰς.

Ἀπὸ τὴν κἀθοδον τῶν Δωριέων ἐπῆλθεν, ὅπως εἶδαμεν, εἰς τὴν Ἑλλάδα μεγάλη ἀνατροπὴ. Ἐξ αἰτίας αὐτῆς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν νέας πατρίδας πρὸς ἀνατολὰς.

Λοιπὸν πρῶτον ἀπὸ τὸν Εὐριπον καὶ ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Βοιωτίας ἀναχωροῦν διάφοροι λαοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ περισσότεροι ἦσαν Ἀχαιοί. Καί κατ' ἀρχάς μὲν καταλαμβάνουσι τὴν Τένεδον καὶ τὴν Λέσβον. Ἐπειτα δὲ ἀποβιβάζονται εἰς τὴν ἀπέναντι παραλίαν τῆς Τρωάδος καὶ Μυσίας, ὅπου ἐγκαθίστανται ἔπειτα ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας μὲ τοὺς ἐντοπίους. Ἐκεῖ ἔκτισαν δώδεκα πόλεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Κύμη καὶ ἡ Σμύρνη. Αἱ ἀποικίαι αὗται ὀνομάζονται **αἰολικαί**, διότι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν οἱ ἀποικοὶ αὐτοὶ ἔλαβαν τὸ ὄνομα Αἰολεῖς, ὡς προερχόμενοι ἀπὸ ποικίλους λαοῦς (αἰόλος = ποικίλος).

Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰ ἔτη ἄλλοι λαοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων δια

κρίνονται οἱ Ἴωνες, ἀναχωροῦν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Αὐτοὶ κατὰ πρῶτον καταλαμβάνουσι τὰς βορείας Κυκλάδας, ἔπειτα τὰς μεγάλας νήσους Χίον καὶ Σάμον καὶ ἐπὶ τέλος τὰς ἀπέναντι αὐτῶν ἄκτας τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἐδῶ οἱ διάφοροι αὐτοὶ λαοὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐσυγχωνεύθησαν εἰς ἓνα, τὸν Ἴωνικόν, καὶ ἔδρυσαν πολλὰς πόλεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπισημότεραι ἦσαν ἡ Μίλητος, ἡ Ἐφεσος, ἡ Κολοφών, ἡ Φώκαια. Αἱ ἀποικίαι αὐταὶ ὀνομάζονται *Ἴωνικαί*.

Ἐπὶ τέλος ἀργότερα καὶ Δωριεῖς ἀνάμεικτοι μὲ παλαιοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου ἀποπλέουσι ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀργολίδος καὶ καταλαμβάνουσι τὰ Κύθηρα, τὴν Μήλον, τὴν Θήραν, τὴν Ῥόδον, τὴν Κῶν καὶ τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τῆς Καρίας, ὅπου ἔδρυσαν τὴν Κνίδον καὶ Ἀλικαρνασσόν. Αἱ ἀποικίαι αὐταὶ ὀνομάζονται *Δωρικαί*.

4. Ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς προῖστο- ρικοὺς χρόνους.

Τὰ δημορικὰ ποιήματα.

Οἱ λαοὶ, οἳ ὅποιοι μετανάστευσαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, μόνον ἔπειτα ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας κατόρθωσαν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς νέας πατρίδας των. Μετὰ τοὺς ἀγῶνας τούτους φυσικὰ ἤρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ νέαι αὐταὶ χῶραι ἦσαν εὐφοροὶ, ταχέως ἐπλούτησαν. Τότε λοιπὸν ἤρχισαν νὰ καταγίνονται καὶ εἰς τὸ νὰ κάνουν ποιήματα. Ὡς βάσις δὲ τῶν ποιημάτων των ἐχρησίμευσαν τὰ δημοτικὰ τραγούδια, τὰ ὅποια ὡς ὑπόθεσιν εἶχαν τοὺς ἀγῶνας, ποὺ ἔκαμαν διὰ νὰ κατακτήσουσι τὰς νέας των χώρας. Τότε, περίπου εἰς τὰ 800 π. Χ. ὁ Ὅμηρος ἔκαμε τὰ δύο τελειότατα ποιήματα, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν.

Τὰ ποιήματα αὐτά, καθὼς καὶ αἱ διάφοροι ἀνασκαφαί, αἱ ὁποῖαι ἐγέναν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς Μυκῆνας καὶ εἰς τὴν Κρήτην, μᾶς διδάσκουσι, ποῖος ἦτο ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους τούτους χρόνους.

Ειχ. 9. Α'

ἑλληνικαὶ ἀποδείξεις.

Θρησκεία και λατρεία.

Πρόγονοι. Όπως είπαμεν παραπάνω, οι κάτοικοι της Ελλάδος κατά τους αρχαιότετους χρόνους ελάτρευαν τους **προγόνους** των. Επίστευαν δηλ. ότι ή ψυχή, αφού αποθάνη ο άνθρωπος, εξακολουθεί να μένη μαζί με τὸ σῶμα και να ζῆ μέσα εις τὸν τάφον. Επίστευαν ακόμη, ότι οι νεκροί εξακολουθοῦν να ενδιαφέρονται διὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν ζώντων συγγενῶν των και ότι αναμειγνύονται εις αὐτὰς και δι' αὐτὸ παρουσιάζονται εις αὐτοὺς κατά τὰ ὄνειρα.

Όλα αὐτὰ τοὺς ἔκαναν να περιποιῶνται τοὺς προγόνους των ὡς θεούς, διὰ να εὐρίσκουν ἀπὸ αὐτοὺς προστασίαν. Κάθε οἰκογένεια λοιπὸν ελάτρευε τοὺς νεκρούς της.

Θεοί. Κατὰ τοὺς αρχαιότετους χρόνους οι Πελασγοί και κατόπιν οι Ἕλληγες ελάτρευαν ἐπίσης ὡς θεούς τὰ δύο σπουδαιότερα στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὸν **Οὐρανὸν** και τὴν **Γῆν**. Ἀργότερα τὸ πρᾶγμα ἐπεκτείνεται. Όλα τὰ στοιχεῖα και αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρους θεούς. Καί κατ' ἀρχὰς μὲν οι Ἕλληγες παρίσταναν τοὺς θεούς των με διάφορα σύμβολα. Τέτοια σύμβολα ἦσαν δένδρα, στῦλοι, βωμοί, δύο κέρατα συνενωμένα, θρόνοι, σταυροί και ἀγάλματα με μορφήν ζώων. Κατόπιν ὅμως, ἐπειδὴ ελάτρευαν τοὺς προγόνους των με τὴν μορφήν, ποὺ εἶχαν, ὅταν ἐζούσαν, ἔδωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εις τοὺς θεούς των **μορφήν ἀνθρωπίνην** και ἔπειτα και **αἰσθημάτων και ἀνάγκας και πάθη ἀνθρώπινα**.

Κάθε πόλις ἑλληνική εἶχε τοὺς θεούς της. Κάθε χεῖμαρρος, κάθε πηγὴ, κάθε βουνὸν και ἐν γένει κάθε στοιχειῶν τῆς φύσεως ελάτρευετο ὡς θεός. Ἄλλ' οι θεοὶ αὐτοὶ ἦσαν γνωστοὶ μόνον εις τοὺς κατοίκους της πόλεως αὐτῆς. Τὰ μεγάλα στοιχεῖα και αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως ελάτρευόντο ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληγας με τὸ ἴδιον ὄνομα. Αὐτοὶ οι θεοὶ ἔθεωροῦντο ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους και ἦσαν οι ἐξῆς: Ὁ **Ζεὺς** θεός τοῦ οὐρανοῦ, ὁ **Ποσειδῶν** τῆς θαλάσσης, ὁ **Ἀπόλλων** τοῦ ἡλίου, ὁ **Ἥφαιστος** τοῦ πυρὸς και τῶν τεχνῶν, ὁ **Ἔρμης** τοῦ ἀνέμου και ἔπειτα τοῦ ἐμπορίου και τοῦ λόγου, ἡ **Ἥρα** και αὐτὴ, ὅπως ὁ σύζυγός της Ζεὺς, θεὰ τοῦ οὐρανοῦ και τοῦ συζυγικοῦ βίου, ἡ **Ἀθηνᾶ** τῆς ἀστραπῆς και

ἔπειτα τῆς σοφίας, ἢ **Ἄρτεμις** τῆς σελήνης καὶ τοῦ κυνηγίου, ὁ **Ἄρης** τῆς τρικυμίας καὶ ἔπειτα τοῦ πολέμου, ἢ **Ἀφροδίτη** τῆς ὠραιότητος, ἢ **Ἑστία** τοῦ οἰκιακοῦ βίου, ἢ **Δήμητρα** τῆς γῆς, ὁ **Πλούτων** τοῦ ἄδου, ὁ **Διόνυσος** τοῦ οἴνου κ. ἄ.

Ἀπὸ ὅλων τούτων θεῶν αὐτῶν ἀνώτατος ἕθεωρεῖτο ὁ **Ζεὺς**. Εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ, τὰ ὅποια ἦσαν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου, ἐπίστευαν οἱ Ἕλληνες ὅτι συνηθροίζοντο ὅλοι οἱ θεοί, ἐκεῖ δὲ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Διὸς ἐσυζητοῦσαν τὰς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου καὶ ἐλάμβανον ἀποφάσεις περὶ αὐτῶν.

Ἡρώες. — Ὅπως κάθε οἰκογένεια ἐλάτρευε τοὺς προγόνους τῆς ὡς θεοὺς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον κάθε πόλις ἐτίμα καὶ ἐλάτρευε τοὺς ἐνδόξους νεκροὺς τῆς, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἐξοῦσαν, ἐπρόσφεραν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὰς πόλεις των. Τούτους ἕθεωροῦσαν ὅτι κατήγοντο ἀπὸ θεοῦ καὶ ὠνόμαζαν **Ἡρώας**. Ὡς Ἡρώας ἕθεωροῦσαν καὶ μερικὰ φυσικὰ φαινόμενα.

Κάθε πόλις εἶχε τοὺς Ἡρώας τῆς, καὶ ἐπομένως οἱ Ἡρώες ἦσαν πολλοί. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ ἐξῆς :

Ὁ **Ἡρακλῆς**, ὁ ὅποιος ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης βασιλίσσης τῆς Τίρυνθος. Εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις διηγούντο τὰ κατορθώματά του, καὶ ἐτιμοῦσαν αὐτὸν μὲ ἑορτάς. Οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι τὸν θεωροῦσαν συμπολίτην των, οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἰσχυρίζοντο ὅτι κατὰγονται ἀπ' αὐτόν.

Ὁμοίως μὲ τὸν Ἡρακλέα Ἡρώας εἰς τὴν Ἀττικὴν ἦτο ὁ **Θησεύς**, ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Αἰγέως.

Εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐλατρεύοντο οἱ δύο ἀδελφοὶ **Κάστωρ** καὶ **Πολυδεύκης** μὲ τὸ ὄνομα Διόσκουροι.

Εἰς τὴν Κρήτην ἐλατρεύετο ὁ **Μίνως**.

Εἰς τὰς Θήβας ὁ **Οιδίπους** καὶ οἱ υἱοὶ του, καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλα μέρη.

Περὶ τῶν Ἡρώων τούτων ὑπάρχουν πολλαὶ παραδόσεις. Ἐξ αὐτῶν ἄλλαι μὲν ἀναφέρονται εἰς κατορθώματα τοῦ καθενὸς χωριστά, ἄλλαι δὲ εἰς ἐπιχειρήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμαν ἀπὸ κοινοῦ. Αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται εἶναι : ἡ ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, ὁ πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ ὁ τῶν ἐπιγόνων, καὶ ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος.

Δαιρεία. Διὰ τὰ ἀξιώθεον οἱ ἄνθρωποι τὰ ἔχουν τὴν εὐνοίαν

των θεῶν, ἔπρεπε νὰ φέρωνται πρὸς αὐτοὺς, ὅπως πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς ἀνθρώπους. Ἐκἄναν λοιπὸν εἰς αὐτοὺς **προσφορὰς**. Ἐπρόσφεραν δηλ. εἰς αὐτοὺς καρποὺς ἢ μικρὰ ἀγάλματα, ἔχουναν κατὰ γῆς οἶνον, γάλα καὶ ἄλλα ὑγρά, καὶ ἐθυσίαζαν πρὸ τιμῆν των ζῶα. Αἱ **θυσίαι** ἐγίνοντο ἐπάνω εἰς ἓνα ὕψωμα, ἢ τεχνητὸν ἢ σχηματισμένον ἀπὸ τὴν στάκτην των ζῴων, τὰ ὅποια ἐθυσίαζαν. Τὸ ὕψωμα τοῦτο ὀνομάζεται βωμός. Ἐπειτα τέλος ἀπὸ τὰς προσφορὰς ἐτραγουδοῦσαν καὶ ἐχόρευαν γύρω ἀπὸ τὸν βωμὸν αὐτόν. Κάποτε ἔκἄναν καὶ **ἀγῶνας** γυμναστικούς, πρὸ πάντων κατὰ τὴν λατρείαν των νεκρῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐλάτρευαν τοὺς θεοὺς των εἰς τὸ ὑπαίθριον, μετὰ τὰς μεταναστάσεις ὅμως ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν καὶ ναοὺς πρὸς τιμῆν των.

Σπουδαιότατον μέρος τῆς λατρείας ἦτο καὶ ἡ **μαντική**. Οἱ Ἕλληγες ἐπίστευαν ὅτι οἱ θεοὶ εὐρίσκονται ἀδιακόπως πλησίον των ἀνθρώπων καὶ διευθύνουν τὰς ὑποθέσεις των καὶ ὅτι κάποτε κάνουν γνωστοὺς εἰς αὐτοὺς τοὺς σκοποὺς των. Φυσικὰ φαινόμενα ἀσυνήθιστα, ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης, σεισμοὺς καὶ ἄλλα ὅμοια ἐθεωροῦσαν ὡς σημεῖα προερχόμενα ἀπὸ τοὺς θεοὺς. Διὰ νὰ ἐξηγηθῶν ὅμως τὰ σημεῖα αὐτά, ἐχρειάζετο ἰδιαίτερα ἱκανότης. Διὰ τοῦτο ἐπίστευαν ὅτι μερικοὶ ἀνθρωποι εἶχαν ἀπὸ τοὺς θεοὺς τὴν χάριν νὰ κατανοῦν αὐτά. Οἱ ἀνθρωποι αὗτοι ἐλέγοντο **μάντις**. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς θυσίας παρείχετο εἰς τοὺς Ἕλληγας κατάλληλος εὐκαιρία νὰ ἐξετάζουν τὰς θελήσεις των θεῶν. Ἐξήταζαν λοιπὸν τὰ σπλάγγνα των θυσιαζομένων ζῴων καὶ ἐξ αὐτῶν ἐμάντευαν τὰ μέλλοντα. Ἐπίσης ἐπίστευαν, ὅτι εἰς μερικοὺς ναοὺς ὁ θεὸς αὐτῶν ἐφάνερωνε τὰ μέλλοντα εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὸν ἐρωτοῦσαν. Τοὺς ναοὺς αὐτοὺς ὠνόμαζαν **μαντεῖα**. Περιφημον δὲ μαντεῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο τὸ μαντεῖον τοῦ Διὸς εἰς τὴν Δωδώνην τῆς Ἡπείρου.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον οἱ Ἕλληγες ἐλάτρευαν καὶ τοὺς προγόνους των. Ἐπίστευαν, ὅπως εἶπαμεν, ὅτι οἱ νεκροὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ ζοῦν μέσα εἰς τὸν τάφον των. Ἐνεκα τοῦτου εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην πρῶτον μὲν νὰ ἐνταφιάζουν αὐτοὺς καὶ νὰ θέτουν μαζί των εἰς τὸν τάφον πράγματα, τὰ ὅποια μετεχειρίζοντο, ὅταν ἐζούσαν, ἔπειτα νὰ τοὺς περιποιῶνται καὶ εἰς τὸ μέλλον μὲ προσφορὰς διὰ νὰ ἔχουν τὴν προστασίαν των. Εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν μετὰ τὰς

μεταναστάσεις, ἀντί νά θάπτουν τοὺς νεκροὺς, τοὺς ἔκαιαν καὶ ἔπειτα ἐνταφιάζαν τὴν σκόνην. Ἡ συνήθεια αὕτη μετεδόθη καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀλλὰ δὲν ἐπεκράτησεν. Ἐδῶ ἐξακολουθοῦσαν οἱ περισσότεροὶ νά ἐνταφιάζουσι τοὺς νεκροὺς τῶν.

Αἱ κοινωνικαὶ τάξεις.

Οἱ Ἕλληνας κατὰ τοὺς χρόνους τούτους κατοικοῦσαν συνήθως εἰς ἀκροπόλεις ὠχυρωμένας μὲ τείχη ἀπὸ πελωρίου λίθου. Λείψανα αὐτῶν τῶν τειχῶν σφύζονται εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Τίρυνθα, εἰς τὰς Μυκήνας, εἰς τὴν Λάρισσαν, εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Κρήτην κ. λ. (εἰκ. 10).

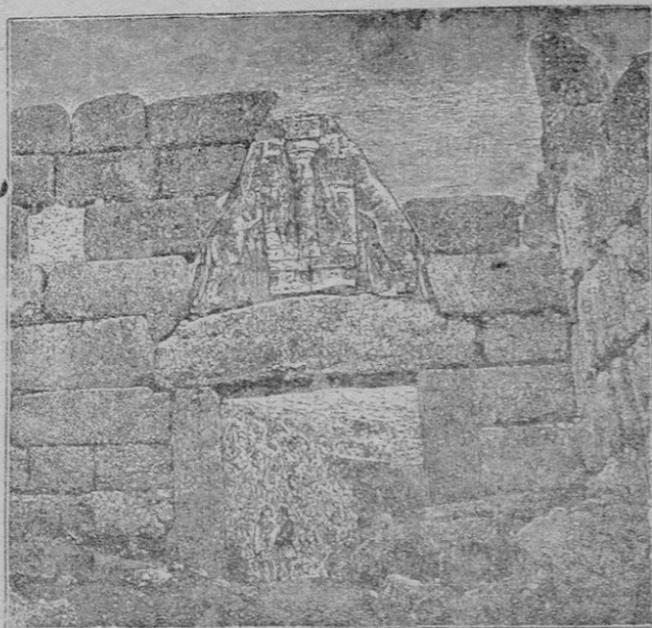
Περίξ τῶν ἀκροπόλεων εἶχαν τὰ κτήματα καὶ τὰ ποιμνία τῶν. Ἡ καλλιέργεια τῶν κτημάτων καὶ ἡ βοσκή τῶν ποιμνίων ἦσαν συνήθως ἔργα τῶν δούλων. Ἀλλὰ μαζὶ μὲ τοὺς δούλους ὑπηρετοῦσαν ὡς μισθωτοὶ καὶ εἰς τὸν οἶκον καὶ εἰς τὰ κτήματα καὶ ἐλευθεροὶ πτωχοὶ ὀνομαζόμενοι *θητες*. Ἐκτὸς τῶν *ιδιοκτητῶν* καὶ τῶν *θητῶν* τρίτην τάξιν ἐλευθέρων ἀποτελοῦσαν οἱ *αἰδοί*, οἱ *μάντιες*, οἱ *ἰατροί*, οἱ *κήρυκες*, οἱ *τεχνίται*, οἱ *ἔμποροι*. Αὐτοὶ ὅλοι ὀνομαζόντο *δημιουργοί*.

Τὸ πολίτευμα.

Ὁ μεγαλύτερος ἰδιοκτῆτης τῆς χώρας ἦτο ὁ βασιλεὺς. Ὁ βασιλεὺς ἔθεωρεῖτο πρόσωπον ἱερόν, διότι ἐπίστευαν ὅτι εἶχε τὴν καταγωγὴν ἀπὸ κάποιον θεὸν ἢ ἥρωα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως διεδέχετο αὐτὸν συνήθως ὁ μεγαλύτερός του υἱός. Ἐπρεπεν ὁμοίως ὁ βασιλεὺς νά ἔχῃ καὶ προσωπικὴν δυνάμιν καὶ ἀξίαν. Διὰ τοῦτο μερικοὶ γέροντες πατέρες ἄφηναν τὴν βασιλείαν εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν. Οἱ ἄλλοι μεγάλοι ἰδιοκτῆται τῆς χώρας ὀνομαζόντο *ἄριστοι* ἢ *γέροντες* καὶ ἔθεωροῦντο καὶ αὐτοὶ ἱεροί, ὅπως ὁ βασιλεὺς.

Ὁ βασιλεὺς κατὰ τοὺς ἀρχαιστάτους χρόνους ἦτο ἀπόλυτος *μόναρχης*. Ἐπειτα ἀπὸ τὰς μεταναστάσεις ὁμοίως ἡ ἐξουσία του περιορίσθη. Εἶχε μὲν καὶ τώρα κατὰ τὸν πόλεμον ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, ἐν καιρῷ εἰρήνης ὁμοίως ἡ δυνάμεις του περιορίζετο πολὺ

ὕπὸ τῶν ἀρίστων ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως. Ὅσακις ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ ἀπόφασιν, διὰ τὴν ἑποίαν εἶχεν ἐνδιαφέρον ὅλη ἡ πόλις, ἐκαλοῦσε τοὺς ἀρίστους εἰς συμπόσιον καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸ ἐσυζητοῦσαν καὶ ἀπεφάσιζαν (βουλή γερόντων). Κάποτε ἐκαλοῦσε κατόπιν καὶ τὸν λαὸν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως καὶ ἔλεγεν εἰς αὐτὸν ἐκεῖνο, ποῦ ἀπεφάσισεν ἡ βουλή τῶν γερόντων (ἀγορὰ δῆ;

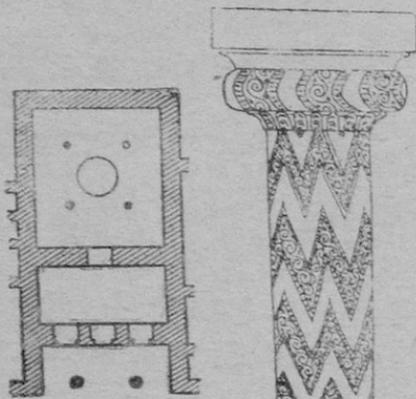

Εἰκ. 10. Ἡ πύλη τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν καὶ τὰ τείχη αὐτῆς.

μου). Μόνον ὡς πρὸς τὰ θρησκευτικὰ ἢ δύναμις τοῦ βασιλέως δὲν ἠλαττώθη. Ἐξαικολουθοῦσε καὶ τώρα νὰ εἶναι ἀνώτατος ἱερεὺς. Καὶ ὡς δικαστὴς ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχε μεγάλην δύναμιν, διότι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπικρατοῦσεν ἰδίως ἡ αὐτοδικία. Καθένας δηλ. ἀδικούμενος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδικηθῇ μόνος του. Ἐν περιπτώσει δὲ φόνου τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶχαν οἱ συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος.

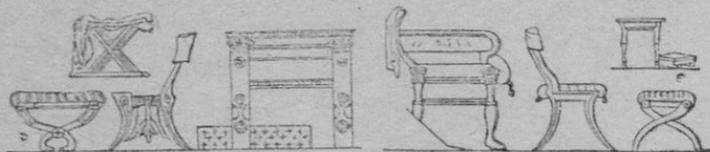
Ὁ οἰκιακὸς βίος.

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς ἐξου-
σαν πολὺ ἀπλᾶ. Τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων ἀποτελοῦνται ἀπὸ
μῖαν αὐλήν. Γύρω ἀπὸ αὐτὴν ἐσωτερικῶς ὑπάρχουν στοαί, εἰς τὸ

Εἰκ. 11. Μέγαρον. 12. Κίων μυκηναϊκός.

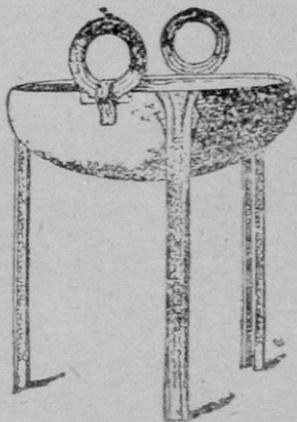
μέσον δὲ κυκλοτερῆς βωμὸς. Εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς εἰσόδου πλευ-
ρᾶν ὑπάρχει τὸ κυριώτερον μέρος τῶν ἀνακτόρων, τὸ μέγαρον τῶν

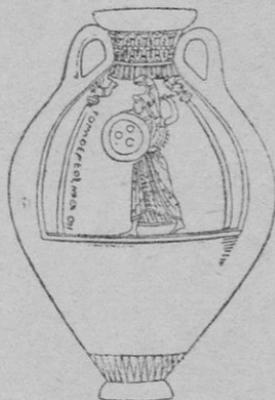
Εἰκ. 13. Καθίσματα.

ἀνδρῶν. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ μῖαν στοάν ἀνοικτὴν πρὸς τὴν
αὐλήν, κάποτε ἀπὸ ἕνα δωμάτιον ἔπειτα ἀπὸ τὴν στοάν, τὸ ὅποιον
ὠνομάζετο πρόδομος, καὶ ἀπὸ τὸ κυρίως μέγαρον. Τὸ κυρίως μέ-
γαρον εἶχεν εἰς τὸ μέσον ἐστίαν καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὴν τέσσαρας

κίονας διὰ τὰ ὑποβαστάζουσαν τὴν στέγην (εἰκ. 11 καὶ 12). Γύρω ἀπὸ τὸ μέγαρον ἦσαν ἄλλα θωμάτια μικρὰ καὶ σκοτεινά, τὰ ὅποια ἐχρησίμευον ὡς κοιτῶνες καὶ ὡς ἀποθήκαι.

Εἰκ. 14. Τρίπους λέβης.

Εἰκ. 15. Ἀμφορεύς.

Εἰκ. 16. Κρατήρ.

Ὅμοιαι, ἀλλὰ μικρότεραι καὶ πτωχότεραι, ἦσαν αἱ οἰκίαι τῶν ἰδιωτῶν.

Τὰ ἐπιπλά τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι: ὁ **θρόνος**, κάθισμα μεγάλον με στηρίγματα διὰ τὰ νῶτα, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ἄλλα καθίσματα με στηρίγμα διὰ τὰ νῶτα μόνον, σακμνία, (εἰκ. 13), **τράπεζαι** μικραὶ διὰ νὰ τρώγουν καὶ **κιβώτια** διὰ νὰ φυλάττουν τὰ ἐνδύματα καὶ ἄλλα πολὺτιμα ἀντικείμενα. Τὰ μαγειρικὰ σκευῆ ἦσαν σχεδὸν ἕμοια με τὰ ἰδικά μας. Τὰ συνήθη δὲ ἀγγεῖα εἶναι ὁ **τρίπους λέβης** (εἰκ. 14), ὁ **πίθος** διὰ νὰ ἀποθηκεύσων οἶνον, ἔλαιον καὶ μέλι, ἐπίσης ὁ **ἀμφορεὺς** (εἰκ. 15), ἡ **ὕδρια** διὰ τὸ νερόν, ὁ **κρατῆρ** διὰ νὰ ἀναμειγνύσων τὸν οἶνον με νερόν (εἰκὼν 16), ἡ **λήκυθος** διὰ τὸ ἔλαιον (εἰκὼν 17), **ποτήρια** (εἰκ. 18) κ. ἄ.

Εἰκ. 17. Λήκυθος

Εἰκ. 18. Ποτήριον.

Ἡ ἐνδυμασία ἦτο ἀπλή. Ἐφοροῦσαν μακρὸ ὑποκάμισον λιγνόν (χιτῶν) καὶ ἐπάνω εἰς τὸν χιτῶνα μεγάλον τεμάχιον ἀπὸ ὕφασμα μάλλινον (ἱμάτιον). Ὑποκάτω ἀπὸ τοὺς πόδας ἔδειναν με λωρία τεμάχια ἀπὸ δέρμα ζώων, τὴν δὲ κεφαλὴν εἶχαν συνήθως γυμνήν (εἰκ. 19). Ὁ χιτῶν τῶν γυναικῶν ἦτο μακρὸς καὶ ἐσυγκρατεῖτο με ζώνην. Κάποτε προσέτι αὐταὶ ἐφοροῦσαν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ κάλυμμα ἀπὸ ὕφασμα λεπτόν (εἰκ. 20).

Εἰς κάθε οἰκογένειαν ὁ πατὴρ εἶναι ὁ κύριος καὶ εἰς αὐτὸν βλοῖ ὀφείλουν ὑπακοήν. Αὐτὸς δὲ εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ ἱερεὺς τῆς οἰκογενείας. Ἡ γυνὴ μένει πάντοτε εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν γυναικῶν, τὸ ὅποσον εἶναι συνήθως εἰς τὸ ὑπερῶν, καὶ διευθύνει τὰς ἐργασίας τῆς οἰκίας. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ γυναῖκες τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν κατεγίνοντο εἰς τὸ νὰ ὑφαίνουσιν καὶ κεντοῦν καὶ εἰς

τὰς ἄλλας οἰκιακὰς ἐργασίας. Αἱ κόραι μένουσιν συνήθως πλησίον τῆς μητρὸς των, ἀλλὰ δὲν εἶναι κλεισμέναι, ὅπως αἱ ὕπανδροι. Ἦμποροῦν νὰ ἐξέρχωνται ἐλεύθερα. Δὲν ἔχουν ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξουν αὐτὰί τὸν σύζυγόν των. Ὁ πατὴρ δίδει αὐτὰς εἰς ὅποιον δῆποτε θέλει καὶ λαμβάνει εἰς ἀντάλλαγμα δῶρον.

Αἱ μεγαλύτεραι διασκευάσαις κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶναι

Εἰκ. 19. Ἐνδυμασίαι ἀνδρῶν.

τὰ συμπόσια. Ὁ βασιλεὺς ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν βωμὸν ἑνὸς θεοῦ σφάζει τοὺς βοῦς ἢ τὰ πρόβατα. Οἱ περὶ αὐτὸν καίουσιν ἐπάνω εἰς τὸν βωμὸν πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ τὰ ἐντόσθια, τὸ λίπος καὶ τὰ ὀστά, τὸ δὲ κρέας κόπτουσιν εἰς τεμάχια καὶ ψήγουσιν. Ἐπειτα κάθηται ὄλοι καὶ τρώγουσιν μὲ τὰς χεῖράς των τὸ κρέας καὶ ἄρτον ἀπὸ σίτον. Μετὰ τὸ φαγητὸν δὲ πίνουν οἶνον, ἀλλὰ πάντοτε ἀνάμεικτον μὲ ἄφθονον νερόν.

Ἰδιαιτέρον χαρακτηριστικὸν τῆς κοινωνίας των χρόνων αὐτῶν εἶναι ἡ προθυμία, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγένετο δεκτὸς κάθε ξένος, ὁ ὁποῖος ἐζητοῦσε φιλοξενίαν. Ὁ ξένος ἐθεωρεῖτο ὅτι ἐπροστατεῦετο ἀπὸ τὸν Δία καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ εὐρῆ κάθε περιποίησιν. Συνήθως ὁ φιλοξενούμενος καὶ ὁ φιλοξενῶν ἔκαναν ἀνταλλαγὴν δῶρων, τὰ ὅποια ἐχρησίμευαν ὡς δεσμὸς ὄχι μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπογόνων των.

Ἀκόμη σεβαστότερος καὶ ἀπὸ τὸν ξένον ἦτο ὁ ἱκέτης. Ὅταν

δηλ. ὁ καταδιωκόμενος δι' ὅποιονδήποτε λόγον ἤθελε καταφύγει εἰς τὸν βωμὸν ἢ τὴν ἐστίαν τῆς οἰκίας καὶ ἤθελε ζητήσει τὴν προστασίαν τοῦ κυρίου αὐτῆς, αὐτὸς δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἀπορρίψῃ τὴν αἴτησιν. Ἄλλως ἐτιμωρεῖτο ἀπὸ τοῦ Δία.

Εἰκ. 20, Ἐνδυμασίαι γυναικῶν.

Τὰ ὄπλα καὶ ὁ πόλεμος.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους κάθε ἀνὴρ ὠπλιζέτο μὲ ἰδικά του ἔξοδα. Εἶχε δὲ δύο εἰδῶν ἔπλα τὰ ἐπιθετικά, μὲ τὰ ὅποια ἐκτύποσε τὸν ἀντίπαλόν του, καὶ τὰ ἀμυντικά, μὲ τὰ ὅποια ἐπροφυλλάσσετο ἀπὸ τὰ κτυπήματα αὐτοῦ.

Διὰ τὴν προφυλάττη τὴν κεφαλὴν τοῦ ὁ Ἕλληνας πολεμιστῆς ἐφοροῦσε παλαιότερα μὲν σκοῦρον ἀπὸ δέρμα, ἀργότερα δὲ **περικεφαλαίαν** ἀπὸ χαλκῶν. Ἡ περικεφαλαία ἐσκέπαζε τὸ μέτωπον, τοὺς κροτάφους καὶ τὰς παρειάς εἰς τρόπον, ὥστε νὰ φαίνωνται μόνον οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ πώγωνος, ἐδένετο δὲ ἀποκάτω ἀπὸ τὸν πώγωνα μὲ λωρίον. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς περικε-

Εἰκ. 21 Πολεμισταὶ τῶν δημοικῶν χρόνων.

φαλαίας ἦτο ἐμπηγμένον λωρίον συνήθως ἀπὸ οὐρᾶν ἵππου.

Διὰ τὴν προφυλάττη τὰς κνήμας τοῦ ὁ πολεμιστῆς ἐφοροῦσε τὰς **κνημιῖδας**. Αὐταὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν ἀπὸ δέρμα, κατόπιν ὅμως κατασκευάζοντο ἀπὸ πλάκας ἐκ μετάλλου, ἐφθάναν δὲ ἀπὸ τὰ γόνατα μέχρι τῶν ἀστραγάλων.

Διὰ τὴν ἀποκρούη τέλος τὰ κτυπήματα τοῦ ἀντιπάλου ὁ πολεμιστῆς ἐκρατοῦσε μὲ τὴν ἀριστερὰν τοῦ χεῖρα **ἀσπίδα** κατασκευασμένην ἀπὸ πολλὰ δέρματα βοῶν καὶ στολισμένην μὲ πλάκας ἀπὸ μέταλλον. Ἡ ἀσπίς κατ' ἀρχὰς ἦτο πολὺ μεγάλη. Ἐκάλυπτε τὸ σῶμα ἀπὸ τὸν πώγωνα μέχρι τῶν ἀστραγάλων. Ἀργότερα ἐγίνε μικροτέρα. Τότε ἠναγκάσθησαν νὰ φοροῦν καὶ ἄλλο ἀμυντικὸν ὄπλον, τὸν **θώρακα**. Ὁ θώραξ ἀποτελεῖτο ἀπὸ δύο πλάκας ἐκ χαλκοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων ἢ μὲν μία ἐπροφύλαττε τὴν ῥάχιν, ἢ δὲ ἄλλη τὸ στήθος.

Ὡς ἐπιθετικὰ δὲ ὄπλα οἱ περισσότεροι πολεμισταὶ εἶχαν τὸ ξίφος καὶ τὸ δόρυ. Τὸ ξίφος ἦτο χάλκινον, παλὸ μακρὸν καὶ δίστομον, ἐκρέματο δὲ ἀπὸ τὸν δεξιὸν ὤμον εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν. Τὸ δόρυ ἦτο ξύλινον καὶ εἶχεν εἰς τὰ δύο ἄκρα αἰχμὰς ἀπὸ χαλκόν, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευαν ἢ μὲν μία διὰ νὰ τρυπᾷ τὸν ἀντί-

Εἰκ. 22 Πολεμικὸν ἄρμα.

παλον, ἢ δὲ ἄλλη διὰ νὰ ἐμπηγνύεται εἰς τὴν γῆν. Ἦτο δὲ τὸ δόρυ πολὺ μακρὸν, κάποτε μέχρι 5 μέτρων (εἰκ. 21).

Μερικοὶ τέλος πολεμισταὶ ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ τόξον κατασκευασμένον ἀπὸ δύο κέρατα ἐλάφου συνενωμένα. Μὲ τὸ τόξον ἐρριπταν βέλη, τὰ ὅποια εἶχεν αἰχμὴν ἀπὸ χαλκὸν τριγωνικὴν.

Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς εἶχεν ὄπλα στερεώτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Εἰς τὴν μάχην συνήθως ἐπορεύοντο ἐπάνω εἰς ἄρμα δίτροχον, τὸ ὅποσον ἐσύρετο ἀπὸ δύο ἵππους (εἰκ. 22). Ἐμάχοντο δὲ ἄλλοτε μὲν ἀπὸ τὸ ἄρμα, ἄλλοτε δέ, ἀφοῦ κατέβαιναν ἀπὸ αὐτό. Οἱ λοιποὶ ἀκολουθοῦσαν τοὺς ἡγεμόνας τῶν καὶ ἐμάχοντο ἀτάκτως καὶ χωρὶς διεύθυνσιν.

Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Πρὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκοντο εἰς ἀκμὴν. Ἀπὸ τότε ὅμως παρακμάζουν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον περιέρχονται εἰς τοὺς Φοίνικας.

Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία περιορίζεται κυρίως εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τοῦ Αἰγαίου τὰ πλοῖα δὲν ἀπομακρύνονται πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν, διότι ἦσαν μικρὰ καὶ χωρὶς κατάστρωμα.

Τὸ ἐμπόριον ἦτο ἀνταλλακτικόν. Οἱ ἔμποροι δηλ. ἔκαναν ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων, ποῦ ἐπερίσσευαν εἰς τὸν τόπον τῶν, μὲ ἄλλα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα αὐτοὺς δὲν παρήγε. Τὸ νόμισμα δὲν εἶχεν ἐφευρεθῆ ἀκόμη. Καὶ τὸ ἐμπόριον ὅμως τῶν ἐπιπέδων περιορισμένον. Εἰς χρόνους, ποῦ ἐτιμάτο πρὸ πάντων, τὸ ἐμπόριον φυσικὰ ἐπεριφρονεῖτο.

Ἡδραμάνωσι 9 Αἰ ὠραῖαι τέχναι
Ἡδραμάνωσι 9 Αἰ ὠραῖαι τέχναι

Πρὸ τοῦ νὰ κατέλθουν οἱ Δωριεῖς εἰς τὴν ἐπιπέδον Ἑλλάδα αἱ ὠραῖαι τέχναι εὐρίσκοντο εἰς τὴν Ἡδραμάνωσιν.

Ἀπὸ τὰς ἀκροπόλεις, τὰ ἀνάκτορα καὶ τοὺς τάφους, ὡς καὶ ἀπὸ τὰ κοσμήματα, τὰ ἀγγεῖα καὶ τὰ σκεύη, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν ἐντὸς αὐτῶν, βλέπομεν ὅτι αἱ τέχναι ἦσαν προωδευμέναι, πρὸ πάντων δὲ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ. Ἡ μετακίνησις καὶ τοποθέτησις τῶν μεγάλων ἐκεῖνων λίθων, μὲ τοὺς ὁποίους εἶναι κτισμένα τὰ τείχη τῶν Μυκηναίων (εἰκ. 10) καὶ τῆς Τίρυνθος, δεικνύουν ὅτι εἶχαν ἀρκετὴν πείραν τῆς μηχανικῆς.

Εἰς τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν εὐρέθησαν ζωγραφίαι μὲ ζωηρὰ χρώματα (εἰκ. 2), οἱ ὁποῖαι παριστάνουν ζῆα, ἀνθρώπους καὶ ἄλλα κοσμήματα. Ἐπίσης εὐρέθησαν ἀγγεῖα πολυχρώμα μὲ κοσμήματα ζῶων καὶ φυτῶν. Ὅλα αὐτὰ δεικνύουν ὅτι ἡ ζωγραφικὴ ἦτο πολὺ προωδευμένη.

Καὶ ἡ γλυπτικὴ ἐπίσης εἶχε προσδεύσει πολὺ. Ἐσκάλιζαν ἐπάνω εἰς λίθους, εἰς ὄσα ζῶων καὶ εἰς μέταλλα ἀναγλύφους παραστάσεις ἢ καὶ ὀλόγλυφα ἔργα, τὰ ὁποῖα παρίσταναν ἀνθρώπους ἢ ζῆα.

Ἐπίσης κατεσκευάζαν ἀπὸ χαλκῶν καὶ χρυσῶν διάφορα ἀντικείμενα μὲ τέχνην καταπληκτικὴν. Τέλος ἐγνώριζαν νὰ κατασκευάζουν τὴν ὕαλον.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κάθοδον ὅμως τῶν Δωριέων αἱ τέχναι ἐγένεον εἰς τὴν Ἑλλάδα μαραίνονται. Μὲ τὰς ἐπιδρομὰς οἱ ἀνθρώποι εἶχαν παύσει νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ διὰ τοῦτο

είχαν πτωχεύσει. Ἐξ ἄλλου οἱ Δωριεῖς ἦσαν ἄνθρωποι ὀρεινοί, τραχεῖς ὡς πρὸς τὰ ἦθη καὶ λιτοὶ ὡς πρὸς τὸν βίον, ἐπομένως δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἀγαποῦν τὰς τέχνας.

Μόνον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἔπειτα ἀπὸ τοὺς μακροὺς ἀγῶνας, ποὺ εἶχαν ἀναγκασθῆ νὰ κάνουν οἱ ἄποικοι διὰ νὰ κατακτήσουν τὰς νέας πατρίδας των, ἀναφαίνονται τὰ Ὀμηρικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἐμπνευσθῆ ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦς. Ἀλλὰ αἱ ἄλλαι τέχναι καὶ ἰδίως ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ πολὺ ἀργότερα καὶ ἐδῶ ἀναπτύσσονται.

Μετὰ τὰς μεταναστάσεις τέλος ἀρχίζει εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ γίνεταί χρῆσις τοῦ σιδήρου καὶ εἰσάγεται εἰς αὐτὴν ἀπὸ τοὺς Φοίνικας ὁ ἀλφάδιχος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝ. ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ ΚΑΙ ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΚΤΟΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

1. Ἡ Σπάρτη.

Τὰ δωρικά κράτη τῆς Πελοποννήσου.

Οἱ Δωριεῖς ἦλθαν εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ στίφη, κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα καὶ ἀπὸ διαφόρους ὁδοῦς. Ἐνεκα τούτου οὔτε συγχρόνως ἔγιναν κύρια ἔλης τῆς χῶρας, οὔτε χωρὶς κόπον. Εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ κάμουν μακροχρονίους ἀγῶνας, ἕως οὗ κυριεύσουν τὰς ὀχυράς ἀκροπόλεις τῶν Ἀχαιῶν. Μὲ μερικὸς δὲ ἐξ αὐτῶν ἴσως ἠναγκάσθησαν καὶ νὰ συμβιθασθοῦν. Ἐνεκα τούτου εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων δὲν ἐσχηματίσθη ἓνα δωρικὸν κράτος, ἀλλὰ πολλά: τῆς Σπάρτης, τῆς Μεσσηνίας, τοῦ Ἄργους, τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Σικυῶνος.

Ἐξ αὐτῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπικρατεῖ τὸ κράτος τῆς Σπάρτης, τὰ δὲ λοιπὰ ἢ ὑποτάσσονται εἰς αὐτὸ ἢ ὑποκύπτουν εἰς τὴν ἐπιρροήν του.

Ἡ κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς.

Μεταξὺ τῶν δύο ἀποτέμων βουνῶν, τοῦ Πάρωνος πρὸς Α. καὶ τοῦ Ταυγέτου πρὸς Δ., σχηματίζεται μία βαθεῖα κοιλάς, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ῥέει ὁ Εὐρώτας ποταμὸς. Ἡ κοιλάς αὕτη εἶναι ἡ Λακωνική.

Εἰς τὸ μέσον τῆς κοιλάδος αὐτῆς πλησίον τοῦ Εὐρώτα ἐγκατεστάθη κατὰ πρῶτον τὸν δέκατον αἰῶνα π. Χ. περίπου ἓνα στίφος Δωριέων καὶ ἐκυρίευσεν τὴν ἐκεῖ ἀρχαίαν πόλιν, ἡ ὁποία ἀπὸ τότε

ἔλαβε τὸ ὄνομα **Σπάρτη**. Ἐπὶ ἐδῶ οἱ κατακτηταὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκυρίευσαν ἑλθὼν τὴν Λακωνικὴν μέχρι τῆς θαλάσσης. Ἡ δὲ γῆ, τὴν ὅποιαν κάθε φοράν ἐκυρίευσαν, διμοιράζετο μεταξύ των εἰς ἴσα μέρη (κλήρους).

Ἀπὸ τοῦς παλαιοῦς κατοικοῦς τῆς Λακωνικῆς οἱ κάτοικοι τῆς πεδιάδος τῆς Σπάρτης, καθὼς καὶ ὅσοι ἀπὸ τοῦς ἄλλους ἔφεραν μεγάλην ἀντίστασιν, ἔγιναν δοῦλοι καὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ καλλιεργοῦν τοὺς ἀγροὺς τῶν κατακτητῶν. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν **εἰλωτες**. Ὅσοι δὲ ὑπετάχθησαν εὐκόλα διετήρησαν μερικὰ ὄρεινὰ κτήματα καὶ εἶχαν τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν **περίοικοι**. Ὅσοι οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς διηροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις, τοὺς κατακτητὰς Δωριεῖς, οἱ ὅποιοι ὠνομάσθησαν **Σπαρτιάται**, τοὺς περιόικους, καὶ τοὺς εἰλωτας.

Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης.

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι εἰς τὴν Σπάρτην τοὺς νόμους ἔθεσαν ἕνας μεγάλος νομοθέτης, ὁ **Λυκοῦργος**. Ὅλα ὅμως ὅσα λέγονται περὶ αὐτοῦ εἶναι μυθώδη. Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης δὲν εἶναι ἔργον ἑνὸς νομοθέτου, ἀλλὰ ἐσχηματίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀναλόγως μὲ τὰς ἀνάγκας, αἱ ὅποιαί κάθε φοράν παρουσιάζοντο.

Ἡ ἐξουσία εἰς τὸ σπαρτιατικὸν πολίτευμα ἦτο μοιρασμένη μεταξύ τῆς βασιλείας, τῶν ἐφόρων, τῆς Γερουσίας, καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου.

Οἱ βασιλεῖς. Εἰς τὴν Σπάρτην ἀνέκαθεν ἦσαν δύο βασιλεῖς. Οἱ βασιλεῖς κατ' ἀρχὰς εἶχαν εἰς τὰς χεῖράς των ὅλας τὰς ἐξουσίας, τὴν **θηρησκευτικὴν**, τὴν **στρατιωτικὴν**, τὴν **δικαστικὴν**. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἐξηκολούθησαν μὲν νὰ ἔχουν μεγάλας τιμὰς. Ὅλοι ἐσηκίωνοντο, ἔταν ἐπερνοῦσαν. Εἶχαν τιμητικὴν θέσιν εἰς ὅλας τὰς ἐορτάς. Εἰς τὰ συμπόσια τοὺς ὑπηρετοῦσαν πρῶτους καὶ ἔδιδαν εἰς αὐτοὺς διπλὴν μερίδα. Τὰ δέρματα τῶν θυσιαζομένων ζώων κατὰ τὰς θυσίας ἀνήκαν εἰς αὐτοὺς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τὸ ἴδιον ἀπὸ τὰ λάφυρα. Καὶ τέλος ἐθάπτοντο μὲ πολλὴν μεγαλοπρέπειαν.

φάσεων αὐτῶν. Καί τέλος ἐκανόνιζαν τὰς σχέσεις τῆς πόλεως μετὰ τὰς ἄλλας πόλεις. Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐφόρων διαρκοῦσεν ἓνα ἔτος.

Ἡ Γερουσία. Ἡ Γερουσία ἦτο συμβούλιον ἀπὸ 28 γέροντας ἡλικίας ἄνω τῶν 60 ἐτῶν. Ἔργα αὐτῆς ἦσαν: νὰ δίδῃ γνώμην ἐπὶ τῶν διαφόρων ὑποθέσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπρόκειτο νὰ συζητηθοῦν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ προτείνῃ τοὺς νόμους καὶ νὰ δικάζῃ τὰς ποινικὰς δίκας. Ἀπὸ αὐτὴν δὲ ἐδικάζοντο καὶ οἱ βασιλεῖς, ὅταν κατηγοροῦντο ἀπὸ τοὺς ἐφόρους. Οἱ γέροντες ἦσαν ἰσόβιοι, συνεδρίαζαν δὲ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν βασιλέων.

Ἡ Ἐκκλησία. Τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ ἀποτελοῦσαν ὅλοι οἱ πολῖται, ὅσοι εἶχαν ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν. Ἔργα δὲ αὐτῆς ἦσαν: νὰ ἐγκρίνῃ ἢ ἀπορρίπτῃ τὰς προτάσεις τῆς γερουσίας καὶ ἰδίως, ὅσας εἶχαν σχέσιν μετὰ τὸν πόλεμον ἢ τὴν εἰρήνην, καὶ νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἐφόρους καὶ τὰ μέλη τῆς γερουσίας.

Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδῶν. Σύμφωνος μετὰ τὸν πολεμικὸν χαρακτήρα τῆς Σπάρτης ἦτο καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν παιδῶν. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἐθεωρεῖτο στρατιώτης καὶ ἀνήκεν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐπομένως κύριος νὰ ἀποφασίσῃ, ἂν ἔπρεπε νὰ ἀνατραφῇ ἢ νὰ ἐγκαταλειφθῇ τὸ νεογνόν, ἦτο ἡ πολιτεία. Διὰ τοῦτο ὁ παῖς ἅμα ἐγεννᾶτο, ἐφέρετο ἐνώπιον τῶν γερόντων, διὰ νὰ ἐξετάσῃ αὐτόν. Ἐὰν εὐρίσκετο ἀσθενικὸς ἢ μετὰ κανένα σωματικὸν ἐλάττωμα, ἐρρίπτετο εἰς τὰς φάραγγας τοῦ Ταυγέτου. Ἐὰν ἐκρίνετο ἄξιος νὰ γίνῃ Σπαρτιάτης, ἐδίδοτο ὀπίσω εἰς τὴν μητέρα του, διὰ νὰ τὸν ἀνατρέψῃ μέχρι τῆς ἡλικίας 7 ἐτῶν. Ὅταν ἔφθανεν εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν ὁ παῖς, παρεδίδοτο εἰς τὴν πολιτείαν διὰ νὰ ἐκπαιδευθῇ μαζί με τοὺς ἄλλους συνομηλικούς του.

Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδῶν ἓνα σκοπὸν εἶχε, νὰ κάμῃ τὰ σώματά των ἰσχυρά. Διὰ τοῦτο ἐγυμνάζοντο οἱ παῖδες εἰς τὸ τρέξιμον, εἰς τὸ πῆδημα καὶ εἰς τὴν πάλην. Εἶχαν πάντοτε τὴν κεφαλὴν κουρευμένην, τοὺς πόδας γυμνοὺς καὶ ἐφοροῦσαν τὸ ἴδιον ἔνδυμα χειμῶνα καὶ θέρος. Ἐκοιμῶντο ἐπάνω εἰς καλάμια, τὰ ὁποῖα ἐκοπταν οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα. Καὶ τέλος διὰ νὰ συνηθίσουν νὰ ἐξαπατοῦν ἐν καιρῷ πολέμου τοὺς ἐχθρούς των, δὲν ἐδίδαν εἰς αὐτοὺς ἀρκετὴν τροφήν, καὶ ἕνεκα τούτου οἱ παῖδες ἠναγκάζοντο νὰ συμπληρῶνουν αὐτὴν μετὰ τὴν κλοπὴν. Ἄλλ'

* Ἀντ. Χωραφᾶ.—Ἱστορία Α' Ἑλληνικοῦ, ἐκδόσις ζ'.

ἐὰν ἐσυλλαμβάνοντο ὅτι ἐκλεπταν, ἐρραβδίζοντο μέχρις αἵματος, διότι δὲν κατώρθωσαν νὰ κρυφθοῦν.

Ἡ πνευματικὴ ὁμῶς μόρφωσις τῶν παίδων τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο περιορισμένη. Ἐδιδάσκοντο μόνον γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀπεστήθιζαν ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἄλλων ποιητῶν καὶ ἐτραγουδοῦσαν στρατιωτικὰ τραγούδια καὶ ἐχόρευαν χοροὺς στρατιωτικοῦς.

Καὶ αἱ κόραι τῶν Σπαρτιατῶν ἀνετρέφοντο δημοσίως, ὅπως οἱ παῖδες, καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὸν δρόμον, τὸ πῆδημα, τὸ ἀκόντιον καὶ τὸν δίσκον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγίνοντο βρωμαλαίαι καὶ ἰσχυραί, πραγματικῶς γυναῖκες πολεμιστῶν, ποὺ ἐθεωροῦσαν καθήκον των νὰ παρορμοῦν τοὺς ἀνδρας των εἰς τὸν πόλεμον.

Τὰ ἦδη τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ 20 ἐτῶν ἕως 60 ἤμποροῦσε νὰ προσκληθῆ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ἐπομένως εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἔπρεπε νὰ ἀσκήται εἰς τὰ στρατιωτικά.

Εἰς τὸν Σπαρτιάτην ἦτο ἀπαγορευμένον νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Λακωνικὴν χωρὶς ἀδειαν τῆς κυβερνήσεως. Ἐπίσης ἦτο ἀπαγορευμένον εἰς αὐτὸν νὰ ἀσχολῆται εἰς οἰονδήποτε ἐπάγγελμα καὶ νὰ ἔχῃ χρυσὸν ἢ ἄργυρον. Τὸ μόνον ἐπιτρεπόμενον νόμισμα ἦτο τὸ σιδηροῦν, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο τόσο βαρὺ, ὥστε ἐχρειάζετο ἄμαξα διὰ νὰ μεταφερθῆ καὶ πολὺ μικρὸν ποσόν.

Οἱ Σπαρτιάται ἐδείκνυαν μεγάλον σεβασμὸν εἰς τοὺς γέροντας. Ἐσηκῶνοντο, βταν ἐπερνοῦσαν, καὶ τοὺς ἤκουαν μὲ σεβασμὸν. Διὰ τὴν συνήθειάν των δὲ αὐτὴν ὑπερηφανεύοντο.

Οἱ Σπαρτιάται δὲν ἔτρωγαν εἰς τὴν οἰκίαν των μὲ τὰς γυναῖκάς των. Ἐτρωγαν ὅλοι μαζί, ὡς νὰ ἦσαν εἰς στρατόπεδον, ἀνὰ 15 εἰς μίαν τράπεζαν. Τὰ κοινὰ αὐτὰ δεῖπνα ὀνομάζοντο *συσσίτια*. Εἰς τὰ συσσίτια καθεὶς ἔδιδεν ἴσην μερίδα ἀλεύρου, τυροῦ, σύκων καὶ οἴνου. Τὸ φαγητὸν ἦτο πολὺ ἀπλοῦν. Ἡ κυριώτερα τροφή ἦτο ὁ μέλας ζυμὸς ἀπὸ χοιρινὸν κρέας μὲ ὄσος καὶ μὲ ἄλας. Ὅλοι δέ, καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰ συσσίτια. Ἀλλὰ καὶ μόνοι οἱ Σπαρτιάται ἠμποροῦσαν νὰ μετέχουν εἰς αὐτά.

Οἱ Σπαρτιάται τέλος εἶχαν τὴν συνήθειαν νὰ ὀμιλοῦν ὀλίγον

καί νά λέγουν πολλά πράγματα μέ ὀλίγας λέξεις. Τοῦτο ὠνομάζετο λακωνισμός.

Μέ τήν ἀνατροφήν αὐτήν καί μέ τά ἤθη αὐτά οἱ Σπαρτιάται ἔγιναν οἱ ῥωμαλεώτεροι καί γενναϊότεροι πολεμισταί τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Σπαρτιάτης ὤφειλε νά μάχεται εἰς τήν θέσιν του καί νά προτιμήσῃ νά φονευθῆ παρά νά ὀπισθοχωρησῇ. Ὅποιος ἔφευγεν εἰς τήν μάχην ἢ ἔρριπτε τήν ἀσπίδα, ἔχανε τά πολιτικά του δικαιώματα καί δέν ἦτο πλέον δεκτός οὔτε εἰς τήν ἐκκλησίαν οὔτε εἰς τά συσσίτια. Εἰς τὰς ἑορτάς καί εἰς τά γυμνάσια ἦτο εἰς τήν τελευταίαν γραμμήν. Εἰς τόν δρόμον ὤφειλε νά παραμερίζῃ ἔμπρός καί ἀπό τοὺς νεωτέρους. Οἱ ἄλλοι ἀπέφευγαν νά ἐμιλοῦν μέ αὐτόν καί νά κάθηνται πλησίον του. Ἐάν ὕβριζαν ἢ ἐκτυποῦσαν αὐτόν, δέν ἤμποροῦσε νά καταφύγῃ εἰς τὸ δικαστήριον. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι τρέσαντες.

Αἱ κατακτήσεις τῆς Σπάρτης.

Οἱ Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι. Οἱ Σπαρτιάται, ἀφοῦ κατὰ τὰ μέσα περίπου τοῦ 18ου αἰῶνος ἐσυμπλήρωσαν τήν κατάκτησιν τῆς Λακωνικῆς, ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των εἰς τήν εὐφρορον Μεσσηνίαν.

Οἱ κατακτηταί Δωριεῖς εἶχαν καταλάβει τήν πλουσίαν αὐτήν χώραν διὰ συμβιβασμοῦ μέ τοὺς παλαιούς κατοίκους αὐτῆς, ἴσως διότι ἦσαν ὀλίγοι. Διὰ τοῦτο οἱ παλαιοὶ κάτοικοι διεφύλαξαν τὰ κτήματά των καί εἶχαν τὰ ἴδια δικαιώματα μέ τοὺς Δωριεῖς. Τοῦτο ὅμως ἔγινεν αἰτία νά συγχωνευθοῦν οἱ Δωριεῖς μέ τοὺς ἐντοπίους καί νά χάσουν τὰς στρατιωτικὰς των ἀρετάς.

Εἰς αὐτήν τήν κατάστασιν εὐρίσκοντο οἱ κάτοικοι τῆς Μεσσηνίας, ὅταν οἱ Σπαρτιάται ἐπετέθησαν ἐναντίον των.

Οἱ Μεσσηνιοὶ ἀντεστάθησαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας περισσότερον ἀπὸ ἓνα αἰῶνα. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἔγιναν δύο μακροχρόνιοι πόλεμοι, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται **μεσσηνιακοί**. Κατὰ τὸν πρῶτον (743-725) οἱ Σπαρτιάται, ἀφοῦ πολλὰς φορές ἐνίκησαν τοὺς Μεσσηνίους, τοὺς ἠνάγκασαν νά ἐγκαταλείψουν τὰς πεδιάδας καί νά κλεισθοῦν εἰς τὸ ὄχυρόν φρούριον τῆς **Ἰθώμης**. Ἐκεῖ οἱ Μεσσηνιοὶ μέ τὸν ἀνδρείον βασιλέα των **Ἀριστόδημον** ἀντεστάθησαν περίπου 20 ἔτη. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους, ἀφοῦ καί ὁ Ἀριστόδημος ἔφο-

νεύθη, ἢ Ἰθώμη ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀπὸ τοῦς Μεσσηνίους τότε ἄλλοι μὲν ἔφυγαν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἄλλοι δὲ ἔμειναν εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἔγιναν εἰλωτες τῶν Σπαρτιατῶν.

Οἱ Μεσσήνιοι 80 ἔτη ἦσαν δούλοι τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ συνηθίσουν εἰς τὴν δουλείαν. Διὰ τοῦτο τὸ 645 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ γενναίου **Ἀριστομένου**, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν τῆς Μεσσηνίας, ἐπαναστατοῦν καὶ ἐκδιώκουν τοὺς Σπαρτιάτας ἀπὸ τὴν χώραν των. Οἱ Σπαρτιάται ἔπρεπε νὰ ἀρχίσουν πάλιν ἐξ ἀρχῆς τὴν κατάκτησιν τῆς Μεσσηνίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρχισεν ὁ δεῦτερος μεσσηνιακὸς πόλεμος (645-628). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ Μεσσήνιοι καὶ μόνοι κατώρθωσαν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς ὅλας τὰς ἐπιθέσεις τῶν Σπαρτιατῶν. Ὅταν δὲ ἀργότερα ἐδοῦθησαν αὐτοὺς καὶ οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Ἀρκάδες, ἔφεραν τοὺς Σπαρτιάτας εἰς ἀπελπιστικὴν θέσιν. Τοὺς Σπαρτιάτας ἔσωσε τότε ὁ ποιητὴς **Τυρταῖος**. Αὐτὸς μὲ τὰ πολεμικά του τραγούδια κατώρθωσε νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ ἐνθουσιάσῃ τόσοσιν αὐτοὺς, ὥστε ὤρμησαν κατὰ τῶν Μεσσηνίων, τοὺς κατενίκησαν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ἀποσυρθοῦν εἰς τὸ φρούριον τῆς **Εἵρας**, τὸ ὅποιον εὕρισκετο εἰς τὰ ὄρεινά σύνορα τῆς Ἀρκαδίας. Ἀπὸ ἐκεῖ οἱ Μεσσήνιοι ἀπέχρυσαν ἐπὶ 11 ἔτη τὰς προσβολὰς τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθησαν νὰ υποκύψουν. Οἱ Σπαρτιάται ἔγιναν καὶ πάλιν κύριοι ὅλης τῆς Μεσσηνίας. Ἐκ τῶν ὑπερασπιστῶν δὲ τῆς Εἵρας ἄλλοι μὲν κατέφυγαν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἄλλοι δὲ διευθύνθησαν εἰς τὴν **Σικελίαν** καὶ ἐκεῖ ἐκατοίκησαν εἰς τὴν **Ζάγκλην**, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν μὲ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος των **Μεσσήνην**.

Οἱ πρὸς τοὺς Ἀρκάδας πόλεμοι. Οἱ Ἀρκάδες ἦσαν οἱ μόνοι ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Δωριεῖς. Ἐναντίον αὐτῶν ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους οἱ Σπαρτιάται, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρουν νὰ τοὺς ὑποτάξουν. Μόνον τοὺς κατοίκους τῆς **Τεγέας** ὑπεχρέωσαν κατὰ τὸν ἦον αἰῶνα νὰ εἶναι διαρκῶς σύμμαχοί των, ἔδωκαν ὁμοῦς εἰς αὐτοὺς τὸ προνόμιον νὰ κατέχουν εἰς τὰς μάχας πάντοτε τὸ ἀριστερὸν κέρασ τοῦ σπαρτιατικοῦ στρατοῦ.

Οἱ πρὸς τοὺς Ἀργεῖους πόλεμοι. Καὶ ἐναντίον τῶν Ἀρ-

γείων, οί όποιοι έπί του βασιλέως Φείδωνος είχαν γίνει ό ισχυρότερος λαός της Πελοποννήσου, έστράφησαν οί Σπαρτιάται. Έπειτα δέ από μακρούς άγώνας κατώρθωσαν κατά τά μέσα περίπου του βου αιώνα νά άφαιρέσουν άπ' αυτούς τήν Θυρέαν.

Η ήγεμονία της Σπάρτης. Κατ' αυτόν τόν τρόπον οί Σπαρτιάται, άφ' ου ένίκησαν τους Μεσσηνίους, τους Άρκάδας και τους Άργείους, έγιναν κατά τόν βον αιώνα π. Χ. ό ισχυρότερος λαός όλης της Ελλάδος. Είχαν όλην τήν Λακωνικήν και τήν Μεσσηνίαν ιδιικάς των, όλοι δέ σχεδόν οί άλλοι λαοί της Πελοπόννησου έγιναν σύμμαχοί των και ήσαν ύποχρεωμένοι νά τους ακολουθούν εις τους πολέμους.

2. Αί Άθήναι.

Η Άττική και οί κάτοικοι αυτής.

Η Άττική άποτελεί βραχύδη τριγωνικήν χερσόνησον εις τά ΝΑ. της Στερεάς Ελλάδος. Του τριγώνου τούτου βάσις μόν είναι τά όρη Πάρνης και Κιθαιρών, κορυφή δέ τό άκρωτήριο Σούνιον. Τήν ΝΔ. πλευράν αυτού βρέχει ό Σαρωνικός κόλπος, τήν δέ Α. τό Αιγαίον πέλαγος. Διασχίζουν δέ τήν χερσόνησον ταύτην τά όρη Πεντελικόν και Ύμητός προς Α. και Αιγάλεων προς Δ. (εικ. 24).

Η Άττική είναι χώρα μικρά και δέν έχει νερά άφθονα. Άλλ' έπειδή τό κλίμα της ήτο μαλακόν και ή γή έκαλλιεργείτο με έπιμέλειαν, τά προϊόντα αυτής ήσαν όλίγα μόν, αλλά καλά. Ίδίως εϋδοκιμοϋσαν εις αυτήν ή καλλιέργεια της συκής, της έλαιας και της άμπέλου. Η θέσις όμως αυτής ήτο πρό πάντων κατάλληλος διά νά κάμνι τους κατοίκους της ναυτικούς. Όλοι της αί άκται είναι γεμάται από όρμους και όλοι της αί πεδιάδες είναι άνοιχται προς τήν θάλασσαν. Τά δέ δάση του Κιθαιρώνα και της Πάρνηθος παρείχαν τήν ξυλείαν, ή όποία έχρειάζετο διά τήν κατασκευήν των πλοίων. Τό Πεντελικόν τέλος παρείχε τά μάρμαρα, με τά όποια αί ώραϊαι τέχναι έφθασαν εις μεγάλην άκμήν, αί δέ πεδιάδες της Άττικής άριστον πηλόν διά τήν ανάπτυξιν της κεραμειτικής.

Εις τήν Άττικήν κατά τους ιστορικούς χρόνους εκατοικοϋσε

λαός, ὁ ὁποῖος ἔκαυχάτο ὅτι ἦτο αὐτόχθων. Τὸ ἀληθές ὅμως εἶναι, ὅτι εἰς τὴν χώραν ἐγιναν πολλαὶ μεταναστάσεις διαφόρων λαῶν ἑλληνικῶν καὶ μὴ.

Ἡ χώρα κατὰ τοὺς παλαιστάτους χρόνους ἀπετελεῖτο ἀπὸ χω-
ρία ἀνεξάρτητα τὸ ἓν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Κατόπιν οἱ κάτοικοι τῆς πό-
λεως τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ἴωνες,
ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους ἑλων τῶν χωρίων τῆς Ἀττικῆς νὰ κα-
ταργήσουν τοὺς διαφόρους ἀρχοντίας των καὶ νὰ θεωρήσουν ὡς κοι-
νοὺς ἀρχοντας τοὺς ἀρχοντας τῶν Ἀθηναίων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρό-
πον ὅλη ἡ Ἀττικὴ συνενώθη εἰς ἓνα κράτος, οἱ δὲ εὐγενεῖς τῶν
χωρίων ἠναγκάσθησαν νὰ ἔλθουν νὰ κατοικήσουν εἰς τὰς Ἀθήνας.
Τότε οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς διηρέθησαν εἰς τέσσαρας φυλάς
ἀναλόγως τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον κατοικοῦσαν.

Εἶχαν συνενωθῆ πλέον ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς εἰς ἓνα
κράτος, ὅτε, ὅπως λέγει ἡ παράδοσις, διέτρεξαν πολὺ μεγάλον κίν-
δυνον. Οἱ Δωριεῖς, ἀφοῦ κατέκτησαν τὴν Πελοπόννησον, εἰσέβα-
λαν καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν τοὺς Ἀθη-
ναίους ἔσωσεν ἡ φιλοπατρία τοῦ βασιλέως των **Κόδρου**. Τὸ μαν-
τεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε δώσει χρησμὸν εἰς τοὺς Δωριεῖς νὰ προσ-
έχουν νὰ μὴ φονεύσουν τὸν βασιλέα τῶν Ἀθηναίων, διότι θὰ νικη-
θοῦν. Ἔνεκα τούτου δὲ οἱ Δωριεῖς εἶχαν δώσει διαταγὴν εἰς ὅλον
τὸν στρατὸν νὰ ἀποφύγουν νὰ κτυπήσουν τὸν βασιλέα. Ὁ Κόδρος,
ἀφ' οὗ ἔμαθε τὸν χρησμὸν, ἀπεφάσισε νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του,
διὰ νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του. Ἐνδύεται ὡς χωρικός, λαμβάνει εἰς
τὸν ὠμόν του ἓνα πέλεκυν καὶ ἔρχεται εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν
ἐχθρῶν. Ἐκεῖ φιλονικεῖ μὲ μερικὸς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς
νὰ γνωρίζουν ποῖος εἶναι, τὸν φονεύουν. Ὅταν κατόπιν οἱ Ἀθη-
ναῖοι ἐζήτησαν τὸν νεκρὸν τοῦ βασιλέως διὰ νὰ τὸν θάψουν, ἐν-
νόησαν οἱ Δωριεῖς ὅτι εἶχαν φονεύσει τὸν Κόδρον, ἐπομένως ἀπελ-
πίσθησαν ὅτι θὰ ἠμποροῦσαν νὰ νικήσουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐφυ-
γαν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν.

Κατάλυσις τῆς βασιλείας.

Τὸ ἀρχαιότατον πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων, ὅπως καὶ ἑλων τῶν
Ἑλλήνων, ἦτο ἡ βασιλεία. Ἀνώτατος ἀρχων τῆς χώρας ἦτο ὁ βα-

σιλεύς. Ἡ δύναμις ἕως τῶν βασιλέων δὲν διετηρήθη πολὺν χρόνον, ἀλλὰ περιορίσθη ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς. Κατὰ πρῶτον ἀφηρέθη ἀπὸ τὸν βασιλέα ἡ πολεμικὴ ἐξουσία καὶ ἐδόθη εἰς νέον ἄρχοντα ἐκ τῶν εὐγενῶν, τὸν **πολέμαρχον**. Ἀργότερα δὲ ἰδρύθη καὶ τρίτη ἀρχὴ διὰ τοὺς εὐγενεῖς, ἡ τοῦ **ἄρχοντος**, εἰς τὸν ὅποιον ἐδόθη μέρος πάλιν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως. Ὡστε εἰς τὸν βασιλέα ἔμεινε μόνον ἡ θρησκευτικὴ ἐξουσία. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν καὶ οἱ τρεῖς ἄρχοντες ἦσαν ἰσόδοιοι, μετὰ ταῦτα εἶχαν τὴν ἀρχὴν 10 ἔτη καὶ ἐπὶ τέλους ἐν μόνον ἔτος. Τότε ἱδρυσαν οἱ εὐγενεῖς καὶ νέαν ἀρχήν, τοὺς 6 **θεσμοθέτας**, διὰ νὰ καταγράφουν καὶ νὰ φυλάττουν τὰ ἔθιμα τῆς χώρας, τὰ ὅποια ἐχρησίμευαν διὰ τὰς δίκας.

Ἐκτὸς τῶν ἀρχόντων τῶρα τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν εἶχεν ἡ βουλὴ τῶν εὐγενῶν, ἡ ὅποια ὠνομάζετο **βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου**, καὶ ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὅλων τοὺς ἄρχοντας, ὅσων ἔληξεν ἡ ἀρχή. Αὕτὴ ἐκλέγει τοὺς ἄρχοντας, αὕτὴ ἀποφασίζει περὶ ὅλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας, αὕτὴ τέλος δικάζει τὰς φωνικὰς δίκας καὶ τιμωρεῖ κάθε πολίτην, ὃ ὅποιος παρεκτρέπεται.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ ἀπολυταρχικὸν ἐγένεν **ἀριστοκρατικόν**. Ἐν ᾧ πρὶν δηλ. τὴν ἐξουσίαν ἀπολύτως εἶχεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου, ὁ βασιλεύς, τῶρα ἔλαβον αὐτὴν ὅλοι οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο καὶ ἄριστοι.

Ὁ λαὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία.

Μὲ τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα ἔλη ἡ διοίκησις τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὰς χεῖρας τῶν εὐγενῶν. Τὸ ἄλλο πλῆθος ὅχι μόνον πολιτικὰ δικαίωματα δὲν εἶχεν, ἀλλ' οὐδὲ δικαιοσύνην εὕρισκε, διότι οἱ εὐγενεῖς ἐδίκαζαν, ὅπως ἤθελαν.

Τὴν στέρησιν αὐτὴν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ τὴν ἐλλείψιν τῆς δικαιοσύνης ἤσθάνοντο πρὸ πάντων οἱ ναυτικοί, οἱ ἔμποροι, οἱ βιομήχανοι καὶ οἱ τεχνίται. Αὐτοὶ ἕνεκα τῆς προσόδου τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἤρχισαν νὰ πλουτίζουν. Δὲν ἔβλεπαν λοιπὸν τὸν λόγον, διὰ τὸν ὅποιον ἔπρεπε νὰ ὑστεροῦν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν δυσαρεστημένοι μαζί των.

τόν κύριον τοῦ ἀγροῦ τὰ $\frac{5}{8}$. Ἄλλὰ μὲ τὸ $\frac{1}{8}$ ποῦ ἔπρεπε νὰ κρατοῦν, δὲν ἠμποροῦσαν συνήθως νὰ θρέψουν τὴν οἰκογένειάν των. Ἐπομένως δὲν ἔδιδαν τὰ $\frac{5}{8}$ εἰς τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ, ἀλλὰ ὀλιγώτερον. Τότε βίμως ὁ κύριος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ ὡς δούλους καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ζευγιτῶν ἡ θέσις δὲν ἦτο καλυτέρα. Σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους περὶ δανείων, οἱ ὅποιοι ἴσχυαν τότε, ἐδανείζοντο μὲ ὑποθήκην τὰ σώματά των. Ὅταν δὲ ὁ ὀφειλέτης δὲν ἐπλήρωνε τὸ χρέος του, ἐγίνετο δούλος εἰς τὸν δανειστήν.

Ἐνεκα τούτων ὅλος ὁ λαὸς ἦτο δυσαραστημένος μὲ τοὺς εὐγενεῖς καὶ συχνὰ ἐγίνοντο στάσεις. Ἀπὸ τὴν δυσარέσκειαν αὐτὴν ἐνόμισεν ὅτι ἠμποροῦσε νὰ ἐπωφεληθῇ ὁ πλούσιος εὐγενὴς **Κύλων**, διὰ νὰ γίνῃ μόνος ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν, τύραννος, ὅπως ἐλέγετο τότε. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν καταλαμβάνει τὸ 636 μὲ τοὺς ὀπαδοὺς του τὴν Ἀκρόπολιν. Ἀλλὰ ὁ λαὸς δὲν ἐπανεστάτησεν, ὅπως ἐπερίμεναν ὁ Κύλων, ὁ δὲ ἄρχων Μεγακλῆς ἐπολιόρκησε τὸν Κύλωνα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ ἀπόπειρα λοιπὸν ἀπέτυχεν. Καὶ ὁ μὲν Κύλων ἐδραπέτευσεν, οἱ δὲ ὀπαδοὶ του ἔκαμαν συνθήκας μὲ τὸν Μεγακλέα. Οἱ πολιορκηταὶ βίμως παρὰ τὰς συνθήκας ἔσφαξαν ἐξ αὐτῶν τοὺς περισσοτέρους. Τοῦτο ἦτο ἀσέβεια πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἐξ αὐτοῦ ἡ πόλις ἐθεωρήθη μολυσμένη. Ἐνεκα τοῦ μολύσματος αὐτοῦ, τὸ ὅποιον ὠνομάσθη **Κυλώνειον ἄγος**, ἔπεσεν εἰς τὴν πόλιν ἀσθένεια. Διὰ νὰ σωθοῦν ἀπ' αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἐξώρισαν τοὺς Ἀλκμεωνίδας, εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ὁποίων ἀνῆκεν ὁ Μεγακλῆς, καὶ ἐπροσκάλεσαν ἀπὸ τὴν Κρήτην ἕνα σοφὸν καὶ ἅγιον ἄνδρα, τὸν **Ἐπιμενίδην**, ὁ ὁποῖος ἐκαθάρισε τὴν πόλιν.

Ἡ νομοθεσία τοῦ Δράκοντος.

Ἡ κατάστασις βίμως τοῦ λαοῦ ἐξακολουθοῦσε ἡ ἰδίᾳ καὶ ἔνεκα τούτου ἐγίνοντο πάλιν στάσεις εἰς τὴν πόλιν. Διὰ νὰ καταπαύσουν αὐτὰς οἱ εὐγενεῖς, ἠναγκάσθησαν τὸ 621 νὰ ἀναθέσουν εἰς ἕνα εὐγενῆ, τὸν **Δράκοντα**, νὰ συντάξῃ νόμους. Τοῦτο καὶ ἐγένετο.

Μὲ τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν ὁ Δράκων, ἐδόθησαν πολιτικὰ δικαιώματα εἰς ὅλους, ὅσοι ἠμποροῦσαν νὰ ἐκστρατεύσουν ὡς ὀπλίται μὲ ἰδικὰ των ἔξοδα, δηλ. εἰς

βλους τοὺς εὐπόρους, καὶ περιωρίσθη ἡ μεγάλη δύναμις, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Ἄρειος Πάγος. Ὁ Δράκων δηλ. Ἰδρυσεν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδόθη τὸ δικαίωμα, ποῦ εἶχεν ὡς τώρα. ὁ Ἄρειος Πάγος, νὰ ἀποφασίζῃ περὶ ἔλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας. Ἰδρυσεν ἐπίσης μίαν βουλήν ἐκ 401 πολιτῶν ἐκλεγομένων διὰ κλήρου, ἣ ὁποία ἔργον εἶχε νὰ ἀποφασίζῃ, ποῖα ζητήματα ἔπρεπε νὰ συζητηθοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Ὁρίσε δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν βουλήν νὰ ἡμποροῦν νὰ λαμβάνουν μέρος ἄλλοι, ὅσοι εἶχαν ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν καὶ οἱ ὅποιοι, ὅπως εἶπαμεν, ἡμποροῦσαν νὰ ἐκστρατεύουν μὲ ἰδικὰ τῶν ἐξοδα. Τέλος Ἰδρυσεν τὸ δικαστήριον τῶν ἐφετῶν, εἰς τὸ ὅποιον ἔδωκε τὸ δικαίωμα νὰ δικάζῃ τὰς φονικὰς δίκας, τὰς ὁποίας ὡς τώρα ἐδίκαζεν ὁ Ἄρειος Πάγος. Οἱ ἐφέται ἦσαν 51, ἡλικίας ἄνω τῶν 50 ἐτῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ὅπως καὶ οἱ 9 ἄρχοντες, οἱ ταμίαι, οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἵππαρχοὶ μόνον ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς ἡμποροῦσαν νὰ ἐκλέγονται.

Ἐκτὸς τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος, ὁ Δράκων κατέγραψεν ὡς νόμους ἄλλα τὰ ἔθιμα τῆς χώρας. Ἀλλὰ τότε πρὸ πάντων ἐφάνη, πόσον αὐτὰ ἦσαν αὐστηρά. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ μεταγενέστεροὶ ἔλεγον ὅτι οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος δὲν ἦσαν γραμμῆνοι μὲ μελάνην, ἀλλὰ μὲ αἷμα.

Ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος

καὶ ἡ κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας.

Τὸ πολίτευμα τοῦ Δράκοντος δὲν ἐκαλυτέρευσε τὴν θέσιν τοῦ λαοῦ. Τὰ χρέη τῶν ἀγροτῶν ἐπλήθειναν ἀδιακόπως, ὅσοι δὲ δὲν ἡμποροῦσαν νὰ πληρώσουν, ἐγίνοντο δοῦλοι. Διὰ τοῦτο αἱ στάσεις τοῦ λαοῦ ἐξακολούθουν. Ἐπὶ τέλους διὰ νὰ παύσουν αἱ στάσεις, ἀπεφάσισαν τὸ 594 νὰ ἀναθέσουν εἰς τὸν Σόλωνα νὰ κάμῃ νέον πολίτευμα καὶ νὰ συμφιλίωσῃ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν λαόν.

Πραγματικῶς ὁ Σόλων ἦτο καταλληλότατος διὰ τὴν συμφιλίωσιν. Ἦτο μὲν εὐγενής, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε μετρίαν περιουσίαν, ἀνῆκε περισσότερο εἰς τὴν μεσαίαν τάξιν. Ἐπομένως ἦτο ἀρεστός καὶ εἰς τὰς δύο μερίδας. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν μεγάλην πεποίθησιν εἰς αὐτόν, διότι εἶχε ταξιδεύσει εἰς πολλὰ μέρη καὶ εἶχε γνωρίσει

τά ἤθη καὶ τοὺς νόμους πολλῶν λαῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωρεῖτο ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπτὰ σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτὸς τούτου εἶχε προσφέρει μέχρι τοῦδε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του, διότι αὐτὸς ἐγένετο ἡ αἰτία νὰ πάρουν ὀπίσω οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Σαλαμίνα, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἀφαιρέσει ἄπ' αὐτοὺς οἱ Μεγαρεῖς.

Σεισάχθεια. Τὸ πρῶτον, ποὺ ἔκαμεν ὁ Σόλων, ἦτο νὰ καταργήσῃ ὅλα τὰ χρέη, νὰ ἀπελευθερώσῃ ὅλους, ὅσοι εἶχαν γίνει δούλοι δι' αὐτά, καὶ νὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ δανείζονται με ὑποθήκην τὰ σώματά των. Τὰ μέτρα ταῦτα ὠνομάσθησαν σεισάχθεια, διότι ἔσειεσαν, δηλ. ἐσήκωσαν, ἀπὸ τὸν λαὸν τὸ βᾶρος, τὸ ὅποιον τὸν ἐπίεζεν.

Διαιρέσεις τῶν πολιτῶν. Ἔως τώρα ἡ διαίρεσις τῶν πολιτῶν εἰς τάξεις ἐστηρίζετο εἰς τὴν καταγωγὴν. Ἀλλὰ με αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν ἤμποροῦσαν νὰ προαχθοῦν, ὅσοι ἀπὸ τὸν λαὸν κατώρθωναν νὰ ἀποκτήσουν περιουσίαν. Τοῦτο ἐθεράπευσεν ὁ Σόλων ὡς ἐξῆς. Διῆρσε τοὺς πολίτας εἰς 4 τάξεις ἀναλόγως τῆς κτηματικῆς των περιουσίας, δηλ. εἰς *πεντακοσιομεδίμους, ἰππεῖς, ζευγίτας καὶ θήτας*. Ὀρίσε δὲ τὸ κατώτατον ὄριον τῆς κτηματικῆς περιουσίας, ποὺ ἔπρεπε νὰ ἔχουν οἱ ἀνήκοντες εἰς κάθε τάξιν. Οὕτω οἱ πεντακοσιομεδίμιοι ἔπρεπε νὰ ἔχουν εἰσόδημα ἀπὸ ξηρὰ καὶ ὕγρα προϊόντα τῶν κτημάτων των (κριθὴν, ἔλαιον, οἶνον) 500 μέτρα (περίπου 700—800 ὀκ.). Οἱ ἰππεῖς ἔπρεπε νὰ ἔχουν 300 καὶ οἱ ζευγίται 200 μέτρα. Εἰς τοὺς θήτας κατετάσσοντο ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων τὸ εἰσόδημα δὲν ἐφθανε τὰ 200 μέτρα.

Πολιτικά δικαιώματα. Ἀναλόγως με τὴν τάξιν καθενὸς ὥρισεν ὁ Σόλων καὶ τὰ βάρη καὶ τὰ δικαιώματά του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις ἐπλήρωναν ὅλους τοὺς φόρους καὶ εἶχαν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκστρατεύουν με ἰδικὰ των ἔξοδα ὡς ὀπλίται, οἱ δὲ τῶν δύο πρώτων τάξεων καὶ ὡς ἰππεῖς. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐγένοντο οἱ ἄρχοντες, οἱ μὲν ἐννέα ἄρχοντες ἀπὸ τοὺς πεντακοσιομεδίμους, οἱ δὲ λοιποὶ καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς τάξεις. Οἱ θήτες πάλιν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκστρατεύουν ὡς ψιλοὶ, καὶ ἐλάμβαναν μέρος μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ δικαστήρια. Ὅλων δὲ τῶν ἀρχῶν ἡ ἐκλογὴ ὤρίσθη νὰ γίνεταί ὡς ἐξῆς· αἱ φυλαὶ ἔκαμναν ἐκλογὴν ὠρισμένου ἀριθμοῦ ὑποψηφίων καὶ ἐξ αὐτῶν ὠρίζοντο οἱ ἄρχοντες διὰ κλήρου.

Ἐκκλησία. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν λαμβάνουν μέρος ὅλοι οἱ πολῖται καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων, ὅσοι ἔχουν ἡλικίαν ἄνω τῶν 20 ἐτῶν. Ἡ ἐκκλησία εἶναι ἡ κυρίαρχος τῆς πολιτείας. Αὐτὴ ἐκλέγει τοὺς ἄρχοντας καὶ ζητεῖ ἀπὸ αὐτοὺς εὐθύνας μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς των. Αὐτὴ ψηφίζει τοὺς νόμους καὶ τοὺς φόρους. Αὐτὴ τέλος ἀποφασίζει περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης.

Βουλὴ. Ἡ βουλὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ 400 κληρωτὰ μέλη, 100 ἀπὸ κάθε φυλῆν. Ἔργον δὲ ἔχει νὰ ἐκφράξῃ τὴν γνώμην τῆς περὶ ἄλλων τῶν ζητημάτων, περὶ τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ ἀποφασίσῃ ἡ ἐκκλησία.

Βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὁ Ἀρειὸς Πάγος λαμβάνει πάλιν μέρος ἐκ τῆς ἐξουσίας, τὴν ὅποιαν εἶχεν ἀφαιρέσει ἀπ' αὐτὸν ὁ Δράκων. Ἔργον λοιπὸν ἔχει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐπιβλέπῃ εἰς τὸ νὰ ἐκτελοῦνται οἱ νόμοι καὶ νὰ δικάζῃ τοὺς ἐκ προμελέτης φόνους καὶ τραύματα, τοὺς ἐμπρησμοὺς καὶ τὰς ἀποπειράς πρὸς κατάλυσιν τοῦ πολιτεύματος. Τὰς λοιπὰς φονικὰς δίκας ἐξακολουθοῦν νὰ δικάζουσι οἱ Ἐφέται.

Ἡλιαία. Μέχρι τοῦ Σόλωνος οἱ ἄρχοντες ἐδίκαζαν τὰς διαφοράς, τὰς ὁποίας εἶχαν οἱ πολῖται μεταξύ των. Ὁ Σόλων τώρα δι' αὐτὰς ἵδρυσεν ἕνα νέον δικαστήριον, τὴν Ἡλιαίαν. Ἡ Ἡλιαία ἀποτελεῖται ἀπὸ 6000 πολίτας, οἱ ὅποιοι ὀρίζονται κατ' ἔτος διὰ κλήρου ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν. Οἱ Ἡλιασταὶ ὅμως δὲν συνεδριάζουσι ὅλοι μαζί, ἀλλὰ διαίρουσιν εἰς δέκα τμήματα, ἀπὸ 500 δικαστὰς καθένα. Οἱ ἀπομένοντες 1000 εἶναι ἀναπληρωματικοί.

Ἄλλοι θεσμοὶ τοῦ Σόλωνος. Ὁ Σόλων εἰς τὴν νομοθεσίαν του ἐφρόντισεν ἀκόμη καὶ διὰ τοὺς ἐμπόρους, βιομηχάνους καὶ τεχνίτας. Χάριν αὐτῶν καὶ ἄλλους προστατευτικοὺς νόμους ἔκαμε καὶ προσέτι ἐμεταρρύθμισε τὸ σύστημα τῶν μέτρων, τῶν σταθμῶν καὶ τοῦ νομίσματος. Ἐπίσης ἀπηγόρευσε τὴν πολυτέλειαν καὶ ἠνάγκασεν ὅλους νὰ ἔχουν ἕνα ἐπάγγελμα. Ὁ Σόλων ἐπίσης ἐφρόντισε καὶ διὰ τὴν μάρφωσιν τῶν πολιτῶν καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς γονεῖς νὰ ἐκπαιδεύουσιν τὰ τέκνα των.

Ἀποδημία τοῦ Σόλωνος. Ὁ Σόλων μὲ τὴν νομοθεσίαν του ὡς δίκαιος συμφιλιωτῆς δὲν ἤρρεσεν εἰς καμμίαν μερίδα. Οἱ πτωχοὶ δυσηρεστήθησαν, διότι ἐπερίμεναν νὰ μοιρασθῇ ἡ γῆ μεταξύ

δλων τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς. Οἱ εὐγενεῖς πάλιν, διότι περιορίσθη ἢ δύνανμῖς των καὶ ἔχασαν ὅλα τὰ χρήματα, τὰ ὅποια εἶχαν δανεισμένα. Ὁ Σόλων λοιπόν, ἐπειδὴ καὶ αἱ δύο μερίδες τὸν ἐνωχλοῦσαν μὲ τὰ παράπονά των, ἐνόμισεν ὅτι εὐκολώτερα θὰ συνήθιζαν εἰς τὴν νέαν κατάστασιν, ἂν ἔφευγεν ἀπὸ τὰς Ἀθηνᾶς. Πρὶν φύγῃ ὁμως, ὥρκισεν αὐτοὺς νὰ μὴ μεταβάλουν τοὺς νόμους του ἐπὶ 10 ἔτη.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηῶν ἀπὸ ἀριστοκρατικὸν ἔγινε **δημοκρατικόν**. Ὁλη ἡ ἐξουσία δηλ. περιήλθεν εἰς τὸν λαόν, ὃ ὅποιος ἐλέγετο δῆμος.

Ἡ Τυραννίς

Πεισίστρατος.—Ἡ ἐλπίς τοῦ Σόλωνος δὲν ἐπραγματοποιήθη. Μετ' ὀλίγα ἔτη ἤρχισαν πάλιν εἰς τὴν πόλιν αἱ στάσεις μεταξὺ τῶν τάξεων. Ἀπὸ τὰς στάσεις αὐτὰς ἐπωφελήθη ἕνας εὐγενῆς, ὃ ὅποιος ἐκολάκευε τὸν λαόν διὰ τὸν σκοπὸν του, ὃ **Πεισίστρατος**. Αὐτὸς μὲ τοὺς καλοὺς του τρόπους κατώρθωσε ν' ἀγαπηθῇ ἀπὸ τὸν λαόν, καὶ μὲ δόλον ἔπεισεν αὐτὸν νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἔχῃ 50 σωματοφύλακας. Τούτους ὃ Πεισίστρατος κατόπιν αὐξάνει εἰς 400 καὶ μὲ αὐτοὺς τὸ 560 καταλαμβάνει τὴν Ἀκρόπολιν καὶ γίνεται κύριος αὐτῆς, ἢ καθὼς ἔλεγαν τότε, **τύραννος** τῆς πόλεως. Δύο φορές τὸν ἐκδιώκουν οἱ ἀντίπαλοί του, ἀλλὰ καὶ τὰς δύο φορές κατορθώνει καὶ καταλαμβάνει πάλιν τὴν ἀρχὴν καὶ τέλος τὴν διατηρεῖ μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ὁ Πεισίστρατος δὲν ἐκατάργησε τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος, ἐφρόντισε μόνον νὰ κατέχῃ εἰς αὐτὸ πάντοτε μίαν μεγάλην ἀρχὴν. Ὁ Πεισίστρατος ἦτο φιλόανθρωπος καὶ πρᾶος καὶ ἐφρόντισε πολὺ διὰ τὸν λαόν. Ἐπροστάτευσεν ἰδίως τοὺς γεωργοὺς διὰ νὰ εἶναι εὐχαριστημένοι μὲ τὴν διοίκησίν του, νὰ ἴμωροῦν νὰ πληρῶνουν τακτικὰ τοὺς φόρους τῆς δεκάτης καὶ νὰ μὴ ἀναμειγνύωνται εἰς τὰ πολιτικά. Ὁ Πεισίστρατος προσέτι ἐφρόντισε διὰ τὸν καλλωπισμὸν τῆς πόλεως. Ἐκαμε μεγαλοπρεπέστερον τὸν ναὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐκατασκεύασε τὴν κρήνην Ἐννεάκρουνον. Ἐθεσε τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς. Καὶ ἐπὶ τέλους ἐπαράγγειλεν εἰς φίλους του ποιητὰς νὰ συλλέξουν καὶ καταγράψουν τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου.

Πεισιστρατίδαι. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πεισιστράτου τὴν ἀρχὴν καταλαμβάνει ὁ μεγαλύτερός του υἱὸς **Ἴππίας** (527-510). Καὶ αὐτός, ὅπως ὁ πατήρ του, ἐδιοικούσε τὴν πόλιν συνετῶς καὶ πράως. Ἄλλ' ὅμως οἱ περισσότεροὶ Ἀθηναῖοι δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι μὲ τὸ πολίτευμα αὐτό. Ἀγαποῦσαν τὴν ἐλευθερίαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ δύο εὐγενεῖς νέοι ὁ Ἀρμόδιος, καὶ ὁ Ἀριστογείτων. Αὐτοὶ ἐκτὸς τῶν δημοκρατικῶν φρονημάτων τῶν εἶχαν καὶ προσωπικὸν πάθος ἐναντίον τῆς οἰκογενείας τοῦ τυράννου. Ἀποφασίζουσι λοιπὸν εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων τοῦ ἔτους 514 νὰ φονεύσουν τὸν τύραννον, ἀλλ' ἀποτυγχάνουσι. Ἐφόνευσαν μόνον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἴππίου Ἴππαρχον. Ἀπὸ τότε ὅμως ὁ Ἴππίας ἔγινε σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος.

Τέλος τὸ 510 οἱ ἄσπονδοὶ ἐχθροὶ τῶν τυράννων καὶ φίλοι τῆς δημοκρατίας Ἀλκμεωνίδαι, οἱ ὅποιοι ἕνεκα τῶν φρονημάτων τῶν ἦσαν ἐξόριστοι, κατῴρθωσαν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν νὰ ἐκδιώξουν τὸν Ἴππίαν ἀπὸ τῆς Ἀθήνας καὶ νὰ ἐπαναφέρουσι τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα εἰς τὴν πόλιν.

Μεταρρυθμίσεις τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθέους.

Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς τυραννίδος ἀρχίζει πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν κομμάτων. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους τὸ 508 ἐπικρατοῦν οἱ δημοκρατικοὶ καὶ ὁ Ἀρχηγὸς αὐτῶν Κλεισθένης μεταρρυθμίζει τὸ πολίτευμα καὶ τὸ κάμνει περισσότερον δημοκρατικόν.

Πρῶτον δίδει πολιτικὰ δικαιώματα εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς ἐνοπίους καὶ ξένους. Διὰ νὰ ἀναμείξῃ δὲ τοὺς πολίτας καταργεῖ τὴν παλαιὰν διαίρεσιν τῶν πολιτῶν εἰς τέσσαρας φυλάς καὶ διαίρει αὐτοὺς εἰς δέκα μὲ τέτοιον τρόπον, ὥστε κάθε μία ἀπὸ τὰς φυλάς νὰ περιλαμβάνῃ πολίτας καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρας παλαιὰς φυλάς. Ὅρίζει δὲ ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς, διὰ νὰ ἐγγραφῇ κανεὶς εἰς τοὺς πολίτας, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὸν ἓνα ἐκ τῶν γονέων του πολίτην Ἀθηναῖον.

Συγχρόνως μεταρρυθμίζει τὴν βουλὴν οὕτως, ὥστε νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ 500 βουλευτῶν (50 ἀπὸ κάθε φυλῆν).

Ἐπειτα ὤρισε νὰ ἐκλέγωνται κατ' ἔτος 10 στρατηγοὶ διὰ νὰ διοικοῦν τὸν στρατὸν μαζί μὲ τὸν πολέμαρχον.

Τέλος διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τὴν πόλιν ἀπὸ νέαν τυραννίαν ἔκαμε τὸν νόμον τοῦ **δοστρακισμοῦ**. Κατὰ τὸν νόμον αὐτὸν ἐξωρίζετο ἀπὸ τὴν πόλιν ἐπὶ δέκα ἔτη πᾶς, ὅστις ἕνεκα τοῦ πλοῦτου τοῦ ἢ τῆς ἀγάπης τοῦ τοῦ εἶχεν ὁ λαός, ἦτο ἐπικίνδυνος νὰ γίνῃ τύραννος. Καὶ κατ' ἀρχάς μὲν ὁ νόμος ἐφημερόσθη ἐπὶ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν τοῦ Πεισιστράτου. Κατόπιν ὁμῶς ἐγίνε καταχρησις ἀπὸ τὰ κόμματα καὶ ἐξωστρακίζετο ἀπὸ τὸ ἰσχυρότερον κόμμα ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀντιπάλων του.

Μὲ τὸ πολίτευμα τώρα αὐτό, εἰς τὸ ὁποῖον ὅλοι οἱ πολῖται ἦσαν ἴσοι, ὁ καθεὶς δὲ ἤμποροῦσε ἀναλόγως τῆς ἀξίας του νὰ διακριθῇ, οἱ Ἀθηναῖοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν.

Β.—Ὁ δεῦτερος ἐλληνικὸς ἀποικισμὸς

Αἱ μεταβολαὶ τοῦ πολιτεύματος, αἱ ὁποῖαι ἐγίναν εἰς τὴν Σπάρτην καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐγίναν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις. Καὶ εἰς ἄλλας μὲν ἐπεκράτησε τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα, εἰς ἄλλας δὲ τὸ δημοκρατικόν.

Αἱ μεταβολαὶ ὁμῶς αὐταὶ ἔφεραν εἰς τὰς πόλεις μεγάλας ἀνατροπὰς, διότι αἱ μερίδες, ποὺ ἐνικῶντο, ἠναγκάζοντο νὰ ἐκπατρίζωνται. Ἐνεκα τούτου πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐπῆγαν καὶ ἱδρυσαν ἀποικίας εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου. Σπουδαῖαι ὁμῶς αἰτίαι τοῦ ἀποικισμοῦ αὐτοῦ ἦσαν προσέτι καὶ αἱ ἐξῆς. Πρῶτον ὁ πληθυσμὸς ἐγίνε τόσοσ πολλὸς εἰς πολλὰ μέρη, ὥστε ἡ γῆ δὲν ἤμποροῦσε πλέον μὲ τὰ προϊόντα τῆς νὰ θρέψῃ αὐτόν. Ἐπειτα οἱ Ἕλληνες ἐκ φύσεως ἀγαποῦσαν τὸ ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον ταχέως τοὺς ἐπλούτιζεν. Ὁ δεῦτερος αὐτὸς ἐλληνικὸς ἀποικισμὸς ἐγένε ἀπὸ τὸν 8ον ἕως τὸν 6ον αἰῶνα π. Χ. (εἰκ. 9).

Κατ' αὐτὸν τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας, ὅλη ἡ κάτω Ἰταλία, ἡ Σικελία, ἡ Χαλκιδική, τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου, ὁ Ἑλλησπόντος καὶ ἡ Προποντίς ἐγένεσαν ἀπὸ ἐλληνικὰς ἀποικίας. Καὶ εἰς αὐτὰ δὲ τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου, τῆς Λιβύης, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας ἱδρῦθησαν ἐλληνικαὶ ἀποικίαι.

Αἱ ἀποικίαι ἱδρῶντο ὡς ἐξῆς. Οἱ ἀποικοὶ ἀναχωροῦσαν ἀπὸ

τὴν πόλιν των ὅλοι μαζί μὲ ἓνα ἀρχηγόν. Τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐπήγαιναν, ἦτο ἐκ τῶν προτέρων ὠρισμένον ἢ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ἢ ἀπὸ κάποιον μαντεῖον. Ἀφοῦ ἔφθαναν εἰς αὐτό, ἔκαμναν μίαν θρησκευτικὴν τελετὴν καὶ ἐτακτοποιοῦσαν τὴν **Ἔστίαν** τῆς πόλεως. Εἰς αὐτὴν ἔθεταν τὸ πῦρ, ποῦ ἔφεραν μαζί των ἀπὸ τὴν πατρίδα των, ἢ ὅποια ὠνομάζετο δι' αὐτοὺς **μητρόπολις**.

Ἡ ἀποικία ἦτο πόλις ἀνεξάρτητος. Ἀλλὰ συνήθως ἐδιατηροῦσε θρησκευτικὴν σχέσιν μὲ τὴν μητρόπολιν καὶ ἔστελλεν ἀντιπροσώπους, διὰ νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς ἐορτὰς τῆς.

Αἱ ἀποικίαι αὐταὶ πολὺ ταχέως διὰ τὴν γεωγραφικὴν των θέσιν καὶ διὰ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς ὑπερέβησαν τὰς μητροπόλεις των καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα καὶ ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον. Προσέτι δὲ ἀνέπτυξαν καὶ μετέδωκαν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τοὺς ἐντοπίους ἔθλων τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκατεστάθησαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ε΄ Π. Χ. ΑΙΩΝΟΣ

Ι.— Τὰ ἑλληνικά πολιτεύματα.

Ὅπως εἶπαμεν εἰς τὰ προηγούμενα, ἀρχαιότατον πολίτευμα τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἡ βασιλεία. Εἰς κάθε πόλιν ἀπόλυτος ἄρχων ἦτο ὁ βασιλεὺς.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὀμήρου ὅμως ἡ δύναμις τῶν βασιλέων ἤρχισε νὰ περιορίζεται ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς. Ὁ περιορισμὸς αὐτὸς ἔγινεν ἀκόμη μεγαλύτερος κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔλην τὴν ἐξουσίαν ἔλαβαν εἰς τὰς χεῖράς τιν ὀλίγοι εὐγενεῖς, οἱ ἀριστοί. Τὸ νέον τοῦτο πολίτευμα ὠνομάζετο ἀριστοκρατία.

Κατ' ἀρχὰς μὲν μόνον ὅσοι κατάγονται ἀπὸ παλαιὰς εὐγενεῖς οἰκογενείας καὶ ἔχουν μεγάλην κτηματικὴν περιουσίαν ἤμποροῦν νὰ κυβερνοῦν τὴν πόλιν. Ἀργότερα ὅμως εἰς τὰς ἐμπορικὰς πόλεις πολλοὶ ἀπὸ τὸν λαὸν ἐπλούτησαν. Τότε κατῴρθωσαν καὶ αὐτοὶ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα ἔγινε πλουτοκρατικόν.

Ἀργότερα πάλιν καὶ ὅλος ὁ λαὸς ζητεῖ τὰ ἴδια πολιτικὰ δικαιώματα. Ἔνεκα τούτου ἐπέρχεται σύγκρουσις, καὶ εἰς ἄλλα μὲν μέρη ἐπικρατοῦν οἱ ὀλίγοι πλοῦσοι τοῦ τόπου καὶ τὸ πολίτευμα μένει ὀλιγαρχικόν, εἰς ἄλλα δὲ ἐπικρατεῖ ὁ λαὸς καὶ τὸ πολίτευμα γίνεται δημοκρατικόν. Εἰς μερικὰ ὅμως μέρη οἱ πλοῦσοι καὶ ὁ λαὸς συμβιβάζονται καὶ ἀναθέτουν εἰς τοὺς λεγομένους νομοθέτας νὰ συντάξουν νέα πολιτεύματα. Εἰς ἄλλα δὲ πάλιν φιλόδοξοι καὶ ἱκανοὶ ἄνδρες κατορθώνουν μὲ τοὺς καλοὺς τῶν τρόπους νὰ προσελκύσουν τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ νὰ λάβουν αὐτοὶ τὴν ἐξουσίαν. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν τύραννοι, ἐπεκράτησαν δὲ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἀπὸ τὸν 7ον ἕως τὸν 6ον αἰῶνα π. Χ.

Ἄντ. Χωραφᾶ.—Ἱστορία Α΄ Ἑλληνικοῦ, ἔκδοσις ζ΄.

Καί οί τύραννοι ὅμως, ἐπειδή ἐπίεζαν ἐξ ἴσου καί τοὺς εὐγενεῖς καί τὸν λαόν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκδιώκονται. Μετὰ τοῦτο δὲ εἰς ἄλλας μὲν πόλεις ἐπεκράτησε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, εἰς ἄλλας δὲ τὸ ὀλιγαρχικόν.

Ὡς πρὸς τὴν δικαιοσύνην δὲ παρατηροῦμεν, ὅτι, ἐν ᾧ πρὶν ἐπικρατοῦσεν ἡ αὐτοδικία, κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς πλεόν τὸ κράτος ἀναλαμβάνει νὰ τιμωρῇ ἐκείνους, ποὺ ἀδικοῦν. Ἐνεκα τούτου τώρα ἀρχίζουσι νὰ καταγράφωνται νόμοι, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ γίνωνται αἱ δίκαι.

2. Ὁ στρατὸς καὶ τὸ ναυτικόν.

Εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὅλοι οἱ πολῖται ἀπὸ 20 ἕως 60 ἐτῶν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἔχουν τὸν ὄπλισμόν των ἑτοίμον, διὰ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ὅταν προσκληθῶσιν. Ἡ ἐξάσκησις τῶν πολιτῶν ἐγένετο ἀπὸ τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας των μέχρι τοῦ 20οῦ.

Εἰκ. 25. Ὀπλίτης.

Ἡ κυριώτερα δύναμις τοῦ στρατοῦ ἦσαν οἱ **ὄπλιται**. Τὰ ὅπλα αὐτῶν (εἰκ. 25) ἦσαν σχεδόν, ὅποια καὶ πρὶν. Ἀμυντικὰ ἦσαν ὁ θώραξ, ἡ περικεφαλαία, αἱ κνημίδες, καὶ μεγάλη ἰοσειδῆς ἀσπίς. Ἐπιθετικὰ δὲ ἦσαν τὸ ξίφος καὶ τὸ δόρυ. Εἰς τὴν μάχην ἑτοποθετοῦντο ἔμπρὸς οἱ ἀνδρειότεροι, διὰ νὰ παρασύρουν καὶ τοὺς ἄλλους ἄλλά δὲν ἐμάχοντο πλέον ἀτάκτως, ὅπως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου, παρετάσσοντο δὲ συνήθως εἰς ὀκτῶ σειρὰς (φάλαγξ).

Τὸ ἵππικόν ἐθεωρεῖτο ὡς δευτερεύον, διότι ὀλίγαι πόλεις ἠμποροῦσαν νὰ τρέφουν ἵππους.

Τὸ ναυτικὸν τέλος ἀποτελεῖτο ἀπὸ τὰς λεγομένας **σεντηκοντόρους**, δηλ. πλοῖα μακρὰ μὲ μίαν σειρὰν ἀπὸ 25 κωπηλάτας ἀπὸ

κάθε μέρος (εικ. 26). Κατά τὸ τέλος ὅμως τῆς περιόδου αὐτῆς ἀρχίζουν νὰ κατασκευάζουν καὶ τριήρεις, δηλ. πλοῖα μὲ τρεῖς σειρὰς κωπηλάτας (εικ. 27).

3.—Ναυτιλία, ἐμπόριον, νομίσματα.

Εἶπαμεν προηγουμένως, ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τὰς μεταναστάσεις οἱ Φοίνικες εἶχαν πάρει ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλά-

Εἰκ. 26. Πεντηκόντορος.

δος. Τώρα ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ Ἕλληνες ἀρχίζουν πάλιν νὰ ἐπιδίδονται εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπὶ τέλους ἀναγκάζουν τοὺς Φοίνικας νὰ ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὰς ἐλληνικὰς θαλάσσας.

Εἰκ. 27. Τριήρης.

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν σπουδαῖαι ἐμπορικαὶ πόλεις ἦσαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἢ Μίλητος, ἢ Φώκαια καὶ ἢ Σάμος· εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἢ Χαλκίς, ἢ Ἐρέτρια, ἢ Κόρινθος, ἢ Αἴγινα καὶ τὰ Μέγαρα· εἰς τὴν Ἀδριατικὴν ἢ Κέρκυρα· εἰς τὴν Σικελίαν αἱ Συρακοῦσαι· καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Τάρας. Τὰ ὑφάσματα καὶ τὰ

κομψοτεχνήματα τῆς Ἀνατολῆς, τὰ μέταλλα, ὁ οἶνος, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας, τὰ σιτηρὰ τῆς Θράκης καὶ τοῦ Εὐξείνου καὶ τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ὄπλα, ἀγγεῖα ἑπιπλα κ. ἄ. ἐκυκλοφόρουν καθ' ἕλας τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου δι' ἑλληνικῶν πλοίων.

Εἰς τὴν ἀκμὴν ὅμως τοῦ ἐμπορίου κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς συνετέλεσε καὶ τοῦτο, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις τοῦ νόμισματος. Τὸ νόμισμα κατὰ πρῶτον ἐφευρέθη εἰς τὴν Ἀσίαν ὑπὸ τῶν Λυδῶν. Ἀπὸ αὐτοῦ μετεδόθη εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ ἀπὸ αὐτοῦ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Ἐδῶ τὸ πρῶτον νομισματοκοπτεῖον ἔγινεν εἰς τὴν Αἰγίαν ἀπὸ τὸν βασιλέα τοῦ Ἄργους Φεΐδωνα, εἰς τὸν ὅποιον εἶχεν ὑποταχθῆ ἡ Αἴγινα.

4.—Ὁ οἰκιακὸς βίος.

Ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶναι ἀκόμη ἀπλούστερος παρὰ κατὰ τοὺς ὀμηρικούς.

Αἱ οἰκίαι εἶναι μικραὶ καὶ χαμηλαί. Τὰ δωμάτια εἶναι χωρὶς παράθυρα καὶ ἔχουν τοὺς τοίχους ἀσβεστωμένους.

Ἐπιπλα ἔχουν τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Ἐνα διδάνι γύρω εἰς τὸν τοίχον, ὀλίγα καθίσματα, ἀγγεῖα, κλίνας χαμηλαί (διότι τῶρα εἰσάγεται ἡ ἀνατολικὴ συνήθεια νὰ τρώγουν ἐξαπλωμένοι) καὶ τράπεζαι ἐπίσης χαμηλαί. Τέλος πρὸς φύλαξιν τῶν ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων ἔχουν κιβώτια.

Ἡ ἐνδυμασία ἐπίσης εἶναι ἡ ἴδια (εἰκ. 19 καὶ 20). Τὰ κοσμήματα ὅμως τῶρα ἀφίνονται μόνον διὰ τὰς γυναῖκας. Οἱ ἄνδρες διατηροῦν μόνον τὰ δακτυλίδια, τὰ ὅποια ἐχρησίμευαν καὶ ὡς σφραγίδες.

Αἱ τροφαὶ εἶναι ἀπλούσταται. Πῆττα ἀπὸ κριθάρι ἢ σιτάρι, ἔλαια, ὄσπρια, κρομμύδια καὶ σῦκα ἀποτελοῦν συνήθως τὴν καθημερινὴν των τροφήν. Τῶρα ὅμως τρώγουν καὶ τὰ ψάρια καὶ τὰ πτηνά, τὰ ὅποια πρὶν ἐπεριφρονοῦσαν. Ἐπειτα ἀπὸ τὸ φαγητὸν τὸ βράδυ κάποτε ἐπακολουθοῦσε συμπόσιον. Ἐπιναν δηλ. οἶνον, πάντοτε ὅμως ἀνακατευμένον μὲ νερόν.

Όλοι οί άνδρες ήσαν νυμφευμένοι, διότι τοῦτο ἐπέβαλλεν εἰς εἰς αὐτοὺς ἡ θρησκεία. Ἐπαυσεν ὁμως ὁ γάμος νά εἶναι ἀγοραπωλησία καί ἐν γένει ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐκαλυπτεῖται.

Ἀνατροφή τῶν παιδῶν. Εἰς ἕλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἐκτὸς τῆς Σπάρτης, ἡ ἐκπαιδεύσις τῶν παιδῶν ἀφίεται εἰς τοὺς γονεῖς. Οἱ ὀπωσδήποτε εὖποροι παραδίδουν τοὺς παιδὰς των εἰς παιδαγωγοὺς δούλους, οἱ ὅποιοι τοὺς διδάσκουν τὴν καλὴν συμπεριφορὰν καί τοὺς συνοδεύουν εἰς τὰ σχολεῖα, τὰ ὅποια λέγονται διδασκαλεῖα, καί εἰς τὰς παλαίστρας. Εἰς τὰ σχολεῖα μανθάνουν ἀνάγνωσιν, γραφήν, ἀρίθμησιν καί ἀποστηθίζουσιν ποιήματα, προσέτι δὲ μανθάνουν νά τραγουδοῦν καί νά παίζουσιν λύραν ἢ κιθάραν. Εἰς τὰς παλαίστρας δὲ ἀσχοῦνται εἰς τὴν γυμναστικὴν.

5. Θρησκεία καὶ λατρεία.

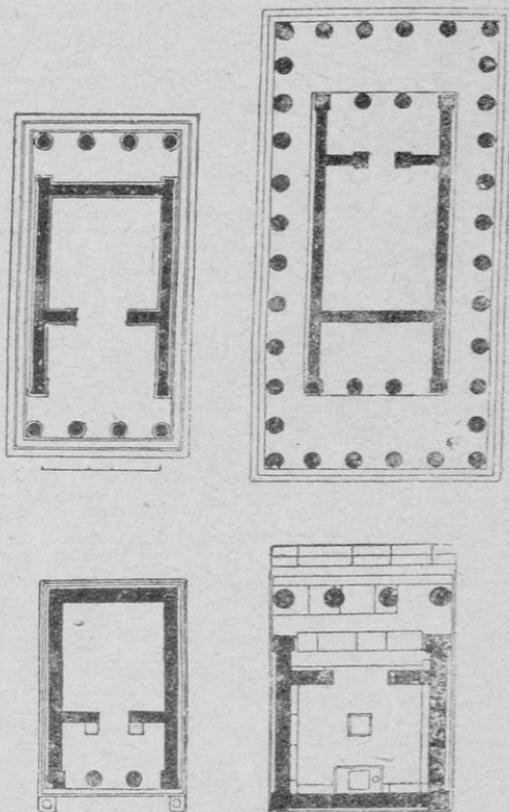
Οἱ Ἕλληνες καί κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν πιστεύουν τοὺς ἰδίους θεοὺς, ὅπως καί πρὶν. Ἐπίσης λατρεύουν τοὺς θεοὺς των, ὅπως πρὶν, ἀλλὰ ὄχι πλέον εἰς τὸ ὑπαιθρον. Πιστεύουν ὅτι, ὅπως ὁ ἄνθρωπος, οὕτω καί ὁ θεὸς ἔχει ἀνάγκην κατοικίας. Διὰ τοῦτο κτίζουσιν εἰς αὐτοὺς ναοὺς καί εἰς κάθε ναὸν τοποθετοῦν τὸ ἀγαλμα τοῦ θεοῦ. Πέριξ τοῦ ναοῦ συνάζονται οἱ πιστοὶ καί κάμνουν τὰς θυσίας των ἐπάνω εἰς τὸν βωμόν, ὁ ὅποιος εἶναι πάντοτε ΒΑ. τοῦ ναοῦ. Ἰδιαιτέραν ἐπίσης σημασίαν ἀποκτοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὰ μαντεῖα. Οἱ δὲ ἀγῶνες δὲν γίνονται πλέον μόνον κατὰ τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν, ὅπως πρὶν, ἀλλὰ τελοῦνται καί κατὰ τὰς ἐορτὰς τῶν θεῶν.

6. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.

Εἶδαμεν ὅτι πρὸ τῶν μεταναστάσεων αἱ τέχναι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦσαν ἀρκετὰ προωδευμένα. Ἐπειτα ὁμως ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων καί αὐταὶ ἐμαράνθησαν. Ἀλλὰ οἱ λαοὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι ἤλθαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας, ἔφεραν μαζί των καί τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ των. Ἀφ' οὗ δὲ—μέ τὸ ἐμπόριον ἐπλούτησαν, ἤρχισαν νά ἐπιδίδονται καί εἰς τὰς τέχνας. Ἐνεκα τούτου ἀπὸ τὸν Ἰον αἰῶνα ἀνεπτύχθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον

ἔδω ἡ ἀρχιτεκτονική ἢ γλυπτική καὶ ἡ ζωγραφική. Ἐπὶ ἔδω δὲ μετεδόθησαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.

Ἀρχιτεκτονική. Ἐφ' οὗ ἀπὸ θλας τὰς πόλεις ἐξεδιώχθησαν οἱ βασιλεῖς, ἀνάκτορα δὲν ὑπάρχουν πλέον. Ἡ ἑλληνική οἰκία

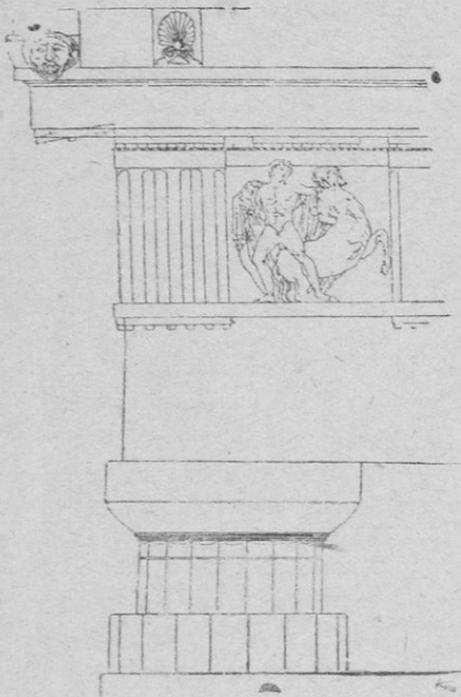

Εἰκ. 28. Ναοί.

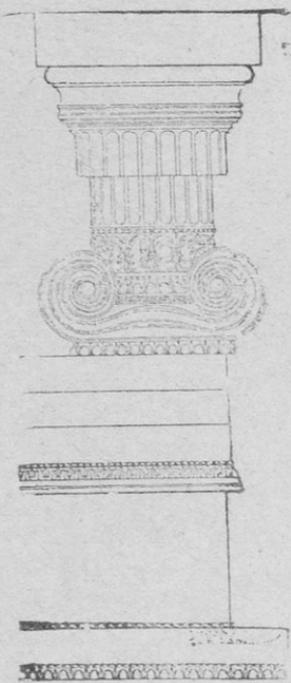
εἶναι πολὺ ἀπλή. Ἐπομένως ἡ ἀρχιτεκτονική περιορίζεται εἰς τὰ δημόσια οἰκοδομήματα καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ναοὺς.

Ὅπως εἶπαμεν, ὁ ναὸς ἐθεωρεῖτο ὡς κατοικία τοῦ θεοῦ. Οἰκοδομήθη λοιπόν, ὅπως τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων. Ὁ ἀπλούστερος

ναός ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα εὐρύχωρον δωμάτιον μὲ ἕνα ὑπόστεγον ἐμπρὸς στηριγμένον μὲ κίονας. Ἐπειτα ὁμοῦς κατασκευάζεται χάριν συμμετρίας ὁμοιον ὑπόστεγον καὶ ἀπὸ τὸ ὀπίσθεν μέρος. Πολλὰκις δὲ προστίθεται ὀπίσω ἀπὸ τὸν κυρίως ναὸν καὶ ἄλλο δωμάτιον διὰ νὰ φυλάττουν ἐντὸς αὐτοῦ τὰ πολύτιμα ἀντικείμενα τοῦ θεοῦ.

Εἰκ. 29. Δωρικὸς ἑνθμός.

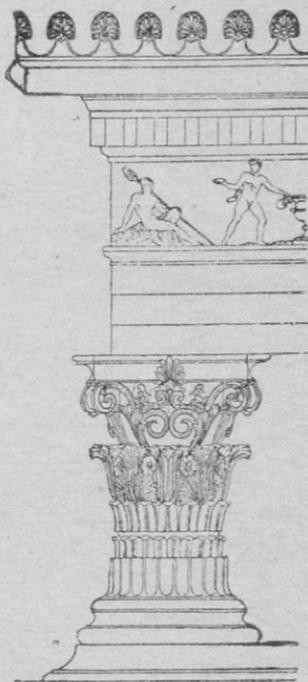

Εἰκ. 30. Ἴωνικὸς ἑνθμός.

Οἱ μεγαλύτεροι τέλος ναοὶ ἔχουν σειρὰς κίονων ἀπὸ τὰ τέσσαρα μέρη (εἰκ. 28).

Οἱ ἐλληνικοὶ ναοὶ ἦσαν ὅλοι χρωματισμένοι μὲ διάφορα χρώματα. Διέφεραν δὲ ἀναμεταξύ των ὡς πρὸς τοὺς κίονας, ὅπως φαίνονται εἰς τὰς εἰκόνας 29, 30 καὶ 31. Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ ὀνομάζονται ῥυθμοί. Διακρίνονται τρεῖς ῥυθμοί, ὁ Δωρικὸς, ὁ Ἴωνικὸς, καὶ ὁ Κορινθιακός.

Ζωγραφική. Οἱ Ἕλληνες ἔβουον τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα ἐχρωμάτιζαν μὲ διάφορα χρώματα. Ἄλλ' ἡ ζωγραφικὴ τῶν δὲν εἶναι γνωστὴ εἰς ἡμᾶς, διότι δὲν ἐσώθησαν μέχρι τῆς ἐποχῆς μας ἔργα αὐτῆς. Τὰ σπουδαιότερα λείψανα τῆς ζωγραφικῆς εἶναι τὰ ἀγγεῖα, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι σχεδιασμένα διάφορα κομψοτεχνήματα καὶ μορφά.

Εἰκ. 31. Κορινθιακὸς ἑυθμός.

τέλος ἀπὸ χαλκῶν καὶ ἀπὸ μάρμαρον.

Ἀγάλματα πολλὰ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εὐρέθησαν εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἀκροπόλεως. Ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους εἶχαν κρύψει εἰς τὴν γῆν, διότι ἠκρωτηριάσθησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας, εὐρίσκονται δὲ τώρα εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως.

Γλυπτική. Ἡ θρησκεία δὲν ἔγινεν αἰτία νὰ προσδεύσῃ μόνον ἢ ἀρχιτεκτονικῇ, ἀλλὰ καὶ ἡ γλυπτικῇ. Ὁ θεὸς ἔπρεπε νὰ παρίσταται αὐτοπροσώπως μεταξὺ τῶν πιστῶν καὶ νὰ διαμένῃ εἰς τὴν ἐπίγειον κατοικίαν του, τὸν ναόν. Ἐπειτα ὁ ναὸς ἔπρεπε νὰ στολισθῇ. Ὁ γλύπτης λοιπὸν ἦτο ὁ ἀπαραίτητος βοηθὸς τοῦ ἀρχιτέκτονος. Τὰ ἀρχαιότερα ἐλληνικὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν ἦσαν ἀπὸ ξύλον. Εἶχαν τοὺς ὀφθαλμοὺς κλειστούς, τοὺς πόδας συνενωμένους καὶ τοὺς βραχίονας προσκολλημένους εἰς τὸ σῶμα. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα μὲ ὀφθαλμοὺς ἀνοικτούς, τοὺς βραχίονας χωρισμένους ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ μὲ τὰς κνήμας εἰς τὴν στάσιν τοῦ βαδίσματος. Ἐσίσης μετ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα ἀπὸ μαλακῶν λίθων καὶ

7. Οἱ ποιηταί.

Ἡ προηγούμενη περίοδος ἦτο ἐποχή ἡρωϊκῆ. Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν κατ' αὐτὴν οἱ ποιηταί νὰ κάμνουν ποιήματα, μὲ τὰ ὅποια νὰ ψάλλουν κατορθώματα τῶν ἡρώων. Τοιοῦτος ποιητὴς ἦτο ὁ **Ὅμηρος**. Κατὰ τοὺς μετέπειτα ὅμως χρόνους εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. ὅπως εἶδαμεν, ἐπικρατοῦν ἐσωτερικαὶ ἀνωμαλίαι, τὸ ἔθνος ἐπιδίδεται εἰς τὸν ἀποικισμὸν καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ ὁ βίος του μεταβάλλεται. Δὲν ἤμποροῦσε λοιπὸν νὰ ἀρκῆται πλέον εἰς τὰ ποιήματα αὐτά. Εἶχεν ἀνάγκη ἀπὸ ποιήματα, τὰ ὅποια νὰ ἐκφράζουσιν τὰ αἰσθήματα, τὰ πάθη καὶ τὰς γνώμας του. Διὰ τοῦτο τέτοια ποιήματα κάμνουν τώρα οἱ ποιηταί κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν. Περιφημότεροι δὲ ποιηταί εἶναι ὁ **Τυρταῖος** ἀπὸ τὴν Σπάρτην, ὁ **Ἀρχίλοχος** ἀπὸ τὴν Πάρον, ἡ **Σαπφῶ** ἀπὸ τὴν Λέσβον, ὁ **Σόλων** ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ **Σιμωνίδης** ἀπὸ τὴν Κέαν καὶ ὁ **Πίνδαρος** ἀπὸ τὰς Θήβας.

8. Οἱ φιλόσοφοι.

Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις παρουσιάζονται ἀνθρωποὶ σοφοὶ καὶ πρακτικοί, οἱ ὅποιοι μὲ διάφορα σύντομα ῥητὰ (γνώθι σαυτὸν, πᾶν μέτρον ἄριστον, κτ.) ἐδίδασκαν τοὺς ἀνθρώπους, πῶς πρέπει νὰ ζοῦν διὰ νὰ εἶναι εὐτοχεῖς. Τοὺς τοιοῦτους ὠνόμαζαν σοφοὺς. Ἀργότερα ἔλεγαν ὅτι οἱ σοφοὶ ποῦ ἔζησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἦσαν ἑπτὰ. Οἱ περιφημότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὁ **Θαλῆς** ἀπὸ τὴν Μίλητον, ὁ **Βίας** ἀπὸ τὴν Πριήνην, ὁ **Πυθαγόρας** ἀπὸ τὴν Μιτυλήνην καὶ ὁ **Σόλων** ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Κατὰ τοὺς ἰδίους ὅμως χρόνους εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας ἄλλοι ἀνθρωποὶ ἀρχίζουσιν νὰ σκέπτονται περὶ τοῦ κόσμου. Προσπαθοῦν δηλ. νὰ ἐξηγήσουν τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ ἐν γένει νὰ εὑρουν τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου. Αὐτοὶ ὀνομάζονται φυσικοὶ φιλόσοφοι. Περιφημότεροι δὲ ἦσαν ὁ **Θαλῆς**, ὁ **Πυθαγόρας**, ὁ **Ξενοφάνης** καὶ ἄλλοι.

9. Ἡ Γραφή.

Ἡ γραφὴ ἐφευρέθη ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῶν ἀνθρώπων νὰ ἀνα-

κοινωνούν τὰς σκέψεις των καὶ τὰς ἐπιθυμίας των εἰς ἄλλους, οἱ ὅποιοι εἶναι μακρὰν,

Κατ' ἀρχὰς οἱ ἄνθρωποι ἐπροσπαθοῦσαν νὰ παραστήσουν ἐκεῖνο, ποῦ ἤθελαν νὰ ἀνακοινώσουν, μὲ εἰκόνας. Ἀργότερα ὁμοῦ μὲ τὰς εἰκόνας, δὲν ἐδήλωναν πλέον τὰ ἀντικείμενα, ἀλλὰ τὴν πρώτην συλλαβὴν καὶ κατόπιν τέλος μόνον τὸ πρῶτον γράμμα τῆς λέξεως, μὲ τὴν ὁποίαν ὀνομάζετο τὸ ἀντικείμενον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲ ἐφθασαν εἰς τὴν γραφὴν.

Τὴν γραφὴν οἱ Ἕλληνες ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τοὺς Φοίνικας πρὸ τοῦ 9ου π. Χ. αἰῶνος. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἡ χρῆσις αὐτῆς ἦτο πολὺ περιωρισμένη. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁμοῦ ἐγενικεύθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὥστε εἰς τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος π. Χ. εἶχε γίνει κοινὴ.

ΙΟ. Περὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἑλλήνων ὀνόματος καὶ τῆς ἐνότητος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους.

Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχαν κοινὸν ὄνομα. Ἕλληνες κατὰ πρῶτον ὀνομάζοντο οἱ Δωριεῖς, οἱ ὅποιοι κατοικοῦσαν εἰς τὴν Ἥπειρον. Ὅσον ὁμοῦ οἱ Δωριεῖς ἐξηπλώνοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα, τόσο καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξηπλώνετο. Καὶ ἐπὶ τέλους κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζονται **Ἕλληνες**. Μὲ τὸ ὄνομα δὲ αὐτὸ διακρίνουν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ ὅλους τοῦ ἄλλου λαοῦ, τοὺς ὁποίους ὀνομάζουν βαρβάρους.

Τοῦτο δεῖκνύει ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἂν καὶ ἦσαν διγερμημένοι εἰς πολλὰ κράτη ἀνεξάρτητα, ἐγνώριζαν ὅτι ἀνήκουν εἰς ἓνα ἔθνος. Δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἐπλασαν τὸν μῦθον τοῦ Ἕλληνος. Κατὰ τὸν μῦθον αὐτὸν ὁ Ἕλληγν ἦτο κοινὸς πρόγονος ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὸς ἐγέννησε τρεῖς υἱοὺς τὸν Δῶρον, τὸν Αἰόλον καὶ τὸν Εὐῶθον. Ὁ Εὐῶθος πάλιν ἄλλους δύο, τὸν Ἀχαιὸν καὶ τὸν Ἴωνα. Ἐλεγον λοιπὸν, ὅτι οἱ δύο πρῶτοι υἱοὶ τοῦ Ἕλληνος, Δῶρος καὶ Αἰόλος, ἦσαν οἱ πρόγονοι τῶν Δωριέων καὶ Αἰολέων, οἱ δὲ δύο υἱοὶ τοῦ Εὐῶθου, Ἀχαιὸς καὶ Ἴων οἱ πρόγονοι τῶν Ἀχαιῶν καὶ Ἰώνων.

Πολὺ δικαίως δὲ οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὴν πεποιθήσιν ὅτι ἀποτελοῦσαν ἓν ἔθνος, διότι ὅλοι ὠμιλοῦσαν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, εἶχαν

τὰ ἴδια ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ τὸ σπουδαιότερον, τὴν ἰδίαν θρησκείαν. Πραγματικῶς ἡ θρησκεία παρεῖχεν εἰς τοὺς Ἑλληνας τὰ σπουδαιότερα μέσα τοῦ συνδέσμου των. Αὐτὰ δὲ ἦσαν αἱ **Ἀμφικτιονίαι**, τὰ **Μαντεῖα** καὶ οἱ **Πανελλήνιοι ἀγῶνες**.

Ἀμφικτιονίαι.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρχαν πολλοὶ ναοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπρόσφεραν θυσίας ὄχι μόνον οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, ὅπου εὕρισκετο ὁ ναός, ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ πόλεων. Ἐνεκα τούτου δὲν διηύθυναν τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς οὐδὲ ἐπροστάτευαν τὰ συμφέροντα τοῦ ναοῦ μόνον οἱ πολῖται τῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκεν, ἀλλ' ἀντιπρόσωποι ἀπὸ ὅλων τὰς πέριξ πόλεις. Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοὶ ἕμως δὲν ἐσκέπτοντο περὶ τῶν συμφερόντων μόνον τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν συμφερόντων τῶν πόλεων των καὶ ἐσυμβίβαζαν τὰς τυχόν γεννωμένας μεταξὺ των διαφορὰς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὀλίγον κατ' ὀλίγον αἱ πόλεις αὐταὶ συνενώθησαν καὶ πολιτικῶς. Αἱ συνενώσεις αὐταὶ ὀνομάζοντο **ἀμφικτιονίαι**.

Τοιαῦται ἀμφικτιονίαι ἦσαν πολλάι. Ἐπισημοτάτη ἕμως ἀπὸ ὅλων ἦτο ἡ ἀμφικτιονία τῶν Δελφῶν. Εἰς αὐτὴν ἐλάμβαναν μέρος δώδεκα λαοί, Δωριεῖς, Ἴωνες, Θεσσαλοί, Βοιωτοί, Φωκεῖς, Λοκροὶ καὶ ἄλλοι. Κάθε λαὸς ἀπ' αὐτοὺς ἔστελλε δύο ἀντιπροσώπους, ἓνα διὰ τὰς θρησκευτικὰς ὑποθέσεις καὶ ἓνα διὰ τὰς πολιτικὰς.

Μαντεῖα.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ μαντεῖα ἦσαν πολλά. Τὸ ἐπιφανέστατον ἕμως ἀπὸ ὅλων ἦτο τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τοὺς Δελφοὺς, τὸ ὅποιον πολὺ ἐνωρὶς ἐγένετο πανελλήνιον.

Τὸ **μαντεῖον τῶν Δελφῶν** ἦτο εἰς τὰς μεσημβρινὰς κατωφερείας τοῦ Παρνασσοῦ μεταξὺ ἀποτόμων βράχων. Εἰς τὸ βάθος τοῦ ναοῦ ἦτο τοποθετημένος ἓνας τρίπους ἀνωθεν χάσματος, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐξήρχοντο ἀναθυμιάσεις. Ὅσάκις ἐζητεῖτο χρησμὸς ἀνέβαιναν εἰς τὸν τρίποδα μία ἱέρεια, ὀνομαζομένη **Πυθία**, καὶ ἐμασοῦσε φύλλα δάφνης. Αἱ ἀναθυμιάσεις τοῦ χάσματος καὶ τὰ ναρκωτικὰ φύλλα τῆς δάφνης τὴν ἐλαμναν νὰ **ζαλίζεται** καὶ νὰ λέγῃ

λόγους ασυνάρτητους. Τους λόγους τούτους παρελάμβαναν οί ιερείς και εκατέρτιζαν τόν χρησμόν. Οί χρησμοί συνήθως ήσαν διφορούμενοι, πολλάκις όμως εις τās πόλεις, αί όποιαί έζητούσαν χρησμόν, έδιδαν επιτυχημένας συμβουλάς. Οί ιερείς ήσαν άνθρωποι φρόνιμοι και με πείραν, έγνώριζαν δε καλά τās έλληνικās πόλεις. Έπομένως ήσαν εις θέσιν να δίδουν τās καταλλήλους συμβουλάς. Ένεκα τούτου τó μαντεϊον τών Δελφών ταχέως έγινε περιφημον εις όλην τήν Έλλάδα, από όλας δε τās πόλεις αútης ήρχοντο δια να ζητούν χρησμούς, ώστε έγινε σπουδαϊον κέντρον τής εθνικής ενότητος τών Έλλήνων.

Πανελλήνιοι αγώνες.

Οί Έλληνες έπίστευαν ότι οί θεοί αγαπούν τήν χαράν και τά θύματα. Δια τούτο εις τās έορτάς οί νέοι έψαλλαν και έχόρευαν γύρω από τόν βωμόν του θεού και ήγωνίζοντο εις τόν δρόμον και τήν πάλην δια να ευχαριστήσουν αυτόν. Δι' αυτό επεκράτησεν εις τās έορτάς να γίνονται και αγώνες γυμναστικοί.

Έορταί, εις τās όποιας έγινοντο και αγώνες, ήσαν πολλαί. Τέσσαρες όμως άπ' αútας έγιναν όλίγον κατ' όλίγον πανελλήνιοι, διότι εις αútας ήρχοντο οί Έλληνες από όλας τās έλληνικās χώρας. Πρός τόν σκοπόν δε τούτον, ενόσω διαρκούσαν αί έορταί αútαι, έπαυαν οί μεταξύ τών διαφόρων έλληνικών πόλεων πόλεμοι.

Οί πανελλήνιοι αútοι αγώνες ήσαν: α) Τά **Πύθια**, τά όποια έωρτάζοντο εις τούς Δελφούς προς τιμήν του Απόλλωνος κάθε 5 έτη. Εις αútους οί νικηταί έλάμβαναν ως βραβείον στέφανον δάφνης. β) Τά **Νέμεια**, τά όποια έωρτάζοντο προς τιμήν του Διός κάθε δύο έτη εις τó δάσος τής Νεμέας τής Αργολίδος. Εις αútους οί στέφανοι ήσαν από σέλινον. γ) Τά **Ισθμια**, τά όποια έτελοούντο όμοίως κάθε δύο έτη εις τόν Ισθμόν τής Κορίνθου πρός τιμήν του Ποσειδώνος. Οί νικηταί έλάμβαναν ως βραβείον κλάδον πίτυος. δ) Τά **Όλύμπια**, τά όποια έτελοούντο κάθε 4 έτη εις τήν Όλυμπίαν προς τιμήν του Διός.

Οί Όλυμπιακοί αγώνες.

Τά **Όλύμπια** ήσαν ή αρχαιότερα και επιφανεστέρα από τās πανελληνίους έορτάς. Η έορτή αútή κατ' αρχάς ήτο πολύ άπλή.

Μέσα εἰς τὸ δάσος τῆς Ὀλυμπίας ὑπῆρχεν ἕνας βωμὸς καὶ γύρω ἀπ' αὐτὸν μία πλατεῖα. Ἐκεῖ συνήρχοντο οἱ περίεξ κατοικοῦντες καὶ ἐπρόσφεραν θυσίαν εἰς τὸν θεόν. Μετὰ τοῦτο δὲ ἐγίνετο μεταξὺ τῶν νέων ἀγῶν δρόμου. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως εἰς τὴν πανήγυριν αὐτὴν ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται ἄνθρωποι ἀπὸ ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας, ἕως οὗ τέλος ἐγίνε πανελλήνιος. Τότε ἰδρῦθησαν ἐκεῖ ναοὶ, ἀγάλματα, βωμοί, στοαί, ἡρώα, ἀνδριάντες, ὥστε ἡ Ὀλυμπία ἐγίνε πόλις καλλιτεχνημάτων. Ἐκεῖ ἦτο ὁ μέγας ναὸς τοῦ Διὸς καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Διὸς, τὸ ὁποῖον κατασκεύασεν ὁ Φειδίας. Ἐπίσης ὁ ναὸς τῆς Ἥρας καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τὸ περίφημον ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ, ἔργον τοῦ Πραξιτέλους, τὸ ὁποῖον εὐρέθη ἐσχάτως. Ἐπίσης τὸ ἄγαλμα τῆς Νίκης τοῦ Παιωνίου καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐτελοῦντο κάθε ἓον ἔτος. Διήθουναν δὲ αὐτοὺς Ἕλητοι, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο ἑλληνοδίκαι, καὶ διαρχοῦσαν πέντε ἡμέρας. Ἡ πρώτη ἡμέρα ἐξωδεύετο εἰς προπαρασκευάς. Τὴν δευτέραν ἤρχιζαν εἰς τὸ στάδιον οἱ ἀγῶνες.

Οἱ ἀγῶνες κατ' ἀρχάς, ὅπως εἶπαμεν, περιωρίζοντο μόνον εἰς τὸν ἀπλοῦν δρόμον. Οἱ ἀγωνισταὶ διέτρεχαν κατὰ μήκος διάστημα 180 περίπου μέτρων. Ἐπειτα ἐπρόσθεσαν τὸν διπλοῦν δρόμον, τὴν πάλην, τὴν πυγμαχίαν, τὸ σῆδημα, τὸ δίψιμον τοῦ δίσκου, τοῦ ἀκοντίου καὶ τέλος τὰς ἀρματοδρομίας καὶ τὰς ἵπποδρομίας. Ὡσαύτως καλλιτέχνη, ῥήτορες καὶ συγγραφεῖς μετέβαινον ἐκεῖ, διὰ νὰ ἐπιδείξουν τὰ ἔργα τοῦ λόγου ἢ τῆς τέχνης των.

Ἡ τελευταία ἡμέρα τῶν ἀγῶνων ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀπονομὴν τῶν βραβείων. Ταῦτα ἦσαν μόνον στέφανος ἐλαίας. Ἄλλ' ὁ στέφανος αὐτὸς ἦτο ἱερός, διότι ἐγίνετο ἀπὸ κλάδων τῆς ἱερᾶς ἐλαίας, τὴν ὁποίαν, καθὼς ἐπίστευαν, εἶχε φυτεῦσαι ὁ Ἡρακλῆς. Πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ἦσαν τοποθετημένοι οἱ στέφανοι ἐπάνω εἰς μίαν τράπεζαν. Κῆρυξ ἐκφωνοῦσε πρὸ τοῦ συναγμένου πλήθους τὸ ὄνομα καὶ τὴν πατρίδα τοῦ νικητοῦ. Ὁ νικητὴς ἐπροχωροῦσε καὶ οἱ ἑλληνοδίκαι ἔθεταν εἰς τὴν κεφαλὴν του τὸν στέφανον. Τοῦτο ἦτο πολὺ μεγάλη δόξα καὶ δι' αὐτὸν καὶ διὰ τὴν πατρίδα του.

Ὅταν ὁ νικητὴς ἐπανήρχετο εἰς τὴν πατρίδα του, ὑπεδέχοντο αὐτὸν θριαμβευτικῶς, εἰς ὅλον του δὲ τὸν βίον ἔθεωρετο ἱερός, δὲν ἐπλήρωνε κανένα φόρον καὶ εἶχε τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸ θέατρον

καὶ εἰς τὰς ἑορτάς. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης τοῦ ὀ νικητῆς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀνεγείρῃ μνημεῖον εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, μετὰ τρεῖς δὲ νίκας καὶ ἀνδριάντα τοῦ.

Εἰς ὅλα τὰ ἀγωνίσματα ἡ νίκη ἦτο πολὺ τιμητικὴ. Τὸ κυριώτατον ὅμως ἀγώνισμα ἔθεωρεῖτο ὁ δρόμος, διότι ἦτο καὶ τὸ παλαιότατον. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ εἰς τὸν δρόμον ὠνομάζοντο αἱ Ὀλυμπιάδες, μὲ τὰς ὁποίας ἀπὸ τὸ 300 π. Χ. ἐχρονολογοῦσαν τὰ γεγονότα ὅλοι οἱ Ἕλληγες. Ἦρχιζαν δὲ αἱ Ὀλυμπιάδες ἀπὸ τὸ ἔτος 776, διότι ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ καταγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν Ὀλυμπιονικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ οἱ βάρβαροι.

Εἶδαμεν εἰς τὰ προηγούμενα, πῶς εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ἰδρύθησαν αἱ πολυάριθμοι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Ὅπως εἶπαμεν, οἱ ἀποικοὶ, πρὸ τοῦ ἐγκατασταθεῖν ἐκεῖ, ἠναγκάσθησαν νὰ κάμουν μακροχρονίους πολέμους μετὰ τοὺς ἐντοπίους. Ἀφοῦ ὅμως κατέκτησαν τὰς νέας πατρίδας των, ἐπεδόθησαν εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης καὶ ἐπλούτησαν, ἀλλὰ καὶ ἔχασαν τὴν πολεμικὴν των ὁρμήν.

Εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν εὐρίσκοντο αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Μ. Ἀσίας, ὅταν ἐκεῖ ἀντὶ τῶν πολλῶν μικρῶν ἔθνων, μετὰ ὅποια μέχρι τοῦδε ἐπολέμησαν, ἐσχηματίσθησαν κράτη μεγάλα καὶ ἰσχυρά.

Πρῶτον ἐσχηματίσθη τὸ βασίλειον τῶν **Λυδῶν**, τὸ ὅποιον ἐπεκτείνετο εἰς ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν. Περίφημος βασιλεὺς τῶν Λυδῶν ἦτο ὁ **Κροῖσος**. Εἰς αὐτὸν αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν συνενωμέναι μεταξὺ των πολιτικῶς, δὲν ἠμπόρουν νὰ ἀντισταθεῖν, ἀλλ' ὑπετάχθησαν τὸ 563 π. Χ. Ἡ ὑποταγὴ ὅμως αὐτὴ περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν πληρωμὴν φόρου. Κατὰ τὰ ἄλλα οἱ Ἕλληνες ἔμειναν ἐλεύθεροι. Οἱ βασιλεῖς τῶν Λυδῶν δὲν ἐξητούσαν νὰ ἀφανίσουν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἀλλὰ μόνον νὰ μεταχειρίζωνται τοὺς καλοὺς λιμένας των. Ἄλλως ἀγαποῦσαν τοὺς Ἕλληνας, ἐσέβογτο τοὺς θεοὺς των καὶ ἐστελλαν εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ ἱερὰ πλουσιώτατα δῶρα.

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀναφαίνεται ἄλλος ἐχθρὸς φοβερώτερος ἀπὸ τοὺς Λυδοὺς, οἱ **Πέρσαι**. Αὐτοὶ διὰ τοῦ μεγάλου των βασιλέως **Κύρου** καὶ τοῦ διαδόχου του **Καμβύσου** εἶχαν κατορθώσει νὰ καθυποτάξουν μαζὶ μετὰ τὰ τότε ὑπάρχοντα εἰς τὴν ἀνατολήν

Εικ. 32. Τὰ ἀνατολικά κράτη.

ισχυρά κράτη τῶν Μήδων, τῶν Βαβυλωνίων, τῶν Αἰγυπτίων, καὶ τοὺς Λυδοὺς. Τότε φυσικὰ καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Μ. Ἀσίας ὑπετάχθησαν εἰς αὐτοὺς.

Ἀλλὰ τότε τὰ ἐλεύθερα αὐτῶν πολιτεύματα καταλύονται, ἐγκαθιδρύονται δὲ τύραννοι ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους ἀριστοκρατικούς, οἱ ὅποιοι διὰ τὴν ἐξουσίαν, ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Περσῶν.

Τὸ 521 βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἔγινεν ὁ Δαρεῖος. Αὐτὸς μιμούμενος τοὺς προκατόχους του ἐπιχειρεῖ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του καὶ ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Σκυθῶν (513). Καὶ ἡ μὲν ἐκστρατεία αὐτῆ ἀπέτυχεν, ὁ στρατηγὸς ὅμως αὐτοῦ Μεγάβαζος ὑποτάσσει ὅλην τὴν Θράκην καὶ τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας, αἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὰ παράλια τῆς, τὸν δὲ βασιλεῖα τῆς Μακεδονίας Ἀμόνταν κάμνει φόρου ὑποτέλη.

2.—Ἴωνικὴ ἐπανάστασις.

Ἀπὸ τοὺς τυράννους τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς Μ. Ἀσίας ἰσχυρότερος ἦτο ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου Ἰστιαῖος. Τοῦτον ὁ Δαρεῖος ἐθεώρησεν ἐπικίνδυνον δι' ἀποστασίαν καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐπροσκάλεσεν εἰς τὴν αὐλήν του εἰς τὰ Σούσα, ὅπου τὸν ἐκρατοῦσεν ἐπὶ ἔτη. Ὁ γαμβρὸς τοῦ Ἰστιαίου Ἀρισταγόρας, ὁ ὅποτος ἐκυβέρνηα τὴν Μίλητον κατὰ τὴν ἀπουσίαν του, ἀπεφάσισε νὰ ἐξεγέρῃ τοὺς Ἴωνας εἰς ἐπανάστασιν ἐναντίον τῶν Περσῶν. Αἱ περισσότεραι πόλεις πείθονται, ἐκδιώκουν τοὺς τυράννους καὶ ἀρχίζουσι νὰ ὀργανώσουσι στρατοὺς. Ὁ Ἀρισταγόρας προσέτι πορεύεται εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα διὰ τὴν ζήτησιν βοήθειαν. Οἱ Σπαρτιάται ἀρνοῦνται. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, ἐπειδὴ ἐθεωροῦσαν τὴν Μίλητον ἀποικίαν των, στέλλουσι 20 πλοῖα καὶ ὀλίγον στρατόν. Ἐπίσης ἡ Ἐρετρια, ὡς σύμμαχος τῆς Μιλήτου, στέλλει 5 πλοῖα.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἀποδιβάλλονται εἰς τὴν Ἐφεσον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφοῦ συνενώθησαν μὲ τοὺς Ἴωνας, πορεύονται ἐναντίον τῶν Σάρδεων. Ἐκεῖ φθάνουσι πρὸ τοῦ νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ περσικὰ στρατεύματα καὶ καταλαμβάνουσι τὴν πόλιν. Ἀλλ' ἡ ἀκρόπολις ἀνθίσταται εἰς αὐτοὺς. Ἐνῶ ὅμως τὴν ἐπολιορκουσαν, γίνεται εἰς τὴν πόλιν πυρκαϊά, ἀπὸ τὴν ὅποιαν καίεται ὅλη ἡ πόλις. Α. Χώραφ Ἱστορία Ἀ' ἑλληνικοῦ, ἐκδόσις ζ'.

λις, διότι αἱ στέγαι τῶν οἰκιῶν ἦσαν ἀπὸ καλάμια. Οἱ Ἕλληνες ἀναγκάζονται νὰ φύγουν ἀπὸ τὰς Σάρδεις καὶ νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὴν Ἐφεσον καταδιωκόμενοι μάλιστα ἀπὸ τὸν περσικὸν στρατὸν, ὁ ὁποῖος ἔφθασεν ἐν τῷ μεταξύ. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἐφεσον νικῶνται ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Τότε πλέον οἱ Ἀθηναῖοι ἀναγκάζονται νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἐπιχείρησιν.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ἀθηναίων οἱ Ἴωνες ἀντεστάθησαν ἀκόμη ὀλίγον χρόνον, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑποτάσσονται καὶ πάλιν εἰς τοὺς Πέρσας (493).

Ἡ Ἴωνικὴ ἐπανάστασις εἶχε σπουδαῖα ἀποτελέσματα. Πρῶτον κατέστρεψεν οἰκονομικῶς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ ἐπομένως ὁ πολιτισμὸς τῶν παρήκμασεν. Ἐπειτα ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐκστρατεύσουν οἱ Πέρσαι ἐναντίον τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Εὐτυχῶς ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ εὐρήχθη τὰς πόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδος ὀργανωμένας καὶ πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς. Αἱ τυραννίδες εἰς ὅλας εἶχαν καταργηθῆ καὶ οἱ λαοὶ εἶχαν ἀποκτήσει φρόνημα. Καὶ μὲν δὲν ἦσαν ὅλοι συνενωμένοι εἰς ἓνα κράτος, ἀλλ' ἐγνώριζαν ὅτι ἀποτελοῦν ἓνα ἔθνος καὶ τὸ σπουδαιότερον, δύο πόλεις, ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι, εἶχαν γίνῃ πολὺ ἰσχυρότεροι ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις καὶ ἐπομένως εἶχαν συγκεντρώσει μαζί τῶν τὰς περισσοτέρας ἀπὸ αὐτάς.

3. Ἐκστρατεία τοῦ Μακεδονίου.

Ὁ Δαρεῖος εἶχε πάντοτε εἰς τὸν νοῦν του νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του, ὅπως καὶ οἱ προκατόχοί του. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπέτυχε νὰ ἐκστρατεία του ἐναντίον τῶν Σκυθῶν, ἔρριψε τὰ βλέμματά του εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον καὶ εἶδαμεν, πῶς διὰ τοῦ στρατηγοῦ του Μεγαβάξου κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ ὅλην τὴν Θράκην καὶ νὰ κάμῃ φόρου ὑποτελή τὴν Μακεδονίαν. Τώρα ἡ Ἴωνικὴ ἐπανάστασις ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν τολμήσει νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἴωνας. Ἐπρεπε νὰ τοὺς ἐκδικηθῆ. Λέγεται μάλιστα, ὅτι ὁ Δαρεῖος εἶχε διατάξει ἓνα δοῦλόν του, ὁσάν τις ἐκάθητο εἰς τὴν τράπεζαν νὰ φάγῃ, νὰ λέγῃ εἰς αὐτὸν τρεῖς φορές. «Κύριε, μὴ λησμονῆς τοὺς Ἀθηναίους». Μετὰ τὴν καθυπόταξιν λοιπὸν τῶν

Ἑλλήνων τῆς Μ. Ἀσίας ἔστειλε (493) τὸν γαμβρὸν τοῦ **Μαρδόνιου** μὲ μεγάλον στρατὸν καὶ στόλον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἢ ἐκστρατεία αὐτὴ ἀπέτυχεν. Ὁ στόλος, ἐν ᾧ ἔπλεον εἰς τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἄθω, **κατεστράφη** ἀπὸ τρικυμίας. Ὁ δὲ στρατὸς ἐδεκατίσθη ἀπὸ τοὺς Θράκας, οἱ ὅποιοι τὸν ἐπρόσβαλαν ἐν καιρῷ νυκτός. Ὁ **Μαρδόνιος** λοιπὸν ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος.

4. Ἐκστρατεία Δαίτιδος καὶ Ἀρταφέρου.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ **Μαρδόνιου** ὁ **Δαρεῖος** παρασκευάζει δευτέρου στρατὸν. Πρὸ τοῦ νὰ στείλῃ ὅμως αὐτὸν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, στέλλει εἰς ἕλας τὰς πόλεις αὐτῆς κήρυκας διὰ νὰ ζητήσουν γῆν καὶ ὕδωρ, ὡς σημεῖα ὑποταγῆς. Τὰ νησιὰ καὶ πολλαὶ πόλεις τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος ὑποτάσσονται. Ἄλλ' ἢ **Σπάρτη** καὶ αἱ Ἄθηναι ὄχι μόνον δὲν δίδουν τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς, ἀλλὰ καὶ φονεύουσιν ἀπὸ ὀργῆν τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ **Δαρείου**. Οἱ μὲν **Σπαρτιάται** λέγεται ὅτι ἔρριψαν αὐτοὺς εἰς ἓνα φρέαρ, διὰ νὰ λάβουν ἀπὸ ἐκεῖ, ὅτι ἐζήτησαν, οἱ δὲ Ἄθηναῖοι ἔρριψαν αὐτοὺς εἰς τὸ βάραθρον (ἔπισθεν τοῦ Ἀστεροσκοπείου), εἰς τὸ ὅποιον ἔρριπταν συγγῆθως τοὺς καταδικαζομένους εἰς θάνατον.

Ὁ περσικὸς στρατὸς τότε μὲ ἀρχηγούς τὸν **Δάτιν** καὶ τὸν **Ἀρταφέρνην** ἀνερχόμενος εἰς 100 χιλ. ἐπιβιβάζεται εἰς 600 πλοῖα καὶ διευθύνεται διὰ τῶν νήσων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ πρῶτον φθάνει εἰς τὴν Ἐρέτριαν. Καὶ αὐτὴ εἶχεν ἀποστείλει βοήθειαν εἰς τοὺς Ἴωνας. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ τιμωρηθῇ. Ἐξ ἡμέρας μετὰ τὴν ἀποβίβασιν των εἰς αὐτὴν τὴν κυριεύουσιν, καὶ ἐξανδραποδίζουν ἕλους τοὺς κατοίκους τῆς. Ἐπειτα πλέουσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀποβιβάζονται εἰς τὸν **Μαραθῶνα**. Μαζί των εἶναι καὶ ὁ Ἰππίας, ὁ ὅποιος πρὸ 30 ἐτῶν εἶχεν ἐκδιωχθῆ ἀπὸ τὰς Ἄθηνas. Εἶχε τὴν ἐλπίδα, ὅτι τώρα μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Περσῶν θὰ καταλάβῃ πάλιν τὴν ἀρχήν.

Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος (490).

Οἱ Ἄθηναῖοι, ὅταν ἔμαθαν τὴν ἀπόβασιν τῶν Περσῶν εἰς τὸν **Μαραθῶνα**, ἔπεμψαν ἀμέσως τὸν ταχυδρόμον **Φειδιππίδην** εἰς τὴν

Εικ. 33. 'Η Ελλάδα

Σπάρτην, διὰ τὰ ζητήσουν βοήθειαν. Ὁ Φειδιππίδης διέτρεξε τὸν δρόμον (240 χιλιόμετρα) εἰς δύο ἡμέρας. Ἄλλ' οἱ Σπαρτιάται κατὰ τὸν μῆνα ἐκείνον ἐτελοῦσαν μίαν ἑορτήν, τὰ Κάρνεια. Κατὰ θρησκευτικὴν δὲ συνήθειαν τὸν μῆνα ἐκείνον δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἐκστρατεύσουν πρὸ τοῦ νὰ γίνῃ πανσέληνος. Τότε ἡ σελήνη ἦτο μόνον 9 ἡμερῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν ὤφειλαν μόνοι νὰ ὑπερασπίσουν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν.

Ἰπῆρχε τότε εἰς τὰς Ἀθήνας ἕνας στρατηγὸς μὲ μεγάλην πεῖραν καὶ ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν, ὁ **Μιλτιάδης**. Αὐτὸς πρὶν ἦτο τύραννος εἰς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, ὅταν δὲ ὁ Μεγάδαξος ὑπέταξε τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, εἶχεν ἔλθει ὀπίσω εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐγνώριζε λοιπὸν τοὺς Πέρσας καλᾶ. Διὰ τοῦτο δὲ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ ἐπερίμεναν τοὺς Πέρσας, εἶχαν ἐκλέξει αὐτὸν στρατηγόν.

Ὅταν ὁ περσικὸς στρατὸς ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Μαραθῶνα, οἱ Ἀθηναῖοι μὲ 10 χιλ. ὀπλίτας ἔσπευσαν ἐκεῖ. Εἰς βοήθειάν των δὲν ἦλθαν παρὰ μόνον οἱ πολεμισταὶ μιᾶς μικρᾶς πόλεως, τῶν Πλαταιῶν, 1000 ἔν ὄλφ. Οἱ 10 στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται ὁ Μιλτιάδης, κατ' ἀρχὰς μένουσιν ἀναποφάσιστοι. Ὁ Μιλτιάδης μὲ τοὺς 4 στρατηγοὺς εἶχαν τὴν γνώμην νὰ προσβάλουν ἀμέσως τοὺς Πέρσας. Οἱ ἄλλοι ἐφρονοῦσαν ὅτι ἔπρεπε νὰ περιμένουν τοὺς Σπαρτιάτας. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ὁ Μιλτιάδης κατορθώνει νὰ πάρῃ μὲ τὴν γνώμην τοῦ τὸν πολέμαρχον **Καλλιμάχον**, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Μαραθῶνα μαζὶ μὲ τοὺς στρατηγοὺς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὑπερισχύει ἡ γνώμη τοῦ Μιλτιάδου καὶ ἀποφασίζουσιν νὰ συμπλακοῦν ἀμέσως. Τότε δὲ προσέτιθλοῖ οἱ στρατηγοὶ παραχωροῦν τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν Μιλτιάδην. Ὅταν ὁ Μιλτιάδης ἐνόμισεν ὅτι πρέπει νὰ κάμῃ τὴν μάχην, παρατάσσει τὸν στρατὸν μὲ τὸ κέντρον ἀραιωμένον οὕτως, ὥστε νὰ σχηματίζεται μιὰ γραμμὴ συνεχῆς ἀκοντίων καὶ ἀσπίδων ἴση μὲ τὸ μέτωπον τοῦ περσικοῦ στρατοῦ. Οἱ Πέρσαι εἶχαν παραταχθῆ ἀπέναντι τῶν Ἀθηναίων. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο στρατῶν ἐμεσολαβοῦσε διάστημα 8 σταδίων (1 1/2 χιλιόμετρον περίπου).

Ὅταν ὁ Μιλτιάδης ἔκρινεν ὅτι ἦτο καιρὸς, δίδει σημεῖον νὰ ὀρμήσουν δρομαίως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ Πέρσαι ἕνεκα τούτου δὲν λαμβάνουν καιρὸν νὰ μεταχειρισθοῦν μῆτε τὰ τόξα των, μῆτε τὸ

ἱππικόν των. Ἀναγκάζονται λοιπὸν νὰ πολεμήσουν μὲ τὰ ἀκόντια. Ἀλλὰ τὰ ἀκόντια τῶν Ἑλλήνων ἦσαν μακρύτερα καὶ οἱ Ἕλληνες ἦσαν γενναϊότεροι καὶ ἔμπειρότεροι πολεμισταί. Οἱ Πέρσαι ἐπὶ πολὺ πολεμοῦν γενναίως. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους τρέπονται εἰς φυγὴν πρὸς τὴν παραλίαν, διὰ νὰ ἐπιβιβάσθουν εἰς τὰ πλοῖα των. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε προσπαθοῦν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Συνάπτεται ἐκεῖ νέα πεισματώδης μάχη. Κατ' αὐτὴν ὁ Κυναίγειρος, ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου, ἐπροσπάθησε νὰ κρατήσῃ ἓνα πλοῖον μὲ τὰς χεῖράς του ἀλλὰ κτυπηθεὶς μὲ πέλεκυν ἐφονεύθη. Ὁμοίως ἐφονεύθη, ἄφ' οὗ ἐπολέμησε μὲ πολλὴν γενναϊότητα, ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὄνομαστοί. Ἐπὶ τέλους οἱ Πέρσαι ἐπιβιβάζονται εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἀποπλέουν.

Τέλος πάντων οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν νικηταί. Ἐνόμιζαν δὲ ὅτι εἶχαν ἀπαλλαγθῆ πλεον ἀπὸ τὸν κίνδυνον, ὅτε μαθάνουν ὅτι ὁ περσικὸς στόλος ἀπὸ τὸ Σουνιον διευθύνεται εἰς τὸ Φάληρον, διὰ νὰ καταλάβῃ τὰς Ἀθήνας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν χωρὶς ὑπερασπιστὰς. Χωρὶς νὰ ἀναπαυθῶν καθόλου οἱ νικηταί τοῦ Μαραθῶνος, σπεύδουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ παρατάσσονται εἰς τὸ Κυνόσαργες, τὸ ὁποῖον ἦτο γυμναστήριον κείμενον πλησίον τῆς σημερινῆς μονῆς Πετρακῆ. Ὅταν οἱ βέρβεροι κατὰπλευσαν εἰς τὸ Φάληρον καὶ εἶδαν αὐτοὺς, ἐνόησαν ὅτι τὸ σχέδιόν των ἀπέτυχε καὶ διηυθύνθησαν ὀπίσω εἰς τὴν Ἀσίαν.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔφθασαν εἰς τὰς Ἀθήνας 2 χιλ. Σπαρτιάται διατρέξαντες 240 χιλιόμετρα εἰς τρεῖς ἡμέρας. Ἀλλ' ἦτο ἀργά. Ἐπῆγαν μόνον εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, διὰ νὰ ἴδουν τοὺς νεκροὺς τῶν Περσῶν, καὶ ἐπήνεσαν τὸ ἔργον τῶν Ἀθηναίων.

Εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος ἐφονεύθησαν 6300 Πέρσαι καὶ 192 Ἀθηναῖοι. Τούτους οἱ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν εἰς ἰδιαιτερον τάφον, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἔστησαν τρόπαιον ἀπὸ μάρμαρον. Εἰς ἰδιαιτερον ἐπίσης τάφον ἔθαψαν τοὺς πεσόντας Ἡλαταιεῖς καὶ εἰς τρίτον τοὺς πεσόντας δούλους. Πρὸς τιμὴν δὲ τοῦ Μιλτιάδου ἔστησαν δύο ἀνδριάντας αὐτοῦ, ἓναν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλον εἰς τοὺς Δελφοὺς.

Ἡ νίκη τοῦ Μαραθῶνος ἔσωσε ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐδόξασε τοὺς Ἀθηναίους, διότι πρῶτοι κατώρθωσαν νὰ νικήσουν ἐχθροὺς τόσοσ φοβεροὺς, ὅπως οἱ Πέρσαι.

Β. — Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

Ὀλίγον χρόνον ἔπειτα ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος ὁ Μιλτιάδης εἰς μίαν ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἐναντίον τῆς Πάρου, ἐπληγώθη καὶ ἀπὸ τὴν πληγὴν ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον χρόνον ἀπέθανεν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου τὴν μεγαλυτέραν ἐπιρροὴν εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχαν δύο πολιτικοὶ ἄνδρες, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, καὶ οἱ δύο ἀπὸ εὐγενεῖς οἰκογενεῖας καὶ δημοκρατικοὶ ὡς πρὸς τὰ φρονήματα, ἀλλὰ ἀντίθετοι κατὰ τὸν χαρακτήρα.

Ὁ Ἀριστείδης δὲν ἠγάπα τὰς μεταβολάς, ἦτο ἤρεμος, μετριόφρων καὶ πρὸ πάντων φιλοδίκαιος. Ἔνεκα τῶν ἀρετῶν του τούτων καὶ πρὸ πάντων ἔνεκα τῆς δικαιοσύνης του, ὅσοι εἶχαν ἀναμεταξύ των διαφορὰς κατέφευγαν συχνὰ εἰς αὐτὸν διὰ νὰ τοὺς συμβιδάσῃ. Διηγούνται ὅτι, ἐν ᾧ κάποτε ἔκρινε μίαν τοιαύτην διαφορὰν, ὁ ἕνας ἐκ τῶν φιλονικούντων εἶπεν ὅτι ὁ ἀντίπαλός του εἶχεν ἀδικήσει καὶ αὐτὸν τὸν Ἀριστείδην. Ὁ Ἀριστείδης τότε τὸν διέκοψε καὶ τοῦ λέγει. «Φίλε μου, νὰ ἐκθέσῃς μόνον τὰ ἄδικα, τὰ ὅποια ἔχει κάμει ὁ ἀντίπαλός σου εἰς σέ. Αὐτὴ εἶνε ἡ ὑπόθεσις, τὴν ὁποίαν θὰ κρίνω, ἔχει τὰ ἄδικα, τὰ ὅποια ἔχει κάμει εἰς ἐμέ». Ἄλλοτε εἶχε προτείνει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ μίαν γνώμην, διὰ τὴν ὁποίαν ἔγινε μεγάλη συζήτησις. Τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἡ ψηφοφορία, ὁ Ἀριστείδης λέγει: «Ἡ συζήτησις μου ἔδειξεν ὅτι ἡ πρότασίς μου εἶναι βλαβερὰ, τὴν ἀποσύρω».

Ἀντιθέτως ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο ὀρμητικὸς, μεταρρυθμιστὴς καὶ διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν του δὲν ἐξήταζεν, ἂν τὰ μέσα, τὰ ὅποια θὰ μετεχειρίζετο, ἦσαν δίκαια. Ἰδίως ὅμως ἦτο πολὺ φιλόδοξος. Ἀπὸ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν, ἀντὶ νὰ μανθάνῃ μουσικὴν καὶ ἄσμα, ὅπως οἱ ἄλλοι νέοι, ἐπροσπαθοῦσε νὰ ἀποκτήσῃ τὰς γνώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐχρειάζοντο, διὰ νὰ γίνῃ πολιτικὸς. Μίαν ἡμέραν, ὅταν τὸν κατηγοροῦσαν, διότι δὲν ἐγνώριζε μουσικὴν, ἀπεκρίθη. «Δὲν ἔχω μάθει νὰ τραγουδῶ καὶ νὰ παίζω λύραν, ἀλλὰ γνωρίζω νὰ κάμω μίαν πόλιν μεγάλην καὶ ἰσχυράν». Διηγούνται ἐπίσης καὶ τὸ ἑξῆς. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος ἕνας φίλος

του ηρώτησεν αὐτόν, διατί εἶνε τόσον λυπημένος καὶ ἀνήσυχος.
«Δὲν μὲ ἀρίνει, ἀπαντᾷ, νὰ κοιμηθῶ τὸ τρόπαιον τοῦ Μιλτιάδου».

Ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς προσέτι δὲν ἦσαν σύμφωνοι ὡς πρὸς τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ λάβῃ ἡ πόλις διὰ νὰ προφυλαχθῇ ἀπο νέαν ἐπιδρομὴν τῶν Περσῶν. Ὁ Ἀριστείδης ἐνόμιζεν ὅτι οἱ ὀπλίται τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν ἱκανοί, καὶ ἂν ἤρχοντο πάλιν οἱ Πέρσαι, νὰ ἀποκρούσουν αὐτούς. Ὁ Θεμιστοκλῆς τὸ ἐναντίον, εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ἔπρεπε νὰ κάμουν τὴν πόλιν ναυτικὴν, διότι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἤμπορούσαν νὰ νικήσουν τοὺς Πέρσας. Ἀπὸ τοὺς δύο τούτους πολιτικούς ἐπὶ τέλους ὑπερίσχυσεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ δὲ Ἀριστείδης ἐξωστρακίσθη (483). Λέγεται ὅτι ὁ Ἀριστείδης, στὰν ἔφευγεν ἀπὸ τὴν πόλιν, εἶπεν. «Εὐχομαι νὰ μὴ ἔλθουν ποτὲ οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τόσον δύσκολον θέσιν, ὥστε νὰ μὲ ἐνθυμηθοῦν». Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἀριστείδου ὁ Θεμιστοκλῆς ἤρχισε νὰ ἐκτελεῖ τὸ πρόγραμμά του.

Τὸ δημόσιον ταμεῖον τῶν Ἀθηνῶν εἶχε τότε ἀρκετὸν χρηματικὸν ποσὸν ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα ἀργύρου τοῦ Λαυρείου, τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγου εἶχαν ἀνακαλυφθῇ. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ κατασκευάσουν μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ 100 τριήρεις διὰ νὰ πολεμήσουν δῆθεν τοὺς γείτονάς των Αἰγινήτας, μὲ τοὺς ὁποῖους εὗρισκοντο εἰς πόλεμον. Τὰ πλοῖα δὲ αὐτὰ κατόπι ἐδιπλασίασεν. Ἐκτὸς τούτου ἤρχισε νὰ ὀχυρώνῃ τὸν Πειραιᾶ, διὰ νὰ μεταφέρῃ ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Φάληρον τὸν ναύσταθμον τῶν Ἀθηνῶν.

6. Ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου.

Προπαρασκευαὶ τῶν Περσῶν.

Ὁ Δαρεῖος μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος ἤρχισε νὰ προπαρασκευάζεται διὰ νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῇ μεταξὺ ὁμῶς ἀπέθανε καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ξέρξης (486). Αὐτὸς ἐξηκολούθησε τὰς προπαρασκευὰς τοῦ πατρὸς του, ἀπεφάσισε δὲ νὰ τεθῇ ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐκστρατείας καὶ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας.

Διὰ νὰ ἀποφύγῃ λοιπὸν τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Ἄθω, ἔπου κατεστράφη ὁ στόλος τοῦ Μαρδονίου, διέταξε νὰ σκάψουν τὸν ἰσ-

θμόν, ὁ ὁποῖος συνδέει τὸν Ἄθω μὲ τὴν στερεάν. Διὰ τὴν διαβῆναι δὲ ὁ στρατός του ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Εὐρώπην, διέταξε νὰ κατασκευάσουν δύο γαφύρας ἀπὸ πλοῖα εἰς τὸ στενωτέρον μέρος τοῦ Ἑλλησπόντου.

Ὁ περσικὸς στρατός ἐπέρασε τὸν Ἑλλησπόντον τὴν ἀνοιξὴν τοῦ 480. Ὑπολογίζεται δὲ ὅτι ἦτο περισσότερος ἀπὸ ἕνα ἑκατομμύριον. Ὁ στόλος ἔπλεε παραλιακῶς πλησίον τοῦ στρατοῦ καὶ ἀπετελεῖτο ἀπὸ 1200 πολεμικὰ πλοῖα ἐκτὸς τῶν φορτηγῶν.

Παρασκευαὶ τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Ἕλληνες ὅταν ἔμαθαν τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου ὄφειλαν νὰ συνενώσουν τὰς δυνάμεις των. Ἀλλὰ τοῦτο ἔκαμαν μόνον αἱ Ἀθηναίαι, τὰ Μέγαρα, μερικαὶ νησιωτικαὶ πόλεις, καθὼς ἢ Ἀΐγινα, ἢ Χαλκίς, ἢ Ἐρέτρια, ἢ Σίφνος καὶ ἢ Κύθνος, δύο μικραὶ πόλεις τῆς Βοιωτίας, αἱ Πλαταιαὶ καὶ αἱ Θεσπιαί, καὶ ἡ Πελοπόννησος ἐκτὸς τοῦ Ἄργους, τῆς Ἀχαΐας, καὶ μέρους τῆς Ἀρκαδίας. Οἱ Θεσσαλοὶ εἶχαν συμμαχήσει μὲ τοὺς Πέρσας. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἔμειναν οὐδέτεροι.

Ἀντιπρόσωποι τῶν πόλεων αὐτῶν συνήλθαν εἰς τὸν ἰσθμόν τῆς Κορίνθου εἰς τὸν ἐκεῖ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἀπεφάσισαν νὰ καταπαύσουν τὰς ἀναμεταξύ των φιλονικίας καὶ νὰ ἀντισταθῶν ἐνωμένοι κατὰ τῶν βαρβάρων. Ἡ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς ἐδόθη εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, διότι αὐτοὶ εἶχαν τὸν ἰσχυρότερον στρατόν. Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου ἔπρεπε νὰ ἔχουν οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφοῦ αὐτοὶ παρείχαν περισσότερα πλοῖα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους Ἕλληνας μαζί. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόησαν ὅτι τοῦτο δὲν θὰ ὑπέφεραν ἐξ ἀντιζηλίας οἱ γείτονές των Κορίνθιοι καὶ Αἰγινῆται. Ὑπεχώρησαν λοιπὸν καὶ ἐδόθη καὶ αὐτὴ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Ἀπεφάσισαν ἔπειτα οἱ Ἕλληνες νὰ ἀποστείλουν στρατόν εἰς τὰς **Θερμοπύλας**, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Πέρσας. Συγχρόνως ἀπεφάσισαν νὰ σταλῇ ὁ στόλος εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Εὐβοίας **Ἄρτεμισιον** διὰ νὰ προφυλάττῃ τὰ νῶτα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι θὰ εὕρισκοντο εἰς τὰς Θερμοπύλας.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν (Ἰούλιος 480).

Τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν ἐσχηματίζετο μεταξύ τῆς ὄρσει-
ρας τοῦ Καλλιδρόμου καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Εἰς τὰ δύο ἄκρα
ἢ διόδος ἦτο τόσον στενή, ὥστε δὲν ἐχωροῦσαν νὰ διασταυρωθοῦν
δύο ἄμαξαι. Εἰς τὸ μέσον ὅμως ἐπλατύνετο ἀρκετά, ὥστε ἐσχη-
ματίζετο μικρὰ πεδιάς. Πλησίον εἰς τὴν ἐξοδὸν ἦτο τείχος μὲ πύ-
λην διὰ νὰ κλείῃ τὴν διόδον.

Τὸ στενὸν αὐτὸ ὤφειλαν νὰ καταλάβουν οἱ Ἕλληνας διὰ νὰ
ἐμποδίσουν τοὺς Πέρσας νὰ καταδοῦν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλ-
λάδα. Δυστυχῶς οἱ Πελοποννήσιοι δὲν ἐδειξαν εἰς τοῦτο μεγάλην
προθυμίαν. Ἐστειλαν ἐκεῖ μὲ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης **Λεωνί-
δαν** μόνον 4 χιλ. περίπου Πελοποννησίους, ἐκ τῶν ὁποίων 300
ἦσαν Σπαρτιάται ὅπλιται. Μὲ αὐτοὺς ἦσαν καὶ δύο χιλ. περίπου
Θεσπιεῖς, Λοκροί, Φωκεῖς καὶ Θηβαῖοι.

Ὁ Ξέρξης, ἀπὸ ἐπέραςε τὴν Θράκην, Μακεδονίαν καὶ Θεσ-
σαλίαν, ἔφθασεν ἐμπρὸς εἰς τὰς Θερμοπύλας. Κατ' ἀρχὰς ἐνόμι-
σεν ὅτι οἱ Ἕλληνας θὰ φοβηθοῦν τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ του καὶ
θὰ ἀποχωρήσουν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐμήνυσεν εἰς τὸν Λεωνίδα νὰ
παραδώσῃ τὰ ὅπλα. Ὁ Λεωνίδας ὅμως ἀπεκρίθη εἰς αὐτὸν λα-
κωνικῶς «μολὼν λαβέ», δηλ. ἔλα νὰ τὰ πάρῃς. Δηγοῦνται ἀκόμη
ὅτι ἕνας ἐντόπιος εἶπεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅτι οἱ Πέρσαι εἶναι τό-
σον πολλοί, ὥστε, ὅταν ρίψουν τὰ ἀκόντια, θὰ σκιάσουν τὸν
ἥλιον. Ἐνας Σπαρτιάτης τότε, ὁ Διηνέκης, εἶπε: «τόσον τὸ κα-
λύτερον, θὰ πολεμοῦμεν ὑπὸ σκιάν».

Ὁ Ξέρξης ἔμεινεν ἄπρακτος 4 ἡμέρας. Ἐπὶ τέλους ἔδωκε
τὴν διαταγὴν τῆς ἐπιθέσεως. Ἀλλὰ καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν καὶ
τὰς ἄλλας οἱ Πέρσαι ἀποκροῦνται. Οἱ Ἕλληνας, ἐπεὶδὴ ὁ τόπος
ἦτο στενός, ἐμάχοντο ἴσοι μὲ ἴσους. Ἐπομένως ἐνικούσαν τοὺς
Πέρσας, διότι καὶ μεγαλύτερα ἀκόντια εἶχαν καὶ ἀνδρείότεροι ἀπ'
αὐτοὺς ἦσαν. Ὁ Ξέρξης ἀπελπίσθη, ὅτι θὰ ἤμποροῦσε νὰ περάσῃ
τὸ στενόν. Ἀλλὰ τότε τὸν σφίξει ἡ προδοσία τοῦ Μαλιέως Ἐφι-
άλτου. Αὐτὸς ὑποδεικνύει εἰς τὸν Ξέρξην ἕνα μονοπάτι εἰς τὴν κο-
ρυφὴν τοῦ ὄρους, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἤμποροῦσε νὰ καταλάβῃ τὰ ὀπί-
σθια τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Λεωνίδας ἐγνώριζε τὸ μονοπάτι ἐκεῖνο καὶ εἶχε βάλει διὰ

νά τὸ φυλάττουν μερικοὺς Φωκείας. Αὐτοὶ ὅμως, ἅμα ἐννόησαν ὅτι ἔρχονται ἀπὸ ἐκεῖ Πέρσαι, ἀγτί νά προσπαθήσουν νά τοὺς ἐμποδίσουν, ἔφυγαν. Ὁ Λεωνίδα, ἔταν ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ Πέρσαι διήρχοντο τὸ μονοπάτι, διατάσσει τοὺς ἄλλους συμμάχους νά φύγουν διὰ νά χρησιμεύσουν εἰς ἄλλην περίστασιν, αὐτὸς δὲ μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας καὶ τοὺς Θεσπιεῖς, μένει, διὰ νά φονευθοῦν ἐκεῖ, ποὺ ἐτάχθησαν.

Τὸ πρῶτὸ ὁ Ξέρξης διατάσσει νά ἐπιτεθοῦν κατὰ μέτωπον ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἑλληνες τότε πλέον ἐξέρχονται ἀπὸ τὸ στενὸν ὅπου ἐμάχοντο ἕως τώρα, καὶ ἐφορμοῦν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐγνώριζαν ὅτι ὁ θάνατός των ἦτο βέβαιος καὶ ἤθελαν νά φονεύσουν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους ἐχθρούς. Εἰς τὴν μάχην φονεύονται ἄπειροι Πέρσαι, πολλοὶ δέ, ἐν ᾧ ἐπροσπάθουν νά διαφύγουν πρὸς τὴν θάλασσαν, πνίγονται. Οἱ Ἑλληνες μάχονται ὡς λέοντες. Ἀφοῦ ἔσπασαν τὰ δόρατά των, μάχονται μὲ τὰ ξίφη. Ἐπὶ τέλους φονεύεται ὁ Λεωνίδα. Διὰ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ τότε γίνεται πεισματώδης μάχη. Οἱ Ἑλληνες τέσσαρας φορὰς τρέπουν εἰς φυγὴν τοὺς βαρβάρους. Ἄλλ' ἰδοῦ φθάνουν ἐκ τῶν ὀπισθεν οἱ Πέρσαι, οἱ ὅποιοι ἤρχοντο ἀπὸ τὸ μονοπάτι. Οἱ Ἑλληνες τότε εἰσέρχονται πάλιν εἰς τὸ στενὸν καὶ τοποθετοῦνται ἐπάνω εἰς ἓνα λόφον, ὁ ὅποιος ἦτο ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τῆς διόδου. Ἐκεῖ ἀγωνιζόμενοι μὲ τὰς μαχαίρας καὶ ὅτι ἄλλο ὅπλον τοὺς ἔμενε, φονεύονται ὅλοι.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ἑλληνες. Ὁ Λεωνίδα ἐτιμήθη ὡς ἥρωα. Βραδύτερον δὲ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ στενοῦ ἰδρύθη πρὸς τιμὴν τῶν φονευθέντων Σπαρτιῶν μνημεῖον μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν. « Ἄς πῆ στή Σπάρτη τῆ γλυκεῖα ὁ κάθε διαβάτης, πῶς εἴμεθα θαμμένοι ἐδῶ πιστοὶ σὸ θελήμα τῆς ».

Αἱ ναυμαχίαι τοῦ Ἀρτεμισίου.

Ὅταν ἐγίνετο ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν, ὁ ἐλληνικὸς στόλος μὲ ἀρχιναύαρχον τὸν Σπαρτιάτην **Εὐρυβιάδην** εὐρίσκατο πλησίον εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἀρτεμισίον. Ἀπατελεῖτο ἀπὸ 271 τριήρεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας 147 ἦσαν ἀθηναῖκαὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν **Θεμιστοκλῆν**. Καὶ ἐδῶ οἱ Ἑλληνες δύο ἡμέρας ἀγωνίζονται ἐναντίον τοῦ

περσικού στόλου, και κατά τὰς δύο δὲ νικοῦν αὐτὸν και γίνονται κύριοι πολλῶν περσικῶν πλοίων. Ἄφ' οὗ ὅμως ἔμαθαν τὰ γενόμενα εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἀναγκάζονται νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸ Ἄρτεμισιον.

Εἰσβολὴ τοῦ Ξέρξου εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδα τίποτε πλέον δὲν ἐμποδίζει τοὺς Πέρσας. Προχωροῦν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ἐρημώσαν τὴν Φωκίδα, καίουν τὰς Θεσπιάς και Πλαταιάς και φθάνουν εἰς τὴν Ἀττικὴν, καταστρέφοντες πᾶν ὅτι συναντοῦσαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφ' οὗτο ἔμαθαν ὅτι ὁ Ξέρξης θὰ ἐπέλθῃ, ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, εἶχαν ζητήσῃ ἀπὸ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν χρησμόν. Τὸ μαντεῖον ἀπεκρίθη εἰς αὐτούς, ὅτι μόνον μὲ τὰ ξύλινα τεῖχη ἤμποροῦσαν νὰ σωθοῦν. Ὁ Θεμιστοκλῆς δὲ ἀπὸ τότε ἐξήγγησε τὸν χρησμόν, ὅτι ὁ θεὸς μὲ τὰ ξύλινα τεῖχη ἐννοεῖ τὰ πλοῖα. Τώρα λοιπὸν ἔσπευσαν σύμφωνα μὲ τὴν συμβουλὴν τοῦ Θεμιστοκλέους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν των. Μεταφέρουν τὰ τέκνα των, τὰς γυναῖκάς των και τοὺς γέροντας εἰς τὴν Σαλαμίνα, τὴν Ἀΐγιναν και τὴν Τροιζήνα, ὅλοι δὲ οἱ ἱκανοὶ ἄνδρες εἰσέρχονται εἰς τὰ πλοῖα.

Ὅταν ἐπομένως ὁ περσικὸς στρατὸς ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας εὐρύγκαν αὐτὰς ἐρήμους. Μόνον ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν εἶχαν μείνει μερικοὶ πολῖται. Αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν, ποὺ εἶχαν νὰ μὴ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν των, παρεξήγησαν τὸν χρησμόν. Ἐνόμισαν ὅτι ὁ θεὸς ἐννοεῖ πραγματικῶς ξύλινα τεῖχη. Ἐκαμαν λοιπὸν μὲ σανίδας γύρω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἕνα ξύλινον φράγμα και ἐπροσπάθησαν νὰ ἀντισταθοῦν. Οἱ Πέρσαι, ὅπως ἦτο ἐπόμενον, ἐκυρίευσαν τὴν Ἀκρόπολιν, ἐφόνευσαν ὅλους τοὺς ὑπερσπιστάς αὐτῆς και ἐλεηλάτησαν και ἔκαυσαν τοὺς ναοὺς.

Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας (Σεπτέμβριος 480).

Ὁ ἐλληνικὸς στόλος, ἀφ' οὗ ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Ἄρτεμισιον, ἦλθεν εἰς τὸ στενόν, τὸ ὅποιον σχηματίζεται μεταξὺ τῆς νήσου Σαλαμίνας και τῆς ἀπέναντι παραλίας τῆς Ἀττικῆς. Ὅλα τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων ἦσαν 378, ἀπὸ αὐτὰ δὲ τὰ 189 ἦσαν ἀθηναϊκά. Ὅταν

οἱ Ἕλληγες ναύαρχοι εἶδαν ἀπὸ τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος τὰς φλόγας τῆς καιομένης πόλεως τῶν Ἀθηναίων, ἀπεφάσισαν νὰ ἀποχωρήσουν εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως ἔβλεπεν, ὅτι, ἂν ἀποχωροῦσαν ἀπὸ τὴν Σαλαμῖνα, ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἢ θὰ διελύετο ἢ θὰ ἐναυμαχοῦσε μὲ τὸν περσικὸν εἰς ἀνοικτὴν θάλασσαν καὶ θὰ κατεστρέφετο. Ἀλλὰ δὲν ἔπειθε τοὺς ἄλλους Ἕλληγας νὰ μείνουν. Ὁ Εὐρυδιάδης μάλιστα ἐσήκωσε τὴν ῥάβδον του εἰς τὸ συμβούλιον νὰ κτυπήσῃ τὸν Θεμιστοκλῆν διὰ τὴν ἐπιμονὴν του. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως ἔδειξε τόσῃ ὑπομονήν, ὥστε εἶπεν εἰς αὐτόν. «Κτύπησέ με, ἀλλὰ καὶ ἄκουσέ με». Ἐπὶ τέλους ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπειλεῖ ὅτι, ἐὰν οἱ Ἕλληγες ἐγκαταλείψουν τὴν Σαλαμῖνα, οἱ Ἀθηναῖοι θὰ ἀποχωρισθοῦν ἀπ' αὐτούς, θὰ παραλάβουν τὰς οἰκογενεῖας των καὶ θὰ πλεύσουν εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ. Ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὰ οἱ Πελοποννήσιοι δὲν ἐπείθοντο.

Ὁ Θεμιστοκλῆς τότε ἔστειλε τὴν νύκτα τὸν παιδαγωγὸν τῶν τέκνων του Σίκινον κρυφίως εἰς τὸν Ξέρξην καὶ ὡς φίλος του δῆθεν ἐμήνησεν εἰς αὐτόν, ὅτι οἱ Ἕλληγες σκέπτονται νὰ δραπετεύσουν, συμφέρον του δὲ εἶναι νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῶν ἐκεῖ, ὅπου εἶναι μαζευμένοι ὄλοι. Ὁ Ξέρξης ἔπεσεν εἰς τὴν παγίδα, καὶ ὁ περσικὸς στόλος, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ μεταξὺ εἶχε συγκεντρωθῆ, εἰς τὸ Φάληρον, ἐπερικύκλωσε τὴν νύκτα τὸν ἑλληνικὸν εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Οἱ Ἕλληγες τότε ἀφήκαν πλέον κάθε σκέψιν περὶ ἀποχωρήσεως.

Πρὶν ἐξημερώσῃ, καὶ τὰ δύο μέρη εἶχαν παρατάξει τὰ πλοῖά των. Ὁ δὲ Ξέρξης ἐκάθητο ἐπὶ θρόνου μὲ ἀργυροῦς πόδας ἐπάνω εἰς ἓνα λόφον τοῦ ὄρους Αἰγάλεω, διὰ νὰ παρατηρῇ ἀπὸ ἐκεῖ τὴν μάχην. Μόλις ἐξημέρωσεν, ὁ ἑλληνικὸς στόλος πρῶτος ἐκινήθη πρὸς τὰ ἔμπροσ. Προηγεῖται ἡ δεξιὰ πτέρυξ, ὅπου ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι. Πρῶτη δὲ μία ἀθηναϊκὴ τριήρης, ἐπιτίθεται ἐναντίον φοινικιῆς. Ἐπειτα ἡ μάχη γενικεύεται. Οἱ Πέρσαι μάχονται χωρὶς τάξιν, συσσωρευμένοι εἰς τόπον πολὺ στενόν. Ἐπειτα ἀπὸ μακρὸν ἀγῶνα οἱ Ἀθηναῖοι τρέπουν εἰς φυγὴν τοὺς Φοίνικας, ποὺ ἦσαν ἀπέναντί των. Τοῦτο ἔδωκε τὸ γενικὸν σύνθημα τῆς φυγῆς εἰς τοὺς Πέρσας καὶ ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν αὐτῶν. Τὰ περισσότερα πλοῖα κατὰ τὴν ὑποχώρησίν των συγκρούονται μὲ τὰ

εύρισκόμενα ὑπισθέν των καὶ συντρίβονται. Ὁ ὑπόλοιπος περσικὸς στόλος φεύγει εἰς τὸ Φάληρον. Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων ἦτο πλήρης.

Τὴν νύκτα τῆς ἐπομένης ἡμέρας ὁ περσικὸς στόλος ὄσον τὸ δυνατόν χωρὶς θόρυβον ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Φάληρον. Ὁ Ἑλληνικὸς τὸν καταδιώκει μέχρι τῆς νήσου Ἀνδρου. Ὁ Θεμιστοκλῆς μάλιστα προτείνει εἰς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας νὰ πλεύσουν εἰς τὸν Ἑλλάσποντον καὶ νὰ καταστρέψουν τὰς ἐκεῖ γέφυρας, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ὑποχώρησιν τῶν Περσῶν. Οἱ ἄλλοι ἔμως ἀρνοῦνται. Δὲν ἤθελαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν καὶ νὰ ἀφήσουν πλησίον εἰς τὸν Ἴσθμὸν τὸν περσικὸν στρατόν. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς στέλλει πάλιν τὸν Σίκιννον εἰς τὸν Ξέρξην καὶ τὸν παρακινεῖ νὰ φύγῃ ὄσον τὸ δυνατόν γρηγορώτερα, διότι οἱ Ἑλληνες ἐσκέπτοντο νὰ καταστρέψουν τὰς γεφύρας.

Ἄλλ' ὁ Ξέρξης ἔπειτα ἀπὸ τὴν συμφοράν, πὺ ἔπαθε κατὰ θάλασσαν, δὲν εἶχε πλέον καμμίαν ὄρεξιν νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁ ἴδιος τὸν ἀγῶνα. Διὰ τοῦτο ἀφίνει τὸν Μαρδόνιον μὲ 300 χιλ. ἐκλεκτὸν στρατόν, αὐτὸς δὲ μὲ τὸ ὑπόλοιπον πλῆθος διευθύνεται εἰς τὴν Ἀσίαν συνοδευόμενος μέχρι τῆς Θεσσαλίας ἀπὸ τὸν Μαρδόνιον. Τὸ περισσότερον ἔμως μέρος τοῦ πλῆθους αὐτοῦ καταστρέφεται εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὴν πείναν καὶ ἀπὸ τὰς ἀσθενείας, αὐτὸς δὲ, ἐπειδὴ εὗρηκε τὰς γεφύρας τοῦ Ἑλλησπόντου διαλυμένας ἀπὸ τρικυμίαν, ἐπέρασεν αὐτὸν μὲ ἓνα πλοίαριον.

Μὲ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος δευτέραν φορὰν οἱ Ἀθηναῖοι ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς, ὁ ὁποῖος ἐγένετο αἷτιος αὐτῆς, ἐτιμήθη πάρα πολὺ ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἑλληνας.

Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν (479).

Μὲ τὴν φυγὴν τοῦ Ξέρξου δὲν ἔπαυσαν οἱ Ἑλληνες νὰ κινδυνεύουν μὲ τοὺς Πέρσας. Τὸ καλύτερον μέρος τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἀνερχόμενον εἰς 300 χιλ. πολεμιστὰς ἔμεινε μὲ τὸν Μαρδόνιον εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτοὺς ὡς πιστοὶ σύμμαχοι ἦσαν οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Βοιωτοὶ ἀνερχόμενοι εἰς 50,000.

Ὁ Μαρδόνιος ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου ἐπέρασε τὸν χειμῶνα, ἐπροσπάθησε νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τοὺς Ἀθηναίους.

Ἐμήνυσε εἰς αὐτοὺς ὅτι, ἂν συμμαχήσουν μαζί του, θὰ ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν των καὶ τοὺς ναοὺς των καὶ θὰ κάμῃ αὐτοὺς ἡγεμόνας ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἀπερρίψαν τὰς προτάσεις του. Κατόπιν τούτου τὴν ἀνοιξὴν τοῦ 479 ὁ Μαρδόνιος ἐπέρχεται κατὰ τῆς Ἀττικῆς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀναγκάζονται νὰ ἐγκαταλείψουν καὶ πάλιν τὴν πόλιν των. Ὁ Μαρδόνιος ἄφ' οὗ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐπροσπάθησε καὶ πάλιν νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους μὲ νέας προτάσεις. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἀκόμη περισσότερον ἐξηγγρώθησαν. Ἐνα βουλευτὴν μάλιστα, τὸν Λυκίδην, ὁ ὁποῖος ἐπρότεινε νὰ παραδεχθοῦν τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου, ἐφόνευσαν διὰ λιθοβολισμοῦ μὲ τὴν γυναῖκά του καὶ τὰ τέκνα του. Ὁ Μαρδόνιος, ἄφ' οὗ ἀπερρίφθησαν αἱ προτάσεις του, πυρπολεῖ δευτέραν φοράν τὰς Ἀθήνας καὶ μετὰ τοῦτο ὁδηγεῖ τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Βοιωτίαν, διότι ἐκεῖ τὸ ἵππικόν του ἡμποροῦσεν εὐκόλῃ νὰ κινήται. Ἐκεῖ δὲ εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Πλαταιῶν πλησίον εἰς τὸν Ἄσσωπὸν ποταμὸν ὀχυρώνει μὲγάλον στρατόπεδον.

Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς, ἄφ' οὗ ἐπληροφόρηθη τοῦτο, σπεύδει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ παρατάσσεται εἰς τὰς ὑπώρειας τοῦ Κθαριῶνος ἀπέναντι τῶν Περσῶν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 38 χιλ. βπλίτας καὶ 70 χιλ. ψιλοὺς καὶ ἀρχιστράτηγον εἶχε τὸν Πausανίαν, ὁ ὁποῖος ἐπετρόπευε τὸν ἀνήλικον υἱὸν τοῦ φονευθέντος Λεωνίδα. Ἐκεῖ ὁ Μαρδόνιος προσβάλλει αὐτοὺς μὲ τὸ ἵππικόν. Ἄλλ' ἡ προσβολὴ ἀποτυγχάνει καὶ τότε οἱ Ἕλληνες λαβόντες θάρρος καταβαίνουν εἰς τὴν πεδιάδα πλησίον εἰς τὴν βρύσιν Γαργαφίαν.

Οἱ δύο στρατοὶ μένουσιν ἀπέναντι ἀλλήλων ἀπρακτοὶ δέκα ἡμέρας, διότι αἱ θυσίαι ἐμπόδιζαν καὶ τοὺς δύο νὰ ἐπιτεθοῦν πρῶτοι. Ἐν τῇ μεταξύ ὅμως τὸ περσικόν ἵππικόν καταχώνει τὴν Γαργαφίαν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν οἱ Ἕλληνες ἐλάμβαναν ὕδωρ. Ἐνεκα τούτου αὐτοὶ ἐξήτησαν τὴν νύκτα τῆς δεκάτης ἡμέρας νὰ φύγουν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ ἔλθουν νὰ στρατοπεδεύσουν πλησίον εἰς τὰς Πλαταιάς. Ἄλλ' ἡ κίνησις αὕτη ἔγινε μὲ μὲγάλην ἀταξίαν καὶ ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἐχωρίσθη εἰς τρία τμήματα. Ὁ Μαρδόνιος, ὅταν ἐξημέρωσεν, ἐνόμισεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐφοβήθησαν καὶ ὑπεχώρησαν, καὶ δι' αὐτὸ ὤρμησε μὲ τοὺς Πέρσας ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Πausανίας ζητεῖ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἐνίσχυ-

σιν. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὺς ἐπρόσβαλαν ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Θεσσαλοί, ὥστε δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειάν των. Ἡ μάχη μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Περσῶν γίνεται πεισματώδης. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους φονεύεται ὁ Μαρδόνιος, ἄλλοι δὲ τότε οἱ Πέρσαι τρέπονται εἰς φυγὴν πρὸς τὸ ὠχυρωμένον στρατόπεδον καταδιωκόμενοι καὶ σφαζόμενοι ἀπὸ τοῦ Σπαρτιατῆ. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μὲ στρατηγὸν τὸν Ἄριστειδην ἔπειτα ἀπὸ φοβερὸν ἀγῶνα νικοῦν τοὺς ἀπέναντί των Ἑλληνας. Μετὰ τοῦτο δὲ σπεύδουν πρὸς τὸ ὠχυρωμένον στρατόπεδον, τὸ ὅποσον εἰς μάτην ἐπολιορκούσαν οἱ Σπαρτιαταί, καὶ κυριεύουν αὐτό. Ἡ καταστροφὴ τῶν Περσῶν ἦτο μεγάλη. Ἀπὸ τὰς 300 χιλ. τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἐσώθησαν μόνον 3 χιλ. περίπου καὶ ἓνα σῶμα στρατοῦ μὲ 40 χιλ., τὸ ὅποσον εἶχε μείνει μακρὰν τῆς μάχης καὶ ἔφυγεν ἐγκαίρως. Ἀπεναντίας ἀπὸ τοῦς Ἑλληνας πολὺ ὀλίγοι ἐφονεύθησαν (91 Λακεδαιμόνιοι, 16 Τεγεᾶται καὶ 52 Ἀθηναῖοι). Οἱ ἄλλοι Ἑλληνες, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦσαν τὸ κέντρον, δὲν ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν μάχην.

Εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν οἱ Ἑλληνες εὗρηκαν ἄπειρα λάφυρα. Τὰ τρία δέκατα τούτων ἀφιέρωσαν εἰς τοὺς θεοὺς. Εἰς τὸν Δία τῆς Ὀλυμπίας καὶ εἰς τὸν Ποσειδῶνα τοῦ Ἰσθμοῦ ἐπρόσφεραν δύο ἀγάλματα κολοσσιαῖα ἀπὸ χαλκόν, εἰς δὲ τὸν Ἀπόλλωνα τῶν Δελφῶν χρυσοῦν τρίποδα ἐπάνω εἰς βάσιν χαλκίνην, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔγραψαν τὰ ὄνόματα 30 ἑλληνικῶν πόλεων, αἱ ὅποιαι ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν μάχην. Ἡ βάση αὐτῆ ἀποτελουμένη ἀπὸ τρεῖς τυλιγμένους ὄφεις σφίζεται μέχρι σήμερον ἀκρωτηριασμένη εἰς τὸν ἱππόδρομον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου μετεφέρθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

7. Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης.

Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον, πού ἐνικοῦσαν οἱ Ἑλληνες εἰς τὰς Πλαταιάς, ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιατοῦ Δεωτυχίδου καὶ τοῦ Ἀθηναίου Ξανθίαπου ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς πλησίον εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Μ. Ἀσίας **Μυκάλην**. Ἐκεῖ εἶχαν συγκεντρωθῆ περίπου 6 χιλ. περσικὸς στρατὸς καὶ 200 τριήρεις, τὰς ὁποίας εἶχαν σύρει εἰς τὴν ξηράν. Οἱ Ἑλληνες Ἄντ. Χωραφά.—Ἱστορία Α' Ἑλληνικοῦ, ἔκδοσις 6'. 6.

ἀποδρασθέντες εἰς τὴν ξηρὰν ἐπιτίθενται κατ' αὐτῶν, τοὺς νικοῦν καὶ τοὺς μὲν ἀνδρας σφάζουσιν, τὰ δὲ πλοῖα καίουσιν.

8. Ἡ μάχη τῆς Ἰμέρας (480)

Ὅταν ὁ Ξέρξης ἐτοίμαζε τὴν μεγάλην του ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς ἀποίκους τῶν Φοινίκων Καρχηδονίους, οἱ ὅποιοι κατεῖχαν τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Σικελίας, διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων. Αὐτοὶ λοιπὸν μὲ 300 χιλ. μισθοφορικὸν στρατὸν, 200 πολεμικὰ πλοῖα καὶ 3 χιλ. φορητὰ προσβάλλουν τὸ 480 τὴν ἑλληνικὴν ἀποικίαν Ἰμέραν. Εἰς βοήθειαν ὅμως τῆς Ἰμέρας ἔρχεται ὁ ἰσχυρὸς τύραννος ἄλλης ἑλληνικῆς ἀποικίας, τῶν Συρακουσῶν, Γέλων, μὲ 50 χιλ. πεζοὺς καὶ 6 χιλ. ἵππους. Ὁ Γέλων ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Καρχηδονίων καὶ τὸν μὲν στρατὸν αὐτῶν κατανακᾷ καὶ καταστρέφει, τὸν δὲ στόλον, τὸν ὅποιον εἶχαν σύρει εἰς τὴν ξηρὰν, κατακαίει. Τὰ λάφυρα καὶ ἐδῶ ἦσαν πλουσιώτατα. Ἀπὸ αὐτὰ ὁ Γέλων ἔστησεν εἰς τοὺς Δελφοὺς χρυσοῦν τρίποδα εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του.

δὲ ἀρχίζει νὰ ἐνδύεται καὶ νὰ ζῆ ὡς
Πέρσας καὶ Αἰγυ-
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄. ὑπερηφάνως πρὸς
εὐσαρεστήθη-
οὐ

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

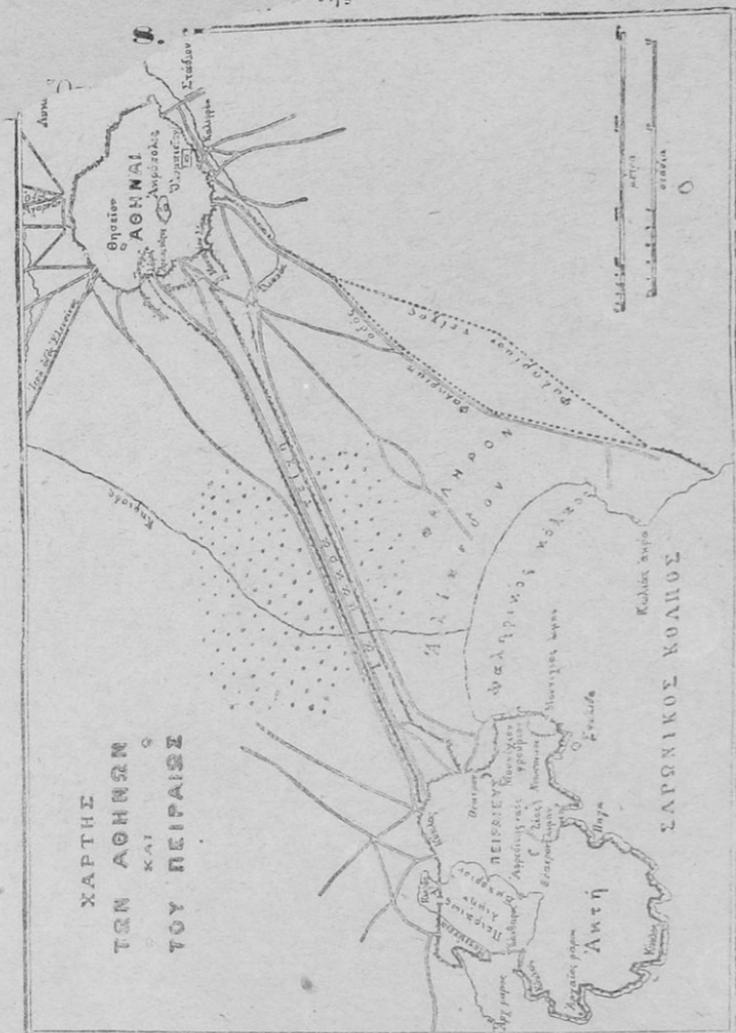
1. Τείχις Αἰθηνῶν καὶ Πειραιῶς.

Ὅταν μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανήλθαν εἰς τὴν πόλιν των, δὲν εὗρήκαν παρὰ ἐρείπια. Ὁ Θεμιστοκλῆς τότε ἐπεισεν αὐτοὺς, πρὸ τοῦ νὰ ἀνοικοδομήσουν τὰς οἰκίας των νὰ κτίσουν τείχη διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν πόλιν ἀπὸ νέαν ἐχθρικὴν ἐπιδρομὴν. Πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποίησαν κάθε πρόχειρον ὕλικόν, λίθους ἐπιτυμβίους, τεμάχια κίωνων, λείψανα μνημείων κλπ. Κατὰ συμβουλήν ἐπίσης τοῦ Θεμιστοκλέους ἐσυμπλήρωσαν τότε καὶ τὴν τείχισιν τοῦ Πειραιῶς, ἣ ὅποια εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὸ 482. Ἀργότερα ἐπὶ Κίμωνος ἔνωσαν τὴν πόλιν μὲ τὸ Φάληρον καὶ μὲ τὸν Πειραιᾶ διὰ τῶν λεγομένων μακρῶν τειχῶν. Ἐπὶ τοῦ Περικλέους δὲ κατεσκευάσαν μεταξὺ τῶν δύο καὶ τρίτον τεῖχος παράλληλον πρὸς τὸ πειραιϊκόν (εἰκ. 34). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς περίπτωσιν πολιορκίας πρῶτον εὐκόλυετο ἡ συγκοινωνία τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὴν θάλασσαν καὶ δεύτερον εἶχαν ἔλοι οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν εὐρύχωρον τόπον διαμονῆς.

2. Πausανίας καὶ Θεμιστοκλῆς.

Προδοσία καὶ θάνατος τοῦ Πausανίας.—Μετὰ τὴν μάχην τῆς Μυκάλης αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀσίας ἀπεστάτησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ ἐνώθησαν μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Πausανίας ἐπλευσεν εἰς τὸ Βυζάντιον, τὸ ὅποιον κατεῖχαν ἀκόμη οἱ Πέρσαι, καὶ ἐκυρίευσαν αὐτό. Μεταξὺ τῶν βαρβάρων, τοὺς ὁποίους συνέλαβαν αἰχμαλώτους, ἦσαν καὶ πολλοὶ εὐγενεῖς Πέρσαι καὶ συγγενεῖς τοῦ βασιλέως. Ὁ Πausανίας ἐθαμβώθη ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἔπειτα ἀπὸ τὴν μάχην

ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν ξηρὰν ἐπιτίθενται ἐκυτόν του, ἐβάλεν εἰς
καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας σφάζουσι τῆς Ἑλλάδος.

Εἰκ. 34. Τείχη Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς.

Πρὸς τοῦτο μὲ ἀιχμαλώτους Πέρσας προτείνει εἰς τὸν Ξέρξην
να ὑποτάξῃ εἰς αὐτὸν τὴν Ἑλλάδα καὶ ὡς ἀμοιβὴν του να λάβῃ
εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως καὶ να διορισθῇ τύραννος

τῆς Ἑλλάδος. Συγχρόνως δὲ ἀρχίζει νὰ ἐνδύεται καὶ νὰ ζῆ ὡς Πέρσης ἡγεμόν, νὰ ἔχη ὡς σωματοφύλακας Πέρσας καὶ Αἰγυπτίους στρατιώτας καὶ νὰ φέρεται βιαίως καὶ ὑπερηφάνως πρὸς τοὺς συμμάχους. Ἐνεκα τούτου ὅμως οἱ σύμμαχοι δυσαρεστήθησαν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας. Καὶ ἐκάλεσαν μὲν οἱ ἔφοροι, ἀφ' οὗ ἔμαθαν τοῦτο, ὀπίσω τὸν Πausανίαν, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες τῶν νήσων καὶ τῶν πόλεων τῆς Ἀσίας ἐπρόσφεραν τὴν ἀρχηγίαν ὄλου τοῦ στόλου εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου Ἀριστείδην. Τότε καὶ οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι ἐπέστρεψαν εἰς τὰς πατρίδας των.

Ἄλλ' ὁ Πausανίας, καὶ ἀφ' οὗ ἐπανήλθεν εἰς τὴν Σπάρτην, ἐξακολουθοῦσε τὰς συνεννοήσεις μὲ τοὺς Πέρσας. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἐπροσπαθοῦσε νὰ ἀποστατήσῃ τοὺς ἔλλωτας, διὰ νὰ ἀνατρέψῃ τὸ πολίτευμα καὶ γίνῃ τύραννος τῆς Σπάρτης. Ἐπὶ τέλος ὅμως τὰ σχέδιά του ἐφανερώθησαν καὶ τότε διὰ νὰ σωθῆ κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς χαλκιοῖκου Ἀθηνᾶς, Ἄλλ' οἱ Σπαρτιάται ἀφαιροῦν τὴν στέγην τοῦ ναοῦ, κτίζουσι τὴν θύραν αὐτοῦ (τὸν πρῶτον λίθον ἔθεσαν ἢ μήτηρ του Θεανῶ) καὶ ἀφίχουσι αὐτὸν νὰ ἀποθάνῃ ἐκεῖ ἀπὸ τὴν πείναν (462).

Ἐξορία καὶ θάνατος τοῦ Θεμιστοκλέους.—Εἰς τὴν καταστροφὴν του ὁ Πausανίας παρέσυρε καὶ τὸν Θεμιστοκλέα. Οἱ Σπαρτιάται κατηγόρησαν αὐτὸν ὡς συνένοχον τοῦ Πausανία, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὸν ἐκάλεσαν εἰς ἀπολογία. Αὐτὸς ὅμως ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἦλθεν εἰς τὸν τότε βασιλεῖα τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξην.

Ὁ Ἀρταξέρξης ἐδέχθη τὸν Θεμιστοκλέα μὲ πολὺ μεγάλην χάριν καὶ παρέχώρησεν εἰς αὐτὸν τρεῖς πόλεις διὰ νὰ ζῆ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά των. Ἐνόμιζεν ὅτι μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεμιστοκλέους θὰ κατώρθωνε νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἴσως ὁ Θεμιστοκλῆς ἔνεκα τῆς ἀνάγκης νὰ ὑπεσχέθη εἰς τὸν βασιλεῖα τὴν ὑποδουλώσιν αὐτῆς. Ἀλλὰ βεβαίως δὲν εἶχε κατὰ νοῦν νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του. Πραγματικῶς δὲ ἀπέθανε τὸ 460, χωρὶς νὰ ἐνεργήσῃ τίποτε ἐναντίον τῆς πατρίδος του. Λέγεται μάλιστα καὶ ὅτι ἠτόκτόνησεν ἀκριβῶς διὰ νὰ μὴ ἐκτελέσῃ τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὅποιαν ἔδωκεν εἰς τὸν βασιλεῖα. Τὰ ὄσα του ἀργότερα μετέφεραν οἱ συγγενεῖς του εἰς τὴν Ἀττικὴν.

3.— Ἡ συμμαχία τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ Ἕλληνες τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν νήσων δὲν ἔπαυσαν καὶ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς Σπάρτης νὰ πολεμοῦν κατὰ τῶν Περσῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν. Ἀπεφάσισαν τότε νὰ οργανωθοῦν εἰς *συμμαχίαν* καὶ ἀνέθεσαν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου τὸν Ἀριστείδην, τοῦ ὁποῦ ἦτο γνωστὴ ἡ δικαιοσύνη, νὰ κανονίσῃ τὰς μεταξὺ τῶν πόλεων σχέσεις (478). Ὁ Ἀριστείδης ὥρισε τὸ ποσὸν τῶν χρημάτων, τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν πλοίων, ποῦ ὄφειλε νὰ παρέχῃ κάθε πόλις, τοῦτο δὲ ἔκαμε τόσον ἐντίμως καὶ δικαίως, ὥστε δὲν ἠκούσθη κανένα παράπονον. Ὁ φόρος τῶν συμμάχων κατ' ἀρχὰς ἦτο 460 τάλαντα, ταμεῖον δὲ ὤρίσθη τὸ ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὴν Δῆλον. Ἐδῶ ἀπεφάσισαν νὰ συνέρχωνται οἱ ἀντίπρόσωποι τῶν συμμάχων, διὰ νὰ συσκέπτονται διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς συμμαχίας. Διαχειρισταὶ δὲ τοῦ ταμείου ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι.

Ἄφ' οὗ ἄρα ἔπαυσεν ὁ κίνδυνος ἀπὸ τοῦς Πέρσας, αἱ περισσότεραι πόλεις ἐδαρύνοντο τὰς μακρὰς ἐκστρατείας, τὰς ὁποίας ἤθελαν νὰ κάνουν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ διὰ τοῦτο ἐδέχθησαν μὲ προθυμίαν νὰ παρέχουν ἀντὶ πλοίων καὶ ἀνδρῶν μόνον χρήματα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκτός τῆς Λεσβοῦ, τῆς Χίου καὶ τῆς Σάμου ὄλαι αἱ ἄλλαι πόλεις ἐπλήρωναν μόνον φόρον, ἔγιναν δηλ. ἀντὶ συμμάχων ὑπήκοοι. Ἐπὶ τέλους δὲ τὸ ἔτος 454 μετέφεραν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ κοινὸν ταμεῖον τῶν συμμάχων χάριν δῆθεν ἀσφαλείας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἔθεσαν αὐτὸ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς.

Μερικοὶ ἄρα ἀπὸ τοῦς συμμάχους ἦσαν δυσαρεστημένοι καὶ διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ φόρου καὶ διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεμειγνύοντο εἰς τὴν διοίκησιν τῶν πόλεων τῶν. Ἐνεκα τούτου ἤρχισαν νὰ ἀποστατοῦν. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἔστειλαν τὸν στόλον τῶν ἐναντίον αὐτῶν καὶ τοὺς καθυπέτασαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὑπέταξαν τὴν Νάξον, τὴν Θάσον καὶ ἄλλας.

4.— Ὁ κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμος ἐπὶ Κίμωνος.

Αἱ νῆκαι τοῦ Κίμωνος πλησίον τοῦ ποταμοῦ Εὐρυμέδοντος.—Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Ἀριστείδην τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἔλαβεν ὁ Κίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου. Αὐτὸς τὸ

465 μὲ 200 τριήρεις ἐπλευσεν εἰς τὴν μεσημβρινὴν ἀκτὴν τῆς Μ. Ἀσίας, διὰ νὰ ἀποστατήσῃ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν. Ὁ περσικὸς στόλος ἀποτελούμενος ἀπὸ φοινικικὰς τριήρεις, εὐρίσκετο εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ **Εὐρουμέδοντος** ποταμοῦ. Ὁ Κίμων προσβάλλει καὶ καταστρέφει αὐτόν, συγχρόνως δὲ ἀποδιβάλλει στρατὸν εἰς τὴν παραλίαν καὶ νικᾷ καὶ τὸν περσικὸν στρατὸν τῶν Περσῶν. Ἡ μεγάλη αὐτῆ νίκη ἐστερέωσεν ἐντελῶς τὴν κατὰ θάλασσαν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀπελευθέρωσε τοὺς Ἑλληνας τῶν μεσημβρινῶν παραλίων τῆς Ἀσίας ἀπὸ τὸν περσικὸν ζυγόν.

Γ' Μεσσηνιακὸς πόλεμος.—**Ἐξοστρακισμὸς τοῦ Κίμωνος.**—Τὸ ἔτος 464 ἐγένεον ἰσχυροὶ σεισμὸς εἰς τὴν Λακωνικὴν. Ἐχάθησαν 20 χιλ. ἄνθρωποι, ὅλοι σχεδὸν αἱ οἰκίαι τῆς Σπάρτης ἔπεσαν. Ἀπὸ τὸν σεισμὸν αὐτὸν ἐξήγησαν νὰ ἐπιωφεληθοῦν οἱ Μεσσηνιοί, διὰ νὰ ἀποκτήσουν ἐκ νέου τὴν ἐλευθερίαν των. Ἀνέρχονται λοιπὸν εἰς τὸ ὄρος τῆς Ἰθώμης καὶ ἐκεῖ κατασκευάζουσι φρούριον. Οἱ Σπαρτιάται ἐσπευσαν νὰ τοὺς προσβάλουν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν τίποτε. Ἀπαράσιον τότε νὰ ζητήσουν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ προτροπὴν τοῦ Κίμωνος ἐστειλαν πρὸς βοήθειάν των στρατὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἰδίου. Ἀλλ' ἢ Ἰθώμη, καὶ ἀφοῦ ἤλθον οἱ Ἀθηναῖοι, ἀντίσταται. Οἱ Σπαρτιάται τότε ὑπωπτεύθησαν τοὺς Ἀθηναίους ὅτι συνεννοοῦνται μὲ τοὺς Μεσσηνίους καὶ τοὺς ἀπέπεμψαν. Ἐνεκα τούτου ἐφυγράνησαν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς Σπαρτιάτας, τὸν δὲ Κίμωνα ὡς αἰτίον τῆς βοήθειας ἐξοστράκισαν. Ὅταν δὲ ἔπειτα ἀπὸ πολιορκίαν 10 ἐτῶν ἢ Ἰθώμη ἐκυριεύθη, οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωσαν εἰς τοὺς Μεσσηνίους τὴν Ναύπακτον διὰ νὰ κατοικοῦν.

Ἀνάκλησις τοῦ Κίμωνος καὶ θάνατος αὐτοῦ.—Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον χρόνον (452) ἐκάλεσαν τὸν Κίμωνα ὀπίσω ἀπὸ τὴν ἐξορίαν. Ὁ Κίμων ἀφ' οὗ ἐπέστρεψε, πρῶτον μὲν κατώρθωσε νὰ γίνῃ εἰρήνη διὰ πέντε ἔτη μεταξύ Ἀθηῶν καὶ Σπάρτης (451). Ἐπειτα ἔκαμεν ἐκστρατείαν μὲ 200 πλοῖα διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν Κύπρον. Ἐν ᾧ ὅμως ἐπολιορκούσε τὸ Κίτιον, ἀπέθανεν. Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἐνίκησαν μὲν εἰς μίαν ἡμέραν διπλὴν νίκην καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἔφυγον ὅμως ἀπὸ τὴν Κύπρον καὶ ἐπανήλθον εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἔπαυσαν καὶ οἱ ἐπιθετικοὶ πό-
λεμοι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν. Καὶ ἐπίσημος μὲν εἰ-
ρήνη (ἢ Κιμωνεὺς, ὅπως λέγουν), δὲν ἔγινεν. Ἀλλὰ μέχρι τοῦ
410 οἱ Πέρσαι οὔτε τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας ἐνώχλησαν,
οὔτε τοὺς στόλους τῶν ἐτόλμησαν νὰ στείλουν εἰς τὸ Αἰγαίον
πέλαγος.

Δ. Ἡ Δημοκρατία τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁ Περικλῆς.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς Δημοκρατίας. Κατὰ τοὺς Μηδικοὺς πο-
λέμους ἡ βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου εἶχε προσφέρει εἰς τὴν πόλιν
μεγάλας ὑπηρεσίας. Οἱ ἀρεοπαῖται εἶχαν δώσει ἐξ ἰδίων 8 δραχ-
μὰς εἰς κάθε πολίτην διὰ τὰ ἐξοδα τῆς ἀναχωρήσεώς του ἀπὸ τὴν
πόλιν. Καὶ ἐν γένει εἰς τὴν φοβερὰν ἐκείνην περίστασιν ἐφέρθη-
σαν καλὰ. Ἐνεκα τούτου, χωρὶς νὰ ψηφισθῆ νόμος, ὁ Ἀρειος Πά-
γος εἶχεν ἀναλάβει σιωπηρῶς τὴν πραγματικὴν διοίκησιν τῆς πό-
λεως. Τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν διατήρησε 17 ἔτη μέχρι τοῦ ἔτους 462.
Τότε ἡ δύναμις αὐτοῦ περιορίσθη καὶ ἡ δημοκρατία ἔλαβε τὴν
πλήρη τῆς ἀνάπτυξιν. Τὸ 457 παραχωρεῖται εἰς τοὺς ζευγίτας τὸ
δικαίωμα νὰ ἐκλέγωνται ἐννέα ἄρχοντες, ἀργότερα δὲ παραχωροῦν-
ται καὶ εἰς τοὺς θήτας ὅλα τὰ δικαίωματα τοῦ Ἀθηναίου πολίτου.

Ἦδη, ἀφ' οὔτου ἰδρύθη ἡ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία τῶν Ἀθη-
ναίων, ἐπαρουσιάσθη ἡ ἀνάγκη νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν διοί-
κησιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους οἱ περισσότεροι Ἀθηναῖοι πολῖται.
Ἀλλὰ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αὐτοὶ θὰ ἔπαυαν νὰ ἐργάζωνται. Ἐ-
πρεπε λοιπὸν νὰ συντηροῦνται ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Διὰ τοῦτο
ἀπὸ τότε κατὰ πρότασιν τοῦ Ἀριστείδου εἰσῆχθη ὁ στρατιωτικὸς
καὶ ὁ βουλευτικὸς μισθὸς (1 δραχμὴ καθ' ἡμέραν). Ἐκ τούτου δὲ
πολλοὶ παρεκινήθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς καὶ νὰ ἐγκα-
τασταθῶν εἰς τὴν πόλιν. Τέλος ὁ Περικλῆς ἐπρόσθεσε τὸν ἐκκλη-
σιαστικὸν καὶ τὸν δικαστικὸν μισθὸν (3 ὄβολοι) καὶ τὸν θεωρικὸν
(1 ὄβολος διὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὸ θέατρον). Ἐκτοτε περισσότεροι
ἀπὸ 20 χιλ. πολῖται τρέφονται ἀπὸ τὸ δημοσίον ταμεῖον ὡς φρουροὶ
καὶ ὄπλιται καὶ ναῦται, ἢ ὡς δικασταὶ καὶ βουλευταὶ καὶ ἄρχον-
τες. Οἱ ἀληθινοὶ δὲ κυβερνῆται τῆς πόλεως τὴν ἰσχύα εἶναι οἱ δέκα
στρατηγοί. Δὲν ἀσχολοῦνται πλέον αὐτοὶ μόνον εἰς τὸ νὰ διευ-

θύνουν τὸν στρατὸν καὶ νὰ προπαρασκευάζουν τὰς ἐκστρατείας. Αὐτοὶ δέχονται προσέτι τοὺς πρέσβεις τῶν ἄλλων πόλεων καὶ κανονίζουν τὰς σχέσεις τῶν Ἀθηνῶν μὲ αὐτάς. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τῶν προτάσεων τῶν στρατηγῶν ἀπεφάσιζε πάντοτε ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἐκεῖνος, ἀπ' αὐτοῦς, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ καλὸς ῥήτωρ, ἀποκτοῦσε καὶ τὸ μεγαλύτερον κύρος καὶ ἐγένετο πραγματικὸς ἀρχηγὸς τῆς πόλεως. Τοιοῦτος ἐγένεν ὁ **Περικλῆς**.

Ἐν τῇ **Ὁ Περικλῆς**. Ὁ Περικλῆς ἀνήκεν εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, πατέρα δὲ εἶχε τὸν Ξάνθιππον, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Μυκάλῃν. Ἐνεκα τούτου ἀνεμίχθη ἐνωρὶς εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ ἐγένεν ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος.

Ἐν τῇ **Ὁ Περικλῆς** εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ὠμιλοῦσε σπανίως, συνήθως δὲ ἄφινε νὰ ὠμιλοῦν ἀντ' αὐτοῦ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἀνήκαν εἰς τὸ κόμμα του. Ὁ ἴδιος ἐπαρουσιάζετο μόνον εἰς τὰς μεγάλας περιστάσεις. Τότε ὠμιλοῦσε μὲ ἀπλότητα, μὲ φωνὴν ὀμαλὴν καὶ χωρὶς θόρυβον καὶ χειρονομίας. Διὰ τὴν ἡρεμίαν δὲ καὶ μεγαλοπρέπειαν αὐτῆν τὸν ὠνόμαζαν **Ὀλύμπιον**.

Ἐπὶ 25 καὶ πλέον ἔτη ὁ Περικλῆς ἐκλεγόμενος στρατηγὸς ἐκυβέρνηε τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν ἐπιβολὴν του, χωρὶς νὰ κολακίῃ τὸν λαόν.

Μετατροπὴ τῆς δημοκρατίας εἰς ὀχλοκρατίαν. Αἱ μισθοδοσίαι, αἱ ὅποιαι ἐδόθησαν πρὸ πάντων ἐπὶ Περικλέους εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς πολίτας, παρεκίνησαν μὲν αὐτοὺς, ὅπως ἦτο ἀνάγκη, νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως, ἔφεραν ὅμως καὶ ἀποτελέσματα ὀλέθρια.

Ὅλοι οἱ πτωχοὶ ὠρμησαν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἡ δύναμις τῶν εὐπορωτέρων καὶ συνετωτέρων πολιτῶν ἡλαττώθη, ἐπεκράτησε δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὁ ὄχλος. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους οἱ στρατηγοὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὠδηγοῦσαν τὸ πλῆθος πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πόλεως. Τοῦτο κατῴρθωκε πρὸ πάντων ὁ Περικλῆς μὲ τὴν μεγάλην ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν εἶχε ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τοῦ θανάτου ὅμως αὐτοῦ τὴν διεύθυνσιν τῶν συζητήσεων τῆς ἐκκλησίας ἔλαβαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι, χωρὶς νὰ εἶναι στρατηγοί, κατῴρθωσαν μὲ τὴν ῥητορικὴν των καὶ τὴν κολακίαν νὰ ἐξαπατοῦν τὸν ὄχλον. Αὐτοὶ ἐλέ-

γοντο **δημαγωγοί**. Ἐπειδὴ δὲ οἱ δημαγωγοὶ ὠμιλοῦσαν διὰ πράγματα, ποὺ δὲν ἐγνώριζαν, παρέσυραν πολλάκις τὸν δῆμον εἰς ἀποφάσεις ὀλεθρίας διὰ τὴν πόλιν.

Ἡ ὀχλοκρατία αὕτη ἔγινεν ἡ κυριωτάτη αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκηθησαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἔκτοτε αἱ Ἀθηναὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀναλάβουν τὴν παλαιὰν τῶν δυνάμειν καὶ δόξαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΕΠΙ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Ε' Π. Χ. ΑΙΩΝΑ

Ι.—Αί κοινωνικαί τάξεις.

Ἡ Ἀττικὴ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους εἶχεν 600 χιλ. κατοίκους. Ἀλλὰ ἀπ' αὐτοῦ μόνον οἱ 35 χιλ. ἦσαν πολῖται Ἀθηναῖοι. Ἐὰν δὲ ὑπολογίσωμεν ὅτι αἱ γυναῖκες καὶ οἱ παῖδες τούτων ἦσαν τὸ πολὺ 100 χιλ., οἱ ὑπόλοιποι περίπου 470 χιλ. ἦσαν ξένοι, διακρούμενοι εἰς δύο τάξεις, τοὺς μετόικους καὶ τοὺς δούλους.

Οἱ **πολίται** μόνον ἀποτελοῦσαν τὸν ἀθηναϊκὸν λαόν. Πολῖται δὲ ἐθεωροῦντο, ὅσοι εἶχαν τὸν πατέρα, ἢ τὴν μητέρα, ἀπὸ τοῦ Περικλέους, καὶ τοὺς δύο Ἀθηναίους πολῖτας. Οἱ περισσότεροι Ἀθηναῖοι πολῖται ἦσαν κτηματῖαι. Πολλοὶ εἶχαν ἐργαστάσια ἀγγείων, ὄπλων, δερμάτων, εἰς τὰ ὅποια εἰργάζοντο δούλοι. Ἄλλοι τέλος ἦσαν τεχνίται, ξυλουργοί, κτίσται, σιδηρουργοί, κεραμεῖς, βυρσοδέψαι, λεπτουργοί, ἀμαξιοποιοί, ὄπλοποιοί κλπ.

Οἱ **μέτοικοι** ἦσαν ξένοι ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς Ἀθήνας. Αὐτοὶ ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐμπορεύωνται. Ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦσαν μῆτε ἰδιοκτησίαν εἰς τὴν Ἀττικὴν νὰ ἀγοράσουν, μῆτε γυναῖκα Ἀθηναίαν νὰ νυμφευθῶν. Ἦσαν ὑποχρεωμένοι δὲ νὰ πληρώνουν φόρον, ὁ ὅποιος ἐλέγετο μετοίκιον, καὶ νὰ κατατάσσωνται εἰς τὸν στρατόν. Ἐὰν ἐπρόσφεραν ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν πόλιν, ἀποκοτοῦσαν καὶ πολιτικὰ δικαιώματα, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ γίνων ἄρχοντες. Ὀνομάζοντο δὲ τότε ἰσοτελεῖς. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους ἐζῶσαν εἰς τὰς Ἀθήνας περισσότεραι ἀπὸ 10 χιλ. οἰκογενείας μετοίκων.

Οἱ **δοῦλοι** εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως καὶ εἰς ἄλλας σχεδὸν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἀποτελοῦσαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κατοίκων. Αὐτοὶ συνήθως ἦσαν βάρβαροι, ἢ τέκνα οἰκιακῶν δούλων, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες ἐλευθεροὶ ἀπὸ τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι εἶχαν κυριευθῆ εἰς τὸν πόλεμον. Οἱ περισσότεροὶ δούλοι καὶ δούλαι ἔμεναν εἰς τὰς οἰκίας τῶν κυρίων τῶν καὶ ἠσχολοῦντο εἰς τὸ μαγειρεῖον καὶ εἰς ἄλλας τὰς βαρεῖας ἐργασίας. Ἄλλοι ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς ἐργάται εἰς τὰ ἐργαστάσια καὶ ἄλλοι ὡς ναῦται. Ὁ δούλος κάποτε ἐλευθερώνετο, ὠνομάζετο δὲ τότε ἀπελεύθερος καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς μέταικος.

2. — Τὸ πολίτευμα.

Οἱ **ἄρχοντες**. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς ἀκμῆς τῆς δημοκρατίας ὄλοι οἱ ἄρχοντες ἐκλέγονται κατ' ἔτος ἢ διὰ χειροτονίας (ὕψωσης τῆς χειρὸς) ἢ διὰ κλήρου.

Οἱ πρῶτοι ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας καὶ ὡς πρὸς τὴν δύναμιν καὶ ὡς πρὸς τὸ ἀξίωμα εἶναι οἱ **δέκα στρατηγοί**. Οἱ στρατηγοὶ ἐκλέγονται ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ἔργον δὲ ἔχουν νὰ διευθύνουν τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, νὰ φροντίζουσι διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς χώρας καὶ νὰ κανονίζουσι τὰς σχέσεις τῆς πόλεως μετὰ τὰς ἄλλας πόλεις.

Μετὰ τοὺς στρατηγοὺς εἶναι οἱ **ἐννέα ἄρχοντες**. Αὐτοὶ ἐκλέγονται διὰ κλήρου. Ἀπ' αὐτοὺς ὁ μὲν **ἄρχων** διευθύνει τὰς οἰκογενειακὰς ὑποθέσεις, ὁ **βασιλεὺς** τὰς θρησκευτικὰς, ὁ **πολέμαρχος** τὰς ὑποθέσεις τῶν μετοίκων καὶ ξένων καὶ οἱ **θεσμοθέται** ἐπιβλέπουσι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων.

Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἄρχοντες, οἱ ταμίαι, οἱ ἔνδεκα, οἱ ἀστυνόμοι κλπ. Ὅλοι δὲ ἐκλέγονται διὰ κλήρου.

Ἡ βουλὴ τῶν 500. Αὐτὴ ἀπὸ τοῦ Κλεισθένους ἀποτελεῖται ἐκ 500 βουλευτῶν. Καὶ οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται κατ' ἔτος διὰ κλήρου, 50 ἀπὸ κάθε φυλῆν, κάθε δὲ Ἀθηναῖος πολίτης, πῶς ἦτο ἄνω τῶν τριάντα ἐτῶν, ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ βουλευτής. Ἔργα τῆς βουλῆς ἦσαν: α') νὰ ἀποφασίζῃ πρὶν δι' ἄλλας τὰς ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι πρόκειται νὰ συζητηθοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ

β) να φροντίζη διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐκείνων, τὰ ὅποια ἀπεφάσιζεν ἡ ἐκκλησία.

Ἡ βουλή τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὅλοι, ὄσοι ἐχρημάτισαν ἐννέα ἄρχοντες, ἅμα ἐτελείωνεν ἡ ἀρχή των, ἐγίνοντο ἀρεοπαγίται· καὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι τοιοῦτοι ὅλον των τὸν βίον. Ἡ βουλή τοῦ Ἀρείου Πάγου κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐφρόντιζε διὰ τὴν λατρείαν τῶν θεῶν καὶ ἐδίκαζε τὰς δίκας φόνου ἢ τραύματος ἐκ προμελέτης, ἐμπρησμοῦ καὶ φαρμακείας.

Ἡ Ἐκκλησία. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἶχαν δικαίωμα νὰ λαμβάνουν μέρος ὅλοι οἱ ἐνήλικοι πολῖται Ἀθηναῖοι. Συνήρχοντο δὲ εἰς τὴν Πνύκα ἢ εἰς τὸ θέατρον. Ἡ ἐκκλησία εἶναι κυρίαρχος τῆς Πολιτείας. Ἐπομένως αὐτὴ ἐκλέγει τοὺς ἄρχοντας καὶ ἀποφασίζει περὶ ὄλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων.

3. — Ὁ στρατὸς καὶ τὸ ναυτικόν

Ὁ στρατός. Ὁ στρατὸς εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς καταρτίζεται, ὀπλίζεται καὶ μάχεται, ὅπως καὶ πρὶν. Ἀλλὰ εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀριστείδου πληρῶνεται εἰς τοὺς στρατιώτας μισθός.

Τὸ ναυτικόν. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑοῦ αἰῶνος ὁ πόλεμος κατὰ θάλασσαν ἀποκτᾷ μεγάλην σημασίαν. Ἔως τότε τὰ πλοῖα τῶν ναυτικῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἦσαν αἱ πεντηκόντοροι. Τώρα ὅμως τὸ κυριώτερον πολεμικὸν πλοῖον εἶναι ἡ τριήρης.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν περσικῶν πολέμων ἡ μεγαλυτέρα θαλασσία δύναμις τῆς Ἑλλάδος εἶναι αἱ Ἀθήναι. Εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως τὸν στρατόν, οὕτω καὶ τὸν στόλον διοικοῦν οἱ δέκα στρατηγοί. Κάθε τριήρης ὅμως διευθύνεται ἀπὸ ἓνα τριήραρχον. Οἱ τριήραρχοι ἐκλέγονται ἀπὸ τοὺς πλουσιωτέρους πολίτας καὶ ἔχουν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ προετοιμάξῃ καθένας τὴν τριήρη, τὴν ὅποιαν τοῦ παρέχει ἡ πόλις. Τὰ δὲ πληρώματα ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τοὺς θήτας. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὅμως εἰς ἐκάστην τριήρη ὑπῆρχαν καὶ 100 περὶπου ὀπλίται.

4. — Τὰ δικαστήρια.

Εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ σπουδαιότερα δικαστήρια ἦσαν τρία· ὁ Ἀρειος Πάγος, οἱ Ἐφέται καὶ ἡ Ἡλιαία.

Ὁ Ἄρειος Πάγος ἐδίκαζεν, ὅπως εἶπαμεν, τὰς δίκας φόρου ἢ τραύματος ἐκ προμελέτης, καὶ τὰς δίκας φαρμακείας καὶ ἐμπρησμοῦ.

Οἱ Ἐφέται ἐδίκαζαν τοὺς ἀκουσίους φόνους καὶ τοὺς φόνους τῶν δούλων, τῶν μετοίκων καὶ τῶν ξένων. Εἶναι δὲ οἱ Ἐφέται, ὅπως ἐπὶ Δράκοντος, 51 καὶ ἐκλέγονται ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἡλικίαν ἄνω τῶν 50 ἐτῶν.

Ἡ Ἡλιαία τέλος ἐδίκαζεν ὅλας τὰς ἄλλας ὑποθέσεις. Ἡ Ἡλιαία ἀποτελεῖται ἀπὸ 6,000 πολίτας ἡλικίας ἄνω τῶν 30 ἐτῶν ἐκλεγομένους μὲ κλήρον. Δὲν συνεδριάζουν ὅμως ὅλοι ὁμοῦ, ἀλλὰ δικαιοῦνται εἰς δέκα τμήματα ἀπὸ 500 δικαστὰς τὸ καθένα. Οἱ ὑπόλοιποι χίλιοι ἐχρησίμευαν διὰ νὰ ἀναπληρῶνουν τοὺς ἀπόντας.

Β. — Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Αἱ Ἀθήναι κατὰ τὸν ὄν αἰῶνα εἶχαν γίνει μεγάλη πόλις. Ἡ Ἀττικὴ, ἐπειδὴ εἶναι χώρα ἄγονος, δὲν ἀρκοῦσεν ἐξ ἀρχῆς διὰ νὰ συντηρῇ τοὺς κατοίκους της. Δι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σόλωνος ἦτο ἀπαγορευμένη ἡ ἐξαγωγή τῶν προϊόντων της καὶ ἰδίως τοῦ σίτου καὶ τῶν σύκων. Ἦτο ἀνάγκη λοιπὸν νὰ εἰσάγωνται ἀπ' ἔξω παστὰ, οἶνος, σίτος. Ἐκτὸς τούτου ὅμως εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο προωθευμένη ἡ βιομηχανία. Κατεσκευάζοντο ἐκεῖ ἀγγεῖα, ὄπλα, ὑφάσματα, δέρματα καὶ ἐπιπλα πολὺ ὀνομαστά. Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ ἐξάγωνται ἔξω τῆς Ἀττικῆς. Ἀνεπτύχθη λοιπὸν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἓνα μεγάλον ἐμπόριον ἀνταλλακτικόν.

Ἀπὸ τὸν Εὐξεινον πόντον ἤρχοντο σιτηρά, παστὰ, δέρματα ἀκατέργαστα, ξυλεῖα, δοῦλοι.

Ἐπὶ τῆς παραλίας, ἣ ὅποια εἶναι μεταξὺ τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Νέστου εἶχαν οἱ Ἀθηναῖοι μεταλλεῖα. Ἀπὸ τὸ μέρος δὲ ἐκεῖνο ἐπρομηθεύοντο καὶ ξυλεῖαν διὰ ναυπήγησιν.

Πρὸς Ν. οἱ Ἀθηναῖοι ἐμπορεύοντο μὲ τὴν Αἴγυπτον, ἣ ὅποια τοὺς ἐπρομήθευε σιτηρά.

Πρὸς Δ. τέλος ἐμπορεύοντο μὲ τὴν νότιον Ἰταλίαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὑπῆρχε μεγάλη κίνησις ἐμπορευμάτων καὶ χρημάτων μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ ἄλλου ἐλληνικοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ Εὐξείνου πόντου μέχρι τῆς Ἰταλίας ἐκυκλοφοροῦσαν νομίσματα ἀθηναϊκά. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ εἰσῆγοντο νομίσματα ἑλλων τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἰδίως εἰς τὸν Πειραιᾶ μερικοὶ ἄνθρωποι εἶχαν ὡς ἐπάγγελμα νὰ ἀνταλλάσσουν τὰ νομίσματα. Αὐτοὶ διέμεναν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἶχαν ἔμπροσθέν των καθένας μίαν τράπεζαν μὲ διάφορα νομίσματα ἐπάνω, δι' αὐτὸ δὲ καὶ ὠνομάζοντο *τραπεζῖται*. Οἱ τραπεζῖται ὅμως αὐτοὶ δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν νομισμάτων, ἀλλὰ συγχρόνως ἐδάνειζαν καὶ χρήματα μὲ τόκον.

Ὁ Πειραιεὺς λοιπὸν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἔγινε τὸ σπουδαιότερον ἐμπορικὸν καὶ ναυτικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ τοῦτο δικαίως ὠνομάσθη ἀγορὰ ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

6 - Ὁ οἰκικὸς βίος.

Καὶ κατὰ τὸν ἴσον αἰῶνα, ὅπως καὶ πρὶν, καὶ ὅπως καὶ ἄλλοι οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἀθηναῖοι ἐζοῦσαν πολὺ ἀπλά.

Αἱ οἰκίαι εἶναι ἀπλαῖ, ὅπως καὶ πρὶν. Εἰς αὐτὰς οἱ ἄνδρες ἔρχονται μόνον διὰ νὰ κοιμηθοῦν. Τὴν ἡμέραν, ὅσοι δὲν ἐργάζονται περνοῦν εἰς τὰ δικαστήρια, εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰ γυμναστήρια, ἢ εἰς τὴν ἀγορὰν ἢ εἰς τὰ κουρεῖα καὶ σιδηρουργεῖα, ὅπου διεγγοῦνται καὶ συζητοῦν τὰ νέα τῆς ἡμέρας.

Ἐνδύονται ἐπίσης μὲ τὴν ἰδίαν ἀπλότητα καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν πολὺ λιτά.

Καὶ αἱ γυναῖκες ζοῦν, ὅπως καὶ πρὶν. Συνήθως δίδονται εἰς γάμον ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν ἢ τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς τῶν, χωρὶς νὰ ἐρωτᾶται ἡ γνώμη τῶν. Ὅλον δὲ τὸν βίον τῶν περνοῦν κλεισμέναι εἰς ἰδιαίτερον διαμέρισμα τῆς οἰκίας, τὴν γυναικωνίτην. Ἐξέρχονται σχεδὸν μόνον κατὰ τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς. Εἰς τὰς συναναστροφὰς τῶν ἀνδρῶν ποτὲ δὲν παρουσιάζονται.

Εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ὅμως τῶν νέων κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἴσου αἰῶνος ἔγινε σπουδαία μεταβολή. Οἱ νέοι τῶν καλυτέρων οἰκο-

γενειῶν δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, γραφὴν, ἀρίθμησιν καὶ ἀποστήθισιν ποιημάτων, ἀλλὰ κατεγίνοντο καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἀριθμητικὴν, τὴν γεωμετρίαν καὶ τὴν ῥητορικὴν.

7. Θρησκεία καὶ λατρεία.

Ἀπὸ τὰς ἀρχαῖς τοῦ ἵου αἰῶνος οἱ ἄνθρωποι δὲν πιστεύουν πλέον, ὅπως πρὶν, εἰς τοὺς θεοὺς των καὶ εἰς τοῦτο παρά πολὺ ἐγίναν αἰτία οἱ φιλόσοφοι. Ἡ ἐπίσημος ὁμοῦ λατρεία ἐξακαλουθεῖ ἢ ἰδίᾳ. Αἱ δὲ ἑορταὶ τελοῦνται, τῶρα λαμπρότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπανηγυρίζοντο πολλὰ ἑορταί. Μεταξὺ αὐτῶν μεγαλοπρεπέστεραι ἦσαν:

α) *Τὰ Παναθηναία*, κατὰ τὰ ὅποια ἔφεραν εἰς τὴν ἀκρόπολιν μὲ μεγάλην πομπὴν τὸν νέον πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς κεντημένον ἀπὸ τὰς εὐγενεστέραις νέαις τῆς πόλεως.

β) *Τὰ Διονύσια*, ἑρτηνὴν πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, ἢ ὅποια ἐγίνετο 4 φορές τὸ ἔτος. Κατὰ τὰς ἑορτάς αὐτάς μέρος τῆς λατρείας ἀποτελοῦσε καὶ ἡ διδασκαλία εἰς τὸ θέατρον δραμάτων καὶ κωμωδιῶν.

γ) *Τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια*, τὰ ὅποια ἐτελοῦντο ἐν μέρει εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν Ἐλευσίνα πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος.

8. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.

Εἶδαμεν ὅτι αἱ ὠραῖαι τέχναι κατὰ πρῶτον ἀνεπτύχθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ὁμοῦ αὐταὶ ἀκμάζουσιν ἰδίως εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς Ἀθήνας. Τότε καὶ ἰδίως ἐπὶ Περικλέους ἀνεγείρονται τὰ μεγάλα μνημεῖα τῶν Ἀθηναίων μὲ τοὺς ἀρχιτέκτονας Ἰκτινον, Καλλικράτην, Μνησικλῆν καὶ ἄλλους. Τότε ἀκμάζουσιν περίφημοι γλύπται, ὁ Πολύκλειτος, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Μύρων καὶ πρὸ πάντων ὁ Φειδίας, ὁ ὅποιος κατεσκεύασε τὰ μεγάλα χρυσελφάντινα ἀγάλματα τοῦ Διὸς τῆς Ὀλυμπίας καὶ τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Παρθενῶνος. Τότε τέλος ἀκμάζουσιν περίφημοι ζωγράφοι ὁ Πολύγνωτος, ὁ Πάναϊνος, ὁ Μίλων καὶ ὁ Ἀπολλόδορος.

Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν. Καί πρὸ τοῦ Περικλέους ὁ Κίμων ἠσχολήθη μὲ τὸν καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν πολέμων, τοὺς ὁποίους ἔκαμε κατὰ τῶν Περσῶν, ἐφύτευσε μὲ πλατάνους τὴν Ἀκαδήμειαν καὶ τὴν Ἀγορὰν καὶ ἐστόλισεν αὐτὴν μὲ στοάς. Ἀπὸ τὰς στοάς αὐτὰς περίφημος ἦτο ἡ λεγομένη ποι-

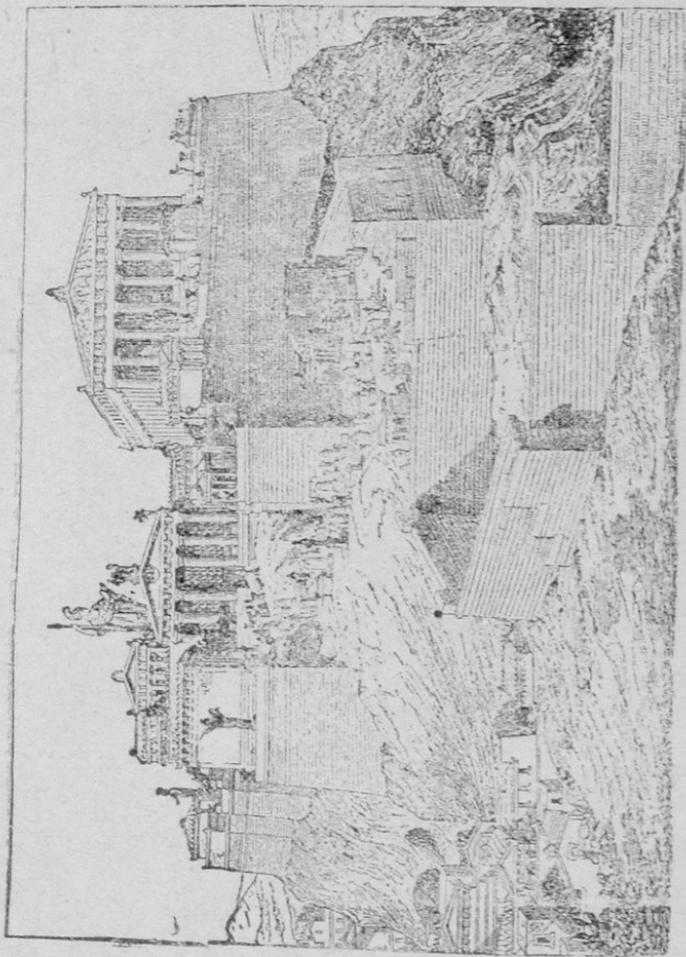

Εἰκ. 35. Δισκοβόλος Μύρωνος.

κίλη. Εἰς αὐτὴν ἐξφγράφισεν ὁ Πολύγνωτος τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος. Ἐπίσης ὁ Κίμων ἔκτισε τὸ νότιον καὶ ἀνατολικὸν τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως (τὸ βόρειον εἶχε κτισθῆ ἐπὶ Θεμιστοκλέους) καὶ τὸν πύργον τοῦ ναοῦ τῆς ἀπτέρου Νίκης. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ τέλος ὁ Φειδίας ἔκαμε τὸ κολοσσιαῖον χάλκινον ἄγαλμα τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ὁ Περικλῆς ἐσυμπλήρωσε τὸν καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, ὅπως ἀπαιτοῦσε τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς.
Ἄντ. Χωραφᾶ.—Ἱστορία Α' Ἑλληνικοῦ, ἐκδόσις ζ'.

Πρὸς τοῦτο δὲ ἐχρησιμοποίησε τοὺς φόρους τῶν συμμάχων.
Τὴν γενικὴν ἐποπτεῖαν βλῶν τῶν ἔργων, τὰ ὅποια ἔγιναν ἐπὶ

Εἰκ. 36. Ἡ Ἀκροπολις τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Περικλέους, εἶχεν ὁ μέγας καλλιτέχνης Φειδίας. Οἰκοδομοῦνται λοιπὸν τότε ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως: α') ὁ **Παρθενών**, τὸ τελειότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον ἔργον τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἐντὸς αὐτοῦ ἐστήθη τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργον τοῦ Φειδίου· β') τὰ **Προπύλαια**, ὡς εἴσοδος ἀναξίᾳ τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς Ἀκροπόλεως· γ') ὁ **ναὸς τῆς ἀπτέρου Νίκης** καὶ δ') τὸ **Ἐρέχθειον**, τὸ κομψότατον καὶ πολυτελέστατον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον περιεῖχε τὰ ἅγια σημεῖα τῆς ἔριδος τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς διὰ τὴν προστασίαν τῆς πόλεως, τὰ σημεῖα τῆς τριαίνης τοῦ Ποσειδῶνος, τὴν ἄλμυρὰν πηγὴν καὶ τὴν ἱερὰν ἐλαίαν. Ἡ οἰκοδομὴ ὅμως αὐτὴ ἐσυμπληρώθη ἀργότερα (εἰκ. 36).

Ἐπίσης τότε ἀνοικοδομήθησαν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως τὸ ᾠδεῖον, εἰς τὸ Σούνιον ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, εἰς Ῥαμνοῦντα (Β. τοῦ Μαραθῶνος) ὁ ναὸς τῆς Νεμεσέως καὶ ἐσυμπληρώθη εἰς τὴν Ἐλευσίνα ὁ ναὸς τῆς Δήμητρος.

9. Τὰ γράμματα.

Οἱ ποιηταί. Καὶ πρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων, ἀλλ' ἰδίως ἔπειτα ἀπὸ αὐτοῦ, εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὰς ἐορτάς τοῦ Διονύσου ἄλλο εἶδος ποιημάτων, τὸ δράμα, δηλ. ἡ τραγωδία καὶ ἡ κωμῳδία. Καὶ εἰς μὲν τὴν τραγωδίαν διακρίνονται τρεῖς μεγάλοι ποιηταί, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης, εἰς δὲ τὴν κωμῳδίαν ὁ Ἀριστοφάνης.

Οἱ ῥήτορες. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀκμάζει ἐπίσης εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ ῥητορικὴ· τοῦτο ἦτο πολὺ φυσικόν, διότι εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν, ὅσοι ἠμποροῦσαν νὰ ὁμιλοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ, ἀποκτοῦσαν μεγάλην δύναμιν.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν πολιτικῶν ῥητόρων ἀνεδείχθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ οἱ δικαστικοί. Εἰς τὰ δικαστήρια δὲν ἐπετρέπετο ἀντὶ τῶν δικαζομένων νὰ ὁμιλοῦν ἄλλοι, ὅπως σήμερον οἱ δικηγόροι. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν οἱ διάδικοι ἐπήγγαιναν εἰς ἄλλους καὶ ἀνέθεταν εἰς αὐτοὺς μὲ πληρωμὴν νὰ τοὺς κατασκευάσουν λόγον, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ ἔλεγαν εἰς τὸ δικαστήριον. Οἱ συντάκται τῶν λόγων αὐτῶν ὠνομάζοντο λογογράφοι. Περίφημοι λογογράφοι ἦσαν ὁ Ἰσαίος, ὁ Λυσίας καὶ ἄλλοι.

Οἱ ἱστορικοί. Ὁ πρῶτος ἱστορικὸς εἶναι ὁ Ἡρόδοτος ἀπὸ τὴν Ἀλικαρνασσόν, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῶν Περσικῶν πο-

λέμων. Ὁ μεγαλύτερος ἱστορικός ὅμως εἶναι ὁ Ἀθηναῖος Θουκυδίδης, ὁ ὅποιος ἤκμασε κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Οἱ φιλόσοφοι. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους ὑπῆρχεν εἰς τὰς Ἀθήνας μεγάλη ἐπιθυμία διὰ μύρφωσιν. Ἐνεκα τούτου εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ πολλοί, οἱ ὅποιοι εἶχαν ὡς ἐπάγγελμα τὸ νὰ διδάσκουν τὴν σοφίαν καὶ τὴν ῥητορικὴν. Εἰς αὐτοὺς δὲ ἔσπευδαν ὅλοι οἱ νέοι τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν διὰ νὰ μωρφωθοῦν καὶ ἐπλήρωναν πολλὰ χρήματα διὰ τὴν διδασκαλίαν των. Οἱ διδάσκαλοι ὅμως αὐτοὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς ῥητορικῆς συνήθως ἐπρόσβαλλαν τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἥθη τῶν Ἑλλήνων, διότι ἐδείκνυαν ὅτι δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν λογικὴν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι σοφισταί.

Ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τῶν σοφιστῶν ἐπαρουσιάσθη τότε ἓνας γέρον ὀνομαστὸς διὰ τὴν σοφίαν του, ὁ Σωκράτης.

Ὁ Σωκράτης κατ' ἀρχὰς ἦτο γλύπτης, ἔπειτα ὅμως ἀφῆκε κάθε ἐπάγγελμα καὶ ἠσχολεῖτο ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν φιλοσοφίαν.

Ὁ Σωκράτης ἦτο ἄσχημος καὶ πολὺ πτωχός, ἀλλὰ ἦτο ὁ πλέον ἀνάρητος Ἀθηναῖος καὶ ὁ πλέον τέλειος πολίτης. Εἶχε πολεμήσει μὲ ἀνδρείαν εἰς πολλὰς μάχας καὶ εἰς τὸν πολιτικόν του βίον εἶχε δεῖξει πολὺν μέγαν θάρρος. Ἐξοῦσε βίον αὐστηρὸν καὶ διὰ νὰ εἶνε ἀνεξαρτητος περιώριζε τὰς ἀνάγκας του. Ἐτρωγεν ὀλίγον, ἐπεριπατοῦσεν ἀνυπόδητος καὶ ἐφοροῦσε τὸ ἴδιον ἱμάτιον χειμῶνα καὶ θέρος.

Ὁ Σωκράτης ἀφιέρωσεν ὅλον του τὸν βίον εἰς τὸ νὰ ζητῇ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ δίκαιον διὰ κάθε πρᾶγμα, ἵνα καὶ ὁ ἴδιος συμμορφώνεται καὶ τοὺς ἄλλους διδάσκη. Δι' αὐτὸ εὗρίσκετο διαρκῶς εἰς τοὺς δρόμους καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἐσυζητοῦσε μὲ ὅποιον συναντοῦσε καὶ πρὸ πάντων μὲ τοὺς σοφιστὰς καὶ τοὺς ἀπεδείκνυεν ὅτι εἶχαν ψευδεῖς δοξασίας. Συνάμα δὲ τοὺς κατηγοροῦσεν ὅτι δὲν κατεγίνοντο εἰς τὸ νὰ ζητοῦν τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι εἰσπράττουν χρήματα διὰ τὴν διδασκαλίαν των.

Ἄν καὶ ἦτο ὅμως ὁ Σωκράτης ἀντίπαλος τῶν σοφιστῶν, πολλοὶ Ἀθηναῖοι τὸν ἔθεωροσαν ὅμοιον μὲ ἐκείνους, διότι ἔβλεπαν ὅτι καὶ αὐτὸς ἐσυζητοῦσε περὶ ἠθικῆς, καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὸν ἀγα-

πούσαν. Ἄλλοι πάλιν ἦσαν δυσαρεστημένοι μαζί του, διότι ἐξήλεγχεν αὐτοὺς διὰ τὰς πράξεις των.

Ἀπ' αὐτὴν τὴν δυσἀρέσκειαν, τὴν ὁποίαν εἶχαν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὸν Σωκράτην, ἐπωφελήθησαν τρεῖς πολῖται Ἀθηναῖοι, ὁ Ἄνυτος, ὁ Μέλητος καὶ ὁ Λύκων, οἱ ὅποιοι εἶχαν προσωπικὰς ἀφορμὰς μὲ αὐτόν, καὶ τὸν κατηγοροῦσαν, ὅτι δὲν πιστεύει εἰς τοὺς θεοὺς τῆς πόλεως καὶ ὅτι διαφθείρει τοὺς νέους. Τὸ Ἡλιαστικὸν δικαστήριον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐδικάσθη, τὸν κατεδίκασεν εἰς θάνατον.

Τὴν διδασκαλίαν τοῦ ὁ Σωκράτης ἐπεκύρωσε μὲ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου. Ἐνῶ ἤμποροῦσεν, ὅπως τοῦ ἐπρότειναν οἱ μαθηταὶ του, νὰ δραπετεῦσῃ ἀπὸ τὴν φυλακὴν, δὲν παρεδέχθη τοῦτο, διὰ νὰ ὑπακούσῃ εἰς τοὺς νόμους τῆς Πατρίδος, καὶ ἔπιε τὸ κώνειον μὲ μεγάλην ἀταραξίαν.

ΙΟ Τὸ σχέδιον τοῦ Περικλέους περὶ ἐνώσεως ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

Ὅπως εἶδαμεν, αἱ Ἀθηναῖαι ἐπὶ Περικλέους ἔφθασαν εἰς τὴν μεγαλυτέραν των ἀκμὴν. Ὁ Περικλῆς τότε ἐσχέδιασε κάτι τι, τὸ ὁποῖον, ἂν ἐπραγματοποιεῖτο, θὰ συνένωνεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Κατὰ πρότασίν του δηλ. ἐγένε *ψηφισμα*, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπροσκαλοῦντο ὅλοι αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις νὰ στείλουν εἰς τὰς Ἀθήνας ἀντιπροσώπους, διὰ νὰ συσχεφθοῦν περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν ἱερῶν, τὰ ὅποια εἶχαν καύσει οἱ βάρβαροι, περὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ταξιμάτων, τὰ ὅποια ἔκαμαν εἰς τοὺς θεοὺς κατὰ τοὺς Περσικὰς πολέμους καὶ περὶ τοῦ πῶς ὅλοι θὰ πλέουν ἀρόθως τὴν θάλασσαν καὶ θὰ ἔχουν εἰρήνην. Δι' αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν 20 πρέσβεις εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς πόλεις.

Ἀλλὰ τὴν πρότασιν αὐτὴν κανεῖς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲν παρεδέχθη. Ἡ Σπάρτη καὶ οἱ σύμμαχοί της εἶχαν συμφέροντα, τὰ ὅποια ἐσυγκρούοντο μὲ τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων. Ἐπειτα καὶ αὐτοὶ οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι μὲ αὐτούς, διότι τοὺς ἐφέροντο δεσποτικῶς. Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων ἡ μεγάλη αὐτὴ ἰδέα τοῦ Περικλέους ἐματαιώθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ι. Αίτια καὶ ἀφορμαί.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ Ἑλλάς εἶναι χωρισμένη εἰς δύο ἀντίθετα κράτη, τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν πόλει παραλίας καὶ νήσους καὶ μὲ τὸν ἰσχυρὸν στόλον τῶν ἤσαν κύριοι τῆς θαλάσσης. Οἱ Σπαρτιάται εἶχαν εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν πόλει ἡπειρωτικὰς καὶ μὲ τὸν ἀνώτερον στρατὸν τῶν ἤσαν κύριοι τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος ἐπικρατοῦσαν οἱ Ἴωνες καὶ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, εἰς τὸ σπαρτιατικὸν οἱ Δωριεῖς καὶ τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα.

Ἐπειτα τὰ συμφέροντα τοῦ θαλασσοῦ κράτους τῶν Ἀθηναίων καθ' ἡμέραν ἤρχοντο εἰς σύγκρουσιν μὲ τὰ συμφέροντα τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας.

Τέλος ἡ διαρκῶς ἀυξανομένη δύναμις τῶν Ἀθηναίων ἔκαμνε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ φοβοῦνται, μήπως δὲν ἠμπορέσουν μέχρι τέλους νὰ διατηρήσουν τὸ κράτος τῶν.

Ἐνεκα ὧν αὐτῶν τῶν λόγων ἦτο φανερὸν ἔτι ἡ εἰρήνη δὲν ἠμποροῦσε νὰ διατηρηθῆ πολὺν καιρὸν καὶ ἔτι μόνον ἀφορμὴ ἐχρειάζετο, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ὁ ἐμφύλιος σπαραγμὸς. Ἡ ἀφορμὴ αὐτὴ δὲν ἄργησε νὰ δοθῆ.

Οἱ Κορίνθιοι ἐμισοῦσαν πολὺ τοὺς Ἀθηναίους, διότι τὸ ναυτικὸν αὐτῶν εἶχε βλάψῃ τὰ ἐμπορικὰ τῶν συμφέροντα καὶ διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἐδοξήθησαν τοὺς Κερκυραίους, μὲ τοὺς ὁποίους οἱ Κορίνθιοι τελευταίως εὗρισκοντο εἰς πόλεμον. Ἀπαιτοῦν λοιπὸν ἀπὸ τοὺς Σπαιοῦτας νὰ κηρύξουν καὶ αὐτοὶ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Σπαρτιάται, οἱ ὅποιοι, ὅπως εἶπαμεν, ἀφορμὴν μόνον ἐζητοῦσαν, ἐπροσκάλεσαν εἰς σύνοδον τοὺς συμμάχους τῶν, διὰ νὰ ἐρωτήσουν δῆθεν καὶ αὐτοὺς, καὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον

κατὰ τῶν Ἀθηναίων τὸν Νοέμβριον τοῦ 432. Ὁ χειμὼν ὄμως ὄλος ἐξωδεύθη εἰς προπαρασκευὰς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς ὀνομάζεται **Πελοποννησιακός**, ἐκράτησε δὲ 27 ἔτη (431—404) καὶ ἐξήντησε τὰς δυνάμεις ὄλου τοῦ ἔθνους.

2. Πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου (431—421).

Τὰ δύο πρῶτα ἔτη ὁ πόλεμος ἦτο πολὺ χαλαρὸς. Οἱ Πελοποννήσιοι μὲ ἀρχηγὸν τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμον ἤρχοντο περὶ τὰ μέσα Μαῖου εἰς τὴν Ἀττικὴν, τὴν ἐλεγκτοῦσαν καὶ ἐπέστρεφαν εἰς τὰς πατρίδας των. Οἱ Ἀθηναῖοι πάλιν κατὰ συμβουλήν τοῦ Περικλέους εἶχαν παρατηθῆ ἀπὸ τοῦ νὰ ὑπεραπίσσουν τὴν Ἀττικὴν καὶ εἶχαν κλεισθῆ μέσα εἰς τὰ ἀπόρθητα τείχη των. Ἐστελλαν ὄμως τὸν στόλον των εἰς τὰ παράλια τῆς Πελονήσου καὶ ἐλεγκτοῦσαν αὐτά.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ δεῦτερον ἔτος μεταδίδεται εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ κάποιον ἐμπορικὸν πλοῖον, τὸ ὅποιον ἦλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, μία φοβερὰ ἀσθένεια (**λοιμὸς**). Ἡ ἀσθένεια αὕτη ἕνεκα τοῦ μεγάλου συνωστισμοῦ, ὃ ὅποιος ἦτο εἰς τὴν πόλιν, ἔκαμεν εἰς αὐτὴν μεγάλως καταστροφάς. Ἡ μεγαλύτερα ὄμως συμφορὰ διὰ τοὺς Ἀθηναίους ἦτο ὅτι κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου ἔπαθεν ἀπὸ τὸν λοιμὸν καὶ ἀπέθανεν ὁ **Περικλῆς**.

Ὁ θάνατος τοῦ Περικλέους ἦτο μέγαν δυστύχημα διὰ τὴν πόλιν, διότι οἱ διάδοχοί του δὲν ἦσαν ἀντάξιοι αὐτοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ δύο ἄνδρες ἐπιδιώκουν τὴν διεύθυνσιν τοῦ δήμου: ὁ δημαγωγὸς **Κλέων**, ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος, παρὰ πολὺ φιλοπόλεμος, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἀντιθέτου κόμματος **Νικίας**, στρατηγὸς καλὸς καὶ φιλειργηνικός. Ὁ ἀθηναϊκὸς λαὸς ἐδίσταζε μεταξὺ τῶν δύο καὶ ἄλλοτε μὲν ἐδίδα τὴν ἐμπιστοσύνην του εἰς τὸν Νικίαν, ἄλλοτε δὲ εἰς τὸν Κλέωνα.

Ὁ πόλεμος ἐξακολουθοῦσε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, πὺ εἶπαμεν. Τὰ σπουδαιότερα δὲ γεγονότα τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Τὸ 425 οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυρίευσαν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Μεσσηνίας τὴν **Πύλον** καὶ ἀλχμαλώτισαν 292 Σπαρτιάτας, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἀποκλεισθῆ εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν. Ἐκτοτε οἱ

Σπαρτιάται δὲν ἔκαμαν ἄλλην εἰσβολὴν εἰς τὴν Ἀττικὴν, διότι οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐφοβήρισαν, ὅτι, ἂν εἰσβάλουν, θὰ σφάζουν τοὺς αἰχμαλώτους.

β) Τὸ 424 ὁ χρηστός καὶ ἀνδρεῖος στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν **Βρασίδης** ἐσχεδίασε νὰ προσβάλῃ τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν Χαλκιδικὴν, τῆς ὁποίας ἔλαι αἱ πόλεις ἀνήκαν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων. Τὸ μέρος ἐκεῖνο εἶχε μεγάλην σημασίαν διὰ τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἀπὸ ἐκεῖ ἐπρομηθεύοντο τὴν ξυλείαν, μὲ τὴν ὁποίαν κατεσκευάζαν τὰ πλοιά των. Ἐξ ἄλλου εἶχαν ἐπὶ τοῦ ὄρους Παγγαίου σπουδαία μεταλλεῖα χρυσοῦ. Ὁ Βρασίδης λοιπὸν μὲ μικρὸν στρατόν, δύο χιλ. περίπου ἀνδρῶν, πορεύεται διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Χαλκιδικὴν, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης. Ἐκεῖ μὲ τὴν εὐγλωττίαν του καὶ μὲ τοὺς καλοὺς του τρόπους κατορθώνει νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων ἕλας τὰς πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς καὶ μετὰ ταῦτα κυριεῖ τὴν Ἀμφίπολιν. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἀπέστειλαν διὰ θαλάσσης τὸν Κλέωνα μὲ στρατόν. Πλησίον εἰς τὴν Ἀμφίπολιν συνάπτεται μάχη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν. Οἱ Σπαρτιάται νικοῦν καὶ ὁ Κλέων φονεύεται ἐνῶ ἔφευγεν. Ἀλλὰ εἰς τὴν μάχην φονεύεται καὶ ὁ Βρασίδης.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βρασίδα καὶ τοῦ Κλέωνος ἔλειψαν καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ἀντιπάλους οἱ ἄνδρες, οἱ ὅποιοι, ὡς φιλοπόλεμοι, ἦσαν ἐμπόδιον εἰς τὴν εἰρήνην. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιάται εἶχαν ἐξαντληθῆ πλέον ἀπὸ τὸν πόλεμον. Συνωμολογήθη λοιπὸν τὸ 421 εἰρήνη διὰ 50 ἔτη, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ δώσουν ὀπίσω καὶ τὰ δύο μέρη τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας εἶχαν κυριεύσει. Ἡ εἰρήνη αὕτη ὠνομάσθη **Νικίειος**, διότι ἔγινε μὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ Νικίου.

3. Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου (421—413).

Ἀλκιβιάδης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλέωνος τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχεν ἀναλάβει ὁ **Ἀλκιβιάδης**, ὁ ὁποῖός κατήγετο ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀθησῶν καὶ ἦτο συγγενὴς τοῦ Περικλέους.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ἦτο ὁ ὠραιότερος, ὁ κομψότερος καὶ ἐλκυστι-

κώτερος νέος τῆς πόλεως. Ἦθελεν εἰς ἔλα νὰ διακρίνεται καὶ πάντοτε νὰ γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ. Διηγοῦνται ὅτι κάποτε εἶχεν ἓνα σκύλλον, τὸν ὁποῖον ἔλοι ἐθαύμαζαν, καὶ ὁ ὁποῖος ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἦτο τὸ θέμα τῆς συνομιλίας ἔλων τῶν πολιτῶν. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους ἔπαυσαν νὰ κάνουν πλέον λόγον περὶ αὐτοῦ. Ὁ Ἀλκιβιάδης τότε ἔκοψε τὴν οὐρὰν τοῦ σκύλλου, διὰ νὰ ἀρχίσουν πάλιν νὰ ὀμιλοῦν περὶ αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ ἀνῆκεν εἰς μεγάλην οἰκογένειαν καὶ ἦτο πλουσιώτατος, ἔλαβε καὶ μεγάλην ἐκπαίδευσιν. Ἰδίως ἐπαιδεύθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν, εἰς τὴν ὁποίαν διδάσκαλον εἶχε τὸν Σωκράτην, καὶ εἰς τὴν ῥητορικὴν, καὶ διὰ τοῦτο ἔγινεν ὁ μεγαλύτερος ῥήτωρ τῆς ἐποχῆς του. Τὸ δὲ σῶμά του εἶχε τόσαν ἀσκήσει, ὥστε ἠμποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ ἔλας τὰς ταλαιπωρίας καὶ τοὺς κόπος τοῦ πολέμου, καὶ ἐν γένει νὰ ζῆ, ὅπως ἡ περίστασις ἀπαιτοῦσε.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀλκιβιάδης ἀνεμείχθη εἰς τὰ πολιτικά, εἶχε φανευθῆ ὁ Κλέων. Ἀνέλαβε λοιπὸν αὐτὸς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Εἶχε γίνει τότε ἡ Νικίαιος εἰρήνη, ἡ ὁποία καλύτερον ἠμπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ ἀνακωχή, διότι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιάται ἐτοιμάζοντο διὰ νέον πόλεμον, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν παραμικρὰν ἀφορμὴν ἠμποροῦσε νὰ ἀρχίσῃ. Ἡ εἰρήνη ὅμως δὲν ἤρρεσεν εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην. Ἦτο τόσον φιλόδοξος, ὥστε ἤθελε ν' ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος, διὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ διακριθῆ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ παρέσυρε τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὸ νὰ κάμουν τὴν παράλογον ἐκστρατείαν εἰς τὴν Σικελίαν.

Ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Σικελίαν. Εἰς τὴν Σικελίαν οἱ Ἑγεσταῖοι εὐρίσκοντο εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Σελινουσίους. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Σελινουσίους ἐβοήθηον ἀπὸ τοὺς Συρακουσίους, οἱ Ἑγεσταῖοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Ἀπὸ αὐτὸ ἔλαβεν ἀφορμὴν ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ἐσυμβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπιχειρήσουν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Σικελίαν, διὰ νὰ τὴν κατακτήσουν. Εἰς μάτην ὁ Νικίας ἐπροσπάθησε νὰ ἀντισταθῆ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπλανήθησαν ἀπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἐκστρατείαν (415). Ἐκλέγουν τρεῖς στρατηγούς, τὸν Νικίαν, τὸν Λάμαχον καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην, μὲ τόσον δὲ ἐνθουσιασμὸν ἐργάζονται, ὥστε ἔλαι αἱ προπαρασκευαὶ τῆς ἐκστρατείας εἶναι ἔτοιμα εἰς ἕξ

έβδομάδας. Περί τὰ μέσα δὲ τοῦ θέρους ὁ στόλος ἀποπλέει ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ.

Εἰς τὴν Σικελίαν ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εὐρήκων τὰς ἑλληνικὰς πόλεις προθύμους νὰ τοὺς βοηθήσουν, ὅπως ἐπερίμεναν. Τὸ χειρότερον δὲ ἀπὸ ὅλα ἦτο, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐκάλεσαν ὀπίσω τὸν Ἀλκιβιάδην, διὰ νὰ ἀπολογηθῆ εἰς μίαν κατηγορίαν τῶν ἐχθρῶν του. Τὸν κατηγοροῦσαν δηλ. ὅτι πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἶχε θραύσει, ἐνῶ διεσκέδαζε μὲ τοὺς φίλους του, τὰς κεφαλὰς τῶν Ἑρμῶν (*). Ὁ Ἀλκιβιάδης ὅμως τότε ἀντὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐπῆγεν εἰς τὴν Σπάρτην, ἐκεῖ δὲ ἐσυμβούλευσε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ στείλουν βοήθειαν εἰς τοὺς Συρακοῦσιους. Τοῦτο ἔγινεν αἰτία ν' ἀποτύχῃ ἡ ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν. Ὁ Νικίας ἐπολιόρησε μὲν τὰς Συρακοῦσας, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ τὰς κυριεύσῃ. Ὅλος δὲ ὁ στόλος καὶ ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων κατεστράφη (413).

4. Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου (413—411).

Ἀποστασία τῶν συμμάχων. Ἀπὸ τὸ θέρος τοῦ 413 οἱ Σπαρτιάται κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἀλκιβιάδου εἶχαν καταλάβει τὴν Δεκέλειαν. Ἐδῶ κατεσκευάσαν φρουρίον καὶ ἔθεσαν φρουράν, ἣ ὁποία ἐλεηλατοῦσε διαρκῶς τὴν χώραν. Τὸ φοβερώτερον ὅμως τραῦμα ἔγινεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅταν ἐφθασεν ἡ εἰδήσις τῆς καταστροφῆς εἰς τὴν Σικελίαν. Οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ πρὶν ἐστενοχωροῦντο διὰ τὴν δεσποτικὴν συμπεριφορὰν αὐτῶν. Τώρα λοιπὸν παρακινήθέντες ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας ἤρχισαν νὰ ἀποστατοῦν. Σχεδὸν ὅλαι αἱ πόλεις τῆς Ἰωνίας τοὺς ἐγκατέλειψαν καὶ εἰσῆλθαν εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Σπάρτης. Τὸ δὲ χειρότερον καὶ οἱ Πέρσαι ἤρχισαν νὰ κινουῦνται. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἔγινε συνεννόησις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐσυμφώνησαν οἱ μὲν Σπαρτιάται νὰ ἀφήσουν εἰς τὸν βασιλέα τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ τὰς νήσους, οἱ δὲ Πέρσαι νὰ χορηγοῦν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας χρήματα διὰ νὰ συντηροῦν στόλον. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἐτοι-

*) Λίθιναι τετράγωναι στήλαι μὲ κεφαλὴν Ἑρμοῦ, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευσαν διὰ νὰ δεικνύουν τοὺς δρόμους.

μασαν στόλον ἀπὸ τὰ τελευταῖα χρήματα τῆς πόλεως καὶ ἔστειλαν αὐτὸν εἰς τὴν πιστὴν των σύμμαχον Σάμον.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρχισεν πάλιν ὁ πόλεμος μεταξύ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιᾶτων.

Ἐπάνοδος τοῦ Ἀλκιβιάδου. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγον χρόνον τὰ πράγματα ἐφάνησαν κᾶπως εὐνοϊκὰ διὰ τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐγένεν ὑποπτος εἰς τοὺς Σπαρτιᾶτας. Ἐσκέφθη λοιπὸν νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὰς Ἀθήνας. Πρὸς τοῦτο ἔπεισε τὸν Τισσαφέρην νὰ παύσῃ νὰ δίδῃ χρήματα εἰς τοὺς Σπαρτιᾶτας, διότι δὲν ἐτύμφερον εἰς τοὺς Πέρσας νὰ καταστραφῶν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ νὰ γίνουσι πολὺ ἰσχυροὶ οἱ Σπαρτιᾶται. Οἱ Ἀθηναῖοι πραγματικῶς ἔβαν ἔμαθαν ταῦτα, ψηφίζουσι τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ ἐκλέγουσι αὐτὸν στρατηγόν. Ἀλλ' ὁ Ἀλκιβιάδης δὲν ἐπέστρεφεν ἀμέσως εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἦθελε νὰ νικήσῃ προηγουμένως κάποιαν νίκην καὶ τότε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς νικητῆς. Πράγματι δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης, ἄφ' οὗ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου, νικᾷ εἰς πολλὰς μικρὰς ναυμαχίας τοὺς Σπαρτιᾶτας εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ κυριεύει πολλὰς ἀπὸ τὰς ἐκεῖ πόλεις, μεταξύ τῶν ὁποίων τὴν Χαλκηδόνα καὶ τὸ Βυζάντιον. (409). Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς θριάμβους αὐτοὺς ὁ Ἀλκιβιάδης πλέει εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν τὸν ὑποδέχεται μὲ μῆγαν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὸν ἐκλέγει ἀρχιστράτηγον μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν.

Μετ' ὀλίγον χρόνον ὁ Ἀλκιβιάδης μὲ 100 πλοῖα ἐπλευσεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸ Νότιον, λιμένα τῆς Κολοφῶνος. Ἀλλὰ κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸν οἱ Σπαρτιᾶται εἶχαν στείλει εἰς τὴν Ἀσίαν ὡς ναύαρχον τὸν Λύσανδρον, ἄνδρα πανοῦργον καὶ δραστήριον. Συγχρόνως δὲ ὡς σατράπης τῆς Μ. Ἀσίας εἶχε σταλῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν ὁ δεῦτερος υἱὸς τοῦ Κύρου. Ὁ Λύσανδρος κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Κύρου καὶ νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ χρήματα, μὲ τὰ ὅποια κατεσκευάσασεν στόλον ἀπὸ 90 πλοῖα. Μὲ τὸν στόλον αὐτὸν ὁ Λύσανδρος εὐρισκόμενος εἰς τὴν Ἐφεσον ἐκαιροφυλάκτησεν, ἔταν ὁ Ἀλκιβιάδης ἦτο μακρὰν τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐνίκησεν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐθεώρησαν αἴτιον τῆς συμφορᾶς τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ τὸν ἔπαυσαν ἀπὸ τὴν στρατηγίαν (407)

Ἡ ναυμαχία τῶν Ἀργινοσῶν. Τὸ ἐπόμενον ἔτος οἱ Σπαρτιαῖται ἔστειλαν ὡς ναύαρχον ἀντὶ τοῦ Λυσάνδρου τὸν **Καλλικρατίδαν**. Ὁ Καλλικρατίδης ἦτο ἀνὴρ γενναῖος καὶ φιλόπατρις καὶ τὸ σπουδαιότερον εἶχεν αἰσθήματα πανελλήνια. Ὅταν ἐπήγγεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κύρου διὰ τὴν ζήτησιν χρήματα καὶ τοῦ εἶπαν νὰ περιμένῃ δύο ἡμέρας, διὰ νὰ τοῦ δώσουν ἀπάντησιν, ἔφυγεν ὠργισμένος καὶ εἶπεν ὅτι εἶναι ἀθλιώτατοι οἱ Ἕλληνες, διότι ἀναγκάζονται καὶ κολακεύουν τοὺς βαρβάρους χάριν χρημάτων. Ἐδήλωσε δὲ ὅτι, ἐὰν ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, θὰ προσπαθήσῃ νὰ συμφιλίωσῃ τοὺς Ἀθηναίους μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους. Μετὰ ταῦτα ὁ Καλλικρατίδης ἔλαβε παρὰ τῶν συμμάχων τῶν Σπαρτιατῶν τὰ χρήματα, τὰ ὅποια ἐχρειάζετο διὰ τὸν στόλον, καὶ ἐπολιόρκησε τὸν Κόνωνα μὲ τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον εἰς τὴν Μυτιλήνην. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἔταν ἔμβαν τὴν πολιορκίαν τοῦ Κόνωνος, ἐτοίμασαν στόλον ἀπὸ 100 πλοῖα καὶ τὸν ἔστειλαν ἐναντίον τοῦ Καλλικρατίδα. Ὁ Καλλικρατίδης τότε ἄφησε 50 πλοῖα εἰς τὴν Μυτιλήνην καὶ ἔσπευσε νὰ συναντήσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ δύο στόλοι συνητήθησαν πλησίον εἰς τὰς Ἀργινοῦσας, ἔκει ἔγινε μεγάλη ναυμαχία, εἰς τὴν ὅποιαν ἐνίκησαν οἱ Ἀθηναῖοι, αὐτὸς δὲ ὁ Καλλικρατίδης ἐφρονέθη. Οἱ νικηταὶ ὅμως στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων, ἀντὶ νὰ εὔρουν εὐγνωμοσύνην εἰς τὰς Ἀθήνας εὗρήκαν τὸν θάνατον. Τοὺς κατηγόρησαν δηλαδὴ, διότι δὲν ἔσωσαν τοὺς ναυαγοὺς ἔπειτα ἀπὸ τὴν ναυμαχίαν. Εἰς μάτην οἱ στρατηγοὶ ἀπελογήθησαν, ὅτι δὲν ἠμπόρουν νὰ κάμουν τοῦτο ἕνεκα τρικυμίας. Ὁ εὐκολα ἐρεθιζόμενος ἀθηναϊκὸς ὄχλος τοὺς κατεδίκασεν εἰς θάνατον (406). Ταχέως ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἐπλήρωσαν τὸ σφάλμα των.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ἀθηναίων πλησίον εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (405) οἱ Σπαρτιαῖται ἔστειλαν πάλιν ὡς ναύαρχον τὸν **Λύσανδρον**. Ὁ Λύσανδρος ἔλαβε παρὰ τοῦ Κύρου χρήματα καὶ ἐτοίμασε νέον στόλον, μὲ αὐτὸν δὲ ἐπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐκυρίευσε τὴν Λάμψακον. Ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἀποτελούμενος ἀπὸ 180 πλοῖα ἔσπευσε νὰ συναντήσῃ τὸν σπαρτιατικὸν καὶ ἄραξεν ἀπέναντι τῆς Λαμψάκου εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς. Ἀπ' ἐδῶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀνῆρχοντο καθ' ἡμέραν εἰς τὸ πέλαγος καὶ ἐπροκαλοῦσαν τὸν Λύσανδρον εἰς μάχην. Ἄλλ' εἰς μάτην. Ὁ Λύσανδρος ἔμενεν ἡσυχος, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐπέστρεψαν

εις τοὺς Αἰγὸς ποταμούς, ἀπεδιβάζοντο εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐσκορπίζοντο διὰ τὰ εὗραυν τροφάς. Ὁ Λύσανδρος παρετήρησε τοῦτο καὶ ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφήσῃ τὴν εὐκαιρίαν. Τὴν πέμπτην ἡμέραν λοιπὸν τὴν ὥραν, ποὺ τὰ πληρώματα ἦσαν διασκορπισμένα, ἐπέρχεται ἐναντίον τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου, εὐρίσκει τὰ πλοῖα χωρὶς ἀνδρας καὶ τὰ καταλαμβάνει. Μόνον ὀκτὼ πλοῖα μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κόνωνα σώζονται καὶ καταφεύγουν εἰς τὴν Κύπρον. Ἐπίσης ἐσώθη ἡ «Πάραλος», ἡ ὁποία ἔφερεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν ἀγγελίαν τῆς καταστροφῆς. 3 χιλ. Ἀθηναῖοι αἰχμαλωτίζονται καὶ σφάζονται: 8λοι (405).

Πιλορηγία καὶ παράδοσις τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Λύσανδρος μετὰ ταῦτα ἐπλευσε πρὸ τοῦ Πειραιῶς μὲ 200 πλοῖα. Συγχρόνως ὁ βασιλεὺς Ἄγρις ἀπὸ τὴν Δεκέλειαν καὶ ὁ ἄλλος βασιλεὺς τῶν Σπαρτιατῶν Πausanίας μὲ ἄλλον στρατὸν ἐπολιορκῆσαν τὰς Ἀθήνας ἀπὸ ξηρᾶς.

Οἱ Ἀθηναῖοι εὐθύς, ἀφοῦ ἔμαθαν τὴν συμφορὰν, ἐτοιμάσθησαν διὰ πολιορκίαν. Ἄλλ' ἦτο φανερόν, ὅτι δὲν θὰ ἤμπορουσαν νὰ ἀνθέξουν πολὺν χρόνον. Πράγματι, ἀφοῦ ἐπιέσθησαν ἀπὸ τὴν πείναν, ἔστειλαν εἰς τὴν Σπάρτην τὸν Θηραμένην, διὰ νὰ μάθῃ τὰς ἀξιώσεις τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ Σπαρτιάται τότε συγκατατίθενται νὰ κάμουν εἰρήνην ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους: α') νὰ κατακρημνίσουν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ μακρὰ τείχη καὶ τὰ τοῦ Πειραιῶς, β') τὰ παραδώσουν ἑλα των τὰ πλοῖα πλὴν δώδεκα, γ') νὰ δεχθοῦν τοὺς ἐξορίστους καὶ δ') νὰ ἀναγνωρίσουν τοὺς Σπαρτιάτας ὡς ἀρχηγούς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔνεκα τῆς πείνης ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν ὅλους τοὺς ὅρους (404).

κατόπιν τὴν ἐπερί-
Εὐληνας καὶ τοὺς παρε-
ξ. Μεταξὺ τῶν ἐκλεχθέντων
ἰδὸν λοιπὸν ὡς στρατηγὸν οἱ
— οὖν βουνὰ θεώρατα ποταμούς
ἔλως διέλου ἀγνώστους, ἐνῶ συγ-
χθροί. Ἐπὶ τέλους ἔπειτα ἀπὸ με-
λους ἐπανέρχονται εἰς τὴν Ἑλλάδα

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ

1. Οἱ τριάκοντα τύραννοι.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιήλθεν εἰς τὴν Σπάρτην. Εἰς ἕλας τὰς πόλεις ἐγκατεστάθησαν ὀλιγαρχικὰ πολιτεύματα, εἰς πολλὰς δὲ καὶ φρουραὶ σπαρτιατικαὶ διὰ τὰ συγκρατοῦν αὐτὰς εἰς ὑποταγήν. Καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας λοιπὸν τὴν κυβέρνησιν ἔλαβαν οἱ ὀλιγαρχικοί. 30 ἀπὸ αὐτοὺς ἐκλέγονται διὰ τὰ συντάξουν νέον πολίτευμα καὶ μέχρι τῆς συντάξεως αὐτοῦ τὰ κυβερνοῦν τὴν χώραν. Αὐτοὶ ὅμως, ἀφοῦ ἔλαβαν τὴν ἀρχήν, ἀντὶ τὰ συντάξουν νόμους, ἤρχισαν νὰ φέρωνται ὡς δεσπόται. Κατ' ἀρχὰς μὲν συλλαμβάνουν καὶ φονεύουν μόνον συκοφάντας καὶ πολίτας ὑπόπτους ὡς φίλους τῆς δημοκρατίας. Ἀφοῦ ὅμως χάριν ἀσφαλείας τῶν ἔφεραν σπαρτιατικὴν φρουρὰν 700 ἀνδρῶν, ἤρχισαν ἀφόβως πλέον νὰ συλλαμβάνουν κάθε πλούσιον πολίτην, διὰ τὰ ἀφαιροῦν τὰς περιουσίας τῶν. Εἰς τὴν πόλιν ἐπικρατεῖ τρομοκρατία. Πολλοὶ πολῖται ἀναγκάζονται νὰ φύγουν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ καταφεύγουν εἰς τὰς Θήβας, τὰ Μέγαρα καὶ τὴν Κόρινθον. Καὶ ἐν γένει οἱ τριάκοντα γίνονται τόσοι μισητοί, ὥστε ἐπονομάζονται τύραννοι.

Ἡ καταστροφή τῶν τριάκοντα δὲν ἐκράτησε πολὺ. Μεταξὺ τῶν ποταμοῦς, τὸ ἐπόμενον ἀπέφυγαν εἰς τὰς Θήβας, ἦτο καὶ ὁ πολὺν ὡς ναύαρχον τὸν **Δύσανδρος Θρασύβουλος**. Αὐτὸς μὲ 70 ἄλλ. Κύρου χρήματα καὶ ἐτοίμασε τὸ φρούριον τῆς Φυλῆς, τὸ ὁποῖον εἰς τὸν Ἑλλησποντον καὶ ἐκυρίε καὶ κάμνει αὐτὸ καταφύγιον τῶν Ἀθηναίων ἀποτελούμενος ἀπὸ ἱπροσβάλλουν αὐτοῦς, ἀλλὰ δὲν τὸν σπαρτιατικὸν καὶ ἄραξεν ἀπέναοί περὶ τὸν Θρασύβουλον αὐξάνων ποταμοῦς. Ἀπ' ἐδῶ οἱ Ἀθηναῖοι Πειραιᾶ, ὀχυρώνουν τὴν τὸ πέλαγος καὶ ἐπροκαλοῦσαν τὸν ὀλιγαρχικούς, οἱ ὁποῖοι τοὺς μάτην. Ὁ Δύσανδρος ἔμενον ἡσυχος, ὀλιγαρχικοί πλέον καταλοῦν

τὴν ἀρχὴν τῶν τριάκοντα καὶ ἀναθέτουν τὴν κυβέρνησιν τῆς πόλεως εἰς **δέκα** ἀνδρας (ἓνα ἀπὸ κάθε φυλῆν). Οἱ δέκα ζήτοῦν τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ Σπαρτιαταὶ στέλλουν τὸν Λύσανδρον. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς Πausanίας ἀπὸ φθόνου πρὸς τὸν Λύσανδρον ζητεῖ νὰ ἀποσταλῆ καὶ αὐτὸς εἰς τὰς Ἀθήνας μὲ στρατόν. Ἐκεῖ δὲ συμφιλιώνει τοὺς ὀλιγαρχικοὺς μὲ τοὺς ἐκ Πειραιῶς. Μετὰ τοῦτο κηρύσσεται γενικὴ ἀμνηστία καὶ ἐπαναφέρεται πάλιν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα (403).

2. Κύρου ἀνάστασις.

Τὸ 404 ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος καὶ τὸν διεδέχθη ὁ μεγαλύτερος υἱὸς του Ἀρταξέρξης. Ὁ μικρότερος Κύρος ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι σατράπης τῆς Λυδίας. Ὁ **Κῦρος** τότε ἐσχέφθη νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὸν θρόνον. Συναθροίζει λοιπὸν 13.000 Ἑλληνας μισθοφόρους καὶ 100.000 βαρβάρους καὶ μὲ αὐτοὺς ἐκστρατεύει ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του τὴν ἀνοιξιν τοῦ 401.

Μὲ τὸν στρατόν τοῦ βασιλέως ὁ Κῦρος συναντᾶται εἰς τὰ **Κούναξα**, μίαν πεδιάδα μεταξὺ τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγριδος. Ἐκεῖ γίνεται μεγάλη μάχη. Οἱ Ἑλληνες νικοῦν τοὺς ἀπέναντί των βαρβάρους, ἀλλὰ φονεύεται ὁ Κῦρος καὶ φυσικὰ ὁ σκοπὸς τῆς ἐκστρατείας ματαιώνεται.

Ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἦτο πολὺ κακὴ. Εὐρίσκοντο εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀπεράντου περσικοῦ κράτους μεταξὺ λαῶν ἐχθρικῶν καὶ τὸ χειρότερον χωρὶς ἀρχηγούς, διότι οἱ στρατηγοὶ των ἐφονεύθησαν ἔλοι μὲ δόλον ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἔσωσεν αὐτοὺς ὁ Ἀθηναῖος Ξενοφῶν, ὁ ὁποῖος εἶχε παρακολουθήσει τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν ὡς ἰδιώτης καὶ κατόπιν τὴν ἐπερίγραψεν. Αὐτὸς ἔβαλε θάρρος εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς παρεκίνησε νὰ ἐκλέξουν ἄλλους ἀρχηγούς. Μεταξὺ τῶν ἐκλεχθέντων ἦτο καὶ ὁ ἴδιος ὁ **Ξενοφῶν**. Μὲ αὐτὸν λοιπὸν ὡς στρατηγὸν οἱ Ἑλληνες κοτορθώνουν νὰ περάσουν βουνὰ θεώρατα, ποταμοὺς ἀδιαβάτους, καὶ ἐν γένει τόπους ἔλως διόλου ἀγνώστους, ἐνῶ συγχρόνως τοὺς κατεδίωκαν οἱ ἐχθροί. Ἐπὶ τέλους ἔπειτα ἀπὸ μεγάλης ταλαιπωρίας καὶ κινδύνου ἐπανέρχονται εἰς τὴν Ἑλλάδα 9.000 ἀπ' αὐτοὺς.

Ἡ ἐπιστροφή αὐτῆ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἑλλάδα ὀνομάζεται *κάθοδος τῶν μυρίων*. Εἶναι δὲ πολὺ σπουδαία, διότι ἔδειξε, πρῶτον μὲν τί ἤμποροῦσε νὰ κατορθώσῃ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, ἂν εὗρισκε καταλλήλους ἀρχηγούς, ἔπειτα δὲ πόσον τὸ περσικὸν κράτος ἦτο ἐξασθενημένον.

3. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησίλαου εἰς Ἀσίαν.

Ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ Ἅγης (397), βασιλεὺς εἰς τὴν Σπάρτην ἔγινε μὲ τὰς ἐνεργείας τοῦ Λυσάνδρου ὄχι ὁ υἱός, ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἅγιδος Ἀγησίλαος εἰς ἡλικίαν 44 ἐτῶν. Ὁ Ἀγησίλαος ἦτο ἀφελῆς καὶ εὐγενής, εὐπειθὴς εἰς τὰς ἀρχάς καὶ πρὸς τοῦτοις κοντός, ἰσχυρὸς καὶ χολός. Ἐνεκα ὧτων τούτων ὁ Λύσανδρος ἐλογάζαζεν ὅτι θὰ τὸν ἔκαμνεν ἕτι ἤθελεν. Ἀλλ' ὁ Ἀγησίλαος δὲν ἦτο χαρακτήρος τοιούτου, ὥστε ν' ἀφήσῃ νὰ τὸν διευθύνουν ἄλλοι. Εὐθὺς ἀφοῦ ἔγινε βασιλεὺς, ἀνεδείχθη ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ἀνδρας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἦτο στρατηγὸς ἔξοχος, φιλόδοξος καὶ φιλότιμος, φιλοχρήματος καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀνὴρ μὲ πανελλήνια αἰσθήματα. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ προτερήματα εὗρήκεν εὐκαιρίαν νὰ δείξῃ εἰς τὴν ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμνεν ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Πρὸ τριῶν ἐτῶν μικρὸς σπαρτιατικὸς στρατὸς ἐπολεμοῦσεν ἐναντίον τῶν σατραπῶν τῆς Μ. Ἀσίας, διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς ἐκεῖ Ἕλληνας ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Περσῶν. Ἀλλὰ τὸ 396 ἀναγγέλλεται αἰφνιδίως εἰς τὴν Σπάρτην, ὅτι οἱ Πέρσαι ἐτοιμάζουν μεγάλον στρατὸν ἐναντίον τῆς Σπάρτης. Κατὰ προτροπὴν τότε τοῦ Λυσάνδρου οἱ Σπαρτιάται ἀποφασίζουν νὰ στείλουν εἰς τὴν Ἀσίαν τὸν Ἀγησίλαον μὲ μικρὸν στρατὸν (περίπου 8 χιλ.). Ὁ Λύσανδρος εἶχε τὴν ἐλπίδα ὅτι εἰς τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν θὰ μεταχειρισθῇ τὸν Ἀγησίλαον ὡς ὄργανόν του. Ταχέως ὅμως αἱ ἐλπίδες του ἐματαιώθησαν, διότι ὁ Ἀγησίλαος, ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐφρόντισε νὰ ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ τὸν ὀχληρὸν σύμβουλόν του.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησίλαου κατὰ τὸ φαινόμενον ἦτο συνέχεια τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον τότε ἔκαναν, ὅπως εἶπαμεν, οἱ Σπαρτιάται ἐναντίον τῶν σατραπῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ ἔλαβε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἄλλον χαρακτήρα ἔνεκα

τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς. Ὁ Ἀγησίλαος δὲν ἐσκέπτετο μόνον νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς Ἑλληνας τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀλλ' ἐμελέτησε τὴν κατάλυσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους, τοῦ ὁποίου τὴν ἀδυναμίαν εἶχε δεῖξει ἡ κάθοδος τῶν μυρίων. Διὰ νὰ παραστήσῃ λοιπὸν τὴν ἐπιχειρήσιν του ὡς κοινὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοῦ προαιωνίου ἐχθροῦ, τῆς Ἀσίας, ὤρισε ὡς τόπον συγκεντρώσεως τῶν στρατευμάτων τὴν Αὐλίδαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλέγετο ὅτι ἀπέπλευσεν ὁ Ἀγαμέμνων, ὅταν ἔκανε τὴν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Τροίαν.

Ἄλλ' ὅμως ἡ ἐκστρατεία αὐτή, ἡ ὁποία ἤρχισε τόσον πανηγυρικῶς, δὲν ἔφερε σπουδαῖα ἀποτελέσματα. Ὁ στρατὸς ἦτο μικρός. Ἀθηναῖοι, Θηβαῖοι, Κορίνθιοι καὶ Ἀργεῖοι ὄχι μόνον δὲν ἠθέλησαν νὰ λάβουν μέρος, ἀλλὰ καὶ ἐγιναν αἰτία νὰ ματαιωθῇ ἡ ἐπιχειρήσις.

Κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη ὁ Ἀγησίλαος κατεπολέμησε τοὺς σατράπας Τισσαφέρνην καὶ Φαρνάδαζον καὶ ἐλεηλάτησε τὰς χώρας τῶν. Ἄλλ' ὅταν τὴν ἀνοιξὶν τοῦ 394 ἐτοιμάσθη καὶ ἐπρόκειτο νὰ προχωρήσῃ διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ μέγαλον του σχέδιον, λαμβάνει ἀπὸ τὴν Σπάρτην διαταγὴν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Πέρσαι μὲ χρήματα εἶχαν κινήσει ἐσωτερικὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐνεκα τούτου οἱ Σπαρτιάται ἐκάλεσαν ὀπίσω τὸν Ἀγησίλαον. Ὁ Ἀγησίλαος μὲ μεγάλην λύπην ἠναγκάσθη νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος.

4. Κορινθιακὸς πόλεμος.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον οἱ Σπαρτιάται ἐφέροντο δεσποτικῶς ὄχι μόνον πρὸς τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὡς τώρα μὲ τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς παλαιούς συμμάχους τῶν. Ἐνεκα τούτου ὄλοι αἱ πόλεις ἦσαν δυσαρεστημένα μὲ αὐτούς, πρὸ πάντων ὅμως οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Κορίνθιοι. Ἐπομένως μικρὰ ὄθησις ἐχρειάζετο διὰ νὰ κινήσῃ αὐτοὺς εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης. Τὴν ὄθησιν αὐτὴν ἔδωσαν οἱ Πέρσαι.

Οἱ Πέρσαι κατῴρθωσαν νὰ δωροδοκήσουν τοὺς πρωτεύοντας ἀνδρας τῶν Θηβῶν, τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Ἄργους. Μετ' ὀλίγον δὲ αἱ πόλεις αὗται συνεννοήθησαν μεταξύ των καὶ μὲ τοὺς Ἀθηναίους. — Ἄντ. Χωραφᾶ. — Ἱστορία Α' Ἑλληνικοῦ, ἐκδοσις ζ'.

ναίους, οί όποιοι είχαν πλέον αναλάβει από τόν Πελοποννησιακόν πόλεμον, και εκήρυξαν τόν πόλεμον κατά της Σπάρτης (395). Ο πόλεμος αυτός ώνομάσθη Κορινθιακός, επειδή ό περισσότερος έγινε γύρω από τήν Κόρινθον, εξηκολούθησε δέ μέχρι τοῦ 386 χωρίς σπουδαία αποτελέσματα κατά ξηράν.

Κατά θάλασσαν όμως οί Σπαρτιάται έπαθαν μεγάλας ζημίας. Ο Αθηναίος στρατηγός Κόνων, ό όποτος είχε καταφύγει μετά τόν Πελοποννησιακόν πόλεμον εις τήν Κύπρον, έτοίμασε στόλον με έξοδα τοῦ σατράπου Φαρναβάζου και κατέστρεψε τόν στόλον τών Σπαρτιατών πλησίον της Κνίδου (394). Έπειτα έπλευσεν εις τάς Αθήνας και με τά περσικά χρήματα ανοικοδόμησε τά μακρά τείχη τοῦ Πειραιώς.

Β. Ανταλκίδειος ειρήνη. Τυραννία της Σπάρτης.

Οί Σπαρτιάται επί τέλους έννόησαν ότι δέν ήμποροῦσαν νά πολεμοῦν συγχρόνως και με τούς άλλους Έλληνας και με τούς Πέρσας. Έστειλαν λοιπόν εις τήν Ασία τόν Ανταλκίδα διὰ νά ζητήσῃ τήν συμμαχίαν τοῦ βασιλέως τών Περσών. Ο Ανταλκίδας επέτυχε (386) αὐτήν υπό τόν όρον αί μεν έλληνικαί πόλεις της Ασίας νά άνήκουν εις τόν βασιλέα, εἶναι δέ αί άλλαι νά εἶναι έλεύθεραι, εκτός της Αήμνου, Ιμβρου και Σκύρου, αί όποιαί έπρεπεν, ως πρίν, νά άνήκουν εις τούς Αθηναίους.

Αὐτή εἶναι ή λεγομένη Ανταλκίδειος ειρήνη, τήν όποιαν εἶλοι οί Έλληνες ήναγκάσθησαν νά δεχθοῦν. Από αὐτήν μόνον ή Σπάρτη δέν έχασε τίποτε. Έκτοτε δέ εφέρετο ως τυραννος πρὸς τάς άλλας έλληνικάς πόλεις. Δείγμα της συμπεριφοράς της αὐτής εἶναι και ή κατάληψις τών Θηβών.

Τό 383 σπαρτιατικός στρατός έπερνοῦσεν από τάς Θήβας με στρατηγόν τόν Φοιβίδα. Ο αρχηγός τών άριστοκρατικῶν Λεοντιάδης έπρότεινεν εις τόν Φοιβίδα νά καταλάβῃ τήν άκρόπολιν τών Θηβών Καδμείαν. Ο Φοιδίας εδρῆκε τήν πρότασιν συμφέρουσαν. Καταλαμβάνει λοιπόν τήν Καδμείαν και συλλαμβάνει τόν αρχηγόν τών δημοκρατικῶν Ισμηνίαν. Ολοι οί Έλληνες άγανάκτησαν διὰ τήν παράνομον πράξιν τοῦ Φοιβίδα. Αλλά οί Σπαρτιάται κατεδίκασαν μεν τόν Φοιβίδα δι' αὐτήν εις πρόστιμον, εκράτησαν όμως τήν Καδμείαν και εφόρευσαν τήν Ισμηνίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

Ι. Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν. Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας.

Ἀφοῦ οἱ Σπαρτιᾶται κατέλαβαν τὴν Καδμείαν, 400 περίπου δημοκρατικοὶ Θηβαῖοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα των καὶ ἤλθαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Πελοπίδας, νέος πλούσιος καὶ εὐγενής, ἀνδρείος καὶ μεγάλωφρων. Ὁ Πελοπίδας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐσκέφθη νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του, ὅπως ὁ Θρασύβουλος. Συνεννοεῖται λοιπὸν μὲ μερικοὺς ὁμόφρονάς του, οἱ ὅποιοι εἶχαν μείνει εἰς τὰς Θήβας, καὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 377 ἔρχεται μὲ ἄλλους ἐξορίστους Θηβαίους νύκτα εἰς τὰς Θήβας, φονεύουσι τοὺς πολεμάρχους καὶ καλοῦν τὸν λαὸν εἰς ἐλευθερίαν. Τὸ πρῶτ' ἤλθαν καὶ ἄλλοι ἐξορίστοι μὲ πολλοὺς Ἀθηναίους καὶ ὄλοι ὁμοῦ πολιορκοῦν εἰς τὴν Καδμείαν τὴν σπαρτιατικὴν φρουρὰν καὶ ἀναγκάζουσι αὐτὴν μετ' ὀλίγας ἡμέρας νὰ φύγῃ μὲ τοὺς ὀλιγαρχικοὺς.

Οἱ Θηβαῖοι ἦσαν λαὸς γενναῖος καὶ πολεμικός, ἀλλ' ἔως τότε, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἀρχηγοὺς καλοὺς, δὲν εἶχαν διακριθῆ. Τώρα ὅμως ἐκτὸς τοῦ Πελοπίδα παρουσιάσθη εἰς τὰς Θήβας καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους στρατηγοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὁ Ἐπαμεινώνδας.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἦτο πτωχός, ἀλλὰ κατῆγετο ἀπὸ εὐγενῆ οἰκογένειαν, ἦτο καλὰ μορφωμένος καὶ εἶχε μεγάλῃν ἀσκησιν εἰς τὰ πολεμικά.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας εὐθὺς, ὅταν ἔγινεν ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Πελοπίδα, συνέπραξε μὲ αὐτόν. Κατόπιν οἱ δύο αὐτοὶ ἄνδρες συνέλαβαν τὸ σχέδιον νὰ κάμουν τὰς Θήβας κυρίαρχον τῆς Βοιωτίας καὶ τὸ ἰσχυρότερον κράτος τῆς Ἑλλάδος Ἀμέσως λοιπὸν ἀφ' οὗ ἀπελευθέρωσαν τὰς Θήβας, ἐπροσπάθησαν νὰ παρασκευάσουν στρατὸν

ικανόν νά νικήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας. Τότε ὁ Πελοπίδας ὀργάνωσε τὸν περιφήμον ἱερὸν λόχον ἀπὸ 300 νέους τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν τῶν Θηβῶν. Οἱ ἱερολοχῖται ἦσαν ὑποχρεωμένοι νά καταλαμβάνουν εἰς τὴν μάχην τὴν δυσκολωτέραν θέσιν καὶ νά χρησιμεύουν ὡς ὑπόδειγμα ἀνδρείας εἰς τοὺς ἄλλους.

Ἐπὶ 4 ἔτη ἡ Σπάρτη ἀπέστειλε στρατοὺς ἐναντίον τῶν Θηβαίων. Οἱ Θηβαῖοι περιωρίζοντο μὲν μόνον εἰς τὸ νά ἀποκρούουν τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ καθυπέταξαν ὅλας τὰς πόλεις τῆς Βοιωτίας καὶ ὄλονεν ἐλάμβανον θάρρος νά ἀντιπαρατάσσωνται ἐναντίον τῶν Σπαρτιῶν.

2. Ἡ μάχη τῶν Λεύκτρων (371).

Τὸ 371 ὁ βασιλεὺς τῶν Σπαρτιῶν Κλεόμβροτος εἶχεν εἰσβάλει μὲ στρατὸν 10 χιλ. ὀπλιτῶν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ εἶχε στρατοπεδεύσει μεταξύ Κιθαιρῶνος καὶ Ἐλικῶνος. Οἱ Θηβαῖοι ἐπὶ τέλους πλέον ἀπεφάσισαν νά ἀντιπαραταχθοῦν κατ' αὐτῶν. Ἐξέρχονται λοιπὸν ἐκ τῆς πόλεως καὶ στρατοπεδεύουν ἀπέναντί των πλησίον εἰς τὴν μικρὰν πόλιν Λεύκτρα. Ὁ στρατὸς των ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ 6 χιλ. ὀπλιτῶν, ἀλλ' εἶναι ἀνώτερος κατὰ τὸ ἵππικόν.

Οἱ Σπαρτιάται παρατάσσονται κατὰ τὴν συνήθειάν των μὲ βάθος 12 ἀνδρῶν εἰς ὅλον τὸ μέτωπον. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ὁμοῦ παρατάσσει τὸν θηβαϊκὸν στρατὸν κατὰ νέον τρόπον. Ἀντὶ νά τὸν παρατάξῃ μὲ ἴσον βάθος εἰς ὅλον τὸ μέτωπον ἐνισχύει τὴν ἀριστερὰν πτέρυγαν εἰς βάθος 50 ἀνδρῶν καὶ εἰς αὐτὴν τοποθετεῖ τὸν ἱερὸν λόχον, τὸ ὅποιον ἐδιοικοῦσεν ὁ Πελοπίδας. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς παρατάξεως ὀνομάζεται λοξὴ φάλαγξ. Ὅταν οἱ δύο στρατοὶ ἐπλησίασαν, ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ τῶν Θηβαίων προχωρεῖ ὀρμητικῶς ἐναντίον τῆς δεξιᾶς τῶν Σπαρτιῶν, ὅπου εὐρίσκετο ὁ βασιλεὺς μὲ τὸν ἐκλεκτότερον στρατὸν. Ἐπειτα ἀπὸ ἀγῶνα σφοδρὸν ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος φονεύεται, ὅλος δὲ ὁ στρατὸς τῶν Σπαρτιῶν ἀποχωρεῖ εἰς τὸ στρατόπεδόν του. Οἱ Σπαρτιάται ἐνίκηθησαν. Τοῦτο ὁμολόγησαν καὶ οἱ ἴδιοι, διότι μετὰ τὴν μάχην ἐζήτησαν ἀπὸ τοῦ Θηβαίου τοὺς νεκροὺς των διὰ νά τοὺς θάψουν.

Ἡ μάχη τῶν Λεύκτρων ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Ἡ πεποίθησις, ποὺ εἶχαν διὰ τοὺς Σπαρτιάτας, ὅτι ἦσαν ἀήττητοι ἐκλονίσθη.

3. Εισβολή τοῦ Ἐπαμεινώνδα εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Μετὰ τὴν μάχην τῶν Λεύκτρων οἱ Θηβαῖοι κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἐπαμεινώνδα ἀποφασίζουν νὰ προσβάλουν τοὺς Σπαρτιάτας εἰς αὐτὴν τὴν χώραν των. Τὸν χειμῶνα λοιπὸν τοῦ 370 ὁ θηβαϊκὸς στρατὸς, μὲ τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ τὸν Πελοπίδαν ἐπὶ κεφαλῆς, εἰσβάλλει εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁρμᾷ εἰς τὴν Λακωνικὴν καὶ πλησιάζει εἰς τὴν Σπάρτην. Ἀλλὰ δὲν τολμᾷ νὰ τὴν προσβάλλῃ ἂν καὶ ἀτειχίστον, διότι ὑπερασπίζει αὐτὴν ὁ γηραιὸς Ἀγχιλαός. Προχωρεῖ λοιπὸν πρὸς τὸ Ἐλος καὶ τὸ Γύθειον, κυριεύει τὰς ἀτειχίστους πόλεις καὶ θάει τὸν ναύσταθμον τῶν Λακεδαιμονίων. Κατόπιν ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰσβάλλει εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ἀπελευθερώνει αὐτὴν καὶ ἀνοικοδομεῖ πλησίον εἰς τὴν παλαιὰν ἀκρόπολιν τῆς Ἰθώμης τὴν Μεσσήνην. Ἡ Μεσσηνία ἔκτοτε ἔμεινε κράτος ἀνεξάρτητον, ἡ δὲ Σπάρτη δὲν κατάρθωσε νὰ τὴν ὑποτάξῃ. Μετὰ τοῦτο ὁ θηβαϊκὸς στρατὸς ἐπανέρχεται εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀνενόχλητος.

Ἀπὸ τότε ἡ ἐπιρροή τῶν Θηβαίων δὲν περιορίζεται εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἀλλ' ἐπεκτείνεται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Οἱ δύο μεγάλοι ἄνδρες Ἐπαμεινώνδας καὶ Πελοπίδας περιφέρουν τὰ νικηφόρα ὅπλα των ἀπὸ τῆς Μακεδονίας μέχρι τῆς Λακωνικῆς καὶ ἀφαιροῦν ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Ἀθήνας τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος.

4. Ἡ μάχη τῆς Μαντινείας (362)

Ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβαίων ὀλίγον χρόνον διήρκεσεν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔδλεπαν μὲ φόβον τὴν μεγάλην των αὐξήσειν καὶ δι' αὐτὸ ἀπὸ τὸ 369 ἔκαμαν συμφωνίαν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας. Τὸ 364 ὁ Πελοπίδας εἰς μίαν ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐφρονεύθη. Εἰς τὴν Πελοπόννησον δὲ ἤρχισε μεγάλη δυσσάρεσκεια ἐναντίον τῶν Θηβαίων, διότι καὶ αὐτοὶ ἐφέροντο δεσποτικῶς.

Διὰ ταῦτα ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀποφασίζει νὰ εἰσβάλλῃ τετάρτην φοράν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Μὲ στρατὸν δὲ 30 χιλ. ἀνδρῶν

φθάνει εἰς τὴν Μαντινείαν (362), ὅπου ἦσαν στρατοπεδευμένοι οἱ Σπαρτιάται μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ μὲ τοὺς ἄλλους συμμάχους, ἐν ὄλῳ 20 χιλ.

Καὶ ἐδῶ, ὅπως εἰς τὰ Λεύκτρα, ὁ Ἐπαμεινώνδας σχηματίζει τὴν λοξὴν φάλαγγα καὶ τρέπει εἰς φυγὴν τὸ δεξιὸν κέρασ τοῦ ἐχθροῦ. Ἄλλ' εἰς τὴν μάχην ὁ Ἐπαμεινώνδας πληγώνεται μὲ ἀκόντιον εἰς τὸ στήθος. Οἱ περὶ αὐτὸν τὸν φέρουν εἰς τὸ στρατόπεδον μὲ τὸν σίδηρον εἰς τὴν πληγὴν. Ἐδῶ, ἀφοῦ ἔμαθεν ὅτι ἐσώθη ἡ ἀσπίς του καὶ ὅτι οἱ Θηβαῖοι ἐνίκησαν, διατάσσει νὰ ἀφαιρέσουσιν τὸ σίδηρον διὰ νὰ ἀποθάνῃ, ὅπως εἶπαν οἱ ἰατροί. Λέγεται ὅτι τότε οἱ φίλοι του κλαίοντες ἔλεγαν ὅτι ἀποθνήσκει ἄτεκνος. Αὐτὸς ἀκούσας τοῦτο εἶπεν· «ὄχι· διότι ἀφίνω δύο θυγατέρας, τὰς μάχας τῶν Λεύκτρων καὶ τῆς Μαντινείας».

Ἡ μάχη τῆς Μαντινείας δὲν ὠφέλησε τοὺς Θηβαίους, διότι δὲν εἶχαν πλέον στρατηγὸν νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ. Ἐκαμαν λοιπὸν εἰρήνην μὲ τὸν ὄρον ἡ Μεσσηνία νὰ μείνῃ ἀνεξάρτητος. Αὐτὸ ἔμεινε μόνον ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Ἐπαμεινώνδα καὶ τοῦ Πελοπίδα. Ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβαίων ἔληξεν. Ἐκτοτε αἱ Θῆβαι ἐπανήλθαν εἰς τὴν παλαιὰν δευτερεύουσαν θέσιν των. Ἀλλὰ καὶ ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι ἦσαν τόσον ἐξαντλημέναι, ὥστε καμμία δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Τὴν ἡγεμονίαν τῶρα ἀναλαμβάνει μία νέα ἑλληνικὴ χώρα, ἡ Μακεδονία, ἡ ὁποία ἕως τῶρα δὲν εἶχεν ἀναμειχθῆ σχεδὸν εἰς τὰ πράγματα τῆς ἄλλης Ἑλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

1. Οἱ Μακεδόνες.

Οἱ Μακεδόνες, ὡς Ἕλληνες καὶ αὐτοί, εἶχαν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν καὶ τὰ ἴδια ἔθνη μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν χωρισμένοι εἰς πολλὰς φυλάς ἀνεξαρτήτους. Ἄλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον κάποιος ἡγεμονικὸς οἶκος αὐτῶν, ὁ ὁποῖος ἔκαυχάτο ὅτι κατήγετο ἀπὸ τὸν Ἡρακλῆν, ἔγινε κύριος ἅλης τῆς Μακεδονίας καὶ ἔκαμε πρωτεύουσάν του τὴν Ἐδεσσαν ἢ Αἰγᾶς (Βοδενά).

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου ἐναντίον τῶν Σκυθῶν οἱ Μακεδόνες εἶχαν ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Πέρσας. Κατὰ δὲ τοὺς Περσικοὺς πολέμους εἶχαν ἀναγκασθῆ νὰ συνοδεύσων τὸν Ξέρξην, χωρὶς νὰ θέλουσιν, μὲ τὸν βασιλέα τῶν Ἀλέξανδρον. Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ξέρξου ἀπετίναξαν τὸν περσικὸν ζυγόν.

Περίφημος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ὑπῆρξεν ὁ Ἀρχέλαος ὁ Β' (413—399), ὁ ὁποῖος μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του ἀπὸ τὴν Ἐδεσσαν εἰς τὴν Πέλλαν (πλησίον τῶν Γενιτσῶν). Μετὰ τὸν Ἀρχέλαον ὅμως ἀκολούθησαν χρόνοι φιλονικιῶν μεγάλων καὶ φόνων μεταξὺ διαφόρων ἀπαιτητῶν τοῦ θρόνου, μέχρις ὅτου ἐπὶ τέλους τὸ 359 τὴν βασιλείαν ἔλαβε Φίλιππος ὁ Β'.

2. Φίλιππος Β'.

Ὁ Φίλιππος ἔγινε βασιλεὺς εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν. Ὅταν ἦτο 15 ἐτῶν, τὸν ἔφερον εἰς τὰς Θήβας ὡς ὄμηρον ὁ Πελοπίδας, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀναμειχθῆ εἰς τὰς ἐριδας περὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας. Εἰς τὰς Θήβας ὁ Φίλιππος ἔμεινε τρία ἔτη καὶ ἐκεῖ ἐγνώρισεν ἀπὸ πλησίον τὴν κατάστασιν τῶν διαφόρων ἐλληνικῶν πόλεων.

Ὁ Φίλιππος εἶχεν εὐγενῆ αἰσθήματα, ἀγαποῦσε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας καὶ εἶχε πάθος πρὸς τὸ κυνήγιον καὶ τὴν ἵππασίαν. Εἰς τὸν πῦλεμον τὸν ἐθαύμαζαν ἔλοι διὰ τὴν ἐγκράτειάν του καὶ διὰ τὴν ἀντοχήν του. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἦτο εὐχάριστος μὲ τοὺς εὐγενεῖς τρόπους του καὶ τὴν ἐγκάρδιον συνομιλίαν του.

Ὁ Φίλιππος ἅμα ἔγινε βασιλεὺς, πρῶτον καθυπέταξε τοὺς γείτονάς του Παίονας καὶ Ἰλλυριοὺς. Ἐπειτα κατέγινεν εἰς τὸ νὰ ὀργανώσῃ τὸν στρατὸν του. Ἐκατάρτισεν αὐτὸν ὄχι ἀπὸ μισθοφόρους, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του, τὸ ἵππικὸν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, τὸ πεζικὸν ἀπὸ τὸν λαόν, ὦπλισε δὲ ἔλους μὲ τὰ ἴδια ὄπλα, εἰδίως μὲ μακρὸν ἀκόντιον (6 1)2 μέτρα), τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο σάρισσα.

3. Σύγκρουσις Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ Φίλιππος ἀφοῦ ὠργάνωσε τὸν στρατὸν του, ἠθέλησε νὰ ἐκτείνῃ τὸ κράτος του εἰς τὰ παράλια. Ἡ παράλια τῆς Μακεδονίας κατεῖχeto ὅλη ἀπὸ ἑλληνικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀνήκαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐνεκα τούτου λοιπὸν ὁ Φίλιππος ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ αὐτούς. Ἀλλὰ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκήρυξαν μὲν κατ' αὐτοῦ τὸν πόλεμον, ἀφῆκαν ὅμως αὐτὸν νὰ γίνῃ κύριος ἔλων σχεδὸν τῶν ἐκεῖ ἑλληνικῶν πόλεων καὶ εἰδίως τοῦ χρυσοφόρου ὄρους Παγγαίου. Εἰς μάτην οἱ ῥήτορες καὶ μάλιστα ὁ Δημοσθένης, προσπαθοῦν νὰ ἐξεγείρουν τοὺς Ἀθηναίους ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Αὐτοὶ ἐξαντλημένοι οικονομικῶς δὲν ἤμποροῦν νὰ συντηροῦν μισθοφορικὸς στρατός, οἱ ἴδιοι δὲ δὲν θέλουσι νὰ ἐκστρατεύουν διὰ νὰ ἀποφεύγουν τοὺς κόπους καὶ τοὺς κινδύνους.

4. Δημοσθένης.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς πολιτικούς ἀνδρας τῶν Ἀθηνῶν ἦτο ὁ Δημοσθένης. Ὁ Δημοσθένης ἐγεννήθη τὸ 384, ἐδιδάχθη δὲ τὴν ῥητορικὴν ἀπὸ τὸν περίφημον ῥήτορα Ἰσαίον. Ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ γίνῃ ῥήτωρ τὸν ἐμπόδιζαν μερικὰ σωματικὰ ἐλαττώματα, ἡ ἀσάφεια καὶ ἡ τραυλότης τῆς γλώσσης, ἡ ἀσθένεια τῆς φωνῆς καὶ ἄλλα. Διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὰ ἐλαττώματα

αὐτὰ ἐκοπίασε πολύ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους κατώρθωσε νὰ τὰ υπερνικήσῃ καὶ νὰ γίνῃ ὁ μεγαλύτερος ῥήτωρ τῆς ἀρχαιότητος.

Ἄλλὰ οὔτε ἡ ῥητορικὴ τέχνη, οὔτε ἡ μεγάλη φιλοπατρία αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ ἀνυψώσῃ τὸ φρόνημα τῶν Ἀθηναίων, διὰ νὰ σταματήσουν τὴν πρόοδον τοῦ Φιλίππου.

5. Ὁ ἱερός πόλεμος.

Ἀφοῦ ὁ Φίλιππος καθυπέταξεν ἕλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μακεδονίας, ἔδωκεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ ἀναμειχθῇ καὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος. Πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου ἔδωκεν εἰς αὐτὸν εὐκαιρίαν νέος ἐμφύλιος πόλεμος τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ὁ λεγόμενος ἱερός πόλεμος.

Οἱ Φωκεῖς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐκαλλιέργησαν χώραν, ἡ ὁποία ἀνήκειν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Τοῦτο ἦτο ἱεροσουλία. Οἱ Θηβαῖοι, οἱ ὁποῖοι πάντοτε ἐμισοῦσαν τοὺς Φωκεῖς, ἐνήργησαν νὰ καταδικασθοῦν οἱ Φωκεῖς ἀπὸ τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον καὶ νὰ κηρυχθῇ κατ' αὐτῶν ἱερός πόλεμος (354). Τοῦτον ἀνέλαβαν οἱ Θηβαῖοι, οἱ Λοκροὶ καὶ οἱ Θεσσαλοὶ. Ἐξ ἄλλου ὅμως τοὺς Φωκεῖς ἐβοηθοῦσαν Ἀθηναῖοι, Σπαρτιάται καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἐκράτησεν 9 ἔτη. Ἐπὶ τέλους οἱ Θηβαῖοι ἐξηγνλήθησαν ἀπὸ τὸν μακροχρόνιον πόλεμον καὶ ἐζήτησαν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Φιλίππου. Ὁ Φίλιππος τότε σπεύδει μὲ στρατὸν ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, διέρχεται τὰς Θερμοπύλας εἰσβάλλει εἰς τὴν Φωκίδα καὶ γίνεται κύριος αὐτῆς. Μετὰ ταῦτα συγκαλεῖ τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον καὶ τοῦτο ἀποφασίζει τὰ ἑξῆς:

α) νὰ καταστραφοῦν αἱ πόλεις τῶν Φωκῶν καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν νὰ χωρισθοῦν εἰς χωρία, β) νὰ λάβῃ ὁ Φίλιππος τὰς ψήφους, τὰς ὁποίας εἶχαν οἱ Φωκεῖς εἰς τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἱερός πόλεμος κατέληξεν εἰς τὸ νὰ γίνῃ ὁ Φίλιππος κύριος τοῦ Ἀμφικτιονικοῦ συνεδρίου.

6. Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας (338).

Τὸ 338 νέος πάλιν ἱερός πόλεμος ἔδωκεν εἰς τὸν Φίλιππον εὐκαιρίαν νὰ ἀξήσῃ τὴν ἐπιρροήν του εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα.

Τὸ 339 ἐκηρύχθη νέος πάλιν ἱερὸς πόλεμος κατὰ τῶν Ἀμφισσέων, διότι καὶ αὐτοὶ ἐκαλλιέργησαν γῆν ἱεράν. Τὸν πόλεμον αὐτὸν τῶρα τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον ἀναθέτει εἰς τὸν Φίλιππον. Ὁ Φίλιππος κατέρχεται εἰς τὴν Φωκίδα καὶ μέρος μὲν τοῦ στρατοῦ του στέλλει κατὰ τῆς Ἀμφίσσης, αὐτὸς δὲ μὲ τὸν περισσότερον στρατὸν καταλαμβάνει τὴν Ἐλάτειαν (Δραχμάνι), καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται κύριος τῆς ὁδοῦ, ἣ ὁποία ὠδηγοῦσε πρὸς τὴν Βοιωτίαν.

Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας καὶ διὰ τοὺς φίλους τῶν Ἀμφισσέων Θηβαίους καὶ διὰ τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ἔποιοι εὐρίσκοντο εἰς πόλεμον μὲ τὸν Φίλιππον. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν λοιπὸν τοῦ Δημοσθένους οἱ Ἀθηναῖοι συνεννοοῦνται μὲ τοὺς Θηβαίους, διὰ νὰ ἀποκρούσουν τὸν κοινὸν ἐχθρὸν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Φίλιππος εἰσέρχεται εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ στρατοπεδεύει εἰς τὴν Χαιρώνειαν μὲ 30 χιλ. πεζοὺς καὶ 2 χιλ. ἵππους. Ἐδῶ ἔσπευσε καὶ ὁ συμμαχικὸς στρατὸς Ἀθηναίων, Θηβαίων καὶ μερικῶν ἄλλων πόλεων, ὁ ὅποιος ἔφθανε τὰς 40 χιλ. Οἱ στρατοὶ καὶ τῶν δύο μερῶν εἶναι περίπου ἴσοι. Καὶ οἱ δύο ἀποτελοῦνται ἀπὸ γενναίους πολεμιστάς. Ἀλλὰ ὑπερισχέει ἡ πολὺ μεγαλυτέρα ἱκανότης τῶν Μακεδόνων στρατηγῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου Ἀλέξανδρος. Οἱ σύμμαχοι νικῶνται. Ὁ ἱερὸς λάχος τῶν Θηβαίων πίπτει εἰς τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐτάχθη. Ἐκ τῶν Ἀθηναίων 100 φονεῦνται καὶ 2 χιλ. συλλαμβάνονται αἰχμάλωτοι. Οἱ λοιποὶ σφίζονται διὰ τῆς φυγῆς. Μεταξὺ αὐτῶν δὲ ἦτο καὶ ὁ Δημοσθένης, ὁ ὅποιος ὑπηρετοῦσεν ὡς ὀπλίτης (338).

Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀργότερα οἱ Θηβαῖοι ἔστησαν μαρμαρίνον λέοντα, διὰ νὰ μαρτυρῇ τὸ θάρρος τῶν φονευθέντων. Ὁ λέων αὐτὸς σφίζεται εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν.

7. Σχέδια καὶ θάνατος τοῦ Φιλίππου.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν μάχην τῆς Χειρωνείας ἐδείχθη πλέον καθαρά, ποῖα ἦσαν τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου. Ὁ Φίλιππος εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν μεγάλην ἰδέαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, δηλ. νὰ κατακτήσῃ τὸ περσικὸν κράτος. Διὰ τὸν σκοπὸν δὲ αὐτὸν ἐχρησίμευαν καὶ οἱ ἀγῶνές του εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ περσικὸν κράτος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐρίσκειτο εἰς τέτοιαν παρακμῆν, ὥστε διετηρεῖτο μόνον μὲ μισθοφορικὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα. Οἱ Σπαρτιάται κατὰ πρῶτον καὶ κατόπιν οἱ Θηβαῖοι δὲν ἐθεωροῦσαν ἐντροπήν τινος χάριν χρημάτων νὰ ὑπηρετοῦν τὰ συμφέροντα τῶν βαρβάρων. Ὁ Φίλιππος λοιπόν, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὰ σχέδιά του, ἔπρεπε νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Πέρσας νὰ χρησιμοποιήσουν τὰς ἑλληνικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις ἐναντίον του, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὸς ταῦτα εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Εἶναι ἀληθές ὅτι εἰς τοὺς Θηβαίους ἐδείχθη αὐστηρός. Ἔθεσεν εἰς τὴν Καδμείαν μακεδονικὴν φρουρὰν καὶ ἐπανάφερε τοὺς ἐξορίστους. Ἀλλὰ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἐδείχθη ἐπιεικής. Ἀπέλυσε τοὺς αἰχμαλώτους χωρὶς λύτρα καὶ ἔκαμεν εἰρήνην, ἐκ τῆς ὁποίας ἡ πόλις δὲν ἔπαθε τίποτε.

Μετὰ ταῦτα ὁ Φίλιππος ἐκάλεσεν εἰς τὴν Κόρινθον συνέδριον ὄλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Εἰς τοῦτο κηρύσσονται ὅλαι αἱ πόλεις ἀνεξάρτητοι καὶ ἀναγνωρίζεται ὁ Φίλιππος γενικὸς ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος ἔπειτα ἀπὸ τὴν Σπάρτην, τὰς Ἀθήνας, τὰς Θήβας περιήλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Φίλιππος ἐπανήλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν ἐκστρατεῖαν κατὰ τῶν Περσῶν. Ἐδῶ ὅμως τὸ 336 δολοφονεῖται ἀπὸ ἓνα σωματοφύλακά του Παισακίαν, ὃ ὁποῖος εἶχε προσωπικὰς ἀφορμὰς ἐναντίον του. Ἀλλὰ τὸ ἔργον του δὲν ἐματαιώθη. Τοῦτο ἐξηκολούθησεν ὁ υἱὸς του καὶ διάδοχος Ἀλέξανδρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Δ΄ Π.Χ. ΑΙΩΝΑ

1. Ἡ κοινωνικὴ κατάστασις.

Εἶδαμεν ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τοὺς Περσικοὺς πολέμους οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπίστευαν πλέον, ὅπως πρὶν, εἰς τοὺς θεοὺς των. Οἱ φιλόσοφοι εἶχαν ἐξευτελίσει τὴν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶχαν κατορθώσει νὰ τὴν ἀντικαταστήσουν μὲ ἄλλην. Ἀποτέλεσμα δὲ τούτου ὑπῆρξεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι, ἐπειδὴ δὲν ἠμποδίζοντο πλέον ἀπὸ τὴν θρησκείαν, ἔγιναν ἀνήθικοι.

Μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον τὸ κακὸν αὐξάνεται ἀκόμη περισσότερο. Οἱ ἄνθρωποι ἐφρόντιζαν μόνον καθεὶς διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἔπαυσαν πλέον νὰ εἶναι ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν πόλιν. Ἡ παλαιὰ φιλοπατρία λοιπὸν καὶ ἡ παλαιὰ σφραγισμένη ἔλειψαν. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ αἱ πόλεις μακραινόνται, οἱ ἰδιῶται γίνονται πλούσιοι. Οἱ πολῖται ἀποφεύγουν κάθε συνεισφοράν διὰ τὴν πόλιν, ἀλλὰ δάπανον ἔφθονα διὰ τὰς ἀτομικὰς των ἀπολαύσεις. Ἡ δὲ γυμναστικὴ ἔπαυσε πλέον νὰ θεωρῆται ἀναγκαία διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων καὶ μὲ κάθε τρόπον προσπαθοῦν νὰ ἀποφύγουν τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

2. Ὁ στρατός.

Εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἔγιναν πολλαὶ μεταβολαί.

Πρώτη σπουδαία μεταβολὴ ἔγινεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου ἀπὸ τὸν Ἰφικράτην. Ὁ στρατὸς κάθε πόλεως μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀποτελεῖτο ἀπὸ τοὺς πολί-

τας αὐτῆς. Τώρα αἱ πόλεις ἀρχίζουν νὰ λαμβάνουν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τὸν πόλεμον ὡς ἐπάγγελμα. Ὁ Ἰφικράτης ὤπλισεν αὐτοὺς μὲ ἀσπίδα μικράν, τὴν ὁποῖαν ὠνόμαζαν πέλτην (ἀπὸ αὐτὴν ἔλαβαν τὸ ὄνομα πελτασταί), μὲ θώρακα ἐλαφρὸν καὶ δόρυ καὶ ξίφος μακρύτερα ἀπὸ τὰ συνηθισμένα. Οἱ πελτασταὶ αὐτοὶ ἀντὶ νὰ τάσσωνται εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ὅπως οἱ δυσκολοκίνητοι ὀπλίται, ἐσχημάτιζαν μικρὰ ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα ἐβάδιζαν ταχέως καὶ ἐπρόσβαλλαν τὸν ἐχθρὸν χωρὶς νὰ τὸ περιμένῃ.

Δευτέρα σπουδαία μεταβολὴ εἰς τὰ στρατιωτικὰ τῆς Ἑλλάδος ἔγινε μὲ τὴν λοξὴν φάλαγγα τοῦ Ἐπαμεινώνδα. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀντὶ νὰ παρατάσῃ τὸν στρατὸν, ὅπως μέχρι τοῦδε, μὲ ἴσον βάθος εἰς ὄλον τὸ μέτωπον, ἐπύκνωνεν εἰς τὴν μίαν πτέρυγα, τὴν ἀριστεράν, τὸν περισσότερον στρατὸν, ὥστε νὰ ἔχη αὐτὴ βάθος 50 ἀνδρῶν, εἰς δὲ τὸ κέντρον καὶ τὸ δεξιὸν κέρασ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὀλιγότευε τὸ βάθος. Εἰς τὴν μάχην τὸ κέντρον καὶ τὸ δεξιὸν κέρασ ἐκρατοῦσαν ἀμυντικὴν στάσιν, ἣ δὲ ἐπίθεσις ἔγινετο μὲ τὴν πυκνὴν φάλαγγα.

Ἡ σπουδαιότερα ὅμως μεταβολὴ τῆς Ἑλλάδος ἔγινεν ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον. Αὐτὸς ἐκατέρτισε τὸν στρατὸν τοῦ ὄχι ἀπὸ μισθοφόρους, ἀλλὰ ἀπὸ ὑπηκόους του. Οἱ ῥωμαλεώτεροι ἀποτελοῦσαν τὴν λεγομένην φάλαγγα. Ἦσαν ὤπλισμένοι μὲ περικεφαλαίαν, θώρακα ἀπὸ δέρμα, μικράν στοργγύλην ἀσπίδα, ξίφος μικρὸν καὶ ἀκόντιον μακρὸν (6 1/2 μέτρα), τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο σάρισσα. Εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ἐτάσσοντο εἰς βάθος 16 ἀνδρῶν. Αἱ 6 πρῶται σειραὶ ἐκρατοῦσαν εἰς τὰς χεῖρας τὴν σάρισσαν κλίνουσαν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐχθροῦ οὕτως, ὥστε κάθε ἀνὴρ τῆς πρώτης σειρᾶς ἐπροστατεύετο ἀπὸ 6 σαρίσσας, τὴν ἰδικήν του, ἣ ὁποία προεῖχε 6 περίπου μέτρα, καὶ πέντε ἄλλας, αἱ ὁποῖαι προεῖχαν κατὰ σειρὰν 5, 4, 3, 2, 1, μέτρα. Οἱ ἄνδρες τῶν τελευταίων σειρῶν ἐδοηθοῦσαν τοὺς προηγουμένους καὶ ἀνεπλήρωσαν ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι ἐφονεύοντο ἢ ἐπληγώνοντο.

Ἡ φάλαγγς ὅμως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποτελοῦσεν ὄγκον βαρῶν καὶ βραδῶν εἰς τὰς κινήσεις, κατ' ἄλληλον μόνον εἰς τὰς ὀμαλὰς πεδιάδας. Διὰ τοῦτο ὁ Φίλιππος εἶχε καὶ ἄλλο πεζικὸν ἐλαφρῶς ὤπλισμένον.

Ἐκτός τοῦ πεζικοῦ ὁ Φίλιππος ὠργάνωσε καὶ ἱππικὸν καὶ ἕνα ἄλλο σῶμα στρατοῦ, τὸ ὅποιον ἐχρησίμευε διὰ τὰς διαφόρους πολεμικὰς μηχανάς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ μακεδονικὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ βαρῦ καὶ ἐλαφρὸν πεζικόν, ἱππικὸν καὶ μηχανικόν.

3 Τὰ γράμματα

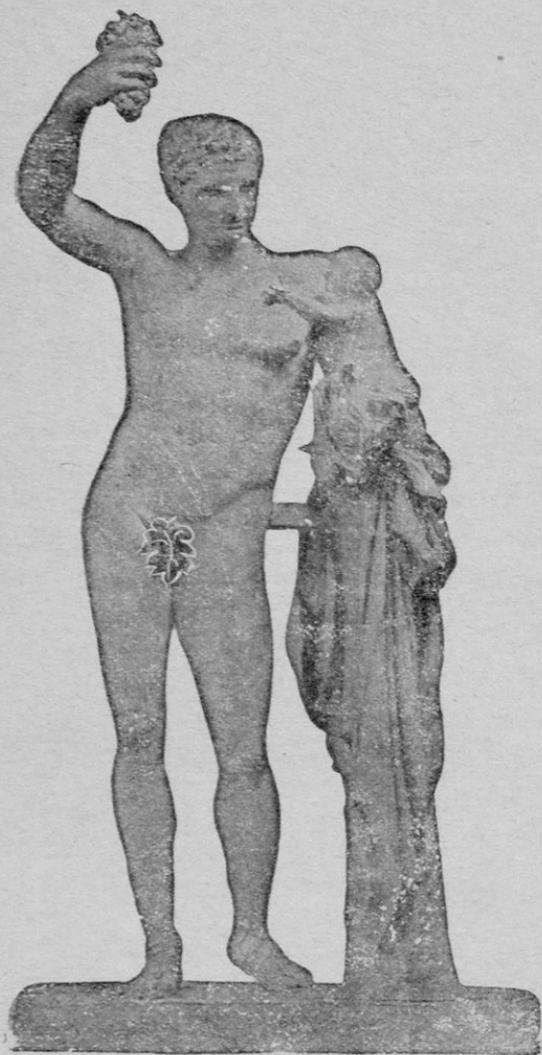
Εἰς τὰ ποιήματα κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἔχομεν μόνον μίαν μεταβολήν. Οἱ ποιηταί, οἱ ὅποιοι ἔκαναν κωμωδίας, δὲν διακωμωδοῦν πλέον τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας, ὅπως ἐγένετο ἕως τῶρα, διότι τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ ἐπομένως καὶ ἡ ἐλευθερία ἔχει περιορισθῆ. Τώρα οἱ ποιηταί περιορίζονται εἰς τὸ νὰ διακωμωδοῦν μόνον τοὺς ἰδιώτας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδημιουργήθη νέον εἶδος τῆς κωμωδίας.

Περίφημος δὲ ἱστορικὸς συγγραφεὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀναδεικνύεται ὁ Ξενοφῶν, ὁ ὅποιος ἔγραψε διάφορα ἱστορικὰ συγγράμματα.

Κυρίως ἕως ὁ 4ος αἰὼν ἀνέδειξε μεγάλους ῥήτορας καὶ φιλοσόφους. Οἱ σπουδαιότεροι ῥήτορες τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι ὁ Λυσίας, ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Λυκούργος, ὁ Ὑπερείδης καὶ ὁ Δημοσθένης. Οἱ μεγαλύτεροι δὲ φιλόσοφοι ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης.

4. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.

Μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον οἱ καλλιτέχναι δὲν εἶναι πλέον ἀποκλειστικῶς Ἀθηναῖοι. Αἱ μεγάλαὶ οἰκοδομαὶ γίνονται ἔξω τῶν Ἀθηνῶν. Περιφημότεροι δὲ γλύπται εἶναι ὁ Σκόπας ἀπὸ τὴν Πάρον, ὁ Πραξιτέλης ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ὁ Λύσιππος ἀπὸ τὴν Σικυῶνα. Περιφημότεροι δὲ ζωγράφοι εἶναι ὁ Ζεῦξις ἀπὸ τὴν Ἡράκλειαν, ὁ Παρράσιος ἀπὸ τὴν Ἐφεσον καὶ ὁ Ἀπελλῆς ἀπὸ τὴν Κολοφῶνα.

Εικ. 37. 'Ο 'Ερμῆς' τοῦ Πραξιτέλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

Η ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

1. Ὁ Ἀλέξανδρος.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀνήλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν. Ἦτο νεανίας ὡραίος, μὲ δέρμα λευκόν, μὲ ὀφθαλμοὺς λαμπροὺς καὶ γλαυκοὺς, μὲ κόμην ξανθὴν καὶ κατσαράν καὶ μὲ κεφαλὴν κλίνουσαν πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὤμον.

Λέγεται: ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἐγεννήθη τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἓνας τρελλός, ὁ Ἡρόστρατος, ἔβαλε φωτιάν εἰς τὸν περίφημον ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος εἰς τὴν Ἐφεσον, διὰ νὰ μείνῃ ἀθάνατον τὸ ὄνομά του. Λέγεται ἐπίσης ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ Φίλιππος ἐδέχθη συγχρόνως τρεῖς εὐχαρίστους ἀγγελίας: ὅτι ὁ στρατός του ἐνίκησε τοὺς Ἰλλυριοὺς, ὅτι τὸ ἄρμα του ἐνίκησε εἰς τὰς ἀρματοδρομίας τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων καὶ ἡ σύζυγός του Ὀλυμπιάς ἐγέννησεν υἱόν.

Ὅπως ἔλοι οἱ εὐγενεῖς νέοι τῆς Μακεδονίας, ὁ Ἀλέξανδρος ἔμαθε νὰ ἵππεύῃ καὶ νὰ μάχεται. Ἦτο ἔξοχος ἵππεύς. Ἴππευεν ἓνα ἵππον, τὸν περίφημον Βουκεφάλαν, τὸν ὁποῖον μόνον αὐτὸς ἠμπόρεσε νὰ δαμάσῃ. Διηγοῦνται δὲ ὅτι, ὅταν τοῦτο μόνος αὐτὸς κατώρθωσεν, ὁ Φίλιππος τὸν ἐνηγκαλίσθη καὶ τοῦ εἶπε. «Ζήτησε, παιδί μου, ἄλλο βασίλειον. Τὸ ἰδικόν μου δὲν εἶναι ἀρκετὰ μέγαλον διὰ σέ».

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβε συγχρόνως τὴν μόρφωσιν, τὴν ὁποίαν ἐλάμβαναν ἔλοι οἱ Ἕλληνες. Ἐμαθε νὰ ἀγαπᾷ τὴν ποίησιν καὶ τὴν μουσικὴν. Ἀγαποῦσε μὲ τόσον πάθος τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, ὥστε τὴν νύκτα ἔθετεν αὐτὰ ἀποκάτω ἀπὸ τὸ προσκεφάλαιόν του. Ὁ πρῶτος του παιδαγωγὸς τὸν ἐσύγκρινε μὲ τὸν Ἀχιλλέα. Ἐκτοτε ἤθελε νὰ γίνῃ, ὅπως ὁ ἥρωϊς ἐκεῖνος, ταχὺς εἰς τὸν δρόμον καὶ πολεμιστὴς ἀτρόμητος. Ὅταν ἔγινε 13 ἐτῶν, ὁ πατὴρ

του τού ἔδωκεν ὡς διδάσκαλον τὸν μεγαλύτερον φιλόσοφον τῆς Ἑλλάδος, τὸν Ἀριστοτέλην. Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἠγάπησε τόσο πολύ, ὥστε καὶ ἀργότερα ἐξηκολούθησε νὰ λαμβάνῃ τὰ συμβουλὰς του.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο εὐλικρινὴς καὶ πιστὸς εἰς τοὺς φίλους του καὶ οὐδέποτε τοὺς ὑποπτεύετο. Ἦτο πολὺ γενναϊόδωρος καὶ ἀγαποῦσε νὰ δίδῃ. Ἀπὸ τὴν νεαρὰν του δὲ ἡλικίαν κατείχετο ἀπὸ τὴν φιλοδοξίαν νὰ κἀνῃ μεγάλα κατορθώματα, ὥστε νὰ γίνεταί πολὺς λόγος περὶ αὐτοῦ. Διηγούνται ὅτι, ἔταν ἐξυμνοῦσαν τὰ κατορθώματα τοῦ πατρὸς του, ἐμελαγχολοῦσε καὶ ἔλεγεν εἰς τοὺς φίλους του. Ὁ πατέρας μου λοιπὸν θὰ τὰ κάμῃ ἔλα ; Δὲν θὰ ἀφήσῃ τίποτε μεγάλον καὶ ἐνδοξον διὰ νὰ κατορθώσω μαζί σας ;

Ἦτο τέλος δραστήριος καὶ ἐνεργητικὸς, καμμίαν στέρῃσιν δὲν ἐφοβεῖτο, κανένα κίνδυνον, κανένα κόπον. Ποτὲ δὲν ἐζητοῦσε νὰ ἀναπαυθῇ.

2. Ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἅμα ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, εὗρηκε πολλὰς δυσκολίας. Ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου ἦσαν ἔτοιμα νὰ διαρρήξουν τὴν συμμαχίαν, τὴν ὁποίαν εἶχαν κάμει μαζί του, οἱ δὲ Ἰλλυριοὶ καὶ οἱ Θράκες μὲ δυσκολίαν ὑπέφεραν τὸν μακεδονικὸν ζυγόν. Καὶ εἰς αὐτὴν ὅμως τὴν Μακεδονίαν εἶχε πολλοὺς ἀνταπαιτητὰς τοῦ θρόνου.

Ὁ Ἀλέξανδρος πρῶτον ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τοὺς τελευταίους καὶ τοὺς ἐθανάτωσεν ὅλους. Ἐπειτα τὸ φθινόπωρον τοῦ 336 ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ συγκαλεῖ συνέδριον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἀναγνωρίζεται, ὅπως καὶ ὁ πατὴρ του, στρατηγὸς τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Λέγεται ὅτι, ἐν ᾧ εὗρίσκατο εἰς τὴν Κόρινθον ὁ Ἀλέξανδρος, ἠθέλησε νὰ ἴδῃ τὸν περίφημον φιλόσοφον Διογένην, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε παρὰ μόνον ἓνα ἐνδυμα παλαιὸν καὶ ἓνα δισάκι, διέμενε δὲ εἰς ἓνα πῖθον. Ὅταν ἐπλησίασεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸ μέρος, τοῦ ἦτο ὁ Διογένης, τὸν ἠρώτησε· «τί θέλεις νὰ σοῦ δώσω ;» «Παραμέρισε ἀπὸ τὸν ἥλιον» τοῦ ἀπήντησεν ὁ Διογένης. Ὁ βασιλεὺς

τότε λέγει εἰς τοὺς φίλους του. "Αν δὲν ἦμην Ἄλέξανδρος, θὰ ᾔθελα νὰ εἶμαι Διογένης»

Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὴν Μακεδονίαν ὁ Ἄλέξανδρος ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Θρακῶν. Ἄλλὰ κατὰ τὸν χρόνον τούτον διαδίδεται εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅτι ὁ Ἄλέξανδρος ἐφονεύθη. Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τότε ἤρχισαν νὰ κινουῦνται. Ἐξόριστοι δὲ Θηβαῖοι ἐπανῆλθαν εἰς τὴν πόλιν των καὶ ἐπολιορκήσαν τὴν μακεδονικὴν φρουράν, ἣ ὄπισθ' ἦτο εἰς τὴν Καδμείαν. Ἄλλὰ αἰφνιδίως ὁ Ἄλέξανδρος φθάνει μὲ τὸν στρατὸν του πρὸ τῶν Θηβῶν καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολιορκίαν τριῶν ἡμερῶν κυριεύει αὐτάς. Φοβερὰ ὑπῆρξεν ἡ ἐκδίκησις τοῦ Ἄλεξάνδρου. 600 Θηβαῖοι φονεύονται. 30 χιλ. πωλοῦνται ὡς δούλοι, ἡ δὲ πόλις κατασκάπτεται ἐκτὸς τῶν ναῶν καὶ τῆς οἰκίας τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου (335). Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες κατάπληκτοι ἔσπευσαν νὰ συγχαροῦν τὸν Ἄλέξανδρον.

β. Ἐκστρατεία τοῦ Ἄλεξάνδρου εἰς τὴν Ἀσίαν.

Αἱ προπαρασκευαὶ διὰ τὴν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἀσίαν εἶχαν γίνεαι ἀπὸ τὸν Φίλιππον. Ὁ Ἄλέξανδρος λοιπὸν τὴν ἀνοιξιν τοῦ 334 ἀφίνει ἀντιπρόσωπόν του εἰς τὴν Μακεδονίαν τὸν στρατηγὸν Ἀντίπατρον, αὐτὸς δὲ μὲ 30 χιλ. πεζοὺς καὶ 5 χιλ. ἵππους ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Πέλλαν. Οἱ Μακεδόνες ἀποτελοῦσαν τὸ ἡμισυ σχεδὸν τοῦ στρατοῦ του, οἱ λοιποὶ ἦσαν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας ἐκτὸς τῆς Σπάρτης. Εἰς 20 ἡμέρας ὁ στρατὸς τοῦ Ἄλεξάνδρου φθάνει εἰς τὴν Σηστόν καὶ διαβαίνει τὸν Ἑλλήσποντον μὲ 180 πλοία.

Ὅταν ἐπλησίασαν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀσίας, ὁ Ἄλέξανδρος ἔρριψεν εἰς τὴν ξηρὰν τὸ ἀκόντιόν του, ὡς διὰ νὰ λάβῃ κατοχὴν τῆς χώρας, καὶ ἀπεδιβάσθη πρῶτος. Ἐπειτα ἐπορεύθη εἰς τὰ ἑρείπια τῆς Τροίας, ὅπου αὐτὸς μὲν ἐστεφάνωσε τὸν τάφον τοῦ Ἀχιλλέως, ὁ δὲ πιστὸς του φίλος Ἑφαιστίων τὸν τάφον τοῦ Πατρόκλου. Λέγουσιν δὲ ὅτι, ἐν ᾧ ἐστεφάνωνε τὸν τάφον τοῦ Ἀχιλλέως, ἀνέκραξεν «εὐτυχισμένε Ἀχιλλέα, ποῦ εἶχες τὸν Ὅμηρον, διὰ νὰ ψάλῃ τὰ κατορθώματά σου!»

Τὸ περσικὸν κράτος δὲν εἶχε σύγκρισιν οὔτε ὡς πρὸς τὸ μέ-

γεθος, οὔτε ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν μὲ τὴν Μακεδονίαν. Ἐπιπλέον ἀποτελεῖτο ἀπὸ χωρᾶς, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχαν κανένα σύνδεσμον μεταξύ των. Ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν ἦτο ὁ μέγας πλοῦτος, μὲ τὸν ὅποιον ἐμισθοδοτοῦσεν Ἕλληνας μισθοφόρους. Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἐφθασεν εἰς τὴν Ἀσίαν 50 χιλ. Ἕλληνας ὑπηρετοῦσαν τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν. Ἀπὸ αὐτοῦ δὲ 20 χιλ. μὲ στρατηγὸν τὸν Ῥόδιον Μέμνονα ἦσαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

4. Ἡ μάχη τοῦ Γρανικοῦ.

Ὅταν οἱ Πέρσαι σατράπαι τῆς Μ. Ἀσίας ἔμαθαν, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐσυγκέντρωσαν τὸν στρατὸν των ὅπισθεν τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Γρανικοῦ. Ὁ περσικὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ 20 χιλ. ἵππεις Πέρσας καὶ 30 χιλ. πεζοὺς μισθοφόρους Ἕλληνας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀφ’ ἑμαυτοῦ ἔμαθε τοῦτο, σπεύδει ἐκεῖ. Ἀλλὰ ὅταν ἐφθασεν εἰς τὴν ἀπέναντι τῶν Περσῶν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ἐπλησίαζεν ἐσπέρα. Ὁ στρατηγὸς Παρμενίων ἕνεκα τούτου συμβουλεύει νὰ μὴ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως, ἀλλὰ νὰ ἀναμείνουν τὴν ἄλλην ἡμέραν, διὰ νὰ ἀναπαυθῇ ὁ στρατὸς.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως χωρὶς νὰ ἀκούσῃ κανένα, ὄρμῃ πρῶτος μὲ τὸ ἵππικόν, οἱ ἵππεις κατ’ ἀρχὰς δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἀναβῶν τὴν ἀπέναντι ὄχθην, διότι ἦτο ἀνηφορικὴ καὶ ὀλισθηρὰ, καὶ διὰ τοῦτο ἐστενοχωροῦντο ἀπὸ τὰ ἀκόντια τῶν Περσῶν. Ἀλλὰ ἐπὶ τέλος διαβαίνει ὁλος ὁ στρατὸς τὸν ποταμὸν καὶ ἐπιτίθεται ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Οἱ Πέρσαι μάχονται γενναίως. Εἰς τὴν μάχην μάλιστα ὀλίγον ἔλειψε νὰ φονευθῇ ὁ Ἀλέξανδρος. Εὐγενὴς Πέρσης ἦτο ἐτοιμὸς νὰ κτυπήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν κεφαλὴν, ἀλλ’ ὁ στρατηγὸς Κλεῖτος ἀποκόπτει τὸν ὤμον τοῦ Πέρσου καὶ σφίξει τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐπὶ τέλος οἱ Πέρσαι ἵππεις τρέπονται εἰς φυγὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐμῆσαν ἀκόμη οἱ μισθοφόροι Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπρόφθασαν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν μάχην. Τούτους περικυκλῶναι καὶ καταστράζει ὁλος ἐκτὸς 2 χιλ., οἱ ὅποιοι αἰχμαλωτίσθησαν (334).

Ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐφονεύθησαν μόνον 85 ἵππεις καὶ 30 πεζοί. Τούτους ὁ Ἀλέξανδρος διέταξε νὰ θάψουν μεγαλοπρεπῶς. Τοὺς δὲ τραυματίας ἐπεσκεψέθη ὁ ἴδιος. Τοὺς αἰχμαλώτους Ἕλληνας ἔστειλεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου ἐπωλήθη-

σαν ὡς δούλοι, διότι ἐπολέμησαν μὲ τοὺς βαρβάρους ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἕμως ἔστειλε διὰ νὰ ἀφιερωθοῦν εἰς τὴν Ἀθηναίαν 300 ἀσπίδας μὲ ἐπιγραφήν. «Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνες πλὴν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῆς Ἀσίας».

5. Κατάκτησις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἡ πρώτη αὐτῆ νίκη τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔκαμεν αὐτὸν κύριον ὅλης τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Λυδίας, αἱ Σάρδεις, ἤνοιξεν ἀμέσως τὰς πύλας τῆς εἰς αὐτόν. Κατόπιν ἐστράφη εἰς τὰς παραλίους ἑλληνικὰς πόλεις. Ἡ Ἐφεσος, ἡ Μαγνησία καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ πόλεις ἐδέχθησαν αὐτὸν ὡς ἐλευθερωτὴν, εἰς ὅλας δὲ ἐπανάφερε τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα. Μόνον ἡ Μίλητος καὶ ἡ Ἀλικαρνασσός, ἐπειδὴ ἐφρουροῦντο ἀπὸ μισθοφόρους Ἑλλήνων ἀντεστάθησαν. Ἀλλὰ καὶ αὐταὶ ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Κατόπιν ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Γόρδιον. Εἰς τὸ Γόρδιον ὑπῆρχε μία ἀμαξα τοῦ ἀρχαίου βασιλέως τῆς Φρυγίας Γορδίου, τῆς ὁποίας ὁ ζυγὸς ἦτο δεμένος μὲ ἓνα δεσμὸν τόσον περίπλοκον, ὥστε κανεὶς δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὸν λύσῃ. Διὰ τὸν δεσμὸν αὐτὸν ὑπῆρχε παλαιᾶς χρησμός, ὅτι, ὅποιος τὸν λύσῃ, θὰ γίνῃ κύριος ὅλης τῆς Ἀσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροσπάθησε νὰ τὸν λύσῃ, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσε. Τότε ἔσυρε τὸ ξίφος του καὶ τὸν ἔκοψε. Τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς σημεῖον, ὅτι μὲ τὸ ξίφος του θὰ κυριεύσῃ ὅλην τὴν Ἀσίαν.

6. Ἡ μάχη τῆς Ἰσσοῦ.

Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος μετὰ τὴν μάχην τοῦ Γρανικοῦ εἶχε συγκεντρώσει μεγάλον στρατὸν εἰς τὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι εἶναι Β. τῆς Συρίας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔσπευσε πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ τὸ θέρος τοῦ 333 ἔφθασεν εἰς τὴν Κιλικίαν. Εἰς τὴν πόλιν Ταρσὸν ἕμως ἐχρονотρίθησε πολὺ, διότι ἐλούσθη ἰδρωμένος εἰς τὸν ποταμὸν Κῦδνον καὶ ἠσθένησεν ἀπὸ δυνατὸν πυρετὸν. Κατὰ τὴν ἀσθένειάν του αὐτὴν ὁ ἰατρός του Φίλιππος παρεσκεύασεν εἰς αὐτὸν ἓνα φάρμακον, μὲ τὸ ὅποιον εἶχε πεποιθήσιν ὅτι θὰ τὸν θεραπεύσῃ. Ἐν

τῷ μεταξὺ ὁμοῦς ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ Παρμενίωνος, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν παρακινεῖτο νὰ μὴν ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἰατρὸν του, διότι εἶχε δωροδοκῆθῃ ἀπὸ τὸν Δαρεῖον διὰ νὰ τὸν φονεύσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος τὴν πεποίθησιν εἶχεν εἰς τὸν Φίλιππον, ὥστε μὲ τὴν μίαν χεῖρα ἔπινε τὸ φάρμακον καὶ μὲ τὴν ἄλλην ἔδωκε τὴν ἐπιστολὴν εἰς αὐτόν. Καὶ ἡ πεποίθησις του ἐδικαιώθη, διότι ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας ἐθεραπεύθη.

Ὁ Δαρεῖος ὁμοῦς ἐκουράσθη νὰ περιμένῃ. Διαθαίνει τὰ ὄρη τοῦ Ἀμανοῦ καὶ πλησιάζει τὰ παράλια τῆς Ἰσοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε σπεύσει πρὸς συνάντησιν τοῦ Δαρεῖου ἀπὸ τὴν παραλιακὴν ὁδόν. Ἀφ’ οὗ ὁμοῦς ἔμαθεν ὅτι ὁ Δαρεῖος εὐρίσκειτο εἰς τὰ νῶτά του, ἔστρεψεν ὀπίσω καὶ συναντᾷ τοὺς Πέρσας στρατοπεδευμένους εἰς τὴν στενὴν παραλίαν τῆς Ἰσοῦ πλησίον τοῦ ποταμοῦ Πινάρου. Ὁ στρατὸς τοῦ Δαρεῖου ἀποτελεῖται ἀπὸ 600 χιλ. ἀνδρας, ἐπομένως δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀναπτυχθῇ ὅλος εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν πεδιάδα. Ὁ περισσότερος ἦτο ἀχρηστος. Ὁ Ἀλέξανδρος διαθαίνει τὸν ποταμὸν μὲ τὸ ἵππικόν του καὶ ἐπιτίθεται πρῶτον ἐναντίον τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τῶν Περσῶν. Μετὰ μικρὸν ἀγῶνα τρέπει αὐτὸ εἰς φυγὴν. Ἐπειτα στρέφεται κατὰ τοῦ κέντρου. Ὁ Δαρεῖος τότε φοβεῖται καὶ δίδει τὸ σύνθημα τῆς φυγῆς, ὅλος δὲ ὁ στρατὸς τὸν ἀκολουθεῖ (333).

Κατὰ τὴν μάχην ἐφονεύθησαν 100 χιλ. Πέρσαι, ἀπὸ δὲ τοῦς Μακεδόνας μόνον 300 πεζοὶ καὶ 150 ἵππεις. Τὸ στρατόπεδον τοῦ Δαρεῖου περιῆλθεν εἰς τοὺς νικητάς. Εἰς αὐτὸ εὗρηκαν καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Δαρεῖου, δηλ. τὴν μητέρα του, τὴν σύζυγόν του, τὰς θυγατέρας του καὶ τὸν μικρὸν υἱόν του. Εἰς ταύτας ὁ Ἀλέξανδρος ἐφέρθη μὲ μεγαλοφροσύνην. Τὴν ἰδίαν ἐσπέραν ἔστειλεν εἰς τὴν σκηνὴν των ἑνα ἀξιωματικόν του, ὁ ὁποῖος ἀνιγγεῖλεν εἰς αὐτάς ὅτι ὁ Δαρεῖος ζῆ, τὴν ἐπομένην δὲ τὰς ἐπεσκέψθη ὁ ἴδιος καὶ τὰς παρηγόρησε.

Υ. Κατάκτησις τῆς Φοινίκης καὶ Αἰγύπτου.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔπειτα ἀπὸ τὴν μάχην τῆς Ἰσοῦ ἄφησε τὸν Δαρεῖον νὰ φεύγῃ καὶ ἐπροχώρησε παραλιακῶς διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Φοινίκην. Ὅλαι αἱ πόλεις αὐτῆς ἔσπευσαν νὰ ὑποταχθῶν.

Μόνον ἡ Τύρος καὶ ἡ Γάζα ἀντεστάθησαν. Ἄλλὰ καὶ αὐταὶ κατόπιν μακρᾶς πολιορκίας ἐκυριεύθησαν.

Ἐπειτα ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἐκεῖ δὲν εὗρηκε καμμίαν ἀντίστασιν. Καταλαμβάνει τὴν πρωτεύουσάν της Μέμφιν, εἰς τὰς ἐκβολὰς δὲ τοῦ Νείλου ποταμοῦ, εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἡ μικρὰ νήσος Φάρος ἐσχημάτιζε καλὸν λιμένα, κτίζει μίαν πόλιν, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἣ ὅποια ἀργότερα ἔγινε μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας πόλεις τοῦ κόσμου. Ἐπειτα πορεύεται εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἐπισκέπτεται τὸ ἐκεῖ ἀρχαιότατον μαντεῖον τοῦ θεοῦ Ἄμμωνος. Τὸ μαντεῖον ὠνόμασε τὸν Ἀλέξανδρον υἱὸν τοῦ Διός. Τοῦτο ὠφέλησε πολὺ αὐτόν, διότι ἔκαμεν, ὥστε νὰ ὑποταχθοῦν οἱ βάρβαροι εὐκόλωτερα.

Μὲ τὴν κατάντησιν τῆς Μ. Ἀσίας, τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Αἰγύπτου ὁ Ἀλέξανδρος ἐξησφάλισε τὰς ἐπιχειρήσεις του εἰς τὴν Ἀσίαν ἀπὸ κάθε ἀντιπερισπασμόν, τὸν ὅποιον ἤμποροῦσαν νὰ τοῦ κάμουν οἱ Πέρσαι συνεννοούμενοι μὲ τὰς πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος.

8. Ἡ μάχη τῶν Ἀρβήλων.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφοῦ ἔγινε κύριος τῆς Συρίας καὶ Αἰγύπτου καὶ ἔλαβεν ἐπικουρίας, τὰς ὁποίας ἔστειλεν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν ὁ Ἀντίπατρος, ἐπροχώρησε πρὸς Α. καὶ ἐπέρασε τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγγριν, χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἀντίστασιν πουθενά.

Ὁ Δαρεῖος μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἴσσοῦ ἐπροσπάθησε νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὸν Ἀλέξανδρον. Ἐπρότεινε εἰς αὐτὸν νὰ τοῦ παραχωρήσῃ ὅλην τὴν χώραν μέχρι τοῦ Εὐφράτου καὶ ἄπειρα λύτρα διὰ τὴν οἰκογένειάν του. Ἄλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέρριψε τὰς προτάσεις του. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν διηγοῦνται ὅτι ὁ Παρμενίων ἀκούσας τὰς προτάσεις τοῦ Δαρείου εἶπεν: «Ἐγὼ, ἂν ἤμην Ἀλέξανδρος, ἢ ἀδεχόμεν». «Καὶ ἐγὼ», ἀπήντησεν ὁ Ἀλέξανδρος, «ἂν ἤμην Παρμενίων».

Ἀφ' οὗ ἀπερρίφθησαν αἱ προτάσεις του, ὁ Δαρεῖος ἐτοίμασεν ἄπειρον στρατόν, 1 ἑκατομμ. πεζοῦς, 40 χιλ. ἵππεις, 200 δρεπανηφόρα ἄρματα καὶ 15 ἐλέφαντας, καὶ ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Γαυγαμήλων πλησίον τῆς πόλεως Ἀρβήλα. Ἐδῶ ἀπε-

φάσισε νά περιμένῃ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ Ἀλέξανδρος πραγματικῶς, ἀφοῦ ἐπέρασε τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγριν καὶ ἔλαβε πληροφορορίας περὶ τῆς θέσεως τοῦ ἐχθροῦ, σπεύδει πρὸς συνάντησίν του μὲ 40 χιλ. πεζοὺς καὶ 7 χιλ. ἵππους.

Ὅταν ἐπλησίασεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν, ἐσταμάτησε καὶ κατεσκόπευσεν αὐτοὺς, μὲ τὸν σκοπὸν τὴν ἐπομένῃ νά παρατάξῃ τὸν στρατὸν του καὶ νά ἐπέλθῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ὁ Παρμενίων τότε βλέπων τὸ ἄπειρον πλῆθος αὐτῶν ἐσυμβούλευσε τὸν Ἀλέξανδρον νά ἐπιτεθοῦν ἐν καιρῷ νυκτός, χωρὶς νά τὸ περιμένουν οἱ ἐχθροί. Ὁ Ἀλέξανδρος ἄνωγ' ἀπήντησε: «δὲν κλέπτω τὴν νίκην». Πράγματι τὸ πρωὶ τῆς ἐπομένης ἡμέρας παρατάσσει τὸν στρατὸν του καὶ ἐπέρχεται κατὰ τῶν Περσῶν. Συνάπτεται μεγάλη μάχη πεισματώδης. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ, ὅπως εἰς τὴν Ἰσσόν, ἡ δειλία τῶν Περσῶν δίδει τὴν νίκην εἰς τὸν Ἀλέξανδρον.

Ὁ Ἀλέξανδρος μὲ κίνδυνον νά περικυκλωθῇ, ὄρμξ κατὰ τοῦ κέντρου, ὅπου ἦτο ὁ Δαρεῖος μὲ τοὺς περὶ αὐτόν. Οἱ περὶ τὸν Δαρεῖον Πέρσαι καταπλήσσονται ἀπὸ τὴν θέαν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν, κατόπιν δὲ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι. Οἱ Μακεδόνες εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἔχασαν 500 ἄνδρας καὶ 100 ἵππους. Ἀπὸ τοὺς Πέρσας 30 χιλ. φονεύονται, διπλάσιοι αἰχμαλωτίζονται, οἱ δὲ λοιποὶ διασκορπίζονται. Περσικὸς στρατὸς δὲν ὑπάρχει πλέον. Ὁ μέγας βασιλεὺς εἶχε φύγει εἰς τὴν Μηδίαν.

9. Κατάκτησις ὅλου τοῦ περσικοῦ κράτους.

Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν μάχην τῶν Ἀρβήλων ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὰ Σούσα καὶ κατόπιν εἰς τὴν Περσέπολιν. Καὶ εἰς τὰς τρεῖς αὐτὰς πρωτεύουσας τοῦ περσικοῦ κράτους εὗρηκεν ἀπείρους θησαυρούς. Εἰς τὰ Σούσα δὲ προσέτε εὗρηκε τοὺς χαλκοὺς ἀνδριάντας τοῦ Ἀρμοδίου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονος, τοὺς ὁποίους ὁ Ξέρξης κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἀρπάσει ἐξ Ἀθηνῶν. Τούτους ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέστειλεν ὀπίσω εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἐκ τῆς Περσεπόλεως ὁ Ἀλέξανδρος τὸ ἔαρ τοῦ 330 πορεύεται εἰς τὰ Ἐκβάτανα, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μηδίας, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ

Εικ. 38. Ἡ Ἑλλάς

ὄρμα εἰς καταδίωξιν τοῦ Δαρείου. Καθ' ὁδὸν ὅμως μανθάνει ὅτι ὁ σατράπης Βῆσσοσ ἀίχμαλώτισε τὸν Δαρείον καὶ τὸν φέρει εἰς τὴν Βακτριανὴν διὰ νὰ ἀνακηρύξῃ τὸν ἑαυτὸν του βασιλέα. Μὲ 500 ἵππους μόνον ὁ Ἀλέξανδρος τὸν καταδιώκει καὶ μετὰ τρία ἡμερονύκτια τὸν φθάνει. Ὁ Βῆσσοσ τότε, διὰ νὰ φύγῃ ταχύτερον, φονεύει τὸν Δαρείον καὶ σπεύδει εἰς τὴν Βακτριανήν. Ὁ Ἀλέξανδρος στέλλει τὸ σῶμα τοῦ Δαρείου εἰς τὴν Περσέπολιν καὶ παραγγέλλει νὰ τὸ θάψουν εἰς τοὺς τάφους τῶν βασιλέων. Ἄλλοσ βασιλεὺσ τῆσ Περσείασ ἐκτὸσ τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ὑπάρχει πλέον. Οἱ περισσότεροὶ σατράπαι τῆσ Ἀσίας ἀνεγνώρισαν αὐτὸν ὡσ νόμιμον βασιλέα.

Εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ἔμεινε μόνον νὰ ὑποτάξῃ τὰς βορείασ ἐπαρχίασ Βακτριανὴν καὶ Σογδιανὴν, ὅπου ἔμεινε λαὸσ ἀνεξάρτη-

ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου.

τοῖς καὶ ἰσχυρὸς εἰς τὰ ὄρεινά φρούριά του. Τοῦτο κατώρθωσεν ἔπειτα ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας 2 ἐτῶν. Ἐκεῖ συνέλαθε καὶ τὸν Βῆσσον καὶ παρέδωσεν αὐτὸν εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ Δαρείου, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ τὸν ἐθασάνισαν σκληρῶς, τὸν ἐφόνευσαν. Εἰς τὰ μέρη δὲ αὐτὰ ὁ Ἀλέξανδρος ἐνουμφεύθη τὴν θυγατέρα ἑνὸς Βακτρίου ὀπλαρχηγοῦ τὴν ὠραίαν Ῥωξάνην.

ΙΟ. Ἐκστρατεία εἰς τὴν Ἰνδικήν.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφοῦ ἐσυμπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τοῦ περσικοῦ κράτους, ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Ἰνδικήν. Τὸ 327 λοιπὸν συναθροίζει στρατὸν ἀπὸ 120 χιλ. πεζοῦς καὶ 15 χιλ. ἵππους, τὸ περισσότερον βαρβάρους, καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος διέρχεται τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν. Ἐνῆς Ἰνδοῦ βασιλεῦς, ὁ Πῶρος, ἐπιχειρεῖ

νά αντιταχθῆ εἰς αὐτόν. Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν κατανικᾷ καὶ τὸν συλλαμβάνει αἰχμάλωτον, ἀλλὰ τοῦ ἀφίνει τὸ βασιλείον του καὶ τὸν κάμνει σύμμαχον. Διηγούνται μάλιστα ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφ' οὗ ἔφεραν τὸν Πῶρον αἰχμάλωτον ἐνώπιόν του, τὸν ἐρώτησε: «Πῶς θέλεις νὰ σὲ μεταχειρισθῶ;» «ὡς βασιλέα» ἀπήντησεν ὁ Πῶρος. Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος τότε ὄχι μόνον ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ βασιλείον του ὀπίσω, ἀλλὰ καὶ τὸ ἠύξησεν.

Ἐπειτα ὁ Ἀλέξανδρος διασχίζει τὴν πεδιάδα τῶν ὅσων ποταμῶν. Ἀλλὰ ὅταν ἔφθασε πρὸ τοῦ τελευταίου ποταμοῦ Ὑφάσιος, οἱ Μακεδόνες ἀργοῦνται νὰ προχωρήσουν. Ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη εὐρίσκοντο εἰς ἐκστρατείας, ἀπὸ 70 δὲ ἡμερῶν ἐβάδιζαν μὲ βροχὴν ἀδιάκοπον. Τὰ ὄπλα των εἶχαν φθαρῆ, τὰ ἐνδύματά των εἶχαν κουρευλισθῆ. Ὁ Ἀλέξανδρος προσπαθεῖ νὰ τοὺς πείσῃ, ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον. Ἀπειλεῖ ὅτι θὰ προχωρήσῃ μόνος μὲ ἐθελοντὰς καὶ περιμένει ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας νὰ μεταβάλῃ γνώμην ὁ στρατὸς. Ἀλλ' εἰς μάτην. Ὁ στρατὸς δὲν ὑποχωρεῖ. Ἐπὶ τέλος ἀναγκάζεται αὐτὸς νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἰδρύει ἐκεῖ 12 βωμοὺς εἰς τοὺς θεοὺς ὡς μνημεῖα τῶν ἐκστρατειῶν του καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὸν ποταμὸν Ὑδάσπην (326). Ἐδῶ ὁ Ἀλέξανδρος κατασκευάζει στόλον καὶ ἐπ' αὐτοῦ μὲ μέρος τοῦ στρατοῦ κατέρχεται τὸν Ὑδάσπην καὶ κατόπιν τὸν Ἰνδόν. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ ἀκολουθεῖ ἀπὸ τὰς δύο ὄχθας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατέρχεται μέχρι τοῦ δέλτα τοῦ Ἰνδοῦ.

Ἐκεῖ ὁ Ἀλέξανδρος ἐχωρίσθη ἀπὸ τὸν στόλον. Ὁ Νεάρχος ἀναλαμβάνει νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὸν παραλιακῶς μέχρι τοῦ Εὐφράτου. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τὸν στρατὸν ἐπανήλθεν εἰς τὴν Περσίαν διὰ τῆς ἐρήμου, ὅπου ὀλίγον ἔλευσε νὰ καταστραφῆ ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν λέγουσιν ὅτι, ὅταν ὁ στρατὸς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας εἶχε μείνει χωρὶς νερόν, μερικοὶ στρατιῶται ἀνεκάλυψαν ἕνα τέλμα καὶ ἔφεραν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὀλίγον νερόν ἐντὸς περικεφαλαίας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔχυσεν αὐτὸ εἰς τὴν γῆν, διότι δὲν ἠθέλε νὰ πίνῃ αὐτὸς, ἐν ᾧ οἱ στρατιῶται ἐδιψοῦσαν.

II. Τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἀφ' οὗ ἐπέστρεφεν εἰς τὰ Σοῦσα ὁ Ἀλέξανδρος, κατέγινε κυρίως εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἄλλου μέρους τῆς πολιτικῆς του. Ἡ

πολιτική του Ἀλεξάνδρου δὲν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὸ νὰ κατακτήσῃ τὴν Ἀσίαν, ἀλλ' ἰδίως εἰς τὸ νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς βαρβάρους τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ νὰ συγχωνεύσῃ βαρβάρους καὶ Ἕλληνας εἰς ἓνα ἔθνος.

Τὸ σχέδιόν του τοῦτο ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ὄριμον, ἀφ' ὅτου ἐπέρκαεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Δι' αὐτὸ εἰς τὰ μέρη, τὰ ὅποια κατακτούσεν, ἄφινε μὲν τοὺς ἐγχωρίους σατράπας, διὰ νὰ κολακεύῃ τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν τῶν ἐντοπίων, ἔθετεν ὅμως καὶ φρουρὰν ἑλληνικὴν μὲ ἰδικούς του στρατηγούς. Ὡσαύτως εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἀπεράντου κράτους του ἴδρυσεν ἀποικίας ἑλληνικάς μὲ τὸν ὀργανισμὸν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. 70 πόλεις ἴδρυσεν, τὰς περισσότεράς μὲ τὸ ὄνομά του, Ἀλεξανδρείας. Ὡσαύτως εἰς ὅλα τὰ μέρη, ὅπου ἐσταματοῦσεν, ἔκανε ἑλληνικὰς ἐορτὰς καὶ πανηγύρεις. Ὅλα αὐτὰ τοῦτον τὸν σκοπὸν εἶχαν, νὰ μεταδώσῃ τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν μεταξὺ τῶν βαρβάρων καὶ νὰ συγχωνεύσῃ αὐτοὺς μὲ τοὺς Ἕλληνας. Διὰ τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον καὶ ἐπῆρε τὰς συνηθείας τῆς περσικῆς αὐλῆς καὶ ἐπεριποιεῖτο τοὺς ἐπιφανεῖς Πέρσας.

Τώρα ἀφοῦ ἐσυμπλήρωσε τὰς κατακτήσεις του ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπιδιώκει τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο κόσμων μὲ περισσοτέραν δραστηριότητα. Πρὸς τοῦτο πρῶτον συνδέει καὶ τὸν ἑαυτὸν του καὶ τοὺς ἀνωτέρους ἀξιοματικούς του διὰ τῶν δεσμῶν τοῦ γάμου μὲ τὸ περσικὸν ἔθνος. Αὐτὸς μὲν νυμφεύεται τὴν μεγαλυτέραν θυγατέρα τοῦ Δαρείου Βαρσίην, οἱ δὲ στρατηγοὶ του ἄλλας, αἱ ὅποιαι ἐνήκαν εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν περσικὴν ἀριστοκρατίαν. Οἱ γάμοι ἔγιναν κατὰ τὰ περσικὰ ἔθιμα, τὰς δὲ προίκας ἔδωκεν εἰς ὅλας αὐτὰς ὁ Ἀλέξανδρος. Ὅμοιως εἰς δέκα χιλιάδας ἄλλους Μακεδόνας, οἱ ὅποιοι ἐνυμφεύθησαν βαρβάρους, δίδει πλουσίας δωρεάς. Τέλος κατατάσσει εἰς τὸν στρατὸν του 30 χιλ. Ἀσιάτας, τοὺς ὁποίους ὅπλισεν μὲ μακεδονικὰ ὅπλα.

12. Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὴν Περσίδα ἐπορεύθη εἰς τὰ Ἐκβάτανα. Ἐδῶ ἔκαμε θυσίας καὶ ἀγῶνας μουσικῆς καὶ γυμναστικῆς καὶ συμπόσια. Ἀλλ' εἰς τὸ μέσον τῶν διασκεδάσεων ἀπέθανεν αἰφνῆς ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἡφαιστίων.

Τούτο ελύπησε τὸν Ἀλέξανδρον πάρα πολὺ καὶ ἔνεκα τούτου ἐπεδόθη εἰς ἀγρίαν οἰνοποσίαν.

Μετ' ὀλίγον ὁ Ἀλέξανδρος μεταβαίνει εἰς τὴν Βαβυλώνα. Ἐκεῖ ἐδέχθη πρέσβεις ἀπὸ ἑλοῦς σχεδὸν τοὺς λαοὺς τῆς γῆς, οἱ ὅποιοι ἐζητοῦσαν τὴν φιλίαν του, ἤρχισε δὲ νὰ ἐτοιμάζῃ μεγάλην ἐκστρατεῖαν ναυτικὴν, πιθανῶς διὰ τὴν Ἀραβίαν.

Εἰς τὸ μέσον ἕμως τῶν ἐτοιμασιῶν του ἔπειτα ἀπὸ κάποιον μακρὸν συμπόσιον ἀσθενεῖ ἀπὸ σφοδρὸν πυρετόν. Ἐπὶ 11 ἡμέρας παλαίει μὲ τὸν πυρετόν ἢ ἰσχυρὰ κράσις τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐπὶ τέλους ἕμως καταβάλλεται. Τὴν προτελευταίαν τοῦ θανάτου του ἡμέραν οἱ στρατιῶται ἐζήτησαν νὰ ἴδουν διὰ τελευταίαν φορὰν τὸν βασιλέα τῶν καὶ ἐπέρασαν ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν κλίνην τοῦ ἀσθενοῦς. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἤμποροῦσε πλέον νὰ ἐμιλήσῃ. Μόλις ἐχαίρετα αὐτοὺς μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς του. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε τὸν Ἰούνιον τοῦ 323 εἰς ἡλικίαν 33 ἐτῶν. Τὸν νεκρὸν του ἐταρίχευσαν καὶ μετὰ δύο ἔτη τὸν ἔθαψαν εἰς τὴν Ἀλεξάν-

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι καταπληκτικόν. Τὸ κράτος, τὸ ὅποιον ἐδημιούργησεν, ἦτο ἀπέραντον. Ἐξαπλώνετο ἀπὸ τὸν Δούνακιν μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ καὶ ἀπὸ τὴν Ἀραβικὴν λίμνην μέχρι τῆς Σαχάρας. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος δὲν εἶναι μόνον μέγας κατακτητής. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι ὅτι ἐσχεδίασε καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῆς Ἀσίας. Τούτο ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Διὰ ταῦτα ἡ μὲν ἱστορία εἰς αὐτὸν πρῶτον ἔδωκε τὸ ὄνομα «Μέγας», ἡ δὲ μνήμη του διατηρεῖται μέχρι σήμερον εἰς τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας.

13. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἀφῆκε κανένα διάδοχον ἱκανὸν νὰ κυβερνήσῃ τὸ ἀπέραντον κράτος του. Ἡ οἰκογένειά του ἀποτελεῖτο ἀπὸ ἓνα ἀδελφόν του βλάκα, τὸν Ἀρριδαῖον, ἀπὸ τὴν μητέρα του Ὀλυμπιάδα καὶ ἀπὸ τὰς συζύγους του Ῥωξάνην καὶ Βαρσίνην. Τέκνον δὲν εἶχεν. Ἡ Ῥωξάνη μόνον ἦτο ἐγκυος.

Ἐκ τῶν ἀξιοματικῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνώτατοι ἦσαν οἱ ἑπτὰ σωματοφύλακες. Μεταξὺ αὐτῶν διακρίνεται ὁ Περδίκκας, εἰς τὸν

ὅποιον ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἀσθενείας του εἶχε παραδώσει τὸ δακτυλίδιον του, διὰ τὴν σφραγίσαν ἀναγκαιῶς διαταγὰς.

Ἐπειτα ἀπὸ πολλὰς φιλονικίας καὶ συγκρούσεις μεταξὺ τοῦ στρατοῦ, ἐπὶ τέλους οἱ στρατηγοὶ ἐσυμφώνησαν τὰ ἑξῆς: Ἀναγνωρίζονται ὡς βασιλεῖς ὁ Ἀρριδαῖος καὶ τὸ τέκνον, τὸ ὅποιον ἔμελλε νὰ γεννήσῃ ἡ Ῥωξάνη, ὁ Περδίκκας γίνεται ἐπιμελητὴς μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν καὶ σφραγισοφύλαξ τοῦ κράτους, οἱ δὲ ἐπιφανέστεροι στρατηγοὶ διορίζονται διοικηταὶ τῶν διαφόρων σατραπειῶν τοῦ κράτους. Ἐν τῇ μεταξὺ ἡ Ῥωξάνη ἐγέννησεν υἱόν, ὁ ὅποιος ὠνομάσθη Ἀλέξανδρος, ὥστε ἡ ἐνότης τοῦ κράτους ἐφαίνετο ὅτι ἔμελλε νὰ διατηρηθῇ.

Ἄλλ' ἡ ἐλπίς αὐτὴ δὲν ἐπραγματοποιήθη. Οἱ στρατηγοὶ ἔγιναν πραγματικοὶ κύριοι εἰς τὰς ἑπαρχίας των καὶ ὁ καθεὶς εἶχε καὶ ἰδικόν του στρατόν. Ἀμέσως δὲ ἦλθαν εἰς σύγκρουσιν μεταξὺ των ἀγωνιζόμενοι, ποῖος νὰ μείνῃ κύριος ἔλου τοῦ κράτους. Οἱ ἀγωνεῖς αὐτοὶ ἐκράτησαν εἴκοσιν ἔτη. Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν ἔλη ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ ἀδελφός του, ἡ μήτηρ του, αἱ χῆραὶ του καὶ ὁ υἱός του ἐξωλοθρεύθησαν. Ὀλίγα ἔτη κατόπι (306) οἱ κύριοι τῶν σπουδαιωτέρων σατραπειῶν ἔλαβαν καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως. Ὁ Ἀντίγονος, ὁ κύριος τῆς Ἀσίας, ἔδωκε τὸ παράδειγμα. Ὁ Πτολεμαῖος εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὁ Λυσίμαχος εἰς τὴν Θράκην, ὁ Σέλευκος εἰς τὴν Βαβυλῶνα καὶ ὁ Κάσσανδρος, ὁ υἱός τοῦ Ἀντιπάτρου εἰς τὴν Μακεδονίαν, μιμοῦνται αὐτόν.

Ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ πόλεμοι ἐξηκολούθησαν. Ἐπὶ τέλους τὸ 278 εἶχαν ἀπομείνει: τρία μεγάλα κράτη τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἴγυπτου.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

Περί τὸ 2000 μ.Χ.	Κάθοδος Ἴωνων εἰς τὴν Ἑλλάδα.
Περί τὸ 1600	Κάθοδος Ἀχαιῶν.
Περί τὸ 1200	Κάθοδος Δωριέων.
1000—900	Πρῶτος ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς.
776	Πρῶτη Ὀλυμπιάς.
750—550	Δεύτερος ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς.
594	Νομοθεσία Σόλωνος.
560—510	Ἡ τυραννὶς εἰς τὰς Ἀθήνας.
505	Μεταρρυθμισαὶ Κλεισθένηος.
500—494	Ἴωνικὴ ἐπανάστασις.
493	Ἐκστρατεία Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.
490	Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος.
480	Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν. Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος.
479	Αἱ μάχαι Πλαταιῶν καὶ Μυκάλης.
478	Τεῖχιαι τῶν Ἀθηναίων. Συμμαχία Ἀθηναίων
465	Νίκαι Κίμωνος παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα.
449	Περικλῆς.
431—404	Πελοποννησιακὸς πόλεμος.
401	Κύρου ἀνάβασις
399	Θάνατος τοῦ Σωκράτους.
396	Ἐκστρατεία Ἀγησιλάου εἰς τὴν Ἀσίαν.
383	Κατάληψις Θηβῶν ὑπὸ Φοῖβιδου.
379	Ἀπελευθέρωσις Θηβῶν, Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας.
371	Ἡ μάχη τῶν Δεύκτρων.
362	Ἡ μάχη τῆς Μαντινείας.
359	Ὁ Φίλιππος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας.
338	Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας.
336	Θάνατος Φιλίππου. Ἀλέξανδρος.
334	Ἡ μάχη τοῦ Γρανικοῦ.
333	Ἡ μάχη τῆς Ἴσσοῦ.
331	Ἡ μάχη τῶν Ἀρβήλων.
327	Ἐκστρατεία εἰς Ἰνδικὴν
322	Θάνατος Ἀλεξάνδρου.
303	Ὁ Ἀντίγονος καὶ μετ' αὐτὸν οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἀναγορεύονται βασιλεῖς.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ἡ Ἑλλάς.....	Σελ. 3—6	
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄. Προϊστορικοὶ χρόνοι. 1. Οἱ πρῶτοι κά- τοικοὶ τῆς Ἑλλάδος.—2. Οἱ Ἑλληνες.—3. Ἐξάπλωσις τῶν Ἑλ- λῆνων πρὸς ἀνατολάς.—4. Ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς προϊ- στορικοὺς χρόνους.....		Σελ. 7—29
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄. Διάπλασις τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν καὶ ἐξάπλωσις τῶν Ἑλλήνων ἐκτὸς τοῦ Αἰγαίου πελάγους.		
1. Ἡ Σπάρτη.—2. Αἱ Ἀθήναι.—3. Ὁ δευτέρος ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς.....	Σελ. 30—48	
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς μέχρι τοῦ Ε΄ π. Χ. αἰῶνος. 1. Τὰ ἑλληνικὰ πολιτεύματα.—2. Ὁ στρατὸς τὸ ναυτικόν.—3. Ναυτιλία, ἐμπόριον, νομίσματα.—4. Ὁ οἰκιακὸς βίος.—5. Θρησκεία καὶ λατρεία.—6. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.—7. Οἱ ποιηταί.—8. Οἱ φιλόσοφοι.—9. Ἡ γραφή.—10. Περὶ τοῦ κοι- νοῦ τῶν Ἑλλήνων ὀνόματος καὶ τῆς ἐνότητος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.....		Σελ. 49—62
ΚΑΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄. Περσικοὶ πόλεμοι. —1. Οἱ Ἑλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ οἱ βάρβαροι.—2. Ἰωνικὴ ἐπανάστασις.—3. Ἐκ- στρατεία τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.—4. Ἐκστρατεία Δά- τιδος καὶ Ἀρταφέρνης.—5. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.—6. Ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.—7. Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης.—8. Ἡ μάχη τῆς Ἰμέρας.....		Σελ. 63—82
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄. Ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων. 1. Τεῖχις Ἀθηναίων καὶ Πειραιῶς.—2. Πausanίας καὶ Θεμιστοκλῆς.—3. Ἡ συμαχία τῶν Ἀθηναίων.—4. Ὁ κατὰ τῶν Περσῶν πόλε- μος ἐπὶ Κίμωνος.—Ἡ Δημοκρατία τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁ Πε- ρικλῆς.....		Σελ. 84—90
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄. Αἱ Ἀθήναι ἐπὶ Περικλέους καὶ ὁ ἑλ- ληνικὸς πολιτισμὸς κατὰ τὸν Ε΄ π. Χ. αἰῶνα. —1. Αἱ κοινο- νικαὶ πράξεις.—2. Τὸ πολίτευμα.—3. Ὁ στρατὸς καὶ τὸ ναυτι- κόν.—4. Τὰ δικαστήρια.—5. Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον.—6. Ὁ οἰκιακὸς βίος.—7. Θρησκεία καὶ λατρεία.—8. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.		

Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηναίων.—9. Τὰ γράμματα.—10. Τὸ σχέδιον τοῦ Περικλέους περὶ ἐνώσεως ἔλων τῶν Ἑλλήνων. Σελ. 91—101

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'. *Πελοποννησιακὸς πόλεμος.*—1. Αἷτια καὶ ἀφορμαί.—2. Πρώτη περίοδος τοῦ Πολέμου.—3. Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου.—4. Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου. Σελ. 102—109.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'. *Ἡγεμονία τῶν Σπαρτιατῶν.*—1. Οἱ τριάκοντα τύραννοι.—2. Κύρου ἀνάβασις.—3. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Ἀσίαν.—4. Κορινθιακὸς πόλεμος.—5. Ἀνταλκίδειος εἰρήνη. Τυραννία τῆς Σπάρτης. Σελ. 109—114.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'. *Ἡγεμονία τῶν Θηβῶν.* 1. Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν.—2. Ἡ μάχη τῶν Λεύκτρων.—3. Εἰσβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδα εἰς τὴν Πελοπόννησον.—4. Ἡ μάχη τῆς Μαντινείας. Σελ. 115—118.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'. *Ἡγεμονία τῶν Μακεδόνων.*—1. Οἱ Μακεδόνες.—2. Φίλιππος ὁ Β'.—3. Σύγκρουσις Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.—4. Δημοσθένης.—5. Ὁ ἱερὸς πόλεμος.—6. Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας.—7. Σχέδια καὶ θάνατος τοῦ Φιλίππου. Σελ. 119—123.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. *Κοινωνική, στρατιωτικὴ καὶ πνευματικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα.* 1. Ἡ κοινωνικὴ κατάστασις.—2. Ὁ στρατός.—3. Τὰ γράμματα.—4. Αἱ ὄραται τέχναι. Σελ. 124—127

ΚΑΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'. *Ἡ κοσμοκρατορία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.*—1. Ὁ Ἀλέξανδρος.—2. Ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἑλλάδα.—3. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἀσίαν.—4. Ἡ μάχη τοῦ Γρανικοῦ.—5. Ἡ κατάκτησις τῆς Μ. Ἀσίας.—6. Ἡ μάχη τῆς Ἰσοῦ.—7. Ἡ κατάκτησις τῆς Φοινίκης καὶ Αἰγύπτου.—8. Ἡ μάχη τῶν Ἀρβήλων.—9. Κατάκτησις ἔλου τοῦ Περσικοῦ κράτους.—10. Ἐκστρατεία εἰς Ἰνδικήν.—11. Τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου.—12. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου.—13. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου. Σελ. 128—141.